

กลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปัจฉิมวัย
ในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย
จังหวัดเชียงราย

ชาญชัย ฤทธิ์ร่วม และคณะ

โปรแกรมวิชา ยุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
มิถุนายน 2569

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัยจากกองทุนสนับสนุนงานวิจัยเพื่อการพัฒนา
ประเภทองค์ความรู้หรือนวัตกรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

กลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปัจฉิมวัย
ในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย
จังหวัดเชียงราย

ชาญชัย ฤทธิร่วม
โกมินทร์ วังอ่อน
ลัทธพล มุ่งไธสง
ศรชัย มุ่งไธสง

โปรแกรมวิชา ยุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
มิถุนายน 2569

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัยจากกองทุนสนับสนุนงานวิจัยเพื่อการพัฒนา
ประเภทองค์ความรู้หรือนวัตกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง : กลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปัจฉิมวัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ชื่อผู้วิจัย : นายชาญชัย ฤทธิ์ร่วม และคณะ

สาขาวิชา/คณะ : สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค คณะสังคมศาสตร์

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ : 2568

ระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัยปี : มิถุนายน พ.ศ. 2568 - มิถุนายน พ.ศ. 2569

การวิจัยเรื่องกลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปัจฉิมวัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาคและจุลภาคที่มีผลต่อศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุ 2) พัฒนากลยุทธ์และแนวทางปฏิบัติสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืน และ 3) เสนอแนะกลไกความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมวิธี โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้ประกอบการตัวแทนชุมชน ตัวแทนผู้สูงอายุ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจง และเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุจำนวน 400 คน โดยคัดเลือกแบบบังเอิญ เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสำรวจภาคสนาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ประเด็นการสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ และแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และสถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี กฎหมาย และสิ่งแวดล้อมเป็นทั้งโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ โอกาสสำคัญ ได้แก่ การเข้าสู่สังคมสูงวัย การเติบโตของเศรษฐกิจสุขภาพ ความนิยมการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และศักยภาพของทรัพยากรน้ำพุร้อน ส่วนข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ ความไม่ต่อเนื่องของงบประมาณ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ยังไม่เอื้อต่อผู้สูงอายุ ระบบความปลอดภัยที่ยังไม่สมบูรณ์ และข้อจำกัดด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ในระดับจุลภาค พื้นที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิทัศน์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น สมุนไพรชามะแขว่น การนวดแผนไทย เมือง ชาติสัมพันธ์ กาแฟอาราบิก้า และผลิตภัณฑ์ชุมชน แต่ยังคงต้องปรับปรุงความสะอาด ห้องน้ำ บ่อแช่น้ำร้อน ทางลาด ราวจับ พื้นกันลื่น ห้องปฐมพยาบาล และการจัดการขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว ผลการสำรวจพบว่า ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่อยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านบริการแช่น้ำร้อนได้รับคะแนนสูงสุด ส่วนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกได้รับคะแนนต่ำสุด

กลยุทธ์การพัฒนาที่เสนอแบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะสั้นเน้นสุขภาพ ความปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ และการอนุรักษ์ระบบนิเวศ ระยะกลางเน้นนวัตกรรมวารีบำบัด ผลิตภัณฑ์สมุนไพร บริการสุขภาพ และมาตรฐานนวดแผนไทย และระยะยาวเน้นระบบสารสนเทศดิจิทัล ระบบจองคิวออนไลน์ สื่อสองภาษา การตลาดเชิงรุก และห่วงโซ่คุณค่าชุมชน ทั้งนี้

กลไกความร่วมมือที่เหมาะสมคือ “กลไกสามประสานเชิงพื้นที่” ระหว่างเทศบาลตำบลดอยฮาง สถาบันอุดมศึกษา และเครือข่ายวัฒนธรรมและวิสาหกิจชุมชน โดยเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอก ด้านทรัพยากรธรรมชาติ สาธารณสุข ระบบส่งต่อการแพทย์ และการตลาดการท่องเที่ยว เพื่อยกระดับบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุที่บูรณาการมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ, ผู้สูงอายุ, กลยุทธ์การพัฒนา, การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ

Abstract

Research Title : Integrated and Sustainable Wellness Tourism Strategies for the Aging Society in the Pha Soet Hot Spring Area, Doi Hang Sub-district, Mueang Chiang Rai District, Chiang Rai Province

Author : Mr.Chanchai Rittirum

Faculty : Program in Regional Development Strategies, Faculty of Social Sciences

Year of Research : June 2025 - June 2026

This study, entitled Integrated and Sustainable Wellness Tourism Strategies for the Aging Society in the Pha Soet Hot Spring Area, Doi Hang Sub-district, Mueang Chiang Rai District, Chiang Rai Province, aimed to analyze macro- and micro-environmental factors affecting wellness tourism development for older adults, develop integrated and sustainable strategies and practical guidelines, and propose a stakeholder collaboration mechanism. A mixed-methods design was employed. Qualitative data were collected from administrators, service personnel, local wisdom holders, entrepreneurs, community representatives, older adult representatives, and relevant stakeholders through purposive sampling. Quantitative data were obtained from 400 older adult tourists selected through accidental sampling. The research instruments included field survey forms, in-depth interviews, focus group discussions, workshop procedures, and questionnaires. Data were analyzed using content analysis, triangulation, and descriptive statistics.

The findings showed that Pha Soet Hot Spring has development potential derived from the aging society, the growth of the wellness economy, demand for nature-based tourism, natural hot spring resources, local landscape, and cultural wisdom, including galangal, Ma-Khwaen, Thai traditional massage, Miang, Assam tea, Arabica coffee, and community products. However, key limitations were found in budget continuity, age-friendly facilities, safety systems, digital technology, cleanliness, toilets, bathing pools, ramps, handrails, non-slip surfaces, first-aid services, and carrying-capacity management. The survey results indicated that the overall wellness tourism potential was at a moderate level, with hot spring bathing services rated highest and facilities rated lowest.

The proposed strategies consist of three phases: short-term improvement of sanitation, safety, age-friendly facilities, and ecological conservation; medium-term development of hydrotherapy innovation, herbal products, wellness services, and

Thai traditional massage standards; and long-term development of digital information systems, online reservation, bilingual promotion, proactive marketing, and a community value chain. The study further proposes an area-based tripartite collaboration mechanism involving Doi Hang Subdistrict Municipality, a higher education institution, and cultural and community enterprise networks, supported by external agencies in natural resource conservation, public health, medical referral systems, and tourism marketing. This mechanism can support Pha Soet Hot Spring as an integrated and sustainable wellness tourism destination for older adults by linking health, economic, social, cultural, and environmental dimensions.

Keywords: wellness tourism, older adults, development strategy, sustainable tourism, Pha Soet Hot Spring

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคม
ปัจฉิมวัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตำบลคอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย” สำเร็จ
ลุล่วงได้ด้วยความสามารถ ความร่วมมือ และการสนับสนุนจากหลายภาคส่วน คณะผู้วิจัยขอ
แสดงความขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย และกองทุนสนับสนุนงานวิจัยเพื่อการพัฒนา ที่ให้
การสนับสนุนประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 และส่งเสริมการดำเนินงานวิจัยจนสำเร็จตาม
วัตถุประสงค์

ขอขอบคุณเทศบาลตำบลคอยฮาง ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตลอดจน
หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว และผู้มี
ส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ที่ให้ข้อมูล ข้อคิดเห็น และความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
ภาคสนาม รวมถึงร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์และข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ และ
ตรวจสอบความถูกต้องทางวิชาการ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการพัฒนาแนวคิด กรอบการวิจัย และ
ข้อเสนอเชิงกลยุทธ์ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณประชาชนในพื้นที่ตำบลคอยฮาง นักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุ และผู้ให้ข้อมูล
สำคัญทุกท่าน ที่สละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อมูล ตอบแบบสอบถาม และเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย
ด้วยความเต็มใจ ส่งผลให้การศึกษาครั้งนี้สะท้อนสภาพความเป็นจริงและความต้องการของพื้นที่ได้
อย่างรอบด้าน

คุณค่าและประโยชน์อันพึงเกิดจากงานวิจัยฉบับนี้ คณะผู้วิจัยขอเป็นส่วนหนึ่งในการ
พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตลอดจนเป็นแนวทางในการส่งเสริมคุณภาพ
ชีวิตของผู้สูงอายุ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดเชียงรายและ
พื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงต่อไป

ชาญชัย ฤทธิ์ร่วม

มิถุนายน 2569

สารบัญ

		หน้า
	บทคัดย่อ	i
	Abstract	iv
	กิตติกรรมประกาศ	v
	สารบัญ	vi
	สารบัญตาราง	ix
	สารบัญภาพ	x
บทที่		
1	บทนำ	
	ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
	วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	6
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
	ขอบเขตของโครงการวิจัย	7
	กรอบแนวคิดของการวิจัย	8
	นิยามศัพท์เฉพาะ	9
2	แนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
	แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	11
	แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ	12
	แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบบูรณาการเชิงพื้นที่	14
	แนวคิดและทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยว	14
	แนวคิดการตลาดสำหรับผู้สูงอายุ	16
	แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยว	17
	แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการบริการ	18
	แนวคิดการประเมินความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว	20
	แนวคิดการวางแผนกลยุทธ์และการใช้เทคนิค SWOT ในการวางแผน	
	การท่องเที่ยว	21
	แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาค	
	ด้วย PESTEL Analysis	22
	แนวคิดด้านการวิเคราะห์คู่แข่งและการตลาดการท่องเที่ยว	24

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
แนวทางการออกแบบกลไกความร่วมมือเพื่อความสำเร็จและความยั่งยืน ในระยะยาว	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	27
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยสภาพแวดล้อม	30
ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนากลยุทธ์และแนวทางปฏิบัติ	34
ขั้นตอนที่ 3 การเสนอแนะกลไกความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	36
4 ผลการวิจัย	
ผลการศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อม	38
รายงานการประเมินคุณภาพทางกายภาพบ่อน้ำพุร้อน	49
ผลการประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว	52
ผลการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพและวัฒนธรรม	64
ผลการประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยว	75
ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมและการสนับสนุน	83
ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	86
ผลการพัฒนากลยุทธ์และแนวทางปฏิบัติสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงสุขภาพ	96
การจัดทำข้อเสนอแนะกลไกความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	114
5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
สรุป	116
อภิปรายผล	121
ข้อเสนอแนะ	126
บรรณานุกรม	128
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบสำรวจภาคสนามสำหรับการเก็บข้อมูลทางกายภาพ บ่อน้ำพุร้อนและภูมิทัศน์	137

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ภาคผนวก ข แบบสำรวจภาคสนามเรื่องขีดความสามารถในการรองรับ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ประเภทน้ำพุร้อน	138
ภาคผนวก ค ประเด็นสนทนากลุ่ม	153
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์เชิงลึกภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ และวัฒนธรรม	159
ภาคผนวก จ แบบสอบถาม	162
ภาคผนวก ฉ แนวคำถามการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกสำหรับผู้เชี่ยวชาญ ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	166
ภาคผนวก ช คำสั่งแต่งตั้งที่ปรึกษาวิจัย	169
ภาคผนวก ซ คำสั่งแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	170
ภาคผนวก ฌ เอกสารรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์	171
ประวัติผู้วิจัย	173

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ	75
2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ	75
3 จำนวนและร้อยละของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน .	76
4 จำนวนและร้อยละตามจำนวนครั้งในการเดินทางมาบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ	76
5 จำนวนและร้อยละตามกิจกรรมที่ทำเมื่อมาบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ	77
6 จำนวนและร้อยละตามเหตุผลสำคัญที่มาบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ	77
7 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นจำแนกตามการประเมิน ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ	78
8 จำนวนและร้อยละของปัญหาที่พบจากการใช้บริการบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ	80
9 จำนวนและร้อยละของข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุง/พัฒนาการท่องเที่ยว บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ	81
10 จำนวนและร้อยละของกิจกรรมใหม่ๆเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ	82
11 สรุปปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาสและอุปสรรคจากการวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมมหภาค	97
12 สรุปปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อนจากการวิเคราะห์ขีดความสามารถ เชิงพื้นที่	99
13 ปัจจัยภายนอกด้านโอกาสและอุปสรรค	100
14 ปัจจัยภายในด้านจุดแข็งและจุดอ่อน	102
15 ผลการวิเคราะห์ TOWS Matrix เพื่อกำหนดกลยุทธ์และแนวทางเชิงบูรณาการ ..	107

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดของการวิจัย	8
2	กราฟแสดงผลการวิเคราะห์ตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ในสภาวะปัจจุบัน	104
3	การวิเคราะห์ตำแหน่งทางยุทธศาสตร์เชิงพลวัต	105
4	กราฟการวิเคราะห์ตำแหน่งทางยุทธศาสตร์เชิงพลวัต	106
5	แผนกลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	109
6	สามประสานแกนหลักขับเคลื่อนส่วนหน้า	114

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

บ่อน้ำพุร้อนธรรมชาติผาเสริฐ ตั้งอยู่ที่ตำบลดอยฮาง จังหวัดเชียงราย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทการแช่น้ำร้อนบำบัด ตามนโยบายของจังหวัดและภายใต้การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลดอยฮาง ทั้งสถานที่ กิจกรรม บุคลากร งบประมาณและรายได้ นอกจากนี้ ยังได้รับการยอมรับว่าเป็นบ่อน้ำพุร้อนที่โดดเด่นในจังหวัดเชียงราย (Tambol Doy Hang, 2025) ที่ผ่านมาเมื่อปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมานั้น องค์การบริหารส่วนตำบลดอยฮาง ได้ริเริ่มให้มีการพัฒนาและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์บริเวณบ่อน้ำร้อนผาเสริฐ ด้วยการสนับสนุนงบประมาณการดำเนินการจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย และงบประมาณในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลดอยฮาง จนมาถึงปัจจุบันการพัฒนาและปรับปรุงได้เสร็จสมบูรณ์ตามเป้าหมายอยู่ในระดับหนึ่ง บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐสามารถเปิดบริการอาบน้ำแร่เพื่อสุขภาพแบบบ่อรวมกลางแจ้งขนาดใหญ่ มีอาคารอาบน้ำแร่แบบบ่อแยกอาบน้ำแร่ระบบสป้า จำนวน 3 อาคาร รวมจำนวน 8 ห้อง จัดให้มีบริการนวดแผนไทย การบริการให้แช่เต็นท์พักผ่อน การจัดแคมป์ไฟเป็นหมู่คณะ และในบริเวณเดียวกันยังมีปางช้างผาเสริฐเปิดให้บริการช้างนำเที่ยว พุ่งดอกบัวตองในฤดูหนาวที่บ้านสะพรั่งทั่วหุบเขา นำเที่ยวหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอาข่า เผ่าลาหู่ และนำเที่ยวน้ำตกห้วยแก้ว ทั้งระยะใกล้และระยะไกล นอกจากนี้ยังได้จัดทำท่าเรือบ้านผาเสริฐให้นักท่องเที่ยวที่ล่องแพตามลำน้ำกกมาจากบ้านท่าตอน หรือโดยสารเรือหางยาวนำเที่ยวชมทัศนียภาพขึ้น-ล่องตามลำน้ำกก ได้แวะพักมาใช้บริการอาบน้ำแร่ ชีชีช้าง เทียน้ำตกหรือเที่ยวหมู่บ้านชาวเขาที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงได้อีกด้วย

ตั้งแต่เกิดภาวะโรคโควิดระบาดในช่วงที่ผ่านมา ทำให้การท่องเที่ยวที่บ้านผาเสริฐมีสภาพซบเซาลง นักท่องเที่ยวไม่เดินทางมาใช้บริการ ทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่บ้านผาเสริฐหยุดดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง และทำให้ชาวบ้านหรือผู้ประกอบการไม่มีรายได้ ประกอบกับในช่วงกลางปี พ.ศ. 2567 เกิดภาวะน้ำท่วมจังหวัดเชียงรายอย่างหนัก ส่งผลให้ชุมชนที่อยู่ใกล้บริเวณแม่น้ำกกได้รับผลกระทบอย่างทั่วถึง ประชาชนและชุมชนได้รับความเสียหายอย่างหนักจากภาวะน้ำท่วม ไม่ว่าจะเป็นด้านสภาพภูมิประเทศ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ความเสียหายจากน้ำท่วมและดินโคลนที่ทับถม ทำให้แหล่งท่องเที่ยวไม่สามารถฟื้นฟูได้เร็ว และต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมากในการเร่งฟื้นฟูให้แหล่งท่องเที่ยวและบริการกลับมาสู่สภาพเดิมได้ รวมไปถึงผู้ประกอบการที่เชื่อมโยงกับบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจร้านอาหารและเครื่องดื่ม ธุรกิจที่พัก ธุรกิจการขายของที่ระลึก และธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน ไม่มีแรงหนุนพอที่จะทำการซ่อมแซมและฟื้นฟูการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว และยังไม่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง รวมไปถึงหน่วยงานภาครัฐที่จะเข้ามาฟื้นฟูและบริหารจัดการเพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและวิถีชีวิตกลับมามีชีวิตชีวอีกครั้งหนึ่ง จึงเป็นสาเหตุทำให้ต้องมีการพัฒนากลยุทธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่เป้าหมายขึ้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ ด้วยภูมิทัศน์การท่องเที่ยวทั่วโลกกำลังมีการเปลี่ยนแปลง

ครั้งสำคัญ โดยกลุ่มผู้สูงอายุกำลังกลายเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง กลุ่มนี้มักมีรายได้ที่ใช้จ่ายได้มากขึ้นและมีเวลาว่างเพิ่มขึ้น ซึ่งแสดงถึงตลาดขนาดใหญ่และเติบโตสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางและการท่องเที่ยว (Susaraporn Tangtenglam and Ariya Pongpanich, 2021) ในขณะเดียวกัน ทัวโลกก็มีความสนใจในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการพักผ่อนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งผู้คนแสวงหาประสบการณ์การเดินทางที่ส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพจิต และอารมณ์ (Pornpimol Chaisanit, et al, 2021) การบรรจบกันของแนวโน้มเหล่านี้เป็นโอกาสพิเศษสำหรับจุดหมายปลายทางในการพัฒนาข้อเสนอการท่องเที่ยวเฉพาะทางที่ตอบสนองความต้องการและความชอบเฉพาะของสังคมผู้สูงอายุในขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการพักผ่อน ทั้งนี้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพถือเป็นหนึ่งใน 5 กลุ่มยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวที่ประเทศไทยให้ความสำคัญ โดยเฉพาะในบริบทของการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ ยุทธศาสตร์ดังกล่าวเน้นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจและบริการจากฐานเดิมสู่การสร้างนวัตกรรมและบริการที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะกลุ่ม เช่น ผู้สูงอายุที่มีกำลังซื้อสูง หน่วยงานรัฐและเอกชนต้องร่วมมือกันพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ รวมถึงมาตรการความปลอดภัยและสุขอนามัยในยุคหลังโควิด-19 (ชยพจน์ ลีอนันต์, 2565) และการออกแบบบริการและกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ได้แก่ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เน้นกิจกรรมและบริการที่เหมาะสมกับสภาพร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ เช่น โปรแกรมท่องเที่ยวที่ไม่หักโหม กิจกรรมฟื้นฟูสุขภาพ สปา การนวดแผนไทย อาหารสุขภาพ และการดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน รวมทั้งการจัดตั้งอำนวยความสะดวกและโปรแกรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังช่วยเหลือตัวเองได้ (กลุ่มติดสังคมและกลุ่มติดบ้าน) (ภูษงค์กร จินดาพล, 2566) ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมีความพร้อมในเรื่องการท่องเที่ยวทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อนึ่งการท่องเที่ยวที่เน้นกลุ่มผู้สูงอายุและเน้นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีความสำคัญเนื่องจาก 1) กลุ่มผู้สูงอายุมีกำลังซื้อสูงและมีเวลาว่าง เป็นกลุ่มคนที่มีเงินสะสม ทำให้กลายเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง และมีความสนใจในการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนและส่งเสริมสุขภาพ 2) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสามารถสนองตอบความต้องการของผู้สูงอายุ เพราะทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีขึ้น ลดความเครียด และเพิ่มคุณภาพชีวิต การเดินทางและกิจกรรมจะช่วยส่งเสริมสุขภาพและเป็นทางเลือกที่ดีสำหรับการพักผ่อนและมีกิจกรรมที่น่าสนใจ 3) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นการเปิดโอกาสในการสร้างรายได้ เป็นการเพิ่มรายได้และเศรษฐกิจให้กับชุมชนและผู้ประกอบการ และส่งเสริมกิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุด้วยกันทำให้มีชีวิตยืนยาวและมีสุขภาพที่ดี 4) การใช้เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวก เช่น การใช้แอปพลิเคชันและแพลตฟอร์มดิจิทัลที่สามารถช่วยให้ผู้สูงอายุเข้าถึงข้อมูลและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้ง่ายขึ้น เช่น การจองที่พัก การเลือกกิจกรรม และการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว และ 5) การสร้างสังคมผู้สูงวัยที่มีคุณภาพ โดยการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

ดังนั้น การพัฒนากลยุทธ์เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของผู้สูงอายุในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว (ผู้สูงอายุ) ผู้ประกอบการในท้องถิ่น และสังคมโดยรวม โดยมีแนวทางในการบริหารจัดการดังนี้ 1) การสร้างศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (บ่อน้ำพุร้อน) ให้มีมาตรฐานและรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเป็นระบบและ

มีคุณภาพ นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่าย มีสภาพแวดล้อมที่สะอาดสวยงาม มีเอกลักษณ์และดึงดูดใจ มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน และมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ 2) การสร้างศักยภาพด้านการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยจัดการคุณภาพด้านการบริการแก่นักท่องเที่ยว มีแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีมาตรฐานสากล การจัดพื้นที่ที่กลมกลืนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่เพื่อป้องกันผลกระทบต่อทรัพยากร การจัดการขยะมูลฝอย คุณภาพน้ำใช้และน้ำทิ้งที่มีประสิทธิภาพ และการจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน และการรับมือกับภัยพิบัติ 3) การสร้างศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน นักท่องเที่ยว และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย 4) การสร้างศักยภาพด้านการเรียนรู้และการปลูกจิตสำนึกของพื้นที่ การสร้างกลยุทธ์วิธีสื่อความหมายที่หลากหลายเหมาะสมกับความสนใจของนักท่องเที่ยว กิจกรรมที่เสริมสร้างความตระหนักต่อผลกระทบด้านทรัพยากรแก่ชุมชน นักท่องเที่ยว หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ ที่มีศักยภาพด้านภูมิปัญญาทางสุขภาพทางเลือก และการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่

อย่างไรก็ตาม ยังมีช่องว่างความรู้ที่สำคัญหลายประการที่ต้องได้รับการแก้ไขเพื่อประเมินความเหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของผู้สูงอายุแบบยั่งยืน ข้อมูลโดยละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบของแร่ธาตุและคุณสมบัติในการรักษาที่เป็นไปได้ของน้ำพุร้อนที่ผาเสริรัฐยังขาดอยู่ งานวิจัยเกี่ยวกับบ่อน้ำพุร้อนอื่น ๆ เน้นย้ำถึงความสำคัญของปริมาณแร่ธาตุในการให้ประโยชน์ต่อสุขภาพ (Marcus Griswold, (2025) ดังนั้น การทำความเข้าใจคุณสมบัติเฉพาะของน้ำที่ผาเสริรัฐจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการวางตำแหน่งให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ นอกจากนี้ โครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่และความสะดวกในการเข้าถึงสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งอาจมีระดับความคล่องตัวที่แตกต่างกัน ยังไม่ได้รับการระบุไว้อย่างชัดเจน การเข้าถึงเป็นข้อพิจารณาที่สำคัญสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุ (Korawan Aangkarn, et al, 2021) และข้อมูลโดยละเอียดเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริรัฐ เช่น การมีทางลาด ราวจับ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เข้าถึงได้ จึงมีความจำเป็น ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในกิจกรรมการท่องเที่ยวปัจจุบันที่ผาเสริรัฐและบทบาทที่อาจเกิดขึ้นในการพัฒนาในอนาคตก็ยังไม่ชัดเจน การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการยอมรับมากขึ้นว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Chuaybamrung, T. 2008) และการทำความเข้าใจมุมมองของชุมชนและศักยภาพในการมีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง และการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวหลังภัยพิบัติยังมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกลับมาของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพและรวดเร็วสามารถช่วยลดผลกระทบระยะยาวและเสริมสร้างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวได้ (Rachel J.C. Fu. 2024)) กลยุทธ์การฟื้นฟูการท่องเที่ยวหลังวิกฤติต้องอาศัยความโปร่งใส การสื่อสารอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชน และการใช้ประโยชน์จากแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อบอกเล่าเรื่องราวการฟื้นตัวของแหล่งท่องเที่ยว การสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญ โดยการให้ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับมาตรการความปลอดภัย การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน และโครงการริเริ่มในท้องถิ่น นอกจากนี้ การเน้นย้ำการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและมีความรับผิดชอบต่อหลังวิกฤติยังสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (Rebuilding Tourism: Strategies for Post-Crisis Recovery, 2024) แม้ว่าจะมีงานวิจัยเกี่ยวกับการฟื้นฟูการท่องเที่ยวหลังภัยพิบัติโดยทั่วไป แต่ยังคงขาดงานวิจัยที่เจาะจงถึงการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภท

บ่อน้ำพุร้อนธรรมชาติหลังเหตุการณ์อุทกภัยครั้งใหญ่ ประเด็นที่ยังไม่ได้รับการศึกษาอย่างครอบคลุม ได้แก่ ผลกระทบของอุทกภัยต่อคุณภาพของน้ำพุร้อน การฟื้นฟูโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของบ่อน้ำพุร้อน และการสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในบริบทหลังภัยพิบัติ ความท้าทายหลักและกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการฟื้นฟูและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ่อน้ำพุร้อนธรรมชาติ เช่น บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ หลังเหตุการณ์อุทกภัยครั้งใหญ่ โดยคำนึงถึงความเสี่ยงของโครงสร้างพื้นฐาน คุณภาพน้ำ และการสร้างความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยวยังสำคัญประเด็นหนึ่ง

ชุมชนชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่โดยรอบบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐมีภูมิปัญญาความรู้ด้านสุขภาพที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งสามารถนำมาบูรณาการกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้ เช่น การวางแผนโบราณ การใช้สมุนไพรในการบำบัด และอาหารเพื่อสุขภาพตามวิถีชาติพันธุ์ (เอื้ออังกูร เทพสมรส และวานันท์ กันคำ, สัมภาษณ์, 2568) การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่เพียงแต่จะเพิ่มความน่าสนใจให้กับแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดความรู้ดั้งเดิมของชุมชนอีกด้วย (Auemporn Junsongduang, Surapon Saensouk and Henrik Balslev, 2025) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นจะช่วยสร้างความรู้สึภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองและสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ซึ่งยังมีช่องว่างของความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการภูมิปัญญาสุขภาพของชุมชนชาติพันธุ์ในประเทศไทยเข้ากับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการฟื้นฟูหลังภัยพิบัติ เป็นประเด็นที่ต้องการศึกษาเพิ่มเติม ได้แก่ กลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำเสนอภูมิปัญญา การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรม การอนุรักษ์ความรู้ดั้งเดิม และผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน และการตลาดดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน โดยช่วยให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้กว้างขึ้นและมีต้นทุนที่ต่ำกว่าการตลาดแบบดั้งเดิม (Nikolay Tsonev and Stiliyana Basmadzhieva, 2023) การสร้างเนื้อหาที่น่าสนใจและนำเสนอเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยวสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ นอกจากนี้ การสร้างความร่วมมือกับผู้มีอิทธิพลในสื่อสังคมออนไลน์ (Influencers) และบล็อกเกอร์ด้านการท่องเที่ยวก็เป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว (Rebuilding Tourism: Strategies for Post-Crisis Recovery, 2024) ยังเป็นประเด็นที่ต้องการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับความท้าทายและโอกาสในการจัดการและการตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแหล่งท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการฟื้นฟูหลังภัยพิบัติและการบูรณาการทรัพยากรท้องถิ่น เช่น ภูมิปัญญาสุขภาพของชุมชนชาติพันธุ์ การวิจัยควรสำรวจถึงรูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสม กลยุทธ์การตลาดที่มีประสิทธิภาพ และแนวทางการสร้างความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างยั่งยืน

การบูรณาการเป็นกลยุทธ์หลักในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐนี้ มีความจำเป็นอย่างยิ่ง และเชื่อมโยงโดยตรงกับความสำเร็จที่ต้องการในด้านต่าง ๆ ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เห็นอย่างชัดเจนได้จากประเด็นสำคัญ ดังนี้ 1) การท่องเที่ยวในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐมีทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนชาติพันธุ์ ผู้ประกอบการนักท่องเที่ยว และกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ ซึ่งต่างก็มีบทบาทและผลประโยชน์ที่หลากหลาย การบริหาร

จัดการแบบแยกส่วนอาจทำให้เกิดปัญหาความไม่สอดคล้องหรือขาดประสิทธิภาพ การใช้แนวทาง “การพัฒนาแบบบูรณาการเชิงพื้นที่” (Integrated Area-Based Development) จึงถูกนำมาใช้เพื่อให้แต่ละภาคส่วนสามารถมีบทบาทร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน 2) หลังจากวิกฤติโรคระบาดโควิด-19 และอุทกภัยในปี 2567 การท่องเที่ยวในพื้นที่ผาเสริฐเผชิญความเสียหายทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจชุมชน การฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัย “ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน” และ การใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นหัวใจของแนวทางการบูรณาการ 3) ความสำคัญของการ บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น การนวดแผนโบราณ การใช้สมุนไพร การจัดอาหารเพื่อสุขภาพ ซึ่งมีคุณค่าทั้งในด้านการส่งเสริมสุขภาพและการสร้างจุดขายเชิงวัฒนธรรม หากขาดการบูรณาการ ความรู้ดั้งเดิมเหล่านี้อาจไม่ถูกรวบรวมและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 4) การตลาดยุคใหม่โดยเฉพาะกับกลุ่มผู้สูงอายุต้องอาศัย การบูรณาการช่องทางการสื่อสาร ทั้งออนไลน์ ออฟไลน์ และการมีส่วนร่วมของ Influencers ซึ่งต้องวางแผนร่วมกันระหว่างชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อให้การประชาสัมพันธ์มีพลังและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้จริง 5) การจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต้องอาศัยกลไกการสื่อสาร การมีส่วนร่วม และการบริหารความสัมพันธ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนั้น ความสำเร็จของโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมี การบูรณาการระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงผ่านกลไกความร่วมมือที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ และ 6) เป้าหมายของโครงการคือกลุ่มผู้สูงอายุ การตอบสนองต่อความต้องการด้านสุขภาพไม่สามารถทำได้โดยหน่วยใดหน่วยหนึ่ง ซึ่งคือการบูรณาการเพื่อให้ตอบโจทย์ “สุขภาวะของผู้สูงอายุ” อย่างรอบด้าน ดังนั้น การบูรณาการไม่ใช่เพียงแนวทางทางเลือก แต่คือเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่บ่อน้ำร้อนผาเสริฐ ทั้งในมิติการฟื้นฟูหลังวิกฤติ การยกระดับเศรษฐกิจชุมชน การเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรม และการตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของสังคมผู้สูงอายุ การดำเนินงานที่ไร้การบูรณาการจะเสี่ยงต่อความซ้ำซ้อน ขาดประสิทธิภาพ และไม่ยั่งยืนในระยะยาว

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเบื้องต้น พบว่ามีงานศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพแหล่งน้ำพุร้อนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (สุริมา ลีเพิ่มพานิช และคณะ, 2566; Angkananon et al., 2024) และความต้องการด้านบริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (สุวรรณี ศรียาบ และคณะ, 2565) รวมถึงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่อื่น ๆ (จิตติณชูลี บุญช่วยและพยอม ธรรมบุตร, 2019) อย่างไรก็ตาม ช่องว่างของความรู้ที่ยังคงมีอยู่คือ การศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืน เฉพาะเจาะจง สำหรับสังคมผู้สูงอายุในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ จังหวัดเชียงราย งานวิจัยที่มีอยู่ส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่ศักยภาพโดยรวม ความต้องการของนักท่องเที่ยวทั่วไป หรือแผนยุทธศาสตร์ในภาพกว้างของพื้นที่อื่น ทำให้ยังขาดข้อมูลเชิงลึกที่จำเพาะต่อบริบทของบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐและกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ ซึ่งรวมถึงการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งมหภาคและจุลภาคที่ส่งผลต่อการพัฒนาในพื้นที่อย่างละเอียด และการเสนอแนะกลไกความร่วมมือที่เหมาะสมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อการดำเนินการที่ยั่งยืน ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นประเด็นสำคัญของการศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปัจฉิมวัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย” เพื่อประโยชน์สำหรับหน่วยงานภาครัฐและธุรกิจ

ภาคเอกชนที่จะได้รับแนวทางบริหารจัดการที่ตอบโจทย์และสามารถยกระดับมาตรฐานบริการ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนมีการรวมพลังและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และประชาชนในพื้นที่มีโอกาสรับรู้และใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัยหลัก

เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาคและจุลภาคที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปวงมัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย เพื่อกำหนดแนวทาง กลยุทธ์ และกลไกความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับการดำเนินการที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัยย่อย

2.1 เพื่อดำเนินการวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาคและจุลภาคที่มีผลต่อศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

2.2 เพื่อพัฒนากลยุทธ์และแนวทางปฏิบัติสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปวงมัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

2.3 เพื่อเสนอแนะกลไกความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องสำหรับสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุแบบบูรณาการและยั่งยืนในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. รูปแบบกลยุทธ์และแนวทางปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนสำหรับผู้สูงอายุ

2. กรอบแนวคิดและตัวแบบ (Model) กลไกความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

3. ข้อมูลและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

4. การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐในตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

5. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างงาน สร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

6. การสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

ขอบเขตของโครงการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) หลายขั้นตอนตามวัตถุประสงค์การวิจัย ที่ศึกษา มีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

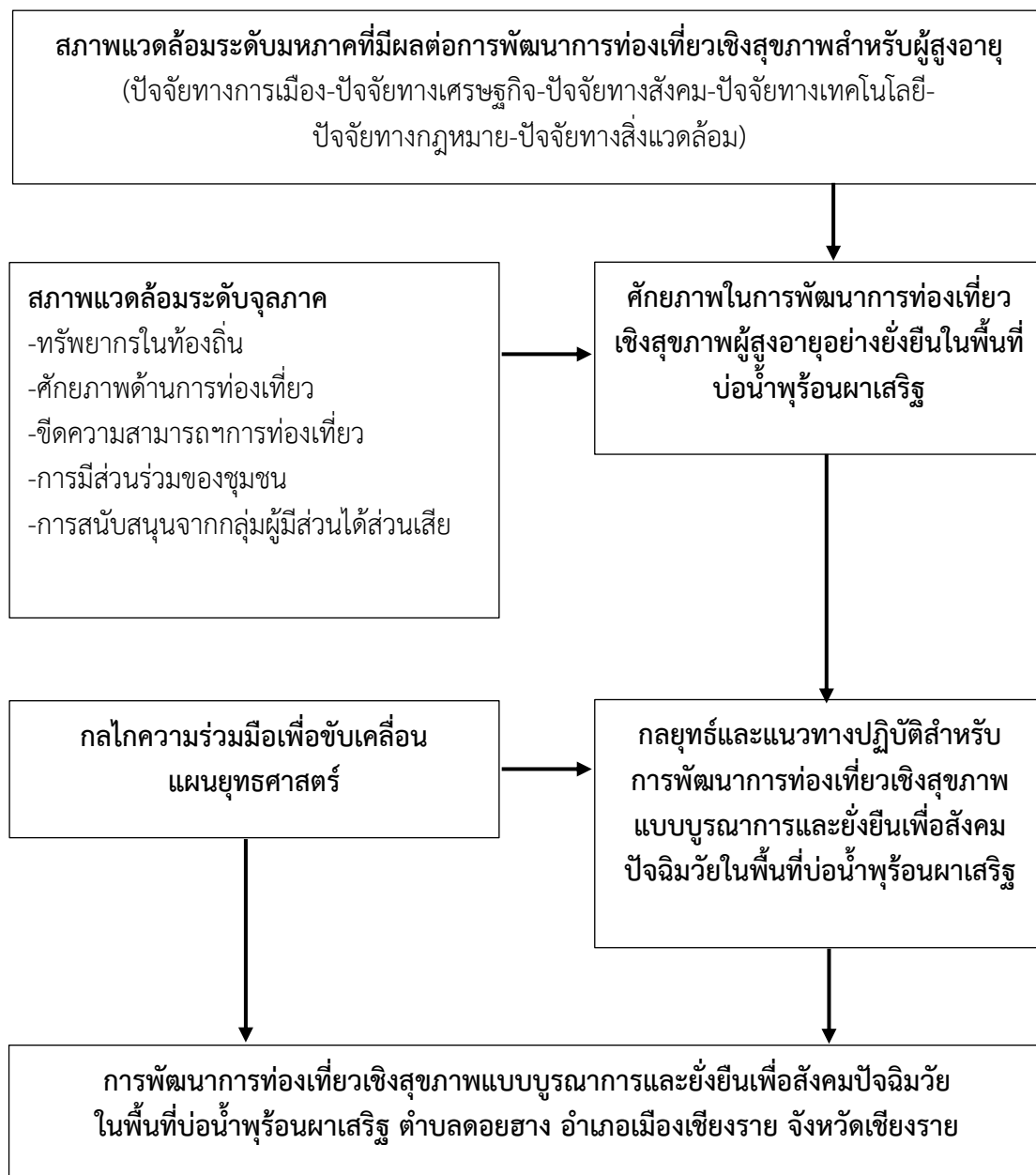
1. เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาคและจุลภาคที่มีผลกระทบ ต่อความเป็นไปได้และความยั่งยืนของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อน ผาเสด็จ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย และข้อเสนอแนะในการพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ
2. มุ่งพัฒนากลยุทธ์และแนวทางปฏิบัติในการแก้ไขและพัฒนาเชิงพื้นที่ การสร้างมูลค่าเพิ่ม และปฏิรูประบบบริการ การขับเคลื่อนนวัตกรรมและห่วงโซ่คุณค่าที่ยั่งยืน สำหรับการพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปวงภูมิในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อน ผาเสด็จ
3. มุ่งสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์

ขอบเขตด้านพื้นที่ มุ่งศึกษาที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย

ขอบเขตด้านประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการและผู้บริหารบ่อน้ำพุร้อน ผาเสด็จ กลุ่มตัวแทนปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนกลุ่มภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อน และ พื้นที่ใกล้เคียง กลุ่มผู้นำผู้แทนชุมชนในบริเวณพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จและใกล้เคียง และคณะ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารการท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ (ซึ่งบริหารงานโดยเทศบาลตำบล ดอยฮาง) ตัวแทนผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสำหรับการท่องเที่ยวในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อน ผาเสด็จ
2. ตัวแทนผู้ให้ข้อมูลในการประชุมกลุ่มย่อย ประกอบด้วย ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ บริหารการท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ผู้แทนจากกลุ่มทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ตัวแทน ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ตัวแทนชุมชนในพื้นที่ และตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่
3. ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ
4. นักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุที่มาหรือเคยมาเยือนบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

สังคมปัจฉิมวัย หมายถึง นักท่องเที่ยวกลุ่มประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นผู้ที่มีอิสระทางด้านเวลา มีกำลังซื้อ มีรายได้ที่ใช้จ่ายได้ และมีความสนใจในการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ผ่อนคลายความเครียด และส่งเสริมฟื้นฟูสุขภาพของตนเอง

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืน หมายถึง รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการส่งเสริม สรรค์สร้าง และฟื้นฟูสุขภาพของผู้สูงอายุทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม โดยการนำทรัพยากรธรรมชาติแร่ธาตุน้ำพุร้อนมาบูรณาการร้อยเรียงเรื่องราวเข้ากับทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ ควบคู่กับการควบคุมดูแลขีดความสามารถในการรองรับและการพิทักษ์รักษาสสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจฐานรากอย่างเป็นธรรม

การประเมินขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ หมายถึง กระบวนการสำรวจภาคสนามเพื่อวิเคราะห์และคำนวณเกณฑ์ข้อจำกัดสูงสุดเชิงกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานของบ่อน้ำพุร้อน ในการรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวและกิจกรรมด้านสุขภาพได้อย่างปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ โดยไม่ก่อให้เกิดสภาวะเปราะบาง ความเสื่อมโทรม หรือความเสียหายอย่างรุนแรงต่อระบบนิเวศลำธาร ทรัพยากรน้ำแร่ธรรมชาติ และคุณภาพประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว

ปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาค หมายถึง ปัจจัยแวดล้อมภายนอกในวงกว้างที่อยู่รายรอบพื้นที่และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงได้โดยตรง แต่มีอิทธิพลเชิงยุทธศาสตร์ต่อความเป็นไปได้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วยอิทธิพล 6 ด้านหลัก คือ ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ปัจจัยด้านกฎหมาย และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับจุลภาค หมายถึง ปัจจัยและเงื่อนไขภายในพื้นที่เฉพาะที่ส่งผลกระทบต่อขีดความสามารถในการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง สามารถวิเคราะห์ตรวจสอบและบริหารจัดการได้ ประกอบด้วยมิติทุนทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ มิติศักยภาพ การรองรับเชิงการบริหารจัดการ มิติทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมสุขภาพชุมชน และมิติข้อมูลสะท้อนกลับด้านสมรรถนะการบริการจากผู้บริโภคจริง

กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง กรอบแนวทาง แผนเชิงระบบ หรือชุดมาตรการปฏิบัติการเชิงพื้นที่ ที่คณะผู้วิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ร่วมกันออกแบบขึ้นจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดยจำแนกออกเป็นแผนงานระยะสั้น แผนงานระยะกลาง และแผนงานระยะยาว เพื่อพลิกฟื้นจุดอ่อนและป้องกันอุปสรรคสู่เป้าหมายความสำเร็จขององค์กร

กลไกความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึง รูปแบบโครงสร้างความร่วมมือระดับในการบริหารจัดการพื้นที่และขับเคลื่อนกลยุทธ์อย่างมีเอกภาพ ประกอบด้วยกลไกที่ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมโยงประสานภารกิจไปยังกลไกหน่วยงานสนับสนุนภายนอก ทั้งด้านการคุ้มครองพื้นที่ด้านมาตรฐานสาธารณสุข และด้านการตลาดเชิงรุก

โมเดลการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุแบบบูรณาการ หมายถึง นวัตกรรมที่เป็นผลผลิตรวมของงานวิจัยชิ้นนี้ในรูปแบบเอกสารรายงานเชิงยุทธศาสตร์และแนวทางปฏิบัติเชิงพื้นที่

ซึ่ง สักเคราะห์และบูรณาการองค์ความรู้ ด้านมาตรฐานสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อมวลชน มาตรฐานความปลอดภัยการแพทย์ฉุกเฉิน นวัตกรรมผลิตภัณฑ์วารีบำบัดพุทธรักษาวัฒนธรรม แพลตฟอร์มดิจิทัลสารสนเทศสองภาษา และกลไกความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อพัฒนาเป็นต้นแบบแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

นวัตกรรมวารีบำบัดและสุขนธบำบัดพุทธรักษาวัฒนธรรมดอยฮาง หมายถึง กิจกรรมและผลิตภัณฑ์สุขภาพสร้างสรรค์เฉพาะถิ่นที่เป็นข้อค้นพบใหม่จากการวิจัย โดยการนำสมรรถนะของน้ำแร่ธรรมชาติอุณหภูมิคงที่สูง 80 ถึง 90 องศาเซลเซียสที่มีแร่ธาตุกำมะถัน แคลเซียม และแมกนีเซียม มาบูรณาการร่วมกับคุณลักษณะเด่นของพืชสมุนไพรอัตลักษณ์ชุมชน เช่น มะเขื่อนดอยฮางและข้าป่าธรรมชาติที่มีปริมาณน้ำมันหอมระเหยเข้มข้น เพื่อจัดทำเป็นโปรแกรมถุงสมุนไพรสดอบแห้งสำหรับบ่อแช่ส่วนบุคคลและลูกประคบร้อนในการส่งเสริมสุขภาพกล้ามเนื้อและข้อต่อของผู้สูงอายุ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Wellness Tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากผู้คนให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพและคุณภาพชีวิตมากขึ้น แนวคิดดังกล่าวครอบคลุมมิติด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และจิตวิญญาณ โดย Smith and Puczko (2014) อธิบายว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นการเดินทางที่มีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูร่างกาย ผ่อนคลายจิตใจ และเสริมสร้างความสมบูรณ์ทางจิตวิญญาณ จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ด้านสุขภาพควบคู่ไปกับประสบการณ์การเดินทาง

องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO 2022) ให้ความหมายเพิ่มเติมว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเชิงป้องกัน และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพื่อการบำบัด ซึ่งมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน โดยประเภทแรกมุ่งส่งเสริมสุขภาพและป้องกันการเกิดโรค ส่วนประเภทที่สองมุ่งฟื้นฟู บำบัด และรักษาสุขภาพของผู้ที่มีปัญหาสุขภาพ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเชิงป้องกัน (Preventive Wellness Tourism)

การท่องเที่ยวประเภทนี้มุ่งส่งเสริมสุขภาพโดยไม่เน้นการรักษาทางการแพทย์ แต่ใช้กิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาพโดยรวม เช่น การฝึกโยคะ การทำสมาธิ การล้างสารพิษในร่างกาย และการเลือกรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพ กิจกรรมเหล่านี้ช่วยลดความเครียด เสริมสร้างภูมิคุ้มกัน และสร้างสมดุลทางอารมณ์ ตัวอย่างกิจกรรม ได้แก่ การฝึกโยคะและการทำสมาธิเพื่อพัฒนาสติและการควบคุมอารมณ์ การอาบป่า (Forest Bathing) ซึ่งช่วยลดความดันโลหิตและส่งเสริมความผ่อนคลาย การเข้าร่วมโปรแกรมอาหารเพื่อสุขภาพที่เน้นอาหารอินทรีย์และโภชนาการที่เหมาะสม รวมถึงการอาบแร่และการบำบัดด้วยน้ำทะเล (Thalassotherapy)

2. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพื่อการบำบัด (Curative Wellness Tourism)

การท่องเที่ยวประเภทนี้เหมาะสำหรับผู้ที่มีปัญหาสุขภาพและต้องการรับการบำบัดหรือฟื้นฟูสุขภาพ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องมักดำเนินการผ่านสปาทางการแพทย์ ศูนย์สุขภาพ หรือการแพทย์ทางเลือก ตัวอย่างกิจกรรม ได้แก่ การทำสปาเพื่อการบำบัด (Medical Spa) เช่น การบำบัดด้วยน้ำแร่ หรือการดูแลผู้ป่วยโรคข้ออักเสบ การใช้สมุนไพรและการแพทย์แผนไทย เช่น การอบสมุนไพรและการนวดแผนไทย การทำกายภาพบำบัดเพื่อฟื้นฟูร่างกายหลังการผ่าตัดหรือการบาดเจ็บ รวมถึงการรักษาทางเลือก เช่น การฝังเข็มและอายุรเวท (Ayurveda) ซึ่งเป็นศาสตร์การแพทย์ดั้งเดิมของอินเดีย

ปัจจุบัน การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่องจากการที่ประชาชนให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพมากขึ้น ปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการเติบโตของตลาด ได้แก่ ความตระหนักด้านสุขภาพ ความต้องการลดความเครียดจากการดำเนินชีวิตประจำวัน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวและบริการสุขภาพ

ประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ เช่น แหล่งน้ำแร่ธรรมชาติ ภูมิอากาศที่เหมาะสม และภูมิทัศน์ทางธรรมชาติที่เอื้อต่อการพักผ่อน มีแนวโน้มได้รับความนิยมนำขึ้นในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ประเทศไทยถือเป็นหนึ่งในจุดหมายปลายทางสำคัญของตลาดนี้ เนื่องจากมีบริการสปาที่ได้มาตรฐาน การแพทย์แผนไทย และทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สนับสนุนการพักผ่อนและฟื้นฟูสุขภาพ

โดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งส่งเสริมสุขภาพของผู้เดินทางทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ อีกทั้งยังมีบทบาทในการยกระดับคุณภาพการท่องเที่ยวและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้เดินทางในระยะยาว

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ

การท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญเพิ่มขึ้นตามแนวโน้มการเข้าสู่สังคมสูงวัยของหลายประเทศทั่วโลก องค์การสหประชาชาติ (United Nations, 2021) คาดการณ์ว่า ภายในปี 2050 ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปจะมีจำนวนมากกว่า 2 พันล้านคน หรือประมาณร้อยละ 22 ของประชากรโลก การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรดังกล่าวส่งผลให้ตลาดการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และก่อให้เกิดความต้องการพัฒนาสินค้าและบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของกลุ่มผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุถือเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ เนื่องจากส่วนใหญ่มีเวลาว่างหลังเกษียณ มีความพร้อมด้านการเงิน และให้ความสำคัญกับการใช้เวลาว่างอย่างมีคุณค่า การเดินทางจึงไม่ได้มุ่งตอบสนองความต้องการด้านนันทนาการเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพจิต ลดความเครียด และสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

การท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ หมายถึง การเดินทางเพื่อพักผ่อน เรียนรู้ หรือเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ออกแบบให้สอดคล้องกับความต้องการและข้อจำกัดของบุคคลอายุ 60 ปีขึ้นไปหรือผู้เกษียณอายุ โดยให้ความสำคัญกับความสะดวกสบาย ความปลอดภัย และการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้เดินทาง

องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO 2022) ระบุว่า การท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุสามารถจำแนกตามลักษณะกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการเดินทางได้หลายรูปแบบ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Wellness Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งส่งเสริมสุขภาพกายและจิตใจผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น โปรแกรมฟื้นฟูสุขภาพ การทำสปา การฝึกโยคะ และการทำสมาธิ ซึ่งช่วยเสริมสร้างสุขภาพและชะลอความเสื่อมของร่างกาย

2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการเดินทางเพื่อศึกษาและเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของชุมชน ผ่านกิจกรรม เช่น การเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ วัด โบราณสถาน และการเข้าร่วมงานประเพณีหรือเทศกาลทางวัฒนธรรม ซึ่งช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม

3. การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ (Eco Tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุที่ต้องการพักผ่อนท่ามกลางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สงบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การศึกษาธรรมชาติในเส้นทางที่ไม่ซับซ้อน การชมทัศนียภาพ และการพักในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

4. การท่องเที่ยวเชิงนันทนาการ (Leisure Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนและสร้างความเพลิดเพลิน เช่น การล่องเรือสำราญ การพักในรีสอร์ท การชมการแสดงทางศิลปวัฒนธรรม หรือการเล่นกีฬาที่ใช้แรงกายไม่มาก ซึ่งเหมาะกับศักยภาพทางร่างกายของผู้สูงอายุ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเดินทางของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย

1. สุขภาพและความสะดวกสบาย

สุขภาพเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดรูปแบบและความถี่ในการเดินทาง ผู้สูงอายุจำนวนมากมีข้อจำกัดทางร่างกาย เช่น โรคข้อเข่าเสื่อม โรคหัวใจ หรือความดันโลหิตสูง จึงต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม เช่น ทางลาด ห้องพักที่ปลอดภัย และบริการทางการแพทย์ที่เข้าถึงได้

2. การเงินและงบประมาณ

แม้ว่าผู้สูงอายุหลายคนจะมีความมั่นคงทางการเงิน แต่ยังคงให้ความสำคัญกับความคุ้มค่าในการใช้จ่าย ผู้ประกอบการจึงควรพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวที่มีทางเลือกหลากหลายและเหมาะสมกับกำลังซื้อของแต่ละกลุ่ม

3. ความปลอดภัยและความสะดวกในการเดินทาง

ความปลอดภัยของสถานที่ท่องเที่ยว ระบบขนส่ง และที่พัก เป็นปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจเดินทาง รวมถึงการมีบริการอำนวยความสะดวกที่ช่วยลดภาระในการเดินทางของผู้สูงอายุ

4. แรงจูงใจทางสังคม

ผู้สูงอายุจำนวนไม่น้อยเดินทางเพื่อพบปะเพื่อนฝูง สร้างเครือข่ายทางสังคม หรือเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมเดินทางจึงเป็นปัจจัยที่ช่วยเพิ่มความน่าสนใจของโปรแกรมท่องเที่ยว

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ ควรมุ่งเน้นการออกแบบบริการที่สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของผู้สูงอายุ เช่น การจัดโปรแกรมท่องเที่ยวที่ไม่เร่งรีบ มีช่วงเวลาพักผ่อนเพียงพอ และมีอาหารที่เหมาะสมต่อสุขภาพ ควบคู่กับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานประกอบการและแหล่งท่องเที่ยวให้รองรับผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีความรู้ในการดูแลผู้สูงอายุ รวมถึงนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาช่วยอำนวยความสะดวกในการเดินทางและการเข้าถึงข้อมูล

โดยสรุป การท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุเป็นตลาดที่มีศักยภาพและมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่องจากการขยายตัวของประชากรสูงอายุ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ บริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ จะช่วยส่งเสริมคุณภาพประสบการณ์การเดินทาง สนับสนุนสุขภาวะของผู้สูงอายุ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในระยะยาว

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบบูรณาการเชิงพื้นที่

การพัฒนาแบบบูรณาการเชิงพื้นที่ (Integrated Area-based Development) เป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการประสานความร่วมมือจากหลายภาคส่วน เพื่อสร้างสมดุลระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม แนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากองค์การระหว่างประเทศ เช่น องค์การสหประชาชาติ (UN) (United Nations, 2021) และองค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา (UNWTO, 2022)

หลักสำคัญของแนวทางนี้ได้แก่ การบูรณาการเชิงนโยบาย ที่ช่วยให้การดำเนินงานมีความเชื่อมโยงและลดปัญหาการใช้ทรัพยากรอย่างไม่สมดุล การประสานงานระหว่างหน่วยงาน ซึ่งช่วยให้การพัฒนามีประสิทธิภาพ และ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) และ Internet of Things (IoT) เพื่อช่วยบริหารจัดการพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด หากขาดการบูรณาการที่ดี อาจนำไปสู่ปัญหาความไม่สอดคล้องกันของแผนพัฒนา เช่น การขยายตัวของเมืองที่ขาดการวางแผนที่เหมาะสม ทำให้เกิดปัญหาจราจร มลพิษ และความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ

ในภาคการท่องเที่ยว แนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ภาครัฐ มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบาย วางแผนโครงสร้างพื้นฐาน และส่งเสริมการท่องเที่ยว ภาคเอกชน เป็นกลไกหลักในการลงทุน พัฒนาสินค้าและบริการ รวมถึงส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และความรับผิดชอบต่อสังคม ชุมชนท้องถิ่น มีบทบาทในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นธรรม นอกจากนี้ ยังมี ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ เช่น นักวิจัย องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และนักท่องเที่ยว ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาผ่านพฤติกรรมการท่องเที่ยวและการบริโภคอย่างรับผิดชอบต่อสังคม แม้ว่าพัฒนาแบบบูรณาการจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ แต่ก็เผชิญกับความท้าทาย เช่น ความซับซ้อนของการประสานงาน ซึ่งอาจทำให้โครงการล่าช้า ข้อจำกัดด้านงบประมาณ โดยเฉพาะในประเทศที่มีทรัพยากรจำกัด และ ความขัดแย้งระหว่างภาคส่วน ที่อาจเกิดขึ้นจากผลกระทบของโครงการพัฒนา

ดังนั้น การพัฒนาพื้นที่แบบบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ ต้องอาศัย การสร้างกลไกการมีส่วนร่วม เช่น เวทีประชาพิจารณ์ การใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการ และ การสื่อสารที่โปร่งใสและทั่วถึง เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

แนวคิดและทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยว

แนวคิดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Theory) เป็นแนวคิดสำคัญที่ช่วยทำความเข้าใจความซับซ้อนของการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยระบุว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคือบุคคล กลุ่ม หรือองค์กร ที่มีผลประโยชน์หรือได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว (Freeman, 1984) การบริหารจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวมีความยั่งยืน ลดความขัดแย้ง และสร้างประโยชน์ให้ทุกฝ่าย ดังนี้

1. การระบุและจำแนกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือการจัดกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียช่วยให้เข้าใจบทบาทของแต่ละฝ่าย เช่น

ภาครัฐ มีบทบาทกำหนดนโยบายและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว (Hall, 1999)

ภาคเอกชน เป็นผู้ลงทุนในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ร้านอาหาร (Buhalis, 2000)

ชุมชนท้องถิ่น เป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงและควรมีบทบาทร่วมในการวางแผนการท่องเที่ยว (Murphy, 1985)

นักท่องเที่ยว เป็นผู้บริโภคที่กำหนดทิศทางของอุตสาหกรรมผ่านความต้องการและพฤติกรรมของตน (Ryan, 1995)

องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) มีบทบาทส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Goodwin and Santilli, 2009)

สถาบันการศึกษาและนักวิจัย ให้ข้อมูลเชิงลึกเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยว (Tribe, 2006)

สื่อมวลชน ช่วยกำหนดภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวและกระตุ้นการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว (Morgan and Pritchard, 1998)

2. การวิเคราะห์ผลประโยชน์และความขัดแย้ง การท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลประโยชน์และความขัดแย้งที่แตกต่างกัน เช่น

ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ภาคเอกชนได้รับผลกำไรจากนักท่องเที่ยว ขณะที่ชุมชนอาจได้รับเพียงเล็กน้อย

ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม การพัฒนาการท่องเที่ยวอาจกระทบต่ออัตลักษณ์ของชุมชน

ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวอาจทำให้เกิดปัญหามลพิษ ในขณะที่องค์กรด้านสิ่งแวดล้อมต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

อำนาจและอิทธิพลในการตัดสินใจ ภาครัฐมักมีอำนาจเหนือภาคเอกชนและชุมชน ส่งผลต่อรูปแบบการพัฒนา

3. การจัดการความสัมพันธ์และสร้างความร่วมมือ การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียช่วยลดความขัดแย้ง โดยอาศัยกลยุทธ์สำคัญ ได้แก่

การสื่อสารและการปรึกษาหารือ สร้างเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

การส่งเสริมการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทในการตัดสินใจ (Arnstein, 1969)

การสร้างควมไว้วางใจและความโปร่งใส เผยแพร่ข้อมูลอย่างเปิดเผยเพื่อลดความขัดแย้ง

การสร้างสมดุลของผลประโยชน์ ค้นหาวิธีพัฒนาการท่องเที่ยวที่ตอบโจทย์ทุกฝ่าย

การสร้างพันธมิตรและความร่วมมือ ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

4. ความสำคัญของการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การบริหารผู้มีส่วนได้ส่วนเสียช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวมีความยั่งยืน ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและนักท่องเที่ยว ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมความร่วมมือของทุกภาคส่วน แนวทางนี้ช่วยให้การท่องเที่ยวสามารถเติบโตทางเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน

โดยสรุป ทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นแนวคิดที่ช่วยให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว การบริหารจัดการที่ดีจะช่วยให้เกิดการพัฒนายั่งยืน โดยสร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ของทุกฝ่าย และส่งเสริมความร่วมมือเพื่อลดความขัดแย้งและสร้างคุณค่าในระยะยาว

แนวคิดการตลาดสำหรับผู้สูงอายุ

1. ความสำคัญของการตลาดสำหรับผู้สูงอายุ

ตลาดผู้สูงอายุเป็นตลาดที่มีศักยภาพสูง เนื่องจากประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยมีจำนวนประชากรสูงวัยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากอายุขัยที่ยืนยาวขึ้นและอัตราการเกิดที่ลดลง ทำให้ธุรกิจต้องปรับตัวเพื่อรองรับความต้องการเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายนี้ ผู้สูงอายุมักให้ความสำคัญกับผลิตภัณฑ์ที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาพและคุณภาพชีวิต เช่น บริการทางการแพทย์ อาหารเสริม และสินค้าเพื่อสุขภาพ ดังนั้น การทำการตลาดให้แก่ผู้สูงอายุจึงต้องคำนึงถึงพฤติกรรมการใช้จ่ายและช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสม

2. ลักษณะเฉพาะของผู้สูงอายุในประเทศไทย

ผู้สูงอายุในประเทศไทยมีพฤติกรรมบริโภคที่แตกต่างจากวัยอื่น ๆ โดยมักให้ความสนใจกับผลิตภัณฑ์ที่ช่วยในการดูแลสุขภาพและอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน เช่น อุปกรณ์ช่วยเดิน ยาและอาหารเสริม รวมถึงการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ นอกจากนี้ ผู้สูงอายุเริ่มใช้เทคโนโลยีมากขึ้น โดยนิยมใช้สมาร์ทโฟนและแอปพลิเคชันที่ช่วยติดตามสุขภาพหรือเชื่อมต่อกับครอบครัว อย่างไรก็ตาม การออกแบบสินค้าและบริการต้องคำนึงถึงความสะดวกในการใช้งานเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงได้ง่าย

ปัจจัยที่ควรพิจารณาในการพัฒนาแนวคิดการตลาดสำหรับผู้สูงอายุ คือ

1. ความไว้วางใจในแบรนด์ ผู้สูงอายุมักเลือกซื้อสินค้าจากแบรนด์ที่มีความน่าเชื่อถือและมีประวัติที่ดี
2. การบริการที่เอาใจใส่ การให้บริการที่เป็นมิตรและมีการดูแลลูกค้าอย่างใกล้ชิดช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระยะยาว
3. การให้ข้อมูลที่ชัดเจน การใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและหลีกเลี่ยงคำศัพท์ที่ซับซ้อนช่วยให้ผู้สูงอายุเข้าใจรายละเอียดสินค้าและบริการได้ดีขึ้น
4. การบริการหลังการขาย เช่น การให้คำแนะนำเพิ่มเติมหรือการรับประกันสินค้า เป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้า

3. กลยุทธ์การตลาดสำหรับผู้สูงอายุ

1. การสื่อสารผ่านช่องทางที่เหมาะสม ได้แก่ 1) โทรทัศน์ วิทยุ และสื่อสิ่งพิมพ์เป็นช่องทางที่เข้าถึงผู้สูงอายุได้ง่าย เนื่องจากเป็นสื่อที่พวกเขาคุ้นเคย และ 2) การตลาดดิจิทัลต้องออกแบบให้ใช้งานง่าย เช่น เว็บไซต์ที่มีตัวอักษรขนาดใหญ่และปุ่มกดที่ชัดเจน

2. การนำเสนอสินค้าและบริการที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิต ได้แก่ 1) เน้นการพัฒนาสินค้าและบริการที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตอย่างมีความสุขและมีสุขในวัยเกษียณ 2) การออกแบบแพ็คเกจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หรือการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพเป็นบริการที่ได้รับความนิยม

3. การสนับสนุนการใช้เทคโนโลยี คือ ผู้สูงอายุบางกลุ่มอาจยังไม่คุ้นเคยกับเทคโนโลยี ดังนั้น การให้การฝึกอบรมหรือคำแนะนำเกี่ยวกับการใช้งานแอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์มออนไลน์จะช่วยให้พวกเขาสามารถเข้าถึงข้อมูลและบริการได้ง่ายขึ้น

4. การสร้างความสัมพันธ์ระยะยาว ได้แก่ 1) การตลาดสำหรับผู้สูงอายุควรมุ่งเน้นการสร้างความรักดีของลูกค้าโดยการให้บริการที่เป็นมิตรและมีความต่อเนื่อง 2) การให้สิทธิพิเศษหรือส่วนลดสำหรับลูกค้าประจำสามารถช่วยสร้างความผูกพันกับแบรนด์ได้ (ยศนันท์ แก้วโกมลมาลย์, 2565).

ตลาดผู้สูงอายุในประเทศไทยมีศักยภาพสูง เนื่องจากจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ธุรกิจจึงต้องปรับกลยุทธ์ทางการตลาดให้เหมาะสม โดยการออกแบบผลิตภัณฑ์และบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของผู้สูงอายุ เช่น สุขภาพ เทคโนโลยี และการดูแลตัวเอง นอกจากนี้ การสร้างความไว้วางใจในแบรนด์และการใช้กลยุทธ์การตลาดที่เหมาะสมจะช่วยให้สามารถเข้าถึงและตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยเพิ่มโอกาสในการเติบโตของธุรกิจในตลาดนี้ (สุภาวิณี ทรงพรพาณิชย์ และคณะ, 2557)

แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อนและมีองค์ประกอบหลากหลายที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวได้พยายามจำแนกและจัดระเบียบองค์ประกอบเหล่านี้เพื่อให้เข้าใจและบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดหนึ่งที่ได้รับการยอมรับและมีการอ้างอิงอย่างกว้างขวางคือแนวคิด 5As ซึ่งประกอบด้วย Attractions, Accessibility, Amenities, Activities และ Ancillary Services (Dickman, 1996) แนวคิดนี้เป็นกรอบที่ช่วยให้เราพิจารณาองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อประสบการณ์การท่องเที่ยวและความสำเร็จของจุดหมายปลายทาง โดยเน้นความเชื่อมโยงและความสำคัญของแต่ละองค์ประกอบในการดึงดูดและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

แนวคิด 5As ของ Dickman (1996) เป็นกรอบแนวคิดที่มีประโยชน์ในการวิเคราะห์และพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเน้นความสำคัญขององค์ประกอบทั้งห้าประการในการดึงดูดและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว Dickman (1996) เสนอว่า สถานที่ท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว จำเป็นต้องประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก หรือ องค์ประกอบ 5A คือ 1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) 2. ความสะดวกในการเดินทาง (Access) 3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) 4.

การบริการที่พัก (Accommodation) และ 5. กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) โดยสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) จัดเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้น

ส่วนประกอบอื่น ๆ ก็มีความสำคัญเช่นกัน อาทิ การคมนาคมขนส่งและความสะดวกในการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว (Access) ถึงแม้ว่าสถานที่ท่องเที่ยวอาจมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ แต่สิ่งเหล่านั้นอาจไร้ประโยชน์ หากนักท่องเที่ยวไม่สามารถเดินทางไปยังสถานที่นั้นได้ นอกจากนี้ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ (Amenities) ซึ่งหมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานให้นักท่องเที่ยว อาทิ สาธารณูปโภคน้ำ ไฟ โทรศัพท์ ห้องสุขา และสิ่งอำนวยความสะดวกที่นักท่องเที่ยวมีความจำเป็นต้องใช้ เช่น ร้านอาหาร โรงพยาบาล ธนาคาร สำนักงานไปรษณีย์ การบริการในกรณีฉุกเฉิน ก็มีความสำคัญเช่นกัน และในส่วนของบริการที่พัก (Accommodation) ควรมีจำนวนที่พักที่เพียงพอ พร้อมทั้งมีความหลากหลายด้านราคาและบริการที่เหมาะสม นอกเหนือจากนี้สถานที่ท่องเที่ยวควรจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ (Activities) ที่นักท่องเที่ยวสามารถทำในช่วงเวลาที่พำนักและท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้นเพื่อเพิ่มความน่าสนใจของการท่องเที่ยวและช่วงเวลาพักผ่อนของนักท่องเที่ยว

ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนยังต้องคำนึงถึงผลกระทบขององค์ประกอบทั้งห้าต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (Attractions) ควรคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่และการอนุรักษ์ทรัพยากร การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคม (Accessibility) ควรคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชน การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ควรคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และการจัดการของเสีย การจัดกิจกรรม (Activities) ควรคำนึงถึงการเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชน และการให้บริการเสริม (Ancillary Services) ควรคำนึงถึงการสร้างงานและรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการบริการ

แนวคิดคุณภาพการบริการ SERVICE QUALITY (SERVQUAL) เป็นแนวทางที่พัฒนาโดย Parasuraman, Zeithaml และ Berry เพื่อใช้วัดคุณภาพการบริการ โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมที่ต้องพึ่งพาการให้บริการลูกค้าเป็นหลัก เช่น การท่องเที่ยว แนวคิดนี้มุ่งเน้นไปที่ความแตกต่างระหว่างความคาดหวังของลูกค้ากับการรับรู้ของพวกเขาเกี่ยวกับบริการที่ได้รับจริง หากลูกค้ารับรู้ว่าการบริการที่ได้รับตรงกับหรือสูงกว่าความคาดหวัง พวกเขาจะมองว่าบริการมีคุณภาพดี ในทางกลับกัน หากบริการที่ได้รับต่ำกว่าความคาดหวัง ลูกค้าจะรู้สึกว่าการบริการที่ไม่มีคุณภาพ (Parasuraman, Zeithaml, and Berry, 1988)

SERVQUAL ประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลักห้าประการที่ลูกค้าใช้ในการประเมินคุณภาพของบริการ ได้แก่

1. ความน่าเชื่อถือ (Reliability) หมายถึงความสามารถของผู้ให้บริการในการดำเนินงานให้ตรงตามที่สัญญาไว้ได้อย่างถูกต้องและสม่ำเสมอ เช่น การจองโรงแรมที่ตรงตามที่ลูกค้าร้องขอ การจัด

ทวิ่รตามกำหนด และการจัดการข้อร้องเรียนของลูกค้ำอย่างเป็นระบบ ความน่าเชื่อถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลโดยตรงต่อความพึงพอใจของลูกค้ำ

2. ความเชื่อมั่น (Assurance) เป็นเรื่องของความสามารถและความสุภาพของพนักงานในการให้บริการ รวมถึงความสามารถในการสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้ำ ตัวอย่างเช่น พนักงานโรงแรมที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง หรือไกด์นำเที่ยวที่สามารถอธิบายข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างมืออาชีพ ความเชื่อมั่นเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้ลูกค้ำรู้สึกปลอดภัยและไว้วางใจบริการ

3. ความเป็นรูปธรรม (Tangibles) หมายถึงลักษณะทางกายภาพของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวข้องกับบริการ เช่น ความสะอาดของโรงแรม ความสะดวกสบายของพาหนะเดินทาง หรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยของพนักงานบริการ สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อความประทับใจแรกพบของลูกค้ำ

4. ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) เป็นการให้บริการที่ใส่ใจและเข้าใจความต้องการของลูกค้ำเป็นรายบุคคล เช่น การจดจำชื่อลูกค้ำ การให้บริการที่เป็นกันเอง หรือการช่วยเหลือเมื่อลูกค้ำประสบปัญหาในระหว่างการเดินทาง การแสดงความเห็นอกเห็นใจสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและเพิ่มความผูกพันระหว่างลูกค้ำกับแบรนด์ได้

5. การตอบสนอง (Responsiveness) หมายถึงความรวดเร็วและความเต็มใจในการช่วยเหลือลูกค้ำ เช่น การตอบกลับคำถามทางอีเมลหรือโทรศัพท์อย่างรวดเร็ว การแก้ไขปัญหาของลูกค้ำอย่างทันที หรือการให้บริการที่ไม่ทำให้ลูกค้ำต้องรอนาน การตอบสนองที่ดีช่วยเพิ่มความพึงพอใจของลูกค้ำได้ แม้ในสถานการณ์ที่มีปัญหาเกิดขึ้น

แนวคิด SERVQUAL ได้รับการนำไปใช้ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพื่อช่วยให้ผู้ประกอบการเข้าใจจุดแข็งและจุดอ่อนของบริการของตน และสามารถพัฒนาแผนกลยุทธ์เพื่อปรับปรุงคุณภาพบริการในด้านที่ลูกค้ำให้ความสำคัญ โดยเฉพาะในธุรกิจโรงแรม การเดินทาง และการให้บริการนำเที่ยว ซึ่งลูกค้ำมักใช้เกณฑ์ SERVQUAL ในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ

อย่างไรก็ตาม SERVQUAL ก็มีข้อจำกัดบางประการ เช่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่อาจส่งผลต่อการรับรู้คุณภาพบริการของลูกค้ำ หรือความยากในการวัดความคาดหวังและการรับรู้ของลูกค้ำได้อย่างแม่นยำ แม้จะมีข้อจำกัด แต่ SERVQUAL ยังคงเป็นแนวคิดที่ทรงอิทธิพลในการทำ ความเข้าใจและการจัดการคุณภาพบริการ

โดยสรุป SERVQUAL เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ธุรกิจสามารถวิเคราะห์คุณภาพของบริการโดยพิจารณาจากห้าองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ความน่าเชื่อถือ ความเชื่อมั่น ความเป็นรูปธรรม ความเห็นอกเห็นใจ และการตอบสนอง หากธุรกิจสามารถนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยให้สามารถปรับปรุงคุณภาพบริการ สร้างความพึงพอใจ และเพิ่มความภักดีของลูกค้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในระยะยาวของธุรกิจ

แนวคิดการประเมินความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว

การประเมินความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว (Carrying Capacity Assessment) เป็นกระบวนการสำคัญในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดขีดจำกัดของการใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยว เพื่อป้องกันผลกระทบด้านลบต่อทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และคุณภาพประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว แนวทางการประเมินนี้มุ่งเน้นการทำความเข้าใจศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในการรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวและกิจกรรมต่างๆ โดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายระยะยาว

คู่มือการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน (สุภาวิณี ทรงพร วาณิช และคณะ, 2557) ได้เสนอแนวทางที่ยืดหยุ่นและสามารถปรับใช้ได้บริบทที่แตกต่างกัน โดยเน้นให้เครื่องมือและเกณฑ์ชี้วัดที่ใช้ในการประเมินต้องสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของพื้นที่ เช่น ระบบนิเวศ วัฒนธรรม หรือรูปแบบการจัดการของชุมชน กระบวนการประเมินเป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้เหมาะสม

ปัจจัยสำคัญในการประเมินครอบคลุมด้านนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคม โดยใช้ตัวชี้วัดที่สะท้อนถึงผลกระทบของการท่องเที่ยว เช่น คุณภาพน้ำ ปริมาณขยะ ความปลอดภัยจากสัตว์ป่า รายได้ของชุมชน และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ทรัพยากร

กระบวนการประเมินประกอบด้วย 8 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การระบุและวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (2) การกำหนดวัตถุประสงค์และขอบเขตของการประเมิน (3) การเลือกตัวชี้วัดที่เหมาะสม (4) การเก็บรวบรวมข้อมูล (5) การวิเคราะห์ข้อมูล (6) การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับ (7) การพัฒนามาตรการจัดการ และ (8) การติดตามและประเมินผล การดำเนินงานตามกระบวนการนี้ช่วยให้สามารถกำหนดมาตรการที่มีประสิทธิภาพในการควบคุมการใช้แหล่งท่องเที่ยว และป้องกันผลกระทบเชิงลบได้

โดยสรุป การประเมินความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้การท่องเที่ยวดำเนินไปอย่างสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ การดำเนินการประเมินต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การเลือกตัวชี้วัดที่เหมาะสม และการพัฒนามาตรการจัดการที่มีประสิทธิภาพ กระบวนการประเมินอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้การท่องเที่ยวสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

แนวคิดการวางแผนกลยุทธ์และการใช้เทคนิค SWOT ในการวางแผนการท่องเที่ยว

การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning) ถือเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีทิศทางและยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทที่มีการแข่งขันสูงและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การวางแผนกลยุทธ์ช่วยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสามารถกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Pearce and Robinson, 2018)

แนวคิดหลักของการวางแผนกลยุทธ์เริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กรหรือพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างรอบด้าน การวิเคราะห์นี้จะนำไปสู่การระบุจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการใช้เทคนิค SWOT Analysis (Kotler and Armstrong, 2021)

SWOT Analysis เป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ที่ช่วยในการประเมินปัจจัยภายใน (Strengths และ Weaknesses) และปัจจัยภายนอก (Opportunities และ Threats) ที่มีผลต่อการบรรลุเป้าหมายของการท่องเที่ยว (Wehrich, 1982) การวิเคราะห์ SWOT อย่างละเอียดจะช่วยให้ผู้วางแผนสามารถ

1. ระบุจุดแข็ง (Strengths): ทรัพยากร ความสามารถ หรือข้อได้เปรียบภายในพื้นที่ท่องเที่ยวที่สามารถนำมาใช้เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ตัวอย่างเช่น ความมีชื่อเสียงของบ่อน้ำพุร้อน คุณภาพของน้ำแร่ หรือความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น

2. ระบุจุดอ่อน (Weaknesses): ข้อจำกัดหรือข้อเสียเปรียบภายในพื้นที่ท่องเที่ยวที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ตัวอย่างเช่น การขาดสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทันสมัย การเข้าถึงที่ยากลำบาก หรือการขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

3. ระบุโอกาส (Opportunities): ปัจจัยภายนอกที่เป็นประโยชน์และสามารถนำมาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น แนวโน้มความนิยมในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของผู้สูงอายุ นโยบายสนับสนุนการท่องเที่ยวของภาครัฐ หรือความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก

4. ระบุอุปสรรค (Threats): ปัจจัยภายนอกที่อาจส่งผลกระทบในทางลบต่อการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น การแข่งขันจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น โรคระบาด หรือการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

กระบวนการใช้ SWOT Analysis ในการวางแผนกลยุทธ์การท่องเที่ยว

1. การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยภายในและภายนอกอย่างครอบคลุม โดยอาจใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ การสำรวจความคิดเห็น การวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ และการศึกษาสนทนากลุ่ม

2. การนำข้อมูลที่รวบรวมมาวิเคราะห์และประเมินเพื่อระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่สำคัญ

3. การจัดทำตารางสรุปผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตาราง SWOT เพื่อให้เห็นภาพรวมของปัจจัยต่างๆ อย่างชัดเจน

4. การกำหนดกลยุทธ์ ด้วยวิธีการ TOWS Matrix เพื่อพัฒนากลยุทธ์โดยการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและภายนอก ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภทหลัก (Pearce and Robinson, 2018)

กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategies): ใช้จุดแข็งเพื่อคว้าโอกาส

กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO Strategies): ปรับปรุงจุดอ่อนเพื่อคว้าโอกาส

กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST Strategies): ใช้จุดแข็งเพื่อลดผลกระทบจากอุปสรรค

กลยุทธ์เชิงหลีกเลี่ยง (WT Strategies): ลดจุดอ่อนและหลีกเลี่ยงอุปสรรค

5. การกำหนดแผนปฏิบัติการที่ชัดเจนเพื่อนำกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ไปสู่การปฏิบัติ โดยระบุเป้าหมาย ตัวชี้วัด กิจกรรม ระยะเวลา และผู้รับผิดชอบ

6. การติดตามและประเมินผล: ติดตามความคืบหน้าของการดำเนินงานและประเมินผลลัพธ์อย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับปรุงแผนกลยุทธ์ให้มีความเหมาะสมและทันต่อสถานการณ์

การประยุกต์ใช้ SWOT กับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ:

ดังนั้น SWOT Analysis เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการวางแผนกลยุทธ์การท่องเที่ยว โดยช่วยให้สามารถระบุและวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญทั้งภายในและภายนอก เพื่อนำไปสู่การกำหนดกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การนำเทคนิค SWOT มาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ จะช่วยให้สามารถใช้ประโยชน์จากศักยภาพของพื้นที่ ลดจุดอ่อน คว้าโอกาส และรับมือกับอุปสรรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่โดดเด่นและยั่งยืนสำหรับสังคมผู้สูงอายุ

แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาค ด้วย PESTEL Analysis

การวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาค (Macro-environmental Analysis) มีความสำคัญอย่างยิ่งในการวางแผนกลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เนื่องจากปัจจัยภายนอกเหล่านี้สามารถส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อศักยภาพและความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะยาว เครื่องมือหนึ่งที่มีประสิทธิภาพในการวิเคราะห์ปัจจัยระดับมหภาคคือ PESTEL Analysis ซึ่งประกอบด้วยการศึกษาปัจจัย 6 ด้าน ได้แก่ การเมือง (Political), เศรษฐกิจ (Economic), สังคม (Social), เทคโนโลยี (Technological), สิ่งแวดล้อม (Environmental), และกฎหมาย (Legal) (Aguilar, 1967) การทำความเข้าใจและประเมินอิทธิพลของปัจจัยเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถระบุโอกาสและความท้าทายในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้อย่างรอบด้าน (Morrison, 2019)

การประยุกต์ใช้ PESTEL Analysis ในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. ปัจจัยทางการเมือง (Political Factors) มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาพรวม รวมถึงการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกลุ่มผู้สูงอายุ เสถียรภาพทางการเมือง งบประมาณสนับสนุน โครงสร้างพื้นฐานที่รัฐลงทุน และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งต่อการลงทุนและการ

เติบโตของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ นอกจากนี้ กฎระเบียบและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจท่องเที่ยว และสถานพยาบาลก็เป็นสิ่งที่ต้องพิจารณา

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (Economic Factors) สภาวะเศรษฐกิจโดยรวม อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ อัตราเงินเฟ้อ อัตราแลกเปลี่ยน และรายได้เฉลี่ยของประชากร มีผลต่อความสามารถในการเดินทางและใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว กลุ่มเป้าหมายหลักของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมักเป็นผู้ที่มีกำลังซื้อ ดังนั้น การวิเคราะห์แนวโน้มทางเศรษฐกิจจึงมีความสำคัญ นอกจากนี้ ต้นทุนในการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวและบริการสุขภาพในประเทศไทยก็เป็นปัจจัยที่ต้องนำมาพิจารณา

3. ปัจจัยทางสังคม (Social Factors) เกี่ยวข้องกับค่านิยม ความเชื่อ ทัศนคติ วิถีชีวิต และแนวโน้มทางประชากรศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเป็นโอกาสสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความตระหนักและความใส่ใจในสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่เพิ่มขึ้นของคนทั่วโลกก็เป็นปัจจัยสนับสนุน นอกจากนี้ วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นของไทย เช่น การนวดแผนไทย การใช้สมุนไพร และการบำบัดด้วยน้ำพุร้อน ก็เป็นจุดแข็งที่สามารถนำมาพัฒนาเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวได้

4. ปัจจัยทางเทคโนโลยี (Technological Factors) มีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การใช้แพลตฟอร์มออนไลน์สำหรับการจองที่พักและบริการสุขภาพ แอปพลิเคชันเพื่อติดตามสุขภาพและให้คำปรึกษา การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบำบัดและฟื้นฟูสุขภาพ (เช่น Telemedicine) และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการทำการตลาด ล้วนเป็นสิ่งที่ผู้ประกอบการต้องให้ความสำคัญ การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงและเทคโนโลยีที่ทันสมัยในพื้นที่ท่องเที่ยวก็เป็นปัจจัยสำคัญ

5. ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Factors) ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ แหล่งน้ำพุร้อน ทรัพยากรน้ำแร่และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงาม การอนุรักษ์และบริหารจัดการทรัพยากรเหล่านี้ อย่างยั่งยืนจึงเป็นสิ่งจำเป็น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ และความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว ก็เป็นปัจจัยที่ต้องนำมาพิจารณาในการวางแผน

6. ปัจจัยทางกฎหมาย (Legal Factors) กฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ การรักษาพยาบาล และความปลอดภัยของผู้บริโภค เป็นสิ่งที่ผู้ประกอบการต้องปฏิบัติตาม การเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่เกี่ยวข้องอาจส่งผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจ การมีกฎหมายที่ชัดเจนและเป็นธรรมจะช่วยสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ

การวิเคราะห์ PESTEL ช่วยให้ผู้ใช้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถระบุโอกาสและความท้าทายที่เกิดจากปัจจัยภายนอกเหล่านี้ ตัวอย่างเช่น แนวโน้มสังคมผู้สูงอายุเป็นโอกาสในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มนี้ ในขณะที่การแข่งขันจากต่างประเทศอาจเป็นอุปสรรคที่ต้องหาแนวทางรับมือ การทำความเข้าใจปัจจัยเหล่านี้จะช่วยให้สามารถกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสม เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เน้นเทคโนโลยีเพื่อสุขภาพ การสร้างความร่วมมือกับสถานพยาบาลที่มีชื่อเสียง หรือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม

สรุป PESTEL Analysis เป็นเครื่องมือที่มีคุณค่าในการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาคที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การพิจารณาปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม และกฎหมายอย่างรอบด้าน จะช่วยให้ผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถวางแผนกลยุทธ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นไปอย่างยั่งยืนและประสบความสำเร็จในระยะยาว

แนวคิดด้านการวิเคราะห์คู่แข่งและการตลาดการท่องเที่ยว

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การทำความเข้าใจภูมิทัศน์ทางการแข่งขันและการวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง การวิเคราะห์คู่แข่ง (Competitive Analysis) ช่วยให้อุตสาหกรรมระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับคู่แข่งในตลาด ในขณะที่กลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Marketing Strategy) ช่วยในการกำหนดวิธีการเข้าถึงและดึงดูดกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม (Middleton et al., 2009) รายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดด้านการวิเคราะห์คู่แข่ง (Competitive Analysis) คือการวิเคราะห์คู่แข่งเป็นการประเมินจุดแข็งและจุดอ่อนของคู่แข่งทั้งในปัจจุบันและที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจตำแหน่งทางการตลาดของตนเองและค้นหาโอกาสในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน (Porter, 1980) ควรครอบคลุมถึง

การระบุคู่แข่ง โดยกำหนดว่าใครคือคู่แข่งโดยตรง (Direct Competitors) ที่นำเสนอผลิตภัณฑ์หรือบริการที่คล้ายคลึงกันสำหรับกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอื่นๆ และคู่แข่งโดยอ้อม (Indirect Competitors) ที่อาจตอบสนองความต้องการที่คล้ายคลึงกันของกลุ่มเป้าหมาย เช่น โรงแรมที่มีบริการและกิจกรรม หรือสถานที่พักผ่อนอื่นๆ ที่เน้นสุขภาพ

การวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์และบริการ เพื่อประเมินผลิตภัณฑ์และบริการที่คู่แข่งนำเสนอ รวมถึงคุณภาพ ราคา ความหลากหลาย และความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์และบริการเหล่านั้น ในกรณีของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ควรพิจารณาถึงบริการด้านสุขภาพที่นำเสนอ โปรแกรมกิจกรรม สิ่งอำนวยความสะดวก และคุณภาพของที่พัก

การวิเคราะห์ราคา คือการศึกษาโครงสร้างราคาของคู่แข่ง กลยุทธ์การกำหนดราคา และความคุ้มค่าของผลิตภัณฑ์และบริการที่นำเสนอ

การวิเคราะห์ช่องทางการตลาดและการจัดจำหน่าย โดยตรวจสอบวิธีการที่คู่แข่งใช้ในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ช่องทางการสื่อสาร ช่องทางการขาย และพันธมิตรทางการตลาด

การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของคู่แข่ง ระบุสิ่งที่คู่แข่งทำได้ดีและสิ่งที่พวกเขาทำได้ไม่ดี โดยพิจารณาจากมุมมองของลูกค้าและจากข้อมูลที่มีอยู่

การวิเคราะห์กลยุทธ์ทางการตลาด ทำความเข้าใจวิธีการที่คู่แข่งใช้ในการสร้างแบรนด์ การส่งเสริมการขาย การประชาสัมพันธ์ และการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า

2. แนวคิดด้านการตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Marketing Strategy) กลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวเป็นแผนระยะยาวที่กำหนดวิธีการที่องค์กรหรือพื้นที่ท่องเที่ยวจะใช้ในการเข้าถึง ดึงดูด และรักษาลูกค้าเป้าหมาย โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความต้องการและกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว (Holloway et al., 2009) ควรประกอบด้วย

การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ระบุกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและมีความสนใจในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยอาจแบ่งกลุ่มตามอายุ สุขภาพ ความต้องการ และพฤติกรรมการเดินทาง

การกำหนดตำแหน่งทางการตลาด (Positioning) คือการสร้างภาพลักษณ์และความแตกต่าง โดยเน้นย้ำจุดเด่นและคุณค่าที่ไม่เหมือนใคร เช่น คุณภาพของน้ำแร่ บรรยากาศที่เงียบสงบ และโปรแกรมการดูแลสุขภาพที่เหมาะสม

การพัฒนาส่วนผสมทางการตลาด (Marketing Mix - 4Ps) เช่น

1. ผลิตภัณฑ์ (Product) พัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เช่น โปรแกรม กิจกรรม อาหารเพื่อสุขภาพ ที่พักที่สะดวกสบาย และบริการดูแลสุขภาพเบื้องต้น

2. ราคา (Price) กำหนดราคาที่เหมาะสมและแข่งขันได้ โดยพิจารณาจากคุณค่าที่นำเสนอ ต้นทุน และราคาของคู่แข่ง

3. ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place/Distribution) เลือกช่องทางที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การร่วมมือกับบริษัทนำเที่ยวที่เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว เว็บไซต์ และแพลตฟอร์มออนไลน์ต่างๆ

4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) การวางแผนการสื่อสารและการส่งเสริมการตลาดที่เหมาะสมเพื่อสร้างการรับรู้ สร้างความสนใจ และกระตุ้นให้เกิดการเดินทาง เช่น การใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย การเข้าร่วมงานแสดงสินค้าท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มเป้าหมาย การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์และออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและการท่องเที่ยว

5. การสร้างแบรนด์ (Branding) สร้างอัตลักษณ์และความน่าเชื่อถือให้กับแหล่งท่องเที่ยวในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพคุณภาพสำหรับกลุ่มเป้าหมาย

6. การสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า (Customer Relationship Management - CRM) คือการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้าเพื่อส่งเสริมให้เกิดการกลับมาใช้บริการซ้ำและการบอกต่อ

ผลจากการวิเคราะห์คู่แข่งจะเป็นข้อมูลสำคัญในการกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาด ตัวอย่างเช่น หากพบว่าคู่แข่งมีจุดอ่อนในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก สามารถใช้จุดแข็งในด้านนี้เพื่อสร้างความแตกต่างและดึงดูดกลุ่มเป้าหมายได้ หรือหากพบว่าคู่แข่งเน้นการตลาดผ่านช่องทางออนไลน์เป็นหลัก อาจพิจารณาการใช้ช่องทางที่หลากหลายมากขึ้นเพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน

สรุป การวิเคราะห์คู่แข่งและการวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การวิเคราะห์คู่แข่งอย่างละเอียดจะช่วยให้เข้าใจสถานการณ์ทางการแข่งขันและค้นหาโอกาสในการสร้างความได้เปรียบ ในขณะที่กลยุทธ์การตลาดที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้สามารถเข้าถึงและดึงดูดกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม การบูรณาการแนวคิดทั้งสองด้านนี้จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืน

แนวทางการออกแบบกลไกความร่วมมือเพื่อความสำเร็จและความยั่งยืนในระยะยาว

1. การระบุและมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ขั้นตอนแรกในการออกแบบกลไกความร่วมมือคือการระบุและรวมกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญในระบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่ เช่น

ภาครัฐ อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและสุขภาพในระดับจังหวัด

ภาคเอกชน อาทิ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว โรงแรมและรีสอร์ท ร้านอาหาร และผู้ให้บริการด้านสุขภาพ

ชุมชนท้องถิ่น อาทิ ผู้นำชุมชน กลุ่มอาสาสมัคร และผู้ที่มีความรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภาควิชาการ อาทิ นักวิจัยและสถาบันการศึกษา ซึ่งสามารถให้คำแนะนำด้านนวัตกรรมและการประเมินผลกระทบ

การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเหล่านี้ควรดำเนินการผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนา และกลุ่มสนทนา เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ครอบคลุมและมุมมองที่หลากหลาย ซึ่งจะเป็นรากฐานในการออกแบบกลไกที่เหมาะสมและยั่งยืน

2. การออกแบบโครงสร้างและกระบวนการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้กลไกความร่วมมือทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การออกแบบระบบการสื่อสารในที่นี้ควรคำนึงถึง

ช่องทางการสื่อสาร โดยกำหนดช่องทางที่หลากหลายทั้งการประชุมแบบตัวต่อตัว การประชุมออนไลน์ และการใช้งานแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อแบ่งปันข้อมูล

ความโปร่งใสและความรับผิดชอบ คือการสร้างระบบที่ทุกฝ่ายสามารถเข้าถึงข้อมูลและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างโปร่งใส ช่วยลดความขัดแย้งและเพิ่มความไว้วางใจ

การแลกเปลี่ยนข้อมูล โดยการจัดทำฐานข้อมูลกลางหรือระบบสารสนเทศที่สามารถรวบรวมและแจกจ่ายข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เช่น สถิติการเข้าชม ผลการสำรวจความคิดเห็น และข้อมูลภูมิทัศน์ของชุมชน

3. การกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบ

เพื่อให้กลไกความร่วมมือทำงานได้อย่างราบรื่น จำเป็นต้องมีการกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบที่ชัดเจนสำหรับแต่ละฝ่าย โดยขั้นตอนนี้อาจรวมถึง

การแบ่งหน้าที่ โดยกำหนดบทบาทของภาครัฐในด้านการกำกับดูแลและการออกนโยบาย ภาคเอกชนในด้านการลงทุนและการให้บริการ และชุมชนท้องถิ่นในด้านการส่งเสริมและรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของภูมิปัญญา

การกระจายอำนาจ โดยให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจในการตัดสินใจเพื่อให้แต่ละฝ่ายรู้สึกว่ามีส่วนร่วมและมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนา

การจัดการความเสี่ยง สร้างแนวทางร่วมกันในการระบุและบริหารความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ทั้งในด้านการเงิน การดำเนินงาน และผลกระทบจากภัยธรรมชาติ

4. การออกแบบแนวทางการทำงานและกลยุทธ์ร่วมกัน

กลไกความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพควรมีการออกแบบแนวทางการทำงานที่บูรณาการทุกภาคส่วนเข้าด้วยกัน ซึ่งอาจประกอบด้วย

การจัดทำแผนกลยุทธ์ระยะกลางและระยะยาว โดยกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกันที่ชัดเจน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและการฟื้นฟูจากผลกระทบของภัยธรรมชาติ

การทดลองนำร่อง (Pilot Projects) คือการดำเนินโครงการนำร่องในบางพื้นที่เพื่อทดสอบรูปแบบของกลไกความร่วมมือและเก็บข้อมูลเพื่อปรับปรุงก่อนนำไปใช้งานในระดับที่กว้างขึ้น

การพัฒนานวัตกรรม โดยส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมในการใช้ทรัพยากรและการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยอาจรวมถึงการนำเทคโนโลยีดิจิทัลและระบบสารสนเทศเข้ามาช่วยในการบริหารจัดการร่วมกัน (Ap, J., Gursoy, D., and Chi, C. G. Q. 2015)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุธิมา ลีเพิ่มพานิช และคณะ (2566 : 3319-3320) ศึกษาการพัฒนาศักยภาพของแหล่งน้ำพุร้อนแจ้ซ้อน จังหวัดลำปางสำหรับการรองรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการประเมินศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ประเภทน้ำพุร้อนธรรมชาติของน้ำพุร้อนแจ้ซ้อน จังหวัดลำปาง มาตรฐานคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวแหล่งน้ำพุร้อนแจ้ซ้อน คือ ความดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว และ 3) แนวทางการพัฒนาศักยภาพของแหล่งน้ำพุร้อนแจ้ซ้อน จังหวัดลำปาง ดังนี้ 1) C: Certify การจัดการมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน 2) H: Health การพัฒนาแหล่งน้ำพุร้อนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 3) A: Attractions การส่งเสริมสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น 4) E: Equitability ความเสมอภาคในการใช้งาน 5) S: Sustainable การพัฒนาที่เน้นเป้าหมายด้านความยั่งยืน 6) O: Opportunity พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มโอกาสในการรองรับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในอนาคต 7) N: Natural การอนุรักษ์ดูแลแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติและปรับปรุงทัศนียภาพโดยรอบ

สุวรรณี ศรียาบ และคณะ (2565 : 22) ทำการศึกษาความต้องการด้านการบริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดตาก โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติ 100 คน ผลการวิจัยพบว่านักท่องเที่ยวให้ความสนใจกิจกรรม เช่น การไหว้พระทำบุญ รับประทานอาหารพื้นเมือง การนวดแผนไทย และการเสริมความงาม โดยการเดินทางมุ่งเน้นการพักผ่อนหย่อนใจและคาดหวังค่าใช้จ่ายไม่เกิน 10,000 บาท นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ค้นหาข้อมูลจากคนรู้จัก เดินทางกับครอบครัวหรือเพื่อนโดยใช้รถยนต์ส่วนตัว อีกทั้งมีความต้องการบริการที่พักอาหาร เครื่องดื่ม และระบบคมนาคมอยู่ในระดับสูง งานวิจัยยังพบว่าปัจจัยด้านอายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ และความสนใจด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ข้อมูลเหล่านี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดตากให้มีความยั่งยืน

จิตตินุชชี บุญช่วยและพยอม ธรรมบุตร (2019 : 68-69) ศึกษาแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการอย่างยั่งยืนในกรุงเทพมหานคร ประเทศไทย โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 40 คน ผลการวิจัยระบุว่า กรุงเทพฯ มีทรัพยากรที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เช่น แพทย์แผนไทยแผนจีน และอายุรเวทอินเดีย อย่างไรก็ตาม มีจุดอ่อนเรื่องขาดแผนยุทธศาสตร์ด้านภูมิปัญญาไทยอาหารไทย และสมุนไพรไทย งานวิจัยยังใช้ SWOT และ TOWS Matrix วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาพร้อมเสนอแผนยุทธศาสตร์ที่มุ่งให้กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางแพทย์ทางเลือกระดับโลก แผนดังกล่าวครอบคลุมด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยเน้นการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน

รณพรหม ชุนงาม, สุภัททา ปินทะแพทย์ และ อีรุติ บุญยโสภณ (2565 : 949-950) ศึกษาการพัฒนาแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในยุคดิจิทัล โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้จัดการแหล่งท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน และบุคลากรภาครัฐ 400 คน ผลวิจัยพบ 7 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การจัดการภาครัฐ การมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดระบบสาธารณะของแหล่งท่องเที่ยว และการอนุรักษ์ทรัพยากร งานวิจัยได้พัฒนา SELF Model ประกอบด้วย Signature (อัตลักษณ์แหล่งท่องเที่ยว), Environment (การอนุรักษ์ทรัพยากร), Life Style (พฤติกรรมชุมชน), และ Facility (สิ่งอำนวยความสะดวก) โมเดลนี้ได้รับการยอมรับจากผู้ทรงคุณวุฒิและสามารถใช้เป็นแนวทางบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในยุคดิจิทัล

Angkananon, K., et al, (2024 : 611) ศึกษาเรื่อง Tourist Decision support System for Hot Springs, Thailand โดยใช้แนวคิด Agile ในการพัฒนาระบบ รองรับทั้ง Android และ iOS ในสองภาษา (ไทยและอังกฤษ) งานวิจัยเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวไทยและต่างชาติรวม 860 คน ผลการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวต้องการข้อมูล 7 ด้าน เช่น การค้นหาเส้นทาง การคำนวณระยะทาง และสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง ระบบที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยเสริมสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

Ladplee, N. (2021 : 158) ศึกษาเรื่อง Cultural Landscape of Hot Springs Toward Health Tourism and Recreation in Kanchanaburi, Thailand โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์ สันทนากลุ่ม และการสังเกตพบว่า น้ำพุร้อนมีบทบาทสำคัญต่อสุขภาพและการพักผ่อนหย่อนใจ อีกทั้งยังเป็นศูนย์รวมวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในการดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งน้ำพุร้อน และเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าแหล่งน้ำพุร้อนสามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

Anuman Chanthawong et al., (2023 : 238) ศึกษาเรื่อง Development of AHP Based SWOT-TOWS Analysis for Hot Spring Development in Thailand: Evidence from Surat Thani Province โดยเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 67 ราย พบว่าแนวทางการพัฒนาครอบคลุม 4 มิติ ได้แก่ การพัฒนาด้านอุปสงค์ (ส่งเสริมการท่องเที่ยวและประชาสัมพันธ์), การพัฒนาด้านอุปทาน (ปรับปรุงคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวและภูมิทัศน์), การพัฒนากลไกการจัดการ และการ

พัฒนาคุณภาพบริการเพื่อยกระดับมาตรฐานให้สากล ข้อค้นพบเหล่านี้เป็นแนวทางสำคัญสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของน้ำพุร้อน

Nutteera Phakdeephrot (2021: 1) ศึกษาเรื่อง Tourists' Satisfaction with Products, Services and Quality Development of Hot Spring Wellness Tourism โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 200 ราย ผ่านการสัมภาษณ์ สันทนา กลุ่ม และแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่าคุณภาพของผลิตภัณฑ์และบริการมีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว งานวิจัยยังเน้นการพัฒนาแนวทางในการเพิ่มความคิดสร้างสรรค์และเอกลักษณ์เฉพาะของแหล่งน้ำพุร้อน เพื่อให้สามารถแข่งขันในตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้ดีขึ้น

Erfurt, Patricia J. (2011: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง An assessment of the role of natural hot and mineral springs in health, wellness and recreational tourism โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวทางของ Interpretive Social Science (ISS) และการวิเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างรูปแบบแนวคิดในการประเมินความสำคัญของบ่อน้ำพุร้อน จากนั้นทำการทดสอบแนวคิดดังกล่าวผ่านกรณีศึกษาใน ประเทศญี่ปุ่นและเยอรมนี โดยใช้การสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) หลายขั้นตอนตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ศึกษา ซึ่งโครงการวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย หมายเลข COA.043/2568 มีวิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาคและจุลภาคที่มีผลต่อศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

1. วิธีการศึกษา ใช้ทั้งวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และวิธีวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและหลากหลาย

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาคและจุลภาคที่มีผลกระทบต่อความเป็นไปได้และความยั่งยืนของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ดังนี้

2.1 มุ่งศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาคมีผลต่อศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุ ด้วย PESTEL Analysis ประกอบด้วย 1) ปัจจัยทางการเมือง (นโยบาย และโครงการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวสุขภาพและการดูแลผู้สูงอายุ) 2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (แนวโน้มการเติบโตของการท่องเที่ยวสุขภาพและพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ) 3) ปัจจัยทางสังคม (โครงสร้างประชากรผู้สูงอายุ สังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการรับรู้และความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุ) 4) ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (การเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่สามารถสนับสนุนบริการด้านสุขภาพและการจัดการข้อมูลสำหรับการท่องเที่ยว) 5) ปัจจัยด้านกฎหมาย (กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและสุขภาพ) และ 6) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่บ่อน้ำร้อน รวมถึงมาตรการการป้องกันและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม) เพื่อการพิจารณาถึงโอกาสและความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

2.2 มุ่งศึกษาและวิเคราะห์สภาพแวดล้อมระดับจุลภาคมีผลต่อศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 1) ทรัพยากรในท้องถิ่น (คุณสมบัติของบ่อน้ำร้อน ภูมิทัศน์ธรรมชาติภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพและวัฒนธรรม) 2) ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว (สิ่งที่ดึงดูดใจความสะดวกในการเดินทาง สิ่งอำนวยความสะดวก การบริการที่พัก และกิจกรรมการท่องเที่ยว) 3) ชีตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว 4) การมีส่วนร่วมของชุมชน 5) การสนับสนุนจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย

4. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

ประชากรเป้าหมายในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการและผู้บริหารบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ กลุ่มตัวแทนปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนกลุ่ม

ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในพื้นที่บ่อน้ำร้อน และพื้นที่ใกล้เคียง กลุ่มผู้นำผู้แทนชุมชนในบริเวณพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐและใกล้เคียง และคณะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารการท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ (ซึ่งบริหารงานโดยเทศบาลตำบลดอยฮาง) ตัวแทนผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสำหรับการท่องเที่ยวในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ทำการเลือกแบบเจาะจงตามคุณลักษณะผู้ให้ข้อมูลแต่ละประเด็นที่เก็บรวบรวมข้อมูล รวมจำนวนผู้ที่ให้ข้อมูลในการวิจัยจำนวน 23 คน

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ นักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุที่เดินทางมาหรือเคยเดินทางมาเยือนบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ โดยไม่สามารถทราบจำนวนประชากรที่แน่นอนได้ เนื่องจากไม่มีฐานข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามแนวทางของ Cochran (1977) สำหรับกรณีประชากรไม่ทราบจำนวน ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 385 คน เพื่อเพิ่มความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูล ผู้วิจัยจึงเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน 400 ตัวอย่าง และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ในการคัดเลือกผู้ตอบแบบสอบถาม

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

5.1 เชิงคุณภาพ ได้แก่

แบบสำรวจภาคสนาม (Field Survey Form) สำหรับเก็บข้อมูลทางกายภาพของบ่อน้ำพุร้อนและภูมิทัศน์ธรรมชาติ ในประเด็นคุณสมบัติของบ่อน้ำร้อน (อุณหภูมิ ค่า pH ความขุ่น ปริมาณแร่ธาตุ) ลักษณะทางภูมิประเทศ (ภูมิประเทศโดยรอบ จุดชมวิวที่สำคัญ) องค์ประกอบของภูมิทัศน์ (พืชพรรณ น้ำตก ลำธาร สภาพแวดล้อมโดยรวม) ศักยภาพในการใช้เพื่อสุขภาพ (คุณสมบัติของน้ำร้อน การใช้เพื่อบำบัด (ภาคผนวก ก)

แบบสำรวจภาคสนาม (Field Survey Form) สำหรับประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ประเภทน้ำพุร้อนธรรมชาติ 1) ด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 3) ด้านความปลอดภัย และ 4) ด้านการบริหารจัดการ ปรับปรุงจากมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประเภทน้ำพุร้อน (กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา 2566) (ภาคผนวก ข)

แนวทางการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติและความพร้อมของชุมชน และบทบาทของผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสำหรับการท่องเที่ยวในพื้นที่ (ภาคผนวก ค)

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพและวัฒนธรรมที่มีศักยภาพซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้บ่อน้ำพุร้อนเพื่อสุขภาพ อาหาร สมุนไพร การนวด แนวทางการดูแลสุขภาพตามความเชื่อดั้งเดิมและประยุกต์ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ (ภาคผนวก ง)

ข้อมูลทุติยภูมิจากรายงาน เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาคมีผลต่อศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุ

5.2 เชิงปริมาณ ได้แก่

แบบสอบถามเพื่อประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุที่เดินทางมาใช้บริการการท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ (ภาคผนวก จ) มีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบเลือกตอบและปลายเปิด

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้บริการแช่น้ำร้อน เป็นแบบเลือกตอบและปลายเปิด

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่เดินทางมาใช้บริการการท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ด้านสิ่งที่ดึงดูดใจ ความสะดวกในการเดินทาง สิ่งอำนวยความสะดวก การบริการแช่น้ำร้อน และกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นคำถามแบบ Check-list ในรูปแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) รายละเอียดดังนี้

5	หมายถึง	ความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด
4	หมายถึง	ความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก
3	หมายถึง	ความพึงพอใจอยู่ในระดับ ปานกลาง
2	หมายถึง	ความพึงพอใจอยู่ในระดับ น้อย
1	หมายถึง	ความพึงพอใจอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ ปัญหาและความต้องการของผู้มาใช้บริการ เป็นคำถามแบบปลายเปิด

6. ความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

เครื่องมือการวิจัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยอาศัยกรอบแนวคิดที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

6.1 ทำการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องใน ดังนี้ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบบูรณาการเชิงพื้นที่ แนวคิดและทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยว แนวคิดการตลาดสำหรับผู้สูงอายุ แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการบริการ การประเมินความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาค ด้วย PESTEL Analysis ในด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลต่าง ๆ มาสร้าง 1) แบบสำรวจภาคสนาม 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3) ประเด็นการสนทนากลุ่ม และ 4) แบบสอบถาม

6.2 นำเครื่องมือการวิจัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสม ความสมบูรณ์ของข้อคำถามเพื่อหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา จำนวน 3 ท่าน หลังจากนั้นนำมาวิเคราะห์หาดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence: IOC) ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

6.3 ส่วนแบบสอบถามนำไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะเหมือนกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ แล้วหาความเชื่อมั่น โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของ Cronbach (Cronbach's Alpha Coefficient)

6.4 จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

7. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

7.1 เชิงคุณภาพ

คณะวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาพสนาม โดยขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ ทำการชี้แจงรายละเอียดและขอความร่วมมือดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามรายละเอียดแบบสำรวจภาคสนาม ทำการบันทึกภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึกกับปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนกลุ่มภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และการสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา รวมทั้งการรวบรวมข้อมูลจากรายงาน เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.2 เชิงปริมาณ

คณะวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาพสนาม ทำการชี้แจงรายละเอียดและขอความร่วมมือดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามกับนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุที่มาหรือเคยมาเยือนน้ำพุร้อนผาเสด็จ

8. การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

8.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยนำข้อมูลมาดำเนินการจัดหมวดหมู่ของข้อมูล และหาความสัมพันธ์ในโครงสร้างเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นที่ตั้งคำถาม ตรวจสอบความเชื่อถือของข้อมูลแบบสามเส้า ด้วยผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย และผู้ร่วมปฏิบัติการ ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล มีการบันทึกข้อมูลและทำดัชนีวิเคราะห์หาความเชื่อมโยง ตีความและนำมาสร้างบทสรุปชั่วคราวและการลดทอนข้อมูล และการสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป โดยมุ่งอธิบายตามประเด็นที่ศึกษา

ข้อมูลทุติยภูมิ ทำการสังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาคมีผลต่อศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุจากข้อมูลปฐมภูมิ

8.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ทำการตรวจสอบข้อมูล ความถูกต้อง ความครบถ้วนสมบูรณ์ของแบบสอบถาม การจัดเตรียมข้อมูล คัดแยก จัดเรียงข้อมูล แล้วทำการการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่ออธิบายข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะกลุ่มตัวอย่างด้วย ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนากลยุทธ์และแนวทางปฏิบัติสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปัจฉิมวัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

1. วิธีการศึกษา ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

2. ขอบเขตด้านเนื้อหาที่ศึกษาที่ศึกษา 1) ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ และ 2) มุ่งพัฒนากลยุทธ์และแนวทางปฏิบัติในการแก้ไขและพัฒนาเชิงพื้นที่ การสร้างมูลค่าเพิ่มและปฏิรูประบบบริการ การขับเคลื่อนนวัตกรรมและห่วงโซ่มูลค่าที่ยั่งยืน สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปัจฉิมวัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย

ขอบเขตด้านประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา โดยทำการเลือกแบบเจาะจง เพื่อเป็นตัวแทนให้การให้ข้อมูล ได้แก่

3.1 ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน

3.2 ตัวแทนผู้ให้ข้อมูลในการประชุมกลุ่มย่อย ประกอบด้วย ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่บริหารการท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ผู้แทนจากกลุ่มทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ตัวแทนผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ตัวแทนชุมชนในพื้นที่ ตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ จำนวน 23 คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.1 แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยมีแนวคำถามสำหรับผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวโน้มและศักยภาพ แนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการและยั่งยืน ความท้าทายและอุปสรรค นโยบายและการสนับสนุน (ภาคผนวก ฉ)

4.2 การประชุมเชิงกลุ่มย่อยเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนากลยุทธ์และแนวทางปฏิบัติสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปัจฉิมวัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ มีวิธีการ ดังนี้

4.2.1 การนำเสนอข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ได้แก่ ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมระดับมหภาคและจุลภาคมีผลต่อกิจกรรมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 และข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในมุมมองผู้เชี่ยวชาญ

4.2.2 การนำเสนอขอบเขตและภารกิจของเทศบาลตำบลดอยฮางต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

4.2.3 วิสัยทัศน์ มุมมองการพัฒนาของตัวแทนกลุ่มต่างๆที่เข้าร่วมประชุมกลุ่มต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปัจฉิมวัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

4.2.4 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ด้วยเทคนิค SWOT Analysis การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก ด้วย PESTEL Analysis ประกอบด้วย 1) ปัจจัยทางการเมือง 2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ 3) ปัจจัยทางสังคม 4) ปัจจัยด้านเทคโนโลยี 5) ปัจจัยด้านกฎหมาย และ 6) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน 4 มิติ ได้แก่ มิติทุนทาง

กายภาพและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ มิติศักยภาพการรองรับเชิงการบริหารจัดการ มิติทุนทางภูมิปัญญา และวัฒนธรรมสุขภาพชุมชน และมีข้อมูลสะท้อนกลับด้านสมรรถนะการบริการจากผู้ใช้ประโยชน์จริง

4.2.5 การกำหนดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ การวิเคราะห์ TOWS MATRIX เพื่อกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปัจฉิมวัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ แนวทางการดำเนินงาน เป้าหมายเชิงกลยุทธ์ และตัวชี้วัดความสำเร็จ

4.2.6 การกำหนดกลยุทธ์และแนวทางปฏิบัติสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปัจฉิมวัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ

5. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยดำเนินการส่งหนังสือเชิญและประสานงานจัดประชุมกลุ่มย่อยเชิงปฏิบัติการร่วมกับตัวแทนผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ในกระบวนการประชุม คณะผู้วิจัยเริ่มจากการนำเสนอข้อมูลทฤษฎีภูมิและผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมระดับมหภาคและจุลภาคจากขั้นตอนที่ 1 พร้อมทั้งนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงลึกในมุมมองของผู้เชี่ยวชาญเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลประกอบการตัดสินใจ หลังจากนั้นดำเนินการรวบรวมมุมมอง วิสัยทัศน์ และข้อมูลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน 4 มิติ และสภาพแวดล้อมภายนอกผ่านการระดมสมองด้วย SWOT Analysis และ TOWS MATRIX คณะผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยทำหน้าที่เป็นผู้จัดกระบวนการและบันทึก ข้อมูลการสนทนาอย่างเป็นระบบ การบันทึกภาพถ่าย และสรุปผลยุทธศาสตร์จากผู้เข้าร่วมประชุมทุกกลุ่มย่อยเพื่อประมวลผลกลยุทธ์และแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม

6. การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลมาดำเนินการจัดหมวดหมู่ของข้อมูล และหาความสัมพันธ์ในโครงสร้างเนื้อหากับประเด็นที่ตั้งคำถาม ตรวจสอบความเชื่อถือของข้อมูลแบบสามเส้า ด้วยผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ผู้ร่วมปฏิบัติการ และเอกสารประกอบ ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล มีการบันทึกข้อมูลและทำดัชนีวิเคราะห์หาความเชื่อมโยง ติความและนำมาสร้างบทสรุปชั่วคราวและการลดทอนข้อมูล และการสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป โดยมุ่งอธิบายตามประเด็นที่ศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 การเสนอแนะกลไกความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องสำหรับสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุแบบบูรณาการและยั่งยืนในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ

1. วิธีการศึกษา ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย

4. ขอบเขตด้านประชากร เลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ตัวแทนผู้ให้ข้อมูลในการประชุมกลุ่มย่อย ประกอบด้วย ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่บริหารการท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ผู้แทนจากกลุ่มทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ตัวแทนผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ตัวแทนชุมชนในพื้นที่ ตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ จำนวน 23 คน

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ในการประชุมกลุ่มย่อยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างกลไกความร่วมมือที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง สำหรับสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุแบบบูรณาการและยั่งยืนในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ

6. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยดำเนินการส่งหนังสือเชิญและประสานงานจัดประชุมกลุ่มย่อยเชิงปฏิบัติการร่วมกับตัวแทนผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ในกระบวนการประชุม คณะผู้วิจัยดำเนินการจัดกระบวนการสนทนากลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนมุมมอง และร่วมกันออกแบบข้อเสนอแนะกลไกความร่วมมือที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน สำหรับสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุแบบบูรณาการและยั่งยืน โดยใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือหลัก ในระหว่างดำเนินกิจกรรม เพื่อสร้างข้อสรุปกลไกความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องสำหรับสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุแบบบูรณาการและยั่งยืนในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ

7. การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลมาดำเนินการจัดหมวดหมู่ของข้อมูล และหาความสัมพันธ์ในโครงสร้างเนื้อหากับประเด็นที่ตั้งคำถาม ตรวจสอบความเชื่อถือของข้อมูลแบบสามเส้า ด้วยผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ผู้ร่วมปฏิบัติการ และเอกสารประกอบ ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล มีการบันทึกข้อมูลและทำดัชนีวิเคราะห์หาความเชื่อมโยง ทัศนคติและนำมาสร้างบทสรุปชั่วคราวและการลดทอนข้อมูล และการสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป โดยมุ่งอธิบายตามประเด็นที่ศึกษา

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องกลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปัจฉิมวัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษา ดังนี้

1. ผลการศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาคที่มีผลต่อศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุ ณ พื้นที่บ่อน้ำพุร้อนในจังหวัดเชียงราย
2. รายงานการประเมินคุณภาพทางกายภาพบ่อน้ำพุร้อนและภูมิทัศน์ธรรมชาติของบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย
3. ผลการประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
4. ผลการศึกษานโยบายท้องถิ่นด้านสุขภาพและวัฒนธรรมที่มีศักยภาพเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ณ แหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ตำบลดอยฮาง จังหวัดเชียงราย
5. ผลการประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุที่เดินทางมาใช้บริการการท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ
6. ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมและการสนับสนุนของชุมชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
7. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ
8. ผลการพัฒนากลยุทธ์และแนวทางปฏิบัติสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปัจฉิมวัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ
8. การจัดทำข้อเสนอแนะกลไกความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องสำหรับสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุแบบบูรณาการและยั่งยืนในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ

ผลการศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาคที่มีผลต่อศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุ ณ พื้นที่บ่อน้ำพุร้อนในจังหวัดเชียงราย

ผลการศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาคที่มีผลต่อศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุ ณ พื้นที่บ่อน้ำพุร้อนในจังหวัดเชียงราย ด้วย PESTEL Analysis สามารถจัดแบ่งเป็นหัวข้อและประเด็นตามแต่ละด้าน นำเสนอดังนี้

1. ปัจจัยทางการเมือง (Political Factors)

1.1 นโยบายรัฐบาลและโครงการด้านสุขภาพผู้สูงอายุและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

นโยบายระดับชาติด้าน Wellness Economy 5.0 และการผลักดันประเทศไทยสู่การเป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ สะท้อนความสำคัญของการส่งเสริมสุขภาพและการรองรับสังคมสูงวัยที่กำลังขยายตัวอย่างต่อเนื่อง นโยบายดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Wellness Tourism) ที่มุ่งเน้นการพักผ่อน ฟื้นฟูสุขภาพ และการป้องกันโรค ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับศักยภาพของแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติในประเทศไทย ทั้งในด้านการแช่น้ำแร่ การนวดแผนไทย และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เหมาะสมต่อการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ (ฐานเศรษฐกิจ, 2568)

ในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ แนวคิด Active Ageing ขององค์การอนามัยโลกที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในนโยบายของไทย ให้ความสำคัญกับการมีสุขภาพที่ดี การมีส่วนร่วมทางสังคม และความมั่นคงในชีวิต ซึ่งเอื้อต่อการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ โดยเน้นความปลอดภัย การเข้าถึงบริการ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ เช่น การออกกำลังกาย การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการดูแลสุขภาพ (ณัฏฐา สำราญราษฎร์, 2562; ธนรัช วัชรธร, วรุฒิ เฟิงฟันท์ และสุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, 2560)

สำหรับบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างต่อเนื่อง ทั้งอาคารอาบน้ำแร่ ระบบสปา และบริการนวดแผนไทย แม้ยังไม่ได้รับการพัฒนาในฐานะโครงการต้นแบบระดับประเทศ แต่มีศักยภาพในการต่อยอดสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

เมื่อพิจารณาร่วมกับทิศทางนโยบายของรัฐ พบว่าบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐมีฐานสนับสนุนเชิงนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนา ทั้งในด้านการจัดสรรงบประมาณ การออกแบบกิจกรรม และการเชื่อมโยงกับระบบบริการสุขภาพ จึงถือเป็นโอกาสสำคัญของพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ความท้าทายสำคัญอยู่ที่การแปลงนโยบายระดับชาติไปสู่การปฏิบัติในระดับจังหวัดและท้องถิ่นให้เกิดแผนงานและมาตรการที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

1.2 การสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมจากภาครัฐและชุมชน

ภายหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ภาครัฐได้ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวและบริการสุขภาพ อาทิ ระบบจองออนไลน์ แพลตฟอร์มข้อมูลสุขภาพ และระบบสนับสนุนการเดินทางสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบาย Wellness Economy 5.0 ที่มุ่งบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับบริการสุขภาพและการท่องเที่ยว (THE STANDARD, 2568; PostToday, 2568) อย่างไรก็ตาม การประยุกต์ใช้

เทคโนโลยีในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริญยังอยู่ในระดับจำกัด โดยส่วนใหญ่เป็นการประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์และสื่อออนไลน์ ขณะที่ระบบบริการดิจิทัลที่ออกแบบเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุยังไม่ปรากฏอย่างชัดเจน ในระดับชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและบริการพื้นฐาน (ณภัทร สำราญราษฎร์, 2562) แต่การนำเทคโนโลยีด้านสุขภาพมาใช้ เช่น ระบบคัดกรองสุขภาพ ระบบข้อมูลความปลอดภัย หรือการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวตามระดับสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ ยังมีข้อจำกัด งานวิจัยของนันท์วัชร ชี้อตรง (2564) ชี้ให้เห็นว่าเทคโนโลยีสารสนเทศสามารถช่วยวิเคราะห์พฤติกรรมและความต้องการของผู้สูงอายุ เพื่อนำไปสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์และบริการที่ตอบสนองความต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น นโยบายภาครัฐด้านดิจิทัลและเศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาระบบข้อมูล การจองคิว และบริการสุขภาพดิจิทัลสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ แต่ข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และทักษะด้านเทคโนโลยีของชุมชนยังเป็นอุปสรรคสำคัญที่ต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกและสถาบันการศึกษา

1.3 บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการบริหารจัดการพื้นที่

การพัฒนาบ่อน้ำพุร้อนผาเสริญในช่วงที่ผ่านมาเกิดจากบทบาทสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดสรรงบประมาณ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และบริหารจัดการพื้นที่ โดยมีคณะกรรมการบริหารจัดการบ่อน้ำพุร้อนร่วมดูแลการให้บริการ ความสะอาด ความปลอดภัย และการจัดระเบียบพื้นที่ ซึ่งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ในมิติการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวและสาธารณสุขมีบทบาทสำคัญต่อการยกระดับมาตรฐานบริการ ทั้งด้านการคัดกรองสุขภาพ การจัดการความเสี่ยง และการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม (ธนันท์รักษ์ วัชรธรร, วรวิทย์ เฟื่องพันธ์ และ สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, 2560) รวมถึงการกำหนดมาตรฐานด้านความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อมในการให้บริการ (นันท์วัชร ชี้อตรง, 2564)

ปัจจุบัน กลไกการบริหารจัดการด้านกายภาพของพื้นที่มีความชัดเจนในระดับหนึ่ง แต่การบูรณาการระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานด้านการท่องเที่ยว และหน่วยงานสาธารณสุขยังไม่ปรากฏเป็นระบบความร่วมมือที่ชัดเจน การมีหน่วยงานท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่ถือเป็นจุดแข็งสำคัญในการต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม การขาดกลไกประสานงานด้านมาตรฐานบริการและการจัดการความเสี่ยง อาจเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาพื้นที่ในระยะยาว

1.4 ความมั่นคงทางการเมืองและความต่อเนื่องของนโยบาย

แม้นโยบายด้านสังคมสูงวัยและเศรษฐกิจสุขภาพจะได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากภาครัฐ แต่รายละเอียดของมาตรการ โครงการ และการจัดสรรงบประมาณยังขึ้นอยู่กับบริบททางการเมืองและลำดับความสำคัญของรัฐบาลในแต่ละช่วงเวลา (THE STANDARD, 2568; PostToday, 2568; ฐานเศรษฐกิจ, 2568) สำหรับบ่อน้ำพุร้อนผาเสริญ การดำเนินงานและการให้บริการยังคงมีความต่อเนื่องภายใต้การบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การยกระดับพื้นที่สู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในระดับจังหวัดหรือระดับประเทศ

จำเป็นต้องอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐทั้งด้านงบประมาณ นโยบาย และแผนพัฒนาระยะยาว

ดังนั้น ความต่อเนื่องของนโยบายด้าน Wellness Economy และ Active Ageing ถือเป็นโอกาสเชิงนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนาพื้นที่ ขณะที่ความไม่แน่นอนทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงนโยบายอาจส่งผลต่อการดำเนินโครงการระยะยาว โดยเฉพาะการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาบุคลากร และการสร้างภาพลักษณ์ของพื้นที่ในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ จึงควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นฐานในการผลักดันการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (Economic Factors)

2.1 แนวโน้มการเติบโตของตลาดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการดูแลผู้สูงอายุ

ตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทั้งในระดับโลกและประเทศไทยมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะภายหลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ส่งผลให้ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพ การป้องกันโรค และการฟื้นฟูร่างกายมากขึ้น ข้อมูลจาก Global Wellness Institute (2026) ระบุว่า อุตสาหกรรม Wellness ของประเทศไทยมีมูลค่ากว่า 42.7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ และตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีอัตราการเติบโตสูงกว่าค่าเฉลี่ยของตลาดโลก สะท้อนศักยภาพของประเทศไทยในการพัฒนาเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของภูมิภาค โดยเฉพาะพื้นที่ภาคเหนือที่มีทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งน้ำพุร้อนจำนวนมาก

การเป็นเจ้าภาพจัดประชุม Global Wellness Summit และการขับเคลื่อนนโยบาย Wellness Economy ช่วยสนับสนุนภาพลักษณ์ของประเทศไทยในฐานะจุดหมายปลายทางด้านสุขภาพ และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับธุรกิจบริการสุขภาพ สปา และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Global Wellness Institute, 2026; พีรญาตา ประสูตรแสงจันทร์, 2569) ขณะเดียวกัน งานวิจัยในประเทศไทยพบว่ากิจกรรมที่ผสานการบำบัดสุขภาพเข้ากับทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การแช่น้ำแร่และการพักผ่อนในแหล่งธรรมชาติ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น (ธนันรัช วัชรธร, วรวิทย์ เฟื่องพันธ์ และสุวิชัย โกศลยะวัฒน์, 2560) สำหรับจังหวัดเชียงราย บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จมีจุดเด่นด้านน้ำพุร้อนธรรมชาติและบริการด้านสุขภาพเบื้องต้น แต่ยังขาดการเชื่อมโยงกับเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในระดับจังหวัดและภูมิภาค ส่งผลให้การเข้าถึงตลาดยังอยู่ในวงจำกัด อย่างไรก็ตาม กระแสการเติบโตของตลาดผู้สูงอายุและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพถือเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาพื้นที่สู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีความหลากหลายมากขึ้น โดยเชื่อมโยงกับทรัพยากรทางวัฒนธรรม สมุนไพร และกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในพื้นที่

2.2 พฤติกรรมการใช้จ่ายของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมีแนวโน้มให้ความสำคัญกับการใช้จ่ายด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิตมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มที่มีรายได้จากเงินบำนาญ เงินออม หรือรายได้ประจำหลังเกษียณ กลุ่มผู้สูงอายุที่ยังมีศักยภาพในการดำเนินชีวิตอย่างกระฉับกระเฉง (Active Aging) มักเลือกเดินทางท่องเที่ยวในรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความปลอดภัย ความสะดวกสบาย และการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ

ข้อมูลจากกรุงเทพมหานคร (2565) ระบุว่า นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุต่างชาติสร้างรายได้ให้ประเทศไทยในสัดส่วนที่สำคัญ โดยเฉพาะกลุ่มที่พำนักระยะยาว (Long-stay) จากยุโรป อเมริกา และเอเชีย ซึ่งมีการใช้จ่ายด้านที่พัก สุขภาพ และกิจกรรมในท้องถิ่นในระดับสูง (ณัฐนิชา ลอยฟ้า, 2561) งานวิจัยหลายฉบับพบว่า ผู้สูงอายุให้ความสนใจกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพและการผ่อนคลาย เช่น การแช่น้ำพุร้อน การนวด และการพักผ่อนในแหล่งธรรมชาติ สำหรับบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ แม้จะสามารถดึงดูดผู้ใช้บริการในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียงได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังคงขาดการพัฒนาารูปแบบบริการที่รองรับการพำนักระยะยาวและการเชื่อมโยงกับบริการสุขภาพอย่างครบวงจร

แนวโน้มดังกล่าวถือเป็นโอกาสทางเศรษฐกิจของพื้นที่ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการที่ตอบสนองกลุ่มผู้สูงอายุทั้งในและต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุบางกลุ่มยังมีข้อจำกัดด้านรายได้และกำลังซื้อ อันเป็นผลจากภาวะค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น ดังนั้น การกำหนดระดับราคาและรูปแบบบริการที่หลากหลายจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการขยายฐานลูกค้าและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2.3 โอกาสทางธุรกิจบริการดูแลผู้สูงอายุ

การเข้าสู่สังคมสูงวัยส่งผลให้ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพและคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบสถานพักฟื้น ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ ธุรกิจสปาเพื่อสุขภาพ และบริการฟื้นฟูสุขภาพที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ งานศึกษาของรัศมี สิงห์ (2558) พบว่า บริการสปาและการดูแลสุขภาพที่เน้นการบำบัดและส่งเสริมสุขภาพะได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นจากกลุ่มวัยกลางคนและผู้สูงอายุ

ในบริบทของจังหวัดเชียงราย บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นศูนย์กลางกิจกรรมด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ โดยอาศัยจุดเด่นด้านน้ำพุร้อนธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เอื้อต่อการพักผ่อนและฟื้นฟูสุขภาพ แนวโน้มการเติบโตของตลาด Wellness Economy และการท่องเที่ยวระยะยาวยังเปิดโอกาสให้เกิดการลงทุนในธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เช่น ที่พักเชิงสุขภาพ ศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพ และบริการดูแลผู้สูงอายุ

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันการให้บริการในพื้นที่ยังอยู่ในระดับพื้นฐาน และยังไม่ปรากฏความเชื่อมโยงกับภาคเอกชนด้านการแพทย์หรือธุรกิจสุขภาพอย่างเป็นระบบ การพัฒนาธุรกิจในอนาคตจึงจำเป็นต้องอาศัยการลงทุน การกำหนดมาตรฐานบริการ และความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อสร้างระบบบริการที่สามารถแข่งขันได้ในระยะยาว

2.4 ผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจ

แม้เศรษฐกิจไทยมีแนวโน้มฟื้นตัวจากการกลับมาของนักท่องเที่ยวต่างชาติ แต่ยังคงเผชิญความท้าทายจากภาวะเงินเฟ้อ ต้นทุนพลังงาน และค่าจ้างแรงงานที่เพิ่มขึ้น ซึ่งส่งผลต่อกำลังซื้อของประชาชน รวมถึงผู้สูงอายุที่มีรายได้คงที่ (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2568, Thamontong Jang, 2568) สำหรับตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความไม่แน่นอนของเศรษฐกิจโลกอาจส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางของนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยเฉพาะกลุ่มพำนักระยะยาวที่มีความอ่อนไหวต่อภาวะเศรษฐกิจและอัตราแลกเปลี่ยน ขณะที่ผู้สูงอายุในประเทศอาจลดค่าใช้จ่ายด้านการท่องเที่ยวและกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเมื่อเผชิญภาวะค่าครองชีพที่สูงขึ้น

ในกรณีของบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ รายได้จากนักท่องเที่ยวในพื้นที่ยังมีความสำคัญต่อการดำเนินงาน แต่การขยายตลาดไปสู่กลุ่มผู้สูงอายุที่มีกำลังซื้อสูงจำเป็นต้องคำนึงถึงความผันผวนของ

เศรษฐกิจทั้งในและต่างประเทศ ดังนั้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้งตลาดทั่วไปและตลาดเฉพาะกลุ่ม ตลอดจนการสร้างความร่วมมือทางธุรกิจและการบริหารความเสี่ยงทางการเงิน จะช่วยเพิ่มความสามารถในการปรับตัวของพื้นที่ต่อความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในอนาคต

3. ปัจจัยทางสังคม (Social Factors)

3.1 โครงสร้างประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้น

ประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ โดยประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีจำนวนมากกว่า 13 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 20.70 ของประชากรทั้งประเทศ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2569) ขณะที่จังหวัดเชียงรายมีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงถึงร้อยละ 25.44 หรือประมาณ 295,987 คน จากประชากรทั้งหมด 1.29 ล้านคน ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มจังหวัดที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงของประเทศ (Nakorn Chiang Rai News, 2567) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ คุณภาพอากาศ และบริการด้านสุขภาพ ส่งผลให้จังหวัดเชียงรายเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัยและการพักผ่อนของผู้สูงอายุ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรดังกล่าวส่งผลต่อความต้องการด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่นิยมกิจกรรมที่เน้นการพักผ่อน ผ่อนคลาย และส่งเสริมสุขภาพทางกายและจิตใจ เช่น การชมธรรมชาติ การพักผ่อนในพื้นที่เงียบสงบ และการเดินทางร่วมกับครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อน (กาญจนาวัตี พวงขึ้น และแสงสรรค์ ภูมิสถาน, 2563) ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับศักยภาพของบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐที่มีบริการอาบน้ำแร่และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพักผ่อนและฟื้นฟูสุขภาพ

จากแนวโน้มดังกล่าว การเพิ่มขึ้นของประชากรสูงอายุถือเป็นโอกาสสำคัญในการขยายฐานนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายของพื้นที่ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรม ความต้องการ และข้อจำกัดด้านสุขภาพของผู้ใช้บริการแต่ละกลุ่ม เพื่อให้การพัฒนามีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการได้อย่างเหมาะสม

3.2 วัฒนธรรมและค่านิยมด้านสุขภาพ

แนวโน้มการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพควบคู่กับการเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม ได้แก่ การท่องเที่ยวแบบเนิบช้า (Slow Travel) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) และการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ (Food for Health) (นันทวัชร ชี้อตรง, 2564)

จังหวัดเชียงรายมีทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้ ทั้งด้านสมุนไพร อาหารพื้นถิ่น และประเพณีที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิต ขณะที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐมีจุดเด่นด้านทรัพยากรน้ำแร่ธรรมชาติและการนวดแผนไทย ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุที่ต้องการพักผ่อนและฟื้นฟูสุขภาพ อย่างไรก็ตาม การเชื่อมโยงบริการน้ำพุร้อนกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีไม่มากนัก การพัฒนาโปรแกรมที่ผสานการแช่น้ำแร่ การเรียนรู้สมุนไพร อาหารเพื่อสุขภาพ และกิจกรรมทางวัฒนธรรม อาจช่วยเพิ่มมูลค่าและสร้างความแตกต่างให้กับแหล่งท่องเที่ยวได้มากขึ้น (กาญจนาวัตี พวงขึ้น และแสงสรรค์ ภูมิสถาน, 2563)

3.3 ความคาดหวังด้านคุณภาพและความปลอดภัยของบริการ

ผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับคุณภาพและความปลอดภัยของบริการเป็นลำดับแรก โดยเฉพาะความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่ ความปลอดภัยของสิ่งอำนวยความสะดวก ความพร้อมของบุคลากร และการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ในกรณีฉุกเฉิน (กนกวรรณ โพธิ์บุญรอด, 2566)

ปัจจุบันบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จมีบริการอาบน้ำแร่ ห้องบริการส่วนตัว และการนวดแผนไทย ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของผู้ใช้บริการได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดด้านสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ระบบแจ้งเหตุฉุกเฉิน ทางเดินและราวจับตามหลักการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (Universal Design) รวมถึงบริการด้านโภชนาการที่เหมาะสมกับผู้ที่มีโรคประจำตัว

ความคาดหวังด้านคุณภาพและความปลอดภัยจึงเป็นทั้งแรงผลักดันและเงื่อนไขสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ หากสามารถยกระดับมาตรฐานบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ จะช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นและขยายฐานผู้ใช้บริการได้ในระยะยาว ขณะที่ข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากรอาจเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาในระยะสั้น

3.4 การสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชน

ครอบครัวและชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่นิยมเดินทางร่วมกับสมาชิกในครอบครัว กลุ่มเพื่อน หรือชมรมผู้สูงอายุ เนื่องจากช่วยเพิ่มความมั่นใจด้านความปลอดภัยและส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (ธนันรักษ์ วัชรธร, วรวิมล เฟื่องพันธ์ และสุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, 2560)

ในพื้นที่ตำบลดอยฮาง ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลและสนับสนุนการดำเนินงานของบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ทั้งในด้านการให้บริการ การดูแลพื้นที่ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนถึงทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวและวิถีชีวิตของคนวัยทำงานอาจส่งผลให้ผู้สูงอายุพึ่งพาเครือข่ายชุมชนมากขึ้น งานวิจัยของนนทวัชร ช่อตรง (2564) ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของกิจกรรมชุมชนในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่ายทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ

ดังนั้น ความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายผู้สูงอายุจึงเป็นปัจจัยสนับสนุนสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่ หากสามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและพัฒนากิจกรรมที่เชื่อมโยงคนทุกช่วงวัยได้ จะช่วยเพิ่มคุณค่าให้กับประสบการณ์การท่องเที่ยวและสร้างความยั่งยืนให้กับแหล่งท่องเที่ยวในระยะยาว

4. ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (Technological Factors)

4.1 นวัตกรรมเทคโนโลยีสุขภาพและความมั่นใจของผู้สูงอายุ

เทคโนโลยีสุขภาพ (HealthTech) มีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอุปกรณ์สวมใส่อัจฉริยะ (Wearable Devices) แอปพลิเคชันติดตามสุขภาพ และระบบการแพทย์ทางไกล (Telehealth) ซึ่งช่วยสนับสนุนการเฝ้าระวังสุขภาพและการจัดการโรคเรื้อรังนอกสถานพยาบาล (Techsauce Team, 2569) งานวิจัยของภณัฐ ลิขสิทธิ์ธนา นนท์ และคณะ (2567) พบว่าผู้สูงอายุมีทัศนคติเชิงบวกต่อการใช้เทคโนโลยีสุขภาพ แม้ยังมีข้อจำกัดด้านทักษะการใช้งาน แต่สามารถปรับตัวได้เมื่อได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวหรือบุคลากรทาง

การแพทย์ สำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เทคโนโลยีดังกล่าวสามารถช่วยติดตามข้อมูลสุขภาพ ระหว่างการทำกิจกรรม เช่น การเดินเพื่อสุขภาพหรือการแช่น้ำแร่ ช่วยเพิ่มความมั่นใจให้แก่ผู้สูงอายุ และผู้ดูแล (กรุงศรี, 2568) ขณะเดียวกัน ระบบ Telehealth และการติดตามสุขภาพทางไกลสามารถ เชื่อมโยงกับหน่วยบริการสาธารณสุขเพื่อให้คำปรึกษาหรือประเมินอาการในกรณีฉุกเฉิน (กองวิจัย การตลาดการท่องเที่ยว, 2564)

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จยังไม่ปรากฏการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสุขภาพ ดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม การให้บริการยังคงอาศัยรูปแบบการดูแลแบบดั้งเดิมเป็นหลัก จึงนับเป็น โอกาสในการพัฒนาระบบสนับสนุนสุขภาพที่ช่วยยกระดับความปลอดภัยและสร้างความเชื่อมั่น แก่ผู้ใช้บริการ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ

4.2 โครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลด้านการเดินทางและบริการ

โครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงสุขภาพในยุคปัจจุบัน ครอบคลุมระบบจองบริการออนไลน์ การชำระเงินอิเล็กทรอนิกส์ การนำ ทาง และการให้ข้อมูลแบบเรียลไทม์ ซึ่งช่วยเพิ่มความสะดวกและลดข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการ

นโยบายการพัฒนาประเทศสู่ศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐและ ภาคเอกชนเร่งพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลด้านสุขภาพและการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง (กองวิจัย การตลาดการท่องเที่ยว, 2564) ขณะที่จังหวัดเชียงรายได้กำหนดแนวทางพัฒนาระบบสารสนเทศและ โครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับสังคมสูงวัยและการดูแลสุขภาพประชาชน (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เชียงราย, 2565) สำหรับบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ การประชาสัมพันธ์ยังอาศัยเว็บไซต์ท้องถิ่นและสื่อ ออนไลน์ทั่วไปเป็นหลัก ยังไม่มีระบบจองคิวล่วงหน้า ระบบแจ้งเตือนความหนาแน่นของผู้ใช้บริการ หรือข้อมูลสุขภาพเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ข้อควรระวังในการใช้บริการสำหรับผู้ป่วยโรคหัวใจ ความดันโลหิตสูง หรือโรคเบาหวาน

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่ออกแบบให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เช่น การใช้ตัวอักษร ขนาดใหญ่ ระบบช่วยเหลือการใช้งาน และการเชื่อมโยงข้อมูลการเดินทางสาธารณะ (อรัญญา ศิริผล และคณะ, 2567) จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการ อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ทักษะดิจิทัล และคุณภาพโครงข่ายอินเทอร์เน็ตในบางพื้นที่ยังเป็นปัจจัยที่ต้องได้รับการพัฒนา เพิ่มเติม

4.3 การจัดการข้อมูลสุขภาพดิจิทัลเพื่อการบริหารเฉพาะบุคคล

แนวโน้มสำคัญของเทคโนโลยีสุขภาพในปัจจุบันคือการนำข้อมูลสุขภาพและข้อมูล พฤติกรรมของผู้ใช้บริการมาวิเคราะห์เพื่อออกแบบบริการเฉพาะบุคคล (Personalized Service) ทั้งด้านโภชนาการ กิจกรรมทางกาย และโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพที่เหมาะสมกับภาวะสุขภาพของแต่ละบุคคล (Techsauce Team, 2569; จิรพรรณ เชาวณพงษ์, 2567; เนตรนภิส สุขนวนิช, 2568) ในประเทศไทย หน่วยงานด้านสาธารณสุขได้พัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพผู้สูงอายุและระบบเชื่อมโยง ข้อมูลระหว่างหน่วยบริการสุขภาพ ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการวางแผน ดูแลระยะยาว (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงราย, 2565) อย่างไรก็ตาม บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จยังไม่ มีระบบจัดเก็บหรือใช้ประโยชน์จากข้อมูลสุขภาพของผู้ใช้บริการอย่างเป็นระบบ เช่น การประเมิน

ความเสี่ยงก่อนใช้บริการ การจำแนกกลุ่มผู้สูงอายุตามภาวะสุขภาพ หรือการติดตามผลลัพธ์ด้านสุขภาพหลังเข้าร่วมกิจกรรม

การนำข้อมูลสุขภาพดิจิทัลมาช่วยจะสามารถพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุแต่ละกลุ่มได้มากขึ้น เช่น โปรแกรมแช่น้ำแร่สำหรับผู้มีปัญหาข้อเสื่อม หรือโปรแกรมฟื้นฟูสุขภาพหลังการรักษา ทั้งนี้ การดำเนินงานจำเป็นต้องคำนึงถึงมาตรฐานการจัดการข้อมูล ความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคล และศักยภาพของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

4.4 การปรับตัวของผู้ประกอบการท่องเที่ยวต่อเทคโนโลยี

ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและสุขภาพมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการดำเนินงานมากขึ้น ทั้งด้านการตลาด การจองบริการ การบริหารจัดการลูกค้า และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างธุรกิจ (กรมประชาสัมพันธ์, 2566, สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2560) ในพื้นที่ชนบทและแหล่งท่องเที่ยวชุมชน การใช้เทคโนโลยีมีอยู่ในระดับพื้นฐาน เช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์และการติดต่อสื่อสารผ่านแอปพลิเคชันสนทนา ซึ่งช่วยเพิ่มช่องทางการเข้าถึงลูกค้าได้ในระดับหนึ่ง กรณีบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ แม้มีการเผยแพร่ข้อมูลผ่านช่องทางออนไลน์ แต่ยังไม่ปรากฏการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างประสบการณ์ด้านสุขภาพอย่างเป็นระบบ เช่น การจัดทำฐานข้อมูลผู้ใช้บริการ การนำเสนอผลลัพธ์ด้านสุขภาพ การสร้างเครือข่ายกับที่พักหรือสถานพยาบาล หรือการพัฒนาแพ็คเกจสุขภาพแบบบูรณาการ

การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสมจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการและขยายการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ อย่างไรก็ตามผู้ประกอบการและชุมชนยังเผชิญข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัล บุคลากร และทรัพยากรในการพัฒนาระบบ จึงควรได้รับการสนับสนุนด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี และการพัฒนาศักยภาพจากหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

5. ปัจจัยด้านกฎหมาย (Legal Factors)

5.1 กฎระเบียบด้านบริการสุขภาพ การท่องเที่ยว และการอนุญาตสถานประกอบการสำหรับผู้สูงอายุ

การดำเนินกิจการด้านสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทยอยู่ภายใต้กฎหมายและมาตรฐานที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ โดยเฉพาะกฎกระทรวงและประกาศของกระทรวงสาธารณสุขที่กำหนดมาตรฐานสถานประกอบการสปา การนวดเพื่อสุขภาพ และกิจการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งผู้ประกอบการต้องได้รับอนุญาตและปฏิบัติตามข้อกำหนดด้านสถานที่ บุคลากร และการบริหารจัดการอย่างเคร่งครัด (กลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคและเภสัชสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสมุทรสงคราม, ม.ป.ป.; กรมกิจการผู้สูงอายุ, ม.ป.ป.) สำหรับบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐซึ่งมีบริการอาบน้ำแร่และนวดแผนไทย จำเป็นต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับมาตรฐานสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ รวมถึงมาตรฐานการจัดการน้ำพุร้อนธรรมชาติ เช่น การควบคุมคุณภาพน้ำ การตรวจวัดอุณหภูมิ และการจัดทำป้ายเตือนเพื่อความปลอดภัยของผู้ใช้บริการ ปัจจุบันพื้นที่อยู่ภายใต้การบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสามารถให้บริการพื้นฐานได้ตามบทบาทที่กำหนด อย่างไรก็ตาม หากมีการพัฒนาพื้นที่ไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่มีบริการฟื้นฟูสุขภาพหรือบริการสุขภาพเฉพาะทางเพิ่มเติม อาจต้องดำเนินการขออนุญาตและปรับปรุง

มาตรฐานการดำเนินงานให้สอดคล้องกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแม้จะเพิ่มภาระด้านการบริหารจัดการ แต่ก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือและยกระดับมาตรฐานการให้บริการในระยะยาว

5.2 กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคและมาตรฐานความปลอดภัย

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ กำหนดให้ผู้ประกอบการต้องจัดให้มีมาตรการด้านความปลอดภัยที่เหมาะสม ทั้งในด้านสภาพแวดล้อม สิ่งอำนวยความสะดวก การป้องกันอุบัติเหตุ และการช่วยเหลือเบื้องต้นในกรณีฉุกเฉิน สำหรับแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อนธรรมชาติ มาตรฐานที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญกับการควบคุมอุณหภูมิ น้ำ การจัดทำป้ายเตือน การออกแบบพื้นที่ที่ปลอดภัย และการลดความเสี่ยงต่อสุขภาพของผู้ใช้บริการ (ภณสุด ธรรมชาติพันธุ์, 2567) โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งอาจมีข้อจำกัดด้านการเคลื่อนไหวและภาวะสุขภาพ

ปัจจุบันบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐมีมาตรการด้านความปลอดภัยพื้นฐานในระดับหนึ่ง แต่ยังมีประเด็นที่สามารถพัฒนาเพิ่มเติมได้ เช่น การออกแบบพื้นที่ตามหลัก Universal Design การติดตั้งระบบแจ้งเหตุฉุกเฉิน และการประเมินความเสี่ยงสำหรับผู้สูงอายุหรือผู้ที่มีโรคประจำตัว การดำเนินงานให้เป็นไปตามมาตรฐานด้านความปลอดภัยอย่างครบถ้วนจะช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นแก่ผู้บริการและสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีมาตรฐาน

5.3 การควบคุมมาตรฐานบริการทางการแพทย์และสุขภาพ

กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดมาตรฐานสำหรับผู้ให้บริการด้านสุขภาพและการนวดเพื่อสุขภาพไว้อย่างชัดเจน ทั้งด้านคุณสมบัติของผู้ปฏิบัติงาน หลักสูตรการฝึกอบรม และการรับรองมาตรฐานวิชาชีพ (กองสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ, ม.ป.ป.) ผู้ให้บริการต้องผ่านการอบรมตามหลักสูตรที่ได้รับการรับรองและปฏิบัติงานภายใต้หลักเกณฑ์ที่กำหนด งานวิจัยด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการยกระดับมาตรฐานบริการให้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติในระดับสากล เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ (เรณูมาศ มาอุ่น และคณะ, 2565) ในกรณีของบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ การให้บริการนวดแผนไทยจำเป็นต้องดำเนินการภายใต้ข้อกำหนดของกระทรวงสาธารณสุข หากมีการพัฒนาบริการด้านการฟื้นฟูสุขภาพหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุในระดับที่ซับซ้อนมากขึ้น จำเป็นต้องมีความร่วมมือกับสถานพยาบาลหรือบุคลากรทางการแพทย์เพื่อรองรับการดำเนินงานให้เป็นไปตามมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง

5.4 การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลสุขภาพ

พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (PDPA) กำหนดให้ข้อมูลสุขภาพเป็นข้อมูลส่วนบุคคลที่มีความอ่อนไหว ซึ่งการเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของข้อมูล และต้องมีมาตรการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูลที่เหมาะสม (PDPA Thailand, 2565; 2566) ข้อกำหนดดังกล่าวมีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะกรณีที่มีการใช้เทคโนโลยีด้านสุขภาพ เช่น ระบบติดตามสุขภาพ อุปกรณ์สวมใส่อัจฉริยะ หรือระบบให้คำปรึกษาทางการแพทย์ทางไกล ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับการจัดเก็บและประมวลผลข้อมูลสุขภาพของผู้บริการ

ปัจจุบันบ่อน้ำพุร้อนผาเสริยังไม่มีการใช้ระบบข้อมูลสุขภาพดิจิทัลอย่างเป็นรูปธรรม แต่หากมีการพัฒนาระบบดังกล่าวในอนาคต จำเป็นต้องกำหนดแนวทางบริหารจัดการข้อมูลที่สอดคล้องกับกฎหมาย ทั้งด้านการขอความยินยอม การจัดเก็บข้อมูล และการเชื่อมโยงข้อมูลกับหน่วยบริการสุขภาพ แม้ข้อกำหนดตามกฎหมายจะเพิ่มภาระด้านการบริหารจัดการและการควบคุมข้อมูล แต่การดำเนินงานตามหลักเกณฑ์ของ PDPA จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ใช้บริการ และสนับสนุนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสุขภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสมและปลอดภัย

6. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม

6.1 คุณภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติของบ่อน้ำร้อน

บ่อน้ำพุร้อนผาเสริมีคุณภาพน้ำร้อนอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ด้านสุขภาพ โดยมีอุณหภูมิอยู่ระหว่าง 80–90 องศาเซลเซียส และประกอบด้วยแร่ธาตุสำคัญ ได้แก่ โซเดียม แคลเซียม ฟลูออไรด์ และโปแตสเซียม ซึ่งมีคุณสมบัติช่วยส่งเสริมสุขภาพกระดูก ผิวหนัง และการผ่อนคลายร่างกาย พื้นที่โดยรอบยังคงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สะอาดและสงบ ได้รับการดูแลและบริหารจัดการโดยเทศบาลตำบลดอยฮางอย่างต่อเนื่อง การปรับปรุงภูมิทัศน์และอาคารอาบน้ำแร่ช่วยเพิ่มความสะดวกและเหมาะสมต่อการพักผ่อนของผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม การติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำอย่างสม่ำเสมอเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อป้องกันผลกระทบจากการปนเปื้อนของขยะและน้ำเสีย ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพของแหล่งน้ำในระยะยาว งานวิจัยของ ญัตฐพัชร มณีโรจน์ (2564) ระบุว่าคุณภาพน้ำพุร้อนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่ ปัจจัยดังกล่าวนับเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้ใช้บริการกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับการบำบัดและฟื้นฟูสุขภาพด้วยทรัพยากรธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม หากจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นโดยขาดระบบติดตามและบำรุงรักษาที่เหมาะสม อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพทรัพยากรและความยั่งยืนของพื้นที่ในอนาคต

6.2 มาตรการป้องกัน ฟื้นฟู และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

แนวทางการบริหารจัดการบ่อน้ำพุร้อนในประเทศไทยให้ความสำคัญกับการควบคุมของเสีย การกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเหมาะสม และการลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ โดยเฉพาะระบบน้ำใต้ดินซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดทรัพยากรน้ำพุร้อน งานศึกษาของ ญัตฐพัชร มณีโรจน์ (2564) เสนอให้มีการบริหารจัดการภายใต้แนวคิดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity) เช่น การกำหนดจำนวนผู้ใช้บริการและการควบคุมกิจกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจุบันบ่อน้ำพุร้อนผาเสริมีระบบจัดการขยะและได้รับการปรับปรุงภูมิทัศน์อย่างต่อเนื่องโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ยังไม่ปรากฏแผนการฟื้นฟูทรัพยากรในระยะยาวหรือการกำหนดขีดจำกัดการใช้พื้นที่อย่างชัดเจน แม้ว่าพื้นที่จะยังสามารถรองรับนักท่องเที่ยวในระดับปัจจุบันได้ แต่หากมีการขยายตัวของการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว อาจก่อให้เกิดแรงกดดันต่อทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้น การจัดทำแผนบริหารจัดการทรัพยากรที่ชัดเจนจึงเป็นโอกาสสำคัญในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสร้างความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว ขณะที่ข้อจำกัดด้านงบประมาณและการมีส่วนร่วมของชุมชนอาจเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

6.3 ผลกระทบจากมลพิษและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

มลพิษจากขยะ น้ำเสีย และการพัฒนาสิ่งปลูกสร้างที่ไม่เหมาะสม อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของแหล่งน้ำพุร้อน ทั้งในด้านคุณภาพน้ำ ปริมาณน้ำ และอุณหภูมิของแหล่งน้ำ ขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลต่อรูปแบบของปริมาณน้ำฝนและการเติมน้ำใต้ดิน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความมั่นคงของแหล่งน้ำพุร้อน งานศึกษาของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2565) ระบุว่าบ่อน้ำพุร้อนในพื้นที่ลุ่มน้ำมีความเสี่ยงต่อผลกระทบจากมลพิษในระดับท้องถิ่นและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สำหรับบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ แม้ยังคงมีคุณภาพสิ่งแวดล้อมอยู่ในเกณฑ์ดีจากการดูแลของชุมชนและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่โดยรอบ แต่ยังคงมีความเสี่ยงจากการสะสมของขยะนักท่องเที่ยวและภาวะภัยแล้งที่อาจส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำในอนาคต แม้ปัจจุบันจะยังไม่พบปัญหาที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรง แต่จำเป็นต้องมีระบบเฝ้าระวังและติดตามสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยดังกล่าวถือเป็นข้อจำกัดสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เนื่องจากอาจกระทบต่อคุณภาพทรัพยากรและบรรยากาศของแหล่งท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม หากมีมาตรการอนุรักษ์และการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ก็สามารถใช้เป็นจุดแข็งในการสร้างภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวสูงวัยที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตและธรรมชาติ

6.4 การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ

แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (Responsible Tourism) มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การควบคุมผลกระทบจากการท่องเที่ยว และการกระจายผลประโยชน์สู่คนในพื้นที่อย่างเป็นธรรม งานวิจัยของ ญัฐพัชร มณีโรจน์ (2564) และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (2554) เสนอให้แหล่งน้ำพุร้อนในพื้นที่ลุ่มน้ำใช้รูปแบบการจัดการโดยชุมชนร่วมกับการกำหนดกิจกรรมที่ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจุบันบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จได้รับการบริหารจัดการร่วมกันระหว่างเทศบาลและชุมชนในพื้นที่ โดยมีกิจกรรมที่สอดคล้องกับแนวทางการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือการพัฒนาโครงการส่งเสริมพฤติกรรมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม

การพัฒนาพื้นที่ตามแนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบจึงเป็นโอกาสสำคัญในการยกระดับภาพลักษณ์ของบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ โดยเฉพาะในกลุ่มนักท่องเที่ยวสูงวัยที่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน ขณะเดียวกัน การขาดมาตรฐานรับรองและการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ อย่างทั่วถึง อาจเป็นข้อจำกัดต่อการสร้างความแตกต่างและความสามารถในการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยวในระยะยาว

รายงานการประเมินคุณภาพทางกายภาพบ่อน้ำพุร้อนและภูมิทัศน์ธรรมชาติของบ่อน้ำพุร้อน ผาเสด็จ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ผลการประเมินคุณภาพทางกายภาพและภูมิทัศน์ธรรมชาติของบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ครอบคลุมคุณสมบัติของน้ำพุร้อน ลักษณะภูมิประเทศ องค์ประกอบภูมิทัศน์ และศักยภาพการใช้ประโยชน์ด้านสุขภาพ เพื่อสะท้อนสถานภาพของทรัพยากรธรรมชาติและใช้เป็นข้อมูลประกอบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในอนาคต โดยมีผลการประเมินดังนี้

1. การประเมินคุณสมบัติบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ

1.1 อุณหภูมิ

จากการสำรวจพื้นที่ พบว่าอุณหภูมิน้ำพุร้อนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 80–90 องศาเซลเซียส ภายหลังการปรับปรุงพื้นที่ในปี พ.ศ. 2568 สามารถควบคุมอุณหภูมิของสระแช่รวมและบ่อแช่เท้าให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมต่อการใช้งาน น้ำมีความคงตัว ไม่พบปัญหาอุณหภูมิสูงเกินมาตรฐานหรือเย็นตัวรวดเร็ว จึงเหมาะสำหรับกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและการบำบัด

ระดับประเมิน 3 (เหมาะสมและปลอดภัยต่อการใช้งาน) จากผลการตรวจวัดในบ่อหลักและสระน้ำแร่ ซึ่งเอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างต่อเนื่อง

1.2 ค่า pH

น้ำพุร้อนมีค่าความเป็นกรด-ด่างอยู่ในช่วง 7.5–8.5 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานสำหรับน้ำพุร้อนเพื่อสุขภาพ คุณภาพน้ำมีความเสถียรตลอดทั้งปี รวมถึงในช่วงฤดูฝน ภายหลังการฟื้นฟูพื้นที่จากอุทกภัยปี พ.ศ. 2567 และการติดตั้งระบบกรองน้ำในพื้นที่ให้บริการ

ระดับประเมิน 3 (เหมาะสม อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน)

1.3 ความขุ่น

น้ำในบ่อน้ำพุร้อนมีความใสสะอาด สามารถมองเห็นก้นบ่อได้ชัดเจน ภายหลังการปรับปรุงภูมิทัศน์และระบบระบายตะกอนในปี พ.ศ. 2568 ไม่พบการสะสมของตะกอนหรือโคลนจากเหตุการณ์อุทกภัยที่ผ่านมา เนื่องจากการไหลเวียนของน้ำจากแหล่งธรรมชาติตลอดทั้งปี

ระดับประเมิน 3 (ใสสะอาด) ซึ่งส่งเสริมความน่าเชื่อถือและภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

1.4 ปริมาณแร่ธาตุ

บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จมีแร่ธาตุสำคัญหลายชนิด ได้แก่ กำมะถัน แคลเซียม แมกนีเซียม และโพแทสเซียม ซึ่งเป็นแร่ธาตุที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ โดยเฉพาะการดูแลผิวหนังและระบบกล้ามเนื้อและข้อต่อ ผลการตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำของเทศบาลตำบลดอยฮางยืนยันว่าปริมาณแร่ธาตุอยู่ในระดับเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ด้านสุขภาพ

ระดับประเมิน 3 (มีแร่ธาตุสำคัญครบถ้วนและมีคุณประโยชน์ชัดเจน)

2. การประเมินลักษณะทางภูมิประเทศโดยรอบน้ำพุร้อนผาเสริฐ

2.1 ภูมิประเทศโดยรอบ

บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐตั้งอยู่บริเวณลำห้วยโป่งน้ำร้อน ในพื้นที่เชิงเขาใกล้ลำน้ำกก บ้านผาเสริฐพัฒนา ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ภายหลังการฟื้นฟูจากอุทกภัยปี พ.ศ. 2567 มีการปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งอำนวยความสะดวกหลายส่วน เช่น สระน้ำแร่ บ่อแช่เท้า และจุดถ่ายภาพ ทำให้พื้นที่มีความพร้อมรองรับกิจกรรมท่องเที่ยวและส่งเสริมสุขภาพ

ระดับประเมิน 3 (สวยงาม โดดเด่น และเหมาะสมต่อการท่องเที่ยว)

2.2 จุดชมวิวสำคัญ

จุดชมวิวสำคัญของพื้นที่ ได้แก่ บริเวณสะพานข้ามลำห้วย บ่อน้ำพุร้อนธรรมชาติ และพื้นที่โดยรอบดอยฮางออนเซ็น ซึ่งสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของลำธาร ชวนเขา และการผุดขึ้นของน้ำพุร้อนตามธรรมชาติ หลังการปรับปรุงในปี พ.ศ. 2568 พื้นที่ดังกล่าวได้รับการพัฒนาให้มีความสวยงามและรองรับการถ่ายภาพมากขึ้น

ระดับประเมิน 3 (มีหลายจุดและมีความโดดเด่นในการดึงดูดนักท่องเที่ยว)

3. การประเมินองค์ประกอบภูมิทัศน์บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

3.1 พืชพรรณ

พื้นที่โดยรอบมีความหลากหลายของพืชพรรณ ทั้งไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ไม้ริมลำห้วย พรรณไม้ และเฟิร์นธรรมชาติ ภายหลังการฟื้นฟูพื้นที่จากอุทกภัยพบว่าพืชส่วนใหญ่มีความสมบูรณ์ และมีการปลูกพืชเพิ่มเติมในโซนออนเซ็นเพื่อเพิ่มความร่มรื่นและความหลากหลายชีวภาพ

ระดับประเมิน 3 (มีความหลากหลายและสมบูรณ์)

3.2 น้ำตกและลำธาร

ลำห้วยโป่งน้ำร้อนและจุดกำเนิดน้ำพุร้อนยังคงมีสภาพสมบูรณ์ น้ำไหลตลอดปี มีความใสและคงสภาพทางธรรมชาติได้ดี การก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบการไหลของน้ำ

ระดับประเมิน 3 (มีอยู่และมีสภาพดี สวยงาม)

3.3 สภาพแวดล้อมโดยรวม

พื้นที่โดยรวมมีความสะอาด เป็นระเบียบ และมีความร่มรื่น ระบบจัดการขยะและการดูแลภูมิทัศน์อยู่ในเกณฑ์ดี ทางเดินมีความสะอาดและสะดวกต่อการใช้งาน ร่มเงาจากต้นไม้ช่วยลดความร้อนของพื้นที่และส่งเสริมคุณภาพอากาศ ไม่พบปัญหามลพิษหรือกลิ่นรบกวน

ระดับประเมิน 3 (ดีมาก สะอาด ร่มรื่น และเหมาะสมต่อการส่งเสริมสุขภาพ)

4. การประเมินศักยภาพเพื่อการใช้ประโยชน์ด้านสุขภาพ

4.1 คุณประโยชน์ของน้ำพุร้อน

ผลการศึกษาพบว่าน้ำพุร้อนผาเสริฐมีคุณสมบัติที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ โดยแร่ธาตุที่ละลายอยู่ในน้ำมีส่วนช่วยบรรเทาอาการปวดข้อ ปวดกล้ามเนื้อ และช่วยให้ร่างกายผ่อนคลาย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษา น้ำพุร้อนในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย นักท่องเที่ยวจำนวนมากมาเยือนถึงความรู้สึกผ่อนคลายและความสบายตัวหลังการแช่น้ำแร่

ระดับประเมิน 3 (มีข้อมูลและหลักฐานทางวิชาการรองรับอย่างชัดเจน)

4.2 การใช้ประโยชน์เพื่อการบำบัด

พื้นที่รองรับกิจกรรมด้านสุขภาพได้หลายรูปแบบ ได้แก่ สระแช่รวม บ่อแช่เท้า ห้องอาบน้ำแร่ส่วนตัว และกิจกรรมต้มไข่แร่ สิ่งอำนวยความสะดวกบางส่วนได้รับการออกแบบให้รองรับผู้สูงอายุ เช่น ทางลาดและราวจับ อุณหภูมิและคุณภาพน้ำมีความเหมาะสมต่อการใช้งานของผู้ที่มีข้อจำกัดด้านสุขภาพ

ระดับประเมน 3 (สามารถใช้ประโยชน์เพื่อสุขภาพได้หลากหลายรูปแบบและเหมาะสมกับผู้สูงอายุ)

5. ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์

ผลการประเมินด้านคุณสมบัติน้ำพุร้อน ภูมิประเทศ องค์ประกอบภูมิทัศน์ และศักยภาพด้านสุขภาพ อยู่ในระดับ 3 ทุกประเด็น สะท้อนว่าพื้นที่ที่มีความพร้อมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับสังคมสูงวัย โดยมีประเด็นสำคัญดังนี้

5.1 จุดเด่น

ทรัพยากรธรรมชาติมีความสมบูรณ์ คุณภาพน้ำพุร้อนอยู่ในเกณฑ์ดี มีอุณหภูมิและแร่ธาตุที่เหมาะสมต่อการส่งเสริมสุขภาพ สามารถใช้เป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้อย่างชัดเจน

พื้นที่ได้รับการปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างต่อเนื่อง มีสระแช่เท้า ห้องอาบน้ำแร่ จุดชมวิว ทางลาด และราวจับ รองรับการใช้งานของผู้สูงอายุและนักท่องเที่ยวทั่วไป

5.2 จุดอ่อน

ทรัพยากรน้ำยังได้รับอิทธิพลจากสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะภาวะน้ำท่วมและภัยแล้ง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำและคุณภาพของแหล่งน้ำในระยะยาว

สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการยังมีข้อจำกัดในบางพื้นที่ เช่น ทางเดินบางช่วงมีความลาดชัน และพื้นที่พักผ่อนยังไม่เพียงพอ

5.3 จุดอ่อนไหว

การเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม หากไม่มีระบบจัดการขยะและน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพ

ความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศอาจกระทบต่อระบบนิเวศ ลำธาร และพืชพรรณ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่อาศัยทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐาน

5.4 ข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์

พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการเพิ่มเติม เช่น ทางลาดมาตรฐาน พื้นที่พักผ่อนที่เพียงพอ และระบบจองบริการล่วงหน้า

จัดทำระบบติดตามและตรวจสอบคุณภาพน้ำอย่างต่อเนื่อง โดยใช้เทคโนโลยีตรวจวัดอุณหภูมิ ค่า pH และปริมาณแร่ธาตุ พร้อมเผยแพร่ข้อมูลต่อสาธารณะเพื่อสร้างความเชื่อมั่น

ส่งเสริมกิจกรรมด้านสุขภาพและวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น กิจกรรมสุขภาพแบบล้านนา การใช้สมุนไพรพื้นบ้าน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ

จัดทำแผนบริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ ทั้งด้านน้ำท่วมและภัยแล้ง เพื่อรักษาคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและความต่อเนื่องของการให้บริการในระยะยาว

สรุป บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐมีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่น คุณภาพน้ำพุร้อนอยู่ในเกณฑ์ดี และมีภูมิทัศน์ที่เอื้อต่อการพักผ่อนและฟื้นฟูสุขภาพ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาในระยะต่อไปควรให้ความสำคัญกับการยกระดับสิ่งอำนวยความสะดวก การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

ผลการประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

การประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ดำเนินการโดยการสำรวจภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ สิ่งอำนวยความสะดวก การใช้ประโยชน์พื้นที่ และสภาพแวดล้อมโดยรอบ ควบคู่กับการสังเกตและประเมินตามกรอบการศึกษาที่กำหนด ผลการประเมินสะท้อนศักยภาพ ข้อจำกัด และปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่ อันเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวางแผนบริหารจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยมีผลการศึกษา ดังนี้

1. ด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

1.1 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตั้งอยู่ในตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะภายหลังการฟื้นฟูจากอุทกภัยในปี พ.ศ. 2567 เพื่อบริการนักท่องเที่ยวที่สนใจการบำบัดและพักผ่อนด้วยน้ำแร่ธรรมชาติ ดังนี้

ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณน้ำพุร้อนและพื้นที่โดยรอบ จากการสำรวจพบว่าพื้นที่มีกิจกรรมรองรับนักท่องเที่ยวหลากหลาย ได้แก่ การแช่น้ำแร่รวม การแช่เท้าในอ่างน้ำแร่ การต้มไข่ในบ่อน้ำร้อน และบริการนวดแผนไทย กิจกรรมดังกล่าวมีมากกว่า 2 ประเภท และได้รับการจัดวางให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของแหล่งน้ำร้อน

ประเด็นนี้ได้รับคะแนน 3 คะแนน เนื่องจากกิจกรรมกระจายอยู่ในพื้นที่ให้บริการหลายโซน และสอดคล้องกับแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เน้นการพักผ่อนท่ามกลางธรรมชาติ อีกทั้งไม่พบหลักฐานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการดำเนินกิจกรรมภายในพื้นที่

ด้านอาคาร สิ่งปลูกสร้าง และสิ่งอำนวยความสะดวก ภายในพื้นที่ประกอบด้วยห้องอาบน้ำแร่ส่วนตัว 6 ห้อง สระน้ำแร่ 2 บ่อ ศาลาพักผ่อน ห้องน้ำ ร้านค้า และระบบกำจัดขยะ ซึ่งได้รับการปรับปรุงโดยเทศบาลตำบลดอยฮางให้สอดคล้องกับภูมิทัศน์ธรรมชาติ

สิ่งปลูกสร้างส่วนใหญ่สามารถกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ และไม่ปรากฏหลักฐานการรุกร้าพื้นที่อนุรักษ์หรือก่อให้เกิดมลพิษ ประเด็นนี้จึงได้รับคะแนน 3 คะแนน เนื่องจากการพัฒนาพื้นที่ยังคงรักษาทัศนียภาพและเอกลักษณ์ของแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติไว้ได้เป็นอย่างดี

ด้านระยะเวลาเปิดให้บริการ บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐเปิดให้บริการระหว่างเวลา 08.30–16.30 น. ทุกวัน ยกเว้นวันพุธ ซึ่งกำหนดไว้สำหรับการบำรุงรักษาพื้นที่ ภายหลังจากเปิดให้บริการอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2568

ประเด็นนี้ได้รับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากไม่ได้เปิดให้บริการตลอดทั้งปีและตลอดเวลา แต่มีช่วงเวลาการเปิดให้บริการที่ชัดเจนและต่อเนื่อง สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างสม่ำเสมอ

1.2 ที่ตั้งและการเข้าถึง

บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงรายประมาณ 20–21 กิโลเมตร บริเวณบ้านผาเสริฐพัฒนา หมู่ที่ 6 ตำบลดอยฮาง การเดินทางเข้าถึงถือว่ามีความสะดวกในระดับที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ดังนี้

ด้านระบบขนส่งและยานพาหนะเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว จากการสำรวจพบว่าสามารถเดินทางเข้าสู่พื้นที่ได้หลายเส้นทาง ทั้งทางรถยนต์ส่วนบุคคลและทางน้ำ โดยมีเส้นทางหลักเชื่อมต่อจากตำบลดอยฮาง ตำบลแม่ยาว และบริเวณลำห้วยโป่งน้ำร้อน

ประเด็นนี้ได้รับคะแนน 3 คะแนน เนื่องจากมีทางเลือกในการเดินทางหลากหลาย สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างครอบคลุม

ด้านขนาดถนนและช่องทางจราจร ถนนสายหลักที่เชื่อมต่อเข้าสู่พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นถนน 2 ช่องจราจร มีสภาพการใช้งานที่ดี แม้ว่าบางช่วงจะมีลักษณะแคบกว่าตามสภาพภูมิประเทศ

ประเด็นนี้ได้รับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากบางช่วงของเส้นทางยังมีข้อจำกัดด้านความกว้างของถนน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยในการเดินทาง

ด้านสภาพเส้นทางและพื้นผิวถนน เส้นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยางและคอนกรีตที่อยู่ในสภาพดี อย่างไรก็ตาม บางช่วงยังมีพื้นผิวขรุขระและเส้นทางข้ามสะพานที่อยู่ระหว่างการปรับปรุง

ประเด็นนี้ได้รับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากยังมีข้อจำกัดบางประการที่อาจส่งผลกระทบต่อความสะดวกในการเดินทาง โดยเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุหรือผู้มีข้อจำกัดด้านการเคลื่อนไหว

ด้านป้ายบอกเส้นทาง พื้นที่มีป้ายบอกทางติดตั้งอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เส้นทางหลักจนถึงแหล่งท่องเที่ยว สามารถสังเกตได้ชัดเจนและช่วยลดความสับสนในการเดินทาง

ประเด็นนี้ได้รับคะแนน 3 คะแนน เนื่องจากระบบป้ายมีความชัดเจนเพียงพอต่อการนำทาง

ด้านการค้นหาตำแหน่งผ่านแอปพลิเคชันแผนที่ การค้นหาพิกัดผ่านแอปพลิเคชันแผนที่ เช่น Google Maps สามารถระบุตำแหน่งของบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐได้อย่างถูกต้อง และนำทางถึงจุดหมายได้อย่างแม่นยำ

ประเด็นนี้ได้รับคะแนน 3 คะแนน เนื่องจากข้อมูลตำแหน่งมีความถูกต้องและสอดคล้องกับสภาพพื้นที่จริง

2. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

2.1 ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จมีระบบให้บริการนักท่องเที่ยวภายใต้การบริหารจัดการของเทศบาลตำบลดอยฮาง ซึ่งทำหน้าที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว การใช้บริการน้ำพุร้อน และอำนวยความสะดวกเบื้องต้นแก่ผู้มาเยือน แม้ยังไม่มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่เป็นอาคารเฉพาะ แต่สามารถรองรับการให้บริการได้ในระดับที่เหมาะสม พบดังนี้

ด้านความพร้อมของศูนย์บริการนักท่องเที่ยว จากการสำรวจพบว่ามีจุดบริการและจุดติดต่อประสานงานอยู่ในพื้นที่ โดยมีเจ้าหน้าที่และอุปกรณ์พื้นฐานสำหรับให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว พร้อมเปิดให้บริการในวันและเวลาราชการ

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากมีระบบบริการรองรับการใช้งาน แต่ยังขาดอาคารเฉพาะ และเจ้าหน้าที่ประจำตลอดเวลาทำการ โดยปัจจุบันยังอาศัยรูปแบบการให้บริการร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น

ด้านการให้บริการของพนักงานประจำศูนย์ เจ้าหน้าที่เทศบาลสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับอัตราค่าบริการ กิจกรรมภายในพื้นที่ และประโยชน์ของน้ำพุร้อนแก่ผู้มาเยือนได้อย่างชัดเจนและสุภาพ ทั้งผ่านช่องทางโทรศัพท์และการให้บริการ ณ สถานที่

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากมีเจ้าหน้าที่ให้บริการเป็นช่วงเวลา และยังไม่มีบุคลากรประจำตลอดวันหรือในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวหนาแน่น

ด้านข้อมูลที่จำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยว ข้อมูลสำคัญ เช่น เวลาเปิด - ปิด อัตราค่าบริการ ข้อปฏิบัติในการใช้บริการ และเส้นทางการเดินทาง มีการเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ของเทศบาลและสื่อประชาสัมพันธ์ภายในพื้นที่อย่างครบถ้วน

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากข้อมูลมีความถูกต้องและเข้าถึงได้ง่าย แต่ส่วนใหญ่จัดทำเป็นภาษาไทยเพียงอย่างเดียว

ด้านข้อมูลและสื่อการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ภายในพื้นที่มีป้ายสื่อความหมายและข้อมูลเกี่ยวกับคุณประโยชน์ของน้ำพุร้อน ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว และข้อมูลด้านสุขภาพประกอบการใช้บริการ

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากมีสื่อให้ความรู้ในระดับพื้นฐาน แต่ยังขาดสื่อหลายภาษา และสื่อดิจิทัลที่สามารถเข้าถึงได้อย่างหลากหลาย

2.2 ระบบการจอง การลงทะเบียน และช่องทางการติดต่อ

การจองและติดต่อใช้บริการบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จอยู่ภายใต้การดูแลของเทศบาลตำบลดอยฮาง โดยมุ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการ แม้ระบบยังอยู่ในรูปแบบพื้นฐาน แต่สามารถรองรับการใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ พบดังนี้

ด้านระบบการจองบริการ การจองใช้บริการสามารถดำเนินการได้โดยการติดต่อสอบถามหรือจอง ณ สถานที่และทางโทรศัพท์ โดยยังไม่มีระบบจองออนไลน์อย่างเป็นทางการ

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากสามารถใช้งานได้จริง แต่ยังจำกัดช่องทางการเข้าถึงสำหรับนักท่องเที่ยวจากต่างพื้นที่

ด้านการแสดงข้อมูลผ่านระบบจอง ข้อมูลเกี่ยวกับอัตราค่าบริการ เวลาเปิด - ปิด และประเภทบริการต่าง ๆ มีการเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์และช่องทางติดต่อของเทศบาลอย่างชัดเจน

ระดับคะแนน 3 คะแนน เนื่องจากข้อมูลมีความครบถ้วน ถูกต้อง และเป็นปัจจุบัน ช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถวางแผนการเดินทางได้สะดวก

ด้านการบันทึกสถิติและติดตามผล เทศบาลมีการเก็บข้อมูลผู้ใช้บริการผ่านการลงทะเบียน และจัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินงานเป็นระยะ เพื่อใช้ประกอบการวางแผนและปรับปรุงการบริหารจัดการพื้นที่

ระดับคะแนน 3 คะแนน เนื่องจากมีการเก็บรวบรวมข้อมูลและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง สามารถนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาบริการได้อย่างเป็นระบบ

2.3 บ่อแช่น้ำพุร้อนและห้องแช่น้ำพุร้อน

บ่อแช่น้ำพุร้อนและห้องแช่ได้รับการปรับปรุงหลังเหตุการณ์อุทกภัย พ.ศ. 2567 โดยแบ่งพื้นที่ให้บริการเป็นโซนต่าง ๆ เพื่อรองรับการใช้งานของนักท่องเที่ยวและผู้ใช้บริการด้านสุขภาพ พบดังนี้

ด้านความพร้อมของบ่อแช่และห้องแช่ ปัจจุบันมีสระแช่น้ำแร่รวม ห้องแช่ส่วนตัว และบ่อต้มไข่พร้อมให้บริการ ขณะที่ห้องแช่ออนเซ็นบางส่วนยังอยู่ระหว่างการปรับปรุง

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากสามารถให้บริการได้ แต่ยังไม่พร้อมใช้งานครบทุกส่วน

ด้านการจัดแยกประเภทบริการ พื้นที่ให้บริการมีการแยกส่วนใช้งานอย่างเหมาะสม ทั้งห้องอาบน้ำ ห้องน้ำ และพื้นที่สำหรับครอบครัวหรือผู้สูงอายุ

ระดับคะแนน 3 คะแนน เนื่องจากสามารถรองรับผู้ให้บริการได้หลากหลายกลุ่มอย่างเหมาะสม

ด้านระบบความปลอดภัยและป้ายคำแนะนำ มีรั้วกั้นบริเวณบ่อน้ำร้อนและป้ายแนะนำการใช้งาน รวมถึงข้อควรระวังสำหรับผู้ที่มีโรคประจำตัว

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากมีมาตรการพื้นฐานรองรับ แต่ยังขาดการสื่อสารหลายภาษา

ด้านคุณภาพอุณหภูมิและระบบวัดอุณหภูมิ น้ำพุร้อนมีอุณหภูมิคงที่ประมาณ 80–90 องศาเซลเซียส และมีการติดตามตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ

ระดับคะแนน 3 คะแนน เนื่องจากอุณหภูมิมีความเหมาะสมและคงที่ต่อการใช้งานด้านสุขภาพ

ด้านระบบน้ำหมุนเวียนหรือเปลี่ยนถ่ายน้ำ น้ำจากแหล่งกำเนิดธรรมชาติถูกนำมาพักในถังเก็บก่อนผสมกับน้ำธรรมชาติและส่งเข้าสู่บ่อแช่ ระบบดังกล่าวเป็นการไหลผ่านแบบต่อเนื่องโดยไม่มีการนำน้ำกลับมาใช้ซ้ำ

ระดับคะแนน 3 คะแนน เนื่องจากช่วยรักษาความสะอาดและคงคุณภาพของแร่ธาตุในน้ำได้เป็นอย่างดี

ด้านพื้นผิวและสิ่งก่อสร้างป้องกันการลื่น ทางเดินและพื้นที่รอบบ่อได้รับการปรับปรุงใหม่ และอยู่ในสภาพใช้งานได้ดี

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากยังไม่มีติดตั้งวัสดุป้องกันการลื่นในบางจุดที่มีความเสี่ยง โดยเฉพาะช่วงฤดูฝน

ด้านการระบายอากาศและแสงสว่างในพื้นที่บริการ พื้นที่ให้บริการส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เปิดโล่ง มีการระบายอากาศตามธรรมชาติและได้รับแสงสว่างอย่างเพียงพอ

ระดับคะแนน 3 คะแนน เนื่องจากสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการพักผ่อนและการใช้บริการด้านสุขภาพ

ด้านจุดบริการน้ำเย็นและพื้นที่พักผ่อนหลังการแช่ มีจุดพักผ่อน ศาลาพักผ่อน และบริการเสริมที่ช่วยอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการหลังการแช่น้ำแร่

ระดับคะแนน 3 คะแนน เนื่องจากมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ตอบสนองต่อกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพได้อย่างเหมาะสม

ด้านเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยและบริการในพื้นที่ มีเจ้าหน้าที่คอยดูแลความเรียบร้อย และให้คำแนะนำในช่วงเวลาทำการ

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากยังไม่มีเจ้าหน้าที่ประจำตลอดเวลาการเปิดให้บริการ

ด้านแผนการบำรุงรักษาและทำความสะอาด มีการดำเนินงานด้านการบำรุงรักษาและทำความสะอาดอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในวันที่ปิดให้บริการเพื่อซ่อมบำรุง

ระดับคะแนน 3 คะแนน เนื่องจากมีการปฏิบัติงานจริงและสามารถรักษามาตรฐานความปลอดภัยของพื้นที่ได้ดี

2.4 ห้องน้ำ ห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า และห้องอาบน้ำ

สิ่งอำนวยความสะดวกส่วนนี้ได้รับการปรับปรุงควบคู่กับพื้นที่บริการหลัก เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและผู้ใช้บริการด้านสุขภาพอย่างเหมาะสม พบดังนี้

ด้านสุขภัณฑ์และอุปกรณ์ใช้งาน สุขภัณฑ์และอุปกรณ์พื้นฐานอยู่ในสภาพพร้อมใช้งานและได้รับการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากในช่วงที่มีผู้ใช้บริการจำนวนมาก อาจส่งผลกระทบต่อความถี่และประสิทธิภาพในการทำความสะอาด

ด้านการแยกประเภทห้องน้ำ มีการแยกห้องน้ำชายและหญิงอย่างชัดเจน แต่ยังไม่มียาฆ่าเชื้อเฉพาะสำหรับผู้พิการหรือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษ

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากยังไม่รองรับผู้ใช้งานทุกกลุ่มอย่างครบถ้วน

ด้านพื้นป้องกันการลื่นและความปลอดภัย พื้นห้องน้ำและห้องเปลี่ยนเสื้อผ้าอยู่ในสภาพดี และใช้งานได้อย่างปลอดภัย

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากยังขาดวัสดุป้องกันการลื่นตามมาตรฐานพื้นที่บริการสุขภาพ

ด้านการจัดแสงสว่าง พื้นที่มีแสงสว่างเพียงพอทั้งจากแสงธรรมชาติและระบบไฟฟ้า

ระดับคะแนน 3 คะแนน เนื่องจากสามารถรองรับการใช้งานได้อย่างเหมาะสม

ด้านการบำรุงรักษาและตรวจสอบ มีการทำความสะอาดและตรวจสอบสภาพการใช้งานอย่างสม่ำเสมอ

ระดับคะแนน 3 คะแนน เนื่องจากการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่องและเห็นผลเป็นรูปธรรม

2.5 สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ

เทศบาลตำบลดอยฮางได้จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มเติมเพื่อสนับสนุนการใช้บริการและการพักผ่อนของนักท่องเที่ยว พบดังนี้

ด้านลานจอดรถสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ มีพื้นที่จอดรถรองรับผู้มาเยือนจำนวนมาก และจัดพื้นที่สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุและผู้พิการในระดับหนึ่ง

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากยังขาดการกำหนดพื้นที่เฉพาะ ป้ายสัญลักษณ์ และทางลาดที่ชัดเจน

ด้านพื้นที่นั่งพักผ่อนและรอคอย มีศาลาพักผ่อนและม้านั่งกระจายอยู่ตามจุดต่าง ๆ ภายในพื้นที่

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากจำนวนและรูปแบบพื้นที่พักคอยยังไม่เพียงพอต่อการสร้างบรรยากาศพักผ่อนเชิงสุขภาพอย่างเต็มรูปแบบ

ด้านระบบจัดการขยะและรักษาความสะอาด มีการจัดวางถังขยะแยกประเภทและดำเนินการจัดเก็บขยะเป็นประจำ

ระดับคะแนน 3 คะแนน เนื่องจากสามารถรักษาความสะอาดของพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านช่องทางการสื่อสารและสัญญาณโทรคมนาคม พื้นที่สามารถรับสัญญาณโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ตได้ในระดับดี

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากยังไม่มีระบบสื่อสารสำรองสำหรับกรณีฉุกเฉินในบางพื้นที่

ด้านป้ายบอกตำแหน่งและเบอร์ติดต่อฉุกเฉิน มีป้ายแสดงตำแหน่งสถานที่สำคัญและข้อมูลติดต่อฉุกเฉินติดตั้งในจุดที่มองเห็นได้ชัดเจน

ระดับคะแนน 3 คะแนน เนื่องจากมีข้อมูลครบถ้วนและช่วยส่งเสริมความปลอดภัยในการใช้บริการของนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม

3. ด้านความปลอดภัย

3.1 แผนและแนวปฏิบัติด้านความปลอดภัย

การบริหารจัดการด้านความปลอดภัยของบ่อน้ำพุร้อนผาเสริญอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลดอยฮาง โดยแม้จะไม่ปรากฏแผนปฏิบัติการเฉพาะสำหรับแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ แต่จากการสำรวจพบมีการดำเนินมาตรการด้านความปลอดภัยในหลายด้าน และมีประสบการณ์ในการรับมือและฟื้นฟูพื้นที่ภายหลังเหตุการณ์อุทกภัย พ.ศ. 2567 พบดังนี้

ด้านแนวปฏิบัติด้านการปฐมพยาบาลและการช่วยเหลือเบื้องต้น จากการสำรวจพบว่ามี การเตรียมความพร้อมด้านการปฐมพยาบาลสำหรับกรณีฉุกเฉินที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้บริการน้ำพุร้อน โดยเจ้าหน้าที่ได้รับการอบรมพื้นฐานด้านการช่วยเหลือเบื้องต้น และมีอุปกรณ์ที่จำเป็นประจำจุด บริการ อย่างไรก็ตาม การช่วยเหลือกรณีฉุกเฉินรุนแรงยังต้องอาศัยการส่งต่อไปยังสถานพยาบาลใกล้เคียง

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากมีระบบรองรับในระดับพื้นฐาน แต่ยังขาดบุคลากรและ อุปกรณ์เฉพาะทางที่เพียงพอ

ด้านแผนซักซ้อมการอพยพและการป้องกันอัคคีภัย เทศบาลตำบลดอยฮางมีแนวทาง จัดการเหตุฉุกเฉินจากอุทกภัย ซึ่งเคยนำไปใช้จริงภายหลังเหตุการณ์น้ำท่วมในปี 2567 อย่างไรก็ตาม ยังไม่พบหลักฐานการซักซ้อมอพยพหรือการป้องกันอัคคีภัยที่ดำเนินการเป็นประจำเฉพาะในพื้นที่ บ่อน้ำพุร้อน

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากมีแนวทางรองรับภัยพิบัติบางประเภท แต่ยังขาดการ ซักซ้อมอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมทุกความเสี่ยง

ด้านแผนจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พื้นที่มี แนวทางบริหารจัดการความเสี่ยงจากอุทกภัยและสภาพอากาศแปรปรวน โดยนำบทเรียนจาก เหตุการณ์ที่ผ่านมาไปใช้ในการฟื้นฟูและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานให้มีความปลอดภัยมากขึ้น

ระดับคะแนน 3 คะแนน เนื่องจากมีมาตรการรองรับที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และ สะท้อนความพร้อมในการรับมือกับความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม

3.2 อุปกรณ์ความปลอดภัย

บ่อน้ำพุร้อนผาเสริญมีการจัดเตรียมอุปกรณ์ความปลอดภัยขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับ การใช้งานของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะบริเวณบ่อน้ำร้อนและพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ พบดังนี้

ด้านชุดปฐมพยาบาลและพื้นที่สำหรับการช่วยเหลือเบื้องต้น มีการจัดเตรียมชุดปฐม พยาบาลไว้ประจำจุดบริการและพื้นที่ดูแลนักท่องเที่ยว แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ปฐมพยาบาลเฉพาะสำหรับ รองรับกรณีฉุกเฉิน

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากมีอุปกรณ์พื้นฐานพร้อมใช้งาน แต่ยังขาดพื้นที่และ อุปกรณ์สนับสนุนที่ครบถ้วน

ด้านอุปกรณ์ช่วยชีวิต ยังไม่ปรากฏการติดตั้งเครื่องกระตุกหัวใจไฟฟ้าอัตโนมัติ (AED) หรือ อุปกรณ์ช่วยชีวิตขั้นสูงอื่น ๆ

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากมีอุปกรณ์ช่วยเหลือเบื้องต้นบางส่วน แต่ยังไม่ครอบคลุม เหตุฉุกเฉินทางการแพทย์

ด้านอุปกรณ์ดับเพลิงและระบบป้องกันอัคคีภัย ภายในพื้นที่ที่มีการติดตั้งถังดับเพลิงใน บริเวณอาคารและจุดบริการหลัก แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ป้องกันอัคคีภัยแบบอัตโนมัติ เช่น ระบบ สปริงเกอร์หรือระบบตรวจจับควัน

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากมีอุปกรณ์พื้นฐานรองรับ แต่ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด

ด้านป้ายเตือนและป้ายแนะนำด้านความปลอดภัย มีการติดตั้งป้ายเตือนบริเวณบ่อน้ำร้อนอย่างชัดเจน ทั้งข้อมูลอุณหภูมิ น้ำ ระยะเวลาที่เหมาะสมในการแช่ และข้อควรระวังสำหรับเด็ก ผู้สูงอายุ และผู้มีโรคประจำตัว

ระดับคะแนน 3 คะแนน เนื่องจากมีข้อมูลครบถ้วน ชัดเจน และสามารถสื่อสารความเสี่ยงแก่ผู้ใช้บริการได้อย่างเหมาะสม

ด้านระบบไฟฉุกเฉินและแผนผังการอพยพ พื้นที่ที่มีไฟฉุกเฉินและป้ายแสดงเส้นทางอพยพในบางจุด โดยเฉพาะบริเวณอาคารและทางเดินหลัก อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการติดตั้งอย่างครอบคลุมทั่วทั้งพื้นที่

ระดับคะแนน 2 คะแนน เนื่องจากมีระบบรองรับในระดับหนึ่ง แต่ยังจำเป็นต้องพัฒนาให้ครอบคลุมและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

4. ด้านการบริหารจัดการ

4.1 คุณภาพน้ำ

คุณภาพน้ำของบ่อน้ำพุร้อนผาเสริญนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่ เนื่องจากเป็นแหล่งน้ำแร่ธรรมชาติที่ไหลตลอดทั้งปี และอุดมด้วยแร่ธาตุสำคัญ ได้แก่ โซเดียม แคลเซียม ฟลูออไรด์ และโพแทสเซียม ซึ่งมีคุณประโยชน์ต่อสุขภาพ โดยเทศบาลตำบลดอยฮางได้ดำเนินการบริหารจัดการและดูแลคุณภาพน้ำอย่างต่อเนื่อง รายละเอียดการประเมินมีดังนี้

ด้านน้ำสำหรับอุปโภคและใช้งานมีความสะอาดและปลอดภัย จากการสำรวจพบว่าน้ำพุร้อนมีความใสสะอาด ไหลเวียนจากแหล่งธรรมชาติตลอดทั้งปี และมีอุณหภูมิคงที่ประมาณ 80–90 องศาเซลเซียส เหมาะสมสำหรับการแช่น้ำแร่เพื่อการส่งเสริมสุขภาพ โดยไม่พบรายงานการปนเปื้อนหรือผลกระทบต่อผู้ใช้บริการ

ดังนั้น ประเด็นนี้จึงได้รับ 3 คะแนน เนื่องจากมีการดำเนินงานที่ครบถ้วนและมีคุณภาพสอดคล้องกับมาตรฐานด้านสุขอนามัยและความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว

ด้านผลการวิเคราะห์คุณภาพน้ำพุร้อนตามมาตรฐานทุก 2 ปี แม้ว่าจะมีข้อมูลระบุว่าน้ำพุร้อนมีคุณภาพตามมาตรฐานที่เหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ด้านสุขภาพ แต่ยังไม่ปรากฏหลักฐานหรือรายงานผลการตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำอย่างเป็นทางการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในรอบระยะเวลาที่กำหนดอย่างชัดเจน

ดังนั้น ประเด็นนี้จึงได้รับ 2 คะแนน เนื่องจากมีการดำเนินการในระดับหนึ่ง แต่ยังขาดข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถยืนยันผลการตรวจสอบคุณภาพน้ำอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

ด้านการตรวจวัดคุณภาพน้ำทางชีววิทยาและเชื้อโรคในบ่อแช่ แม้ว่าระบบน้ำพุร้อนจะมีการไหลเวียนอย่างต่อเนื่องตามธรรมชาติ ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงต่อการสะสมของเชื้อโรค แต่ยังไม่พบข้อมูลเกี่ยวกับการตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำด้านจุลชีววิทยา เช่น การตรวจหาเชื้อโคลิฟอร์ม แบคทีเรียหรือเชื้อก่อโรคอื่น ๆ อย่างเป็นทางการ

ประเด็นนี้จึงได้รับ 2 คะแนน เนื่องจากมีการดูแลรักษาคุณภาพน้ำในระดับพื้นฐาน แต่ยังขาดระบบการตรวจวัดด้านสุขอนามัยที่ชัดเจนและสม่ำเสมอ

4.2 การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของเทศบาลตำบลดอยฮาง ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา พื้นที่ และบริหารจัดการพื้นที่ให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้อย่างเหมาะสม โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เทศบาลตำบลดอยฮางมีระบบบริหารจัดการที่ชัดเจน ครอบคลุมการดูแลสิ่งอำนวยความสะดวก การกำหนดอัตราค่าบริการ การบำรุงรักษาพื้นที่ และการจัดเจ้าหน้าที่ประจำพื้นที่เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการ

ประเด็นนี้ได้รับ 3 คะแนน เนื่องจากมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

ด้านการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว แม้พื้นที่จะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ในระดับที่เหมาะสม และยังไม่พบปัญหาความแออัด แต่ยังไม่มีการกำหนดจำนวนผู้ใช้บริการสูงสุดหรือขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ

ดังนั้น ประเด็นนี้จึงได้รับ 2 คะแนน เนื่องจากยังขาดแนวทางการบริหารจัดการเชิงปริมาณที่ชัดเจน

ด้านการกำหนดช่วงเวลาเปิด – ปิดบริการอย่างชัดเจน แหล่งท่องเที่ยวกำหนดเวลาเปิดให้บริการระหว่างเวลา 08.30–16.30 น. ทุกวัน ยกเว้นวันพุธ ซึ่งใช้สำหรับการบำรุงรักษาพื้นที่ โดยมีการประชาสัมพันธ์ผ่านป้ายและช่องทางออนไลน์อย่างชัดเจน

ประเด็นนี้ได้รับ 3 คะแนน เนื่องจากมีการกำหนดและสื่อสารข้อมูลแก่ผู้ใช้บริการอย่างชัดเจน

ด้านการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ พื้นที่ที่มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม โดยคงสภาพการไหลของน้ำพุร้อนตามธรรมชาติและหลีกเลี่ยงการพัฒนาที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศโดยรอบ

ประเด็นนี้ได้รับ 3 คะแนน เนื่องจากสามารถรักษาความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการสำรวจความพึงพอใจและข้อร้องเรียนของนักท่องเที่ยวและชุมชน ปัจจุบันมีช่องทางรับฟังความคิดเห็นผ่านการติดต่อโดยตรงและสื่อออนไลน์ แต่ยังไม่ปรากฏระบบสำรวจความพึงพอใจหรือการเก็บข้อมูลอย่างเป็นทางการ

ดังนั้น ประเด็นนี้จึงได้รับ 2 คะแนน เนื่องจากยังขาดระบบการติดตามและประเมินผลที่เป็นมาตรฐาน

ด้านการนำข้อมูลจากข้อร้องเรียนและข้อเสนอแนะมาปรับปรุงบริการ จากการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่ามีการนำข้อเสนอแนะจากผู้ใช้บริการและชุมชนมาใช้ในการปรับปรุงพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างต่อเนื่อง

ประเด็นนี้ได้รับ 2 คะแนน เนื่องจากมีการนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์จริง แต่ยังขาดระบบติดตามผลและการรายงานผลอย่างเป็นรูปธรรม

4.3 การพัฒนาบุคลากรและการให้ความรู้

เทศบาลตำบลดอยฮางให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อยกระดับคุณภาพการให้บริการและเสริมสร้างความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว พบดังนี้

ด้านการมีเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์หรือสื่อความหมาย มีเจ้าหน้าที่ประจำพื้นที่ทำหน้าที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้บริการ กฎระเบียบ และประโยชน์ของน้ำพุร้อนแก่ผู้มาเยือน

ประเด็นนี้ได้รับ 2 คะแนน เนื่องจากมีบุคลากรให้ข้อมูลพื้นฐาน แต่ยังขาดเจ้าหน้าที่เฉพาะทางด้านการสื่อความหมายการท่องเที่ยว

ด้านการอบรมด้านความปลอดภัยและการปฐมพยาบาล เจ้าหน้าที่ได้รับการอบรมด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้นและการช่วยเหลือผู้ประสบเหตุในระดับพื้นฐาน

ดังนั้น ประเด็นนี้จึงได้รับ 2 คะแนน เนื่องจากยังไม่มีหลักฐานการรับรองมาตรฐานการอบรมจากหน่วยงานเฉพาะทาง

ด้านการอบรมด้านการให้บริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากน้ำแร่และการบริการด้านสุขภาพ เช่น การนวดแผนไทยและการแนะนำการแช่น้ำพุร้อนอย่างเหมาะสม

ประเด็นนี้ได้รับ 2 คะแนน เนื่องจากยังขาดการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

ด้านการอบรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เจ้าหน้าที่และชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อม การจัดการขยะ และการรักษาความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติภายในพื้นที่

ประเด็นนี้ได้รับ 3 คะแนน เนื่องจากมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและเห็นผลในทางปฏิบัติอย่างชัดเจน

4.4 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

การบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของบ่อน้ำพุร้อนผาเสริมมุ่งเน้นการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ ควบคู่ไปกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างยั่งยืน พบดังนี้

ด้านการจัดการขยะและการกำจัดอย่างถูกต้อง มีการจัดวางถังขยะแยกประเภทและดำเนินการเก็บรวบรวมขยะอย่างสม่ำเสมอ

ประเด็นนี้ได้รับ 3 คะแนน เนื่องจากมีระบบจัดการขยะที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ด้านการจัดการน้ำเสียอย่างมีประสิทธิภาพ แม้จะมีการระบายน้ำออกจากพื้นที่อย่างเป็นระบบตามธรรมชาติ แต่ยังไม่ปรากฏระบบบำบัดน้ำเสียเฉพาะก่อนปล่อยสู่สิ่งแวดล้อม

ดังนั้น ประเด็นนี้จึงได้รับ 2 คะแนน เนื่องจากยังขาดระบบบำบัดน้ำเสียที่ได้มาตรฐาน

ด้านการจัดการพลังงานอย่างประหยัดและยั่งยืน พื้นที่อาศัยแสงธรรมชาติและการใช้พลังงานในระดับจำกัด ส่งผลให้สามารถลดการใช้พลังงานได้ในระดับหนึ่ง

ประเด็นนี้ได้รับ 2 คะแนน เนื่องจากยังไม่มีหรือนำเทคโนโลยีพลังงานสะอาดหรือพลังงานหมุนเวียนมาใช้ในพื้นที่

ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนและนักท่องเที่ยว ชุมชนและนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาดและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติผ่านกิจกรรมและการสื่อสารภายในพื้นที่

ประเด็นนี้ได้รับ 3 คะแนน เนื่องจากการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องและเกิดผลเชิงประจักษ์

4.5 การส่งเสริมความร่วมมือและการกระจายรายได้

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสู่ท้องถิ่น เพื่อสร้างความยั่งยืนในการบริหารจัดการพื้นที่ พบดังนี้

ด้านการสร้างความร่วมมือระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับชุมชน ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการดูแลพื้นที่ การฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว และการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับเทศบาลตำบลดอยฮาง

ประเด็นนี้ได้รับ 3 คะแนน เนื่องจากการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็งและต่อเนื่อง

ด้านการส่งเสริมรายได้จากสินค้าและบริการท้องถิ่น มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน อาหารพื้นถิ่น และบริการนวดแผนไทย ซึ่งสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่โดยตรง

ดังนั้น ประเด็นนี้จึงได้รับ 3 คะแนน เนื่องจากสามารถกระจายรายได้สู่ชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

ด้านการจ้างงานคนในท้องถิ่น การบริหารจัดการและการให้บริการภายในแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ดำเนินการโดยคนในชุมชน ซึ่งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและการจ้างงานในพื้นที่

ประเด็นนี้ได้รับ 3 คะแนน เนื่องจากการจ้างงานคนในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนโดยตรง

5. ข้อเสนอแนะในประเด็นสำคัญ

จากการสำรวจภาคสนามและประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ร่วมกับการพิจารณาความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ พบว่าแหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพในระดับที่ดีและสามารถรองรับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อยกระดับมาตรฐานการให้บริการ ความปลอดภัย และความยั่งยืนของการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

5.1 การพัฒนาระบบการจองออนไลน์และข้อมูลหลายภาษา ควรพัฒนาระบบการจองและบริหารจัดการผู้ใช้บริการในรูปแบบออนไลน์ ผ่านเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันของเทศบาล เพื่ออำนวยความสะดวกในการวางแผนเดินทางและลดความแออัดบริเวณจุดให้บริการ นอกจากนี้ ควรจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ ป้ายสื่อความหมาย และข้อมูลการใช้บริการในภาษาอังกฤษและภาษาจีนเพิ่มเติม เพื่รองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติและยกระดับมาตรฐานการบริการสู่ระดับสากล การดำเนินการดังกล่าวจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพด้านศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและระบบการจองบริการ ตลอดจนเสริมสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวหลากหลายกลุ่ม

5.2 การยกระดับมาตรฐานด้านความปลอดภัย ควรจัดหาและติดตั้งอุปกรณ์ด้านความปลอดภัยเพิ่มเติม ได้แก่ เครื่องกระตุ้นหัวใจไฟฟ้าอัตโนมัติ (AED) ห้องปฐมพยาบาลเฉพาะจุดบริการอุปกรณ์ช่วยชีวิต และวัสดุป้องกันการลื่นบริเวณทางเดินและพื้นที่รอบบ่อแช่น้ำร้อน รวมทั้งส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ได้รับการอบรมและรับรองมาตรฐานด้านการปฐมพยาบาลและการช่วยชีวิตขั้นพื้นฐานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แนวทางดังกล่าวจะช่วยลดความเสี่ยงจากอุบัติเหตุและเหตุฉุกเฉินทางสุขภาพ สร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุและผู้เดินทางมาเพื่อการฟื้นฟูสุขภาพ

5.3 การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับและการติดตามคุณภาพน้ำอย่างเป็นระบบ ควรดำเนินการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) อย่างเป็นทางการ เพื่อกำหนดจำนวนผู้ใช้บริการที่เหมาะสมในแต่ละช่วงเวลา อันจะช่วยลดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพการให้บริการ นอกจากนี้ ควรมีการตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำทั้งด้านกายภาพ เคมี และชีววิทยาอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะการตรวจเชื้อจุลินทรีย์และเชื้อก่อโรคตามมาตรฐานสาธารณสุข การดำเนินงานในประเด็นดังกล่าวจะช่วยยกระดับความน่าเชื่อถือของแหล่งท่องเที่ยว สร้างความมั่นใจด้านสุขอนามัย และสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนในระยะยาว

5.4 การพัฒนาสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพครบวงจร ควรส่งเสริมการพัฒนากิจกรรมและบริการด้านสุขภาพเพิ่มเติม เช่น ห้องอบไอน้ำแร่ โปรแกรมสปาสมุนไพร การนวดเพื่อการบำบัด และกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ โดยบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น การพัฒนาบริการดังกล่าวจะช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับแหล่งท่องเที่ยว สร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ครบวงจร และยกระดับบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จสู่การเป็นจุดหมายปลายทางด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีศักยภาพในระดับภูมิภาค อันจะนำไปสู่การสร้างรายได้และการกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

ผลการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพและวัฒนธรรมที่มีศักยภาพเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ณ แหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตำบลดอยฮาง จังหวัดเชียงราย

1. สมุนไพรเพื่อสุขภาพประเภทชาในพื้นที่ตำบลดอยฮาง

ผลการศึกษาพบว่า ชาเป็นพืชที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนตำบลดอยฮางมาอย่างยาวนาน ทั้งในด้านอาหาร การดูแลสุขภาพ และเศรษฐกิจครัวเรือน ด้วยสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาและพื้นที่ลาดชัน มีความอุดมสมบูรณ์ของดินและระบบการระบายน้ำที่ดี จึงเอื้อต่อการเจริญเติบโตของชา ชาวบ้านจึงปลูกและเก็บเกี่ยวชาเพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง

แหล่งผลิตชาในพื้นที่สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ชาป่าธรรมชาติและชาที่ปลูกในระบบเกษตรกรรม ชาป่าธรรมชาติเจริญเติบโตในป่าชุมชนบริเวณพื้นที่สูงที่มีความชื้นเหมาะสม มีลักษณะเด่นคือหัวแข็ง เนื้อแน่น มีกลิ่นหอมและรสเผ็ดร้อนค่อนข้างชัด รวมทั้งมีน้ำมันหอมระเหยในปริมาณสูง การเก็บเกี่ยวต้องอาศัยความรู้และความชำนาญในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าของคนในชุมชน ส่วนชาที่ปลูกในระบบเกษตรกรรมเป็นผลผลิตจากการจัดการแปลงปลูกอย่างเป็นระบบบนพื้นที่ลาดชัน โดยอาศัยสภาพดินและแหล่งน้ำธรรมชาติของพื้นที่ ส่งผลให้ได้หัวชานขนาดใหญ่ เนื้อแน่น และสามารถให้ผลผลิตได้อย่างสม่ำเสมอตลอดปี

ในด้านวัฒนธรรมอาหาร ชาถือเป็นวัตถุดิบสำคัญของอาหารพื้นถิ่นภาคเหนือ โดยมีบทบาทในการลดกลิ่นคาวของเนื้อสัตว์ เพื่่มรสชาติ และสร้างกลิ่นหอมเฉพาะตัว เมนูที่สะท้อนการใช้ประโยชน์จากชาในชุมชน ได้แก่ ไก่เมืองต้มชาป่าดอยฮาง และน้ำพริกชา ซึ่งเป็นอาหารที่พบได้ทั่วไปในครัวเรือนและกิจกรรมทางสังคมของชุมชน

ในด้านภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน ชาถูกใช้เป็นสมุนไพรประจำครัวเรือนมาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากมีสรรพคุณช่วยขับลม บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ จุกเสียด แน่นท้อง และคลื่นไส้ โดยชาวบ้านนิยมใช้หัวชาสดตำตีมเพื่อส่งเสริมการทำงานของระบบทางเดินอาหาร นอกจากนี้ ชายังถูกนำมาใช้ในการดูแลสุขภาพผ่านการต้มอาบและการทำลูกประคบสมุนไพร เพื่อบรรเทาอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อและข้อต่อ รวมทั้งช่วยกระตุ้นการไหลเวียนโลหิต

จากองค์ความรู้ที่สั่งสมในชุมชนและข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ที่มีอยู่ พบว่าชาามีสารสำคัญหลายชนิด เช่น กลุ่มฟลาโวนอยด์ สารประกอบฟีนอลิก และน้ำมันหอมระเหย ซึ่งมีคุณสมบัติในการต้านการอักเสบและต้านอนุมูลอิสระ คุณลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าชาไม่ได้เป็นเพียงพืชอาหารหรือพืชเศรษฐกิจของตำบลดอยฮางเท่านั้น แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของทุนทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีบทบาทต่อการดำรงชีวิต การดูแลสุขภาพ และการสร้างรายได้ของชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณาถึงคุณประโยชน์ด้านสุขภาพ พบว่าชาามีศักยภาพในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มสุขภาพและผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในด้านการกระตุ้นการไหลเวียนโลหิต การบรรเทาอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อและข้อ การช่วยปรับสมดุลระบบย่อยอาหาร ตลอดจนการดูแลสุขภาพผิวพรรณจากคุณสมบัติในการต้านเชื้อแบคทีเรียและต้านอนุมูลอิสระ จากศักยภาพดังกล่าว เห็นว่าชาดอยฮาง สามารถนำมาบูรณาการร่วมกับทรัพยากรน้ำพุร้อนธรรมชาติของบ่อน้ำพุร้อน

ผาเสริฐ เพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยสามารถดำเนินการได้ใน 3 รูปแบบสำคัญ ดังนี้

1. การพัฒนานวัตกรรมวารีบำบัดด้วยสมุนไพร เป็นการประยุกต์ใช้ป่าปาหรือป่าคุณภาพสูงจากชุมชนร่วมกับน้ำแร่ธรรมชาติของบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ เพื่อพัฒนาเป็นกิจกรรมแช่น้ำแร่สมุนไพรหรือแช่เท้าสมุนไพรในอุณหภูมิที่เหมาะสม ซึ่งจะช่วยกระตุ้นการไหลเวียนโลหิต ส่งเสริมการขับของเสียผ่านเหงื่อ บรรเทาอาการปวดเมื่อย และสร้างประสบการณ์การบำบัดสุขภาพที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์สปาและผลิตภัณฑ์ส่งเสริมสุขภาพจากชาดอยฮาง การนำผลผลิตชาของชุมชนมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์สปา เช่น ลูกประคบสมุนไพรสูตรชาดอยฮาง น้ำมันนวดสมุนไพร หรือผลิตภัณฑ์ขัดผิวจากธรรมชาติจากชาสดผสมแร่ธาตุธรรมชาติ เพื่อใช้เป็นส่วนหนึ่งของบริการสปาและการนวดแผนไทยภายในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตทางการเกษตร และสร้างรายได้เพิ่มเติมแก่ชุมชน

3. การพัฒนาอาหารและเครื่องดื่มสุขภาพเชิงสร้างสรรค์ การต่อยอดภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้านสู่การพัฒนาเมนูสุขภาพ และเครื่องดื่มสมุนไพรที่ใช้ชาเป็นวัตถุดิบหลัก เช่น ชาชาผสมน้ำผึ้งดอยฮาง เครื่องดื่มสมุนไพรเพื่อการผ่อนคลาย หรือเมนูอาหารพื้นถิ่นที่สอดคล้องกับแนวคิดอาหารเป็นยา ซึ่งสามารถใช้เป็นกิจกรรมส่งเสริมประสบการณ์ด้านสุขภาพของนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากผลการศึกษา สามารถสรุปได้ว่าชาดอยฮาง เป็นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีศักยภาพสูงในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ การพัฒนาและเชื่อมโยงผลผลิตสมุนไพรเข้าสู่กิจกรรมบริการด้านสุขภาพ จะช่วยยกระดับจากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรขั้นปฐมภูมิไปสู่การสร้างผลิตภัณฑ์และประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีมูลค่าสูง อันจะนำไปสู่การกระจายรายได้สู่ชุมชน การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระยะยาว นอกจากนี้ ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และผู้บริหารแหล่งท่องเที่ยวในการจัดตั้งห่วงโซ่มูลค่าทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อให้ผลผลิตสมุนไพรคุณภาพจากชุมชนสามารถเข้าสู่ระบบบริการและกิจกรรมท่องเที่ยวได้โดยตรง อันจะช่วยเพิ่มรายได้ให้เกษตรกร ลดการพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง และสร้างอัตลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของตำบลดอยฮางให้มีความโดดเด่นและสามารถแข่งขันได้ในระดับประเทศต่อไป

2. มะแขว่นดอยฮางในการเชื่อมโยงทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ณ บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

ผลการศึกษาพบว่ามะแขว่นเป็นพืชสมุนไพรและเครื่องเทศพื้นถิ่นที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอาหารของชุมชนพื้นถิ่น (ล้านนา) โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย ซึ่งมีการใช้มะแขว่นเป็นส่วนประกอบสำคัญในอาหารพื้นบ้านหลากหลายชนิด อาทิ ลาบคั่วแกงพื้นเมือง และอาหารประเภทคั่ว เนื่องจากมีกลิ่นหอมเฉพาะตัวและให้รสสัมผัสเผ็ดซ่าที่เป็นเอกลักษณ์ นอกจากบทบาทด้านวัฒนธรรมอาหารแล้ว มะแขว่นยังสะท้อนถึงภูมิปัญญาการใช้พืชสมุนไพรเพื่อการดูแลสุขภาพของชุมชนท้องถิ่น โดยมีการใช้ประโยชน์เพื่อช่วยขับลม กระตุ้นการย่อย

อาหาร บรรเทาอาการปวดเมื่อย และส่งเสริมการไหลเวียนโลหิตตามแนวความคิดการแพทย์พื้นบ้านล้านนา ซึ่งนับเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาต่อยอดสู่การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้อย่างมีศักยภาพ

จากการศึกษาภาคสนามและการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน รวมถึงเกษตรกรในพื้นที่ตำบลดอยฮาง พบว่า มะแขว่นดอยฮางได้รับการยอมรับว่าเป็นผลผลิตที่มีคุณลักษณะโดดเด่นแตกต่างจากแหล่งปลูกอื่นในภาคเหนือ ทั้งในด้านกลิ่น รสชาติ และคุณภาพของน้ำมันหอมระเหย โดยชุมชนมีองค์ความรู้และเรื่องเล่าท้องถิ่นที่เชื่อมโยงการเจริญเติบโตของมะแขว่นเข้ากับสภาพภูมินิเวศของพื้นที่ ซึ่งมีแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติและชั้นแร่ธาตุใต้ดินเป็นองค์ประกอบสำคัญ ชาวบ้านเชื่อว่าปัจจัยด้านดิน น้ำ และภูมิประเทศของตำบลดอยฮางส่งผลให้มะแขว่นมีความหอมเข้มข้นเป็นพิเศษ ผลผลิตมีเปลือกหนา เมล็ดสมบูรณ์ และให้รสสัมผัสเผ็ดซ่าที่เด่นชัด จนกลายเป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรในพื้นที่ ขณะเดียวกัน กระบวนการเก็บเกี่ยวและการตากแห้งตามภูมิปัญญาชุมชนยังช่วยรักษาคุณภาพของน้ำมันหอมระเหยและคุณค่าทางสมุนไพรไว้ได้เป็นอย่างดี

ในมิติด้านสุขภาพ มะแขว่นมีองค์ประกอบสำคัญของน้ำมันหอมระเหยและสารออกฤทธิ์ทางชีวภาพหลายชนิด ซึ่งมีคุณสมบัติช่วยกระตุ้นระบบย่อยอาหาร ลดอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ส่งเสริมการไหลเวียนโลหิต และช่วยบรรเทาอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ นอกจากนี้ กลิ่นหอมเฉพาะตัวของมะแขว่นยังมีส่วนช่วยในการช่วยผ่อนคลายความเครียด กระตุ้นประสาทสัมผัส และสร้างความรู้สึกสดชื่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวม

จากศักยภาพดังกล่าว เห็นว่ามะแขว่นดอยฮางสามารถพัฒนาเป็นทรัพยากรเชิงวัฒนธรรมและสุขภาพที่เชื่อมโยงกับบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ เพื่อยกระดับประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตของชุมชน โดยสามารถพัฒนาใน 3 รูปแบบสำคัญ ดังนี้

1. การพัฒนากิจกรรมวารีบำบัดและสุนทรียภาพจากมะแขว่น โดยการนำมะแขว่นแห้งหรือสารสกัดจากมะแขว่นมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการแช่น้ำแร่ธรรมชาติ จะช่วยเพิ่มมิติด้านประสาทสัมผัสและการผ่อนคลายให้แก่ผู้ใช้บริการ โดยกลิ่นหอมของน้ำมันหอมระเหยที่ระเหยออกมาจากความร้อนของน้ำแร่สามารถช่วยลดความเครียด ส่งเสริมการหายใจที่ผ่อนคลาย และกระตุ้นการไหลเวียนโลหิต ส่งผลให้กิจกรรมการแช่น้ำแร่มีคุณค่าด้านสุขภาพมากยิ่งขึ้น

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์สปาและบริการส่งเสริมสุขภาพจากมะแขว่น ซึ่งมะแขว่นสามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์สำหรับการดูแลสุขภาพและการผ่อนคลาย เช่น ลูกประคบสมุนไพร น้ำมันนวดสมุนไพร ผลิตภัณฑ์บำรุงผิว หรือผลิตภัณฑ์สุนทรียภาพ โดยอาศัยคุณสมบัติในการช่วยบรรเทาอาการปวดเมื่อยและส่งเสริมการไหลเวียนโลหิต ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นบริการที่มีอัตลักษณ์เฉพาะของบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ และสร้างความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแห่งอื่น

3. การพัฒนาอาหารและเครื่องดื่มสุขภาพจากมะแขว่น ด้วยภูมิปัญญาการใช้มะแขว่นในอาหารพื้นบ้านสามารถต่อยอดสู่การพัฒนาเมนูอาหารสุขภาพและเครื่องดื่มสมุนไพรที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น อาทิ ชาสมุนไพรมะแขว่น เครื่องดื่มสมุนไพรเพื่อการผ่อนคลาย หรือเมนูอาหารพื้นเมืองที่ปรับสูตรให้สอดคล้องกับแนวคิดอาหารเพื่อสุขภาพ ซึ่งจะช่วยเพิ่มทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยว และสร้างประสบการณ์ด้านสุขภาพที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมอาหารของชุมชน

จากผลการศึกษา สามารถสรุปได้ว่า มะแขว่นดอยฮาง เป็นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของตำบลดอยฮาง โดยมีจุดเด่นทั้งด้านเรื่องราวทางวัฒนธรรม คุณค่าทางสุขภาพ และความเชื่อมโยงกับทรัพยากรธรรมชาติของบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ การนำมะแขว่นมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ กิจกรรม และบริการสุขภาพ จะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน ยกย่องประเพณี การท่องเที่ยว และส่งเสริมการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน และผู้ประกอบการท่องเที่ยวในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการภายใต้แนวคิดการสร้างแบรนด์ร่วมระหว่าง มะแขว่นดอยฮาง และ บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ เพื่อสร้างภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่สะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่อย่างชัดเจน อันจะนำไปสู่การสร้างห่วงโซ่คุณค่าทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เชื่อมโยงภาคการเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการบริการด้านสุขภาพเข้าด้วยกันอย่างเป็นรูปธรรม

3. การให้บริการของกลุ่มนวดแผนไทย ณ บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ผลการศึกษาจากการสำรวจพื้นที่ การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์ผู้ให้บริการ พบว่ากลุ่มนวดแผนไทยที่ให้บริการภายในบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐมีได้เป็นคนในหมู่บ้านที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง แต่เป็นการรวมตัวของหมอนวดจากหลายหมู่บ้านในพื้นที่ใกล้เคียงและพื้นที่โดยรอบมีสมาชิกประมาณ 10 คน และมีการแต่งตั้งประธานกลุ่มเพื่อบริหารจัดการคิวงาน การจัดเวร และการประสานงานด้านการให้บริการนักท่องเที่ยว

การดำเนินงานมีลักษณะผสมผสานระหว่างการรวมกลุ่มของชุมชนกับการให้บริการเชิงธุรกิจ นักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะหรือมีจำนวนมากมักติดต่อจองล่วงหน้า เพื่อให้กลุ่มสามารถจัดเตรียมบุคลากรได้เพียงพอต่อความต้องการ ส่วนในแต่ละวันจะมีหมอนวดประจำพื้นที่ประมาณ 2-3 คน สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการโดยไม่ได้จองล่วงหน้า แสดงให้เห็นว่ากลุ่มมีระบบบริหารจัดการเบื้องต้นที่สามารถรองรับความต้องการของผู้ใช้บริการได้ในระดับหนึ่ง

ด้านรูปแบบการให้บริการ พบว่าสามารถให้บริการได้ใกล้เคียงกับสถานประกอบการนวดทั่วไป ได้แก่ การนวดไทย การนวดเท้า การนวดน้ำมัน และการนวดบรรเทาอาการปวดเมื่อย อย่างไรก็ตาม จากการประเมินภาคสนามและการสัมภาษณ์ผู้ให้บริการ พบว่าทักษะการนวดยังอยู่ในระดับปานกลาง โดยประเมินได้ประมาณ 3.5 คะแนนจาก 5 คะแนน หมอนวดส่วนใหญ่มีความสามารถด้านการนวดเพื่อผ่อนคลาย แต่ยังขาดทักษะในการประเมินสภาพร่างกายของผู้รับบริการ การปรับน้ำหนักมือให้เหมาะสมกับสรีระของแต่ละบุคคล และยังมีความแตกต่างของมาตรฐานการให้บริการระหว่างหมอนวดแต่ละคนค่อนข้างมาก นอกจากนี้ ขั้นตอนและเทคนิคการนวดยังขาดความเป็นระบบเมื่อเปรียบเทียบกับสถานประกอบการที่ได้รับการพัฒนาในแหล่งท่องเที่ยวสุขภาพหรือพื้นที่เมือง

ข้อจำกัดสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการให้บริการ คือ ความพร้อมด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก โดยพบว่าสภาพแวดล้อมของพื้นที่ให้บริการยังไม่สอดคล้องกับมาตรฐานด้านสุขภาพและสุขภาวะ ทั้งด้านความสะอาดของพื้นที่นวด ผ้าปูเตียง ผ้าห่ม และอุปกรณ์ที่ใช้ในการให้บริการ ซึ่ง

บางส่วนมีสภาพเก่า มีกลิ่นอับ และขาดการจัดเก็บที่ถูกสุขลักษณะ อีกทั้งยังขาดอุปกรณ์พื้นฐาน เช่น เติ่งนวด แครนวูด และพื้นที่จัดเก็บอุปกรณ์ที่เหมาะสม ส่งผลให้ภาพลักษณ์การบริการยังไม่สะท้อนมาตรฐานของบริการสุขภาพอย่างชัดเจน

ในด้านกายภาพของพื้นที่ พบว่าห้องนวดยังขาดความเป็นสัดส่วน พื้นที่เปลี่ยนเสื้อผ้ามีข้อจำกัดด้านความเป็นส่วนตัว ห้องน้ำควรได้รับการปรับปรุงด้านความสะอาด และการแต่งกายของผู้ให้บริการยังไม่มีมาตรฐานเดียวกัน ปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่อภาพลักษณ์และระดับความเชื่อมั่นของผู้ใช้บริการในฐานะสถานบริการด้านสุขภาพ

เมื่อพิจารณาในมิติการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ พบว่าจุดอ่อนสำคัญของกลุ่มนวดแผนไทย คือ การขาดการออกแบบบริการที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ แม้ว่าพื้นที่จะมีทรัพยากรด้านสุขภาพจากน้ำพุร้อนธรรมชาติ แต่บริการนวดที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันยังไม่แตกต่างจากสถานประกอบการทั่วไป ไม่มีโปรแกรมสุขภาพที่บูรณาการการแช่น้ำแร่ การฟื้นฟูสุขภาพ การใช้สมุนไพรท้องถิ่น หรือองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้บริการนวดยังคงเป็นกิจกรรมประกอบของแหล่งท่องเที่ยว มากกว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและประสบการณ์ของผู้ใช้บริการสอดคล้องกับข้อค้นพบภาคสนาม โดยผู้ให้บริการส่วนใหญ่เห็นว่าหมอนวดมีอัธยาศัยดี เป็นมิตร และสามารถช่วยบรรเทาความเมื่อยล้าได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อสังเกตเกี่ยวกับความไม่สม่ำเสมอของคุณภาพการนวด ความสะอาดของสถานที่ และความเป็นมืออาชีพของสภาพแวดล้อมการให้บริการ ซึ่งส่งผลต่อระดับความพึงพอใจโดยรวมของนักท่องเที่ยว

สรุป กลุ่มนวดแผนไทย ณ บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐมีจุดแข็งด้านการรวมกลุ่ม การบริหารจัดการบุคลากร และการรองรับนักท่องเที่ยวในระดับพื้นฐาน แต่ยังมีข้อจำกัดด้านมาตรฐานวิชาชีพ คุณภาพสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก และการพัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพที่เชื่อมโยงกับทรัพยากรน้ำพุร้อนของพื้นที่ จึงประเมินได้ว่าศักยภาพในปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง และยังต้องได้รับการพัฒนาอีกหลายด้านก่อนยกระดับสู่การเป็นบริการสุขภาพที่เป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่

ผลการประเมินโดยภาพรวมสะท้อนลักษณะศักยภาพสูงแต่ความพร้อมต่ำ กล่าวคือ มีทั้งทรัพยากรบุคคลและโอกาสทางการตลาดรองรับการพัฒนา แต่ยังมีขาดระบบบริการ มาตรฐานการดำเนินงาน ความพร้อมของสถานที่ และการเชื่อมโยงกับแนวคิด Wellness Tourism อย่างเป็นรูปธรรม ประเด็นดังกล่าวจึงเป็นฐานสำคัญสำหรับการกำหนดกลยุทธ์เพื่อยกระดับกลุ่มนวดแผนไทยให้เป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบสุขภาพและการท่องเที่ยวของบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐในอนาคต

4. ทูทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาสุขภาพจากเหมียง ชาอัสสัม และกาแฟ ตำบลดอยฮาง จังหวัดเชียงราย กับศักยภาพการเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ณ บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

ผลการศึกษาภาคสนามในพื้นที่ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พบว่า พื้นที่ดังกล่าวมีฐานทรัพยากรทางการเกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย โดยเฉพาะเหมียง ชาอัสสัม และกาแฟ ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และระบบนิเวศของชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง พื้นที่ปลูกเหมียงและชาอัสสัมส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าชุมชนและพื้นที่เกษตรบนภูเขา โดยเฉพาะบริเวณบ้านผาเสริฐ บ้านดอยฮางนอก และหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งมีสภาพภูมิอากาศเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของชาอัสสัมตามธรรมชาติ ส่วนกาแฟส่วนใหญ่เป็นกาแฟอาราบิก้าที่ปลูกภายใต้ระบบวนเกษตรและร่มเงาของไม้ยืนต้น ส่งผลให้สามารถรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและลดผลกระทบต่องสิ่งแวดล้อมได้ในระดับที่ดี

4.1 สถานการณ์การผลิตและการแปรรูปเหมียง

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนยังคงรักษากระบวนการผลิตเหมียงแบบดั้งเดิม โดยใช้ใบชาอัสสัมที่มีอายุมากกว่าการผลิตชาเพื่อการบริโภคทั่วไป นำเข้าสู่กระบวนการนึ่ง หมัก และเก็บรักษาตามภูมิปัญญาท้องถิ่น จนเกิดรสชาติและกลิ่นเฉพาะตัว การผลิตส่วนใหญ่ดำเนินการในระดับครัวเรือนและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขนาดเล็ก แม้ปริมาณการผลิตจะไม่สูง แต่สะท้อนองค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้และวัฒนธรรมการบริโภคของชุมชนได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามตลาดของผลิตภัณฑ์เหมียงยังมีขอบเขตจำกัด โดยจำหน่ายภายในจังหวัดเชียงรายและพื้นที่ภาคเหนือเป็นหลัก รวมถึงนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในพื้นที่เป็นครั้งคราว ส่งผลให้มูลค่าทางเศรษฐกิจยังไม่สอดคล้องกับศักยภาพที่มีอยู่

4.2 สถานการณ์การผลิตและการแปรรูปชาอัสสัม

ชาอัสสัมในตำบลดอยฮางมีทั้งการเก็บผลผลิตจากต้นชาพื้นเมืองและการจัดการสวนชาเชิงพาณิชย์ขนาดเล็ก เกษตรกรมีการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์หลากหลายประเภท เช่น ชาหมัก ชาเขียว ชาดำ และชาสมุนไพร

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรและผู้ประกอบการชุมชน พบว่าชาอัสสัมของดอยฮางมีจุดเด่นด้านรสชาติ กลิ่น และเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนบนพื้นที่สูง สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมเรียนรู้ด้านสุขภาพ เช่น การชงชาเพื่อสุขภาพ การเรียนรู้คุณค่าทางโภชนาการของชา และกิจกรรมจิตอาสาทำมาถมาสู่กลางสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ข้อจำกัดสำคัญคือมาตรฐานการแปรรูป การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และการสร้างตราสินค้า ซึ่งยังไม่เอื้อต่อการแข่งขันในตลาดคุณภาพสูง

4.3 สถานการณ์การผลิตและการแปรรูปกาแฟ

กาแฟเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ตำบลดอยฮาง โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกกาแฟอาราบิก้าภายใต้ระบบเกษตรเชิงอนุรักษ์ มีการเก็บเกี่ยวผลสุกด้วยมือและแปรรูปทั้งแบบเปียกและแบบแห้ง

ปัจจุบันมีกลุ่มผู้ผลิตหลายรายที่สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์กาแฟคั่วบดและกาแฟคุณภาพพิเศษได้ โดยมีช่องทางจำหน่ายผ่านร้านกาแฟในจังหวัดเชียงราย ตลาดออนไลน์ และงานแสดงสินค้าทางการเกษตร

กาแฟดอยฮางมีศักยภาพในการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้กระบวนการผลิตตั้งแต่การปลูก การเก็บเกี่ยว การคั่ว และการชิมกาแฟ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับแนวโน้มการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม

เมื่อประเมินภาพรวม พบว่าพืชเศรษฐกิจทั้ง 3 ชนิดมีศักยภาพสูงในการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ เนื่องจากสามารถสร้างประสบการณ์ที่ครอบคลุมทั้งมิติสุขภาพ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน ได้แก่

ในมิติสุขภาพ เหมียง ชาอัสสัม และกาแฟมีคุณค่าในฐานะผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพะ่วมกับการแช่น้ำพุร้อน เช่น การดื่มชาเพื่อสุขภาพ การชิมกาแฟคุณภาพสูง และการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารจากเหมียง

ในมิติด้านจิตใจ สามารถพัฒนางิจกรรมจิตบา การพักผ่อนในสวนชาและสวนกาแฟ รวมถึงการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความผ่อนคลายและส่งเสริมสุขภาพะทางจิต

ในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตเหมียง ชาอัสสัม และกาแฟสามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตของชุมชน สร้างรายได้แก่เกษตรกรและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พร้อมทั้งกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสู่คนในพื้นที่

การวิเคราะห์เชิงลึกพบว่า เหมียง ชาอัสสัม และกาแฟมิได้เป็นเพียงผลผลิตทางการเกษตร แต่เป็นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาสุขภาพที่มีชีวิต เนื่องจากสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างคน ป่า และระบบนิเวศของพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเหมียงเป็นตัวแทนของภูมิปัญญาการแปรรูปอาหารและการใช้ประโยชน์จากชาอัสสัมที่สืบทอดกันมายาวนาน อีกทั้งยังเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมการต้อนรับและการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ส่วนชาอัสสัมสะท้อนรูปแบบการอยู่ร่วมกับป่าและการอนุรักษ์ทรัพยากรต้นน้ำ ขณะที่กาแฟสะท้อนการปรับตัวของชุมชนต่อเศรษฐกิจสมัยใหม่โดยยังคงรักษารูปร่างทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ เมื่อเชื่อมโยงกับบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ซึ่งเป็นทรัพยากรสุขภาพสำคัญของตำบลดอยฮาง สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมและผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้หลายรูปแบบ เช่น

1. การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพะแบบบูรณาการ สามารถเชื่อมโยงกิจกรรมการแช่น้ำพุร้อนกับการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพจากชุมชน เช่น ชาอัสสัมหรือผลิตภัณฑ์จากเหมียง เพื่อสร้างประสบการณ์การดูแลสุขภาพที่เชื่อมโยงทั้งกิจกรรมทางกายและการบริโภคอาหารและเครื่องดื่มที่มีรากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังสามารถจัดพื้นที่พักผ่อนหลังการแช่น้ำพุร้อนในรูปแบบมุมจิตบาและเครื่องดื่มสมุนไพรท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมบรรยากาศแห่งการพักผ่อนและการเรียนรู้ด้านสุขภาพ

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพและผลิตภัณฑ์สปาจากทรัพยากรในชุมชน โดยสามารถนำชาอัสสัม กากกาแฟ หรือวัตถุดิบจากเหมียง มาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์สำหรับการดูแลสุขภาพและความงาม เช่น ถังสมุนไพรสำหรับแช่น้ำ ผลิตภัณฑ์ขัดผิว หรือผลิตภัณฑ์ดูแลร่างกาย ซึ่งจะช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตทางการเกษตรของชุมชนและสร้างความเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่

3. การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์และการเรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้กระบวนการผลิตชาอัสสัม การทำเหมียง และการแปรรูปกาแฟ ตั้งแต่แหล่งผลิตจนถึงผลิตภัณฑ์ปลายทาง กิจกรรมดังกล่าวไม่เพียงสร้างประสบการณ์ตรงแก่ผู้มาเยือน แต่ยังช่วยถ่ายทอดองค์ความรู้และคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนสู่สาธารณะ

4. การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงทรัพยากรสุขภาพและชุมชน โดยสามารถเชื่อมโยงบ่อน้ำพุร้อนผาเสริญกับพื้นที่ผลิตชาอัสสัม เหมียง และกาแฟในตำบลดอยฮาง ให้เป็นเส้นทาง การเรียนรู้ด้านสุขภาพ วัฒนธรรม และเกษตรกรรม ซึ่งจะช่วยกระจายกิจกรรมและรายได้สู่ชุมชนในพื้นที่โดยรอบ

จากการวิเคราะห์จึงเห็นได้ว่า เหมียง ชาอัสสัม และกาแฟของตำบลดอยฮางมีบทบาทมากกว่าการเป็นผลผลิตทางการเกษตร เนื่องจากเป็นทรัพยากรที่สะท้อนองค์ความรู้ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน เมื่อนำมาบูรณาการร่วมกับทรัพยากรน้ำพุร้อนธรรมชาติ จะสามารถพัฒนาเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เชื่อมโยงมิติสุขภาพ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชนเข้าด้วยกัน อันจะนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรในพื้นที่และสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

5. ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านยางคำในมิติวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านยางคำมีรากเหง้าเชื่อมโยงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันของกลุ่มชาติพันธุ์มาอย่างยาวนาน โดยเริ่มต้นจากภูมิปัญญาดั้งเดิมในครอบครัวที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน กลุ่มสตรีในชุมชนเป็นแกนหลักสำคัญที่ต้องเรียนรู้ทักษะการปั่นด้าย การย้อมสีธรรมชาติ และการทอผ้าด้วยเครื่องมือเอกลักษณ์คือ "กี่เอว" มาตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อผลิตเครื่องแต่งกายสำหรับใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน งานประเพณีสำคัญ และพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น งานปีใหม่ชนเผ่า และงานแต่งงาน ผ้าทอจึงไม่ได้เป็นเพียงเครื่องนุ่งห่มหรือสินค้าหัตถกรรม แต่เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อสารตัวตน ค่านิยม ความเชื่อ และประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงอย่างชัดเจนโดยไม่ต้องใช้คำอธิบาย ซึ่งกระบวนการเรียนรู้และสวมใส่ผ้าทอดั้งเดิมเมื่อมีกิจกรรมในพื้นที่ ช่วยให้เยาวชนรุ่นใหม่เกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้า ชื่นชมความรู้ของบรรพบุรุษ และช่วยพิทักษ์ตัวตนของชุมชนไม่ให้สูญหายไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัย ในมิติการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาการปรับตัว องค์ความรู้ดั้งเดิมพึงพาวิถีปฏิบัติธรรมชาติรอบหมู่บ้านทั้งหมด ตั้งแต่การเพาะปลูกฝ้าย การปั่นด้ายด้วยมือ และความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับพืชพรรณท้องถิ่นในการสกัดเปลือกไม้ ใบไม้ และรากไม้มาทำสีย้อม สะท้อนวิถีชีวิตพึ่งพาตนเองและเคารพธรรมชาติ ต่อเมื่อบริบทสังคมและตลาดท่องเที่ยวเปิดตัวขึ้น

กลุ่มสตรีซึ่งใช้เวลาว่างจากงานเกษตรกรรมหลักมารวมกลุ่มทอผ้า ได้ปรับเปลี่ยนวัสดุบางส่วนโดยนำด้ายสำเร็จรูปและสีสังเคราะห์มาผสมผสานร่วมกับวิธีดั้งเดิมเพื่อลดข้อจำกัดเรื่องเวลา และเพิ่มความคงทนของสี ควบคู่ไปกับการปฏิรูปผลิตภัณฑ์จากเดิมที่จำกัดเฉพาะเสื้อกะเหรี่ยงและย่าม พัฒนาสู่สินค้าร่วมสมัยที่ใช้ได้จริง เช่น กระเป๋า ผ้าพันคอ เสื้อผ้าแฟชั่น ของใส่โทรศัพท์ และของตกแต่ง โดยพยายามรักษาความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์สืบทอด ความประณีตของการทอมือ

ด้วยกิ๊ว และการปรับสีสรรูปทรงตามความต้องการของตลาดภายนอก ซึ่งคุณค่าเชิงแฮนด์เมดและเรื่องราวเบื้องหลังผลิตภัณฑ์ส่งผลให้ผ้าทอสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว โดยเฉพาะกลุ่มสตรีและผู้สูงอายุ ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นถึงศักยภาพที่เด่นชัดในการนำทุนวัฒนธรรมผ้าทอกะเหรี่ยงก้าวเข้าสู่ห่วงโซ่มูลค่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพองค์รวมสำหรับผู้สูงอายุ ณ บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ เนื่องจากกิจกรรมการทอผ้าด้วยกิ๊วเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ความละเอียด ความอดทน สมาธิ และความจดจ่อในระดับสูง พฤติกรรมนี้จึงช่วยสร้างความสงบทางจิตใจ และลดความตึงเครียด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการดูแลสุขภาพองค์รวมและเหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวสูงวัยที่แสวงหากิจกรรมผ่อนคลายอย่างไม่เร่งรีบ ชุมชนสามารถพัฒนาจัดโปรแกรมเชิงประสบการณ์จริงให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองใช้กิ๊ว เรียนรู้การจัดเส้นด้าย ผูกทอวดลายอย่างง่าย และรับฟังเรื่องราววิถีชีวิตวัฒนธรรมผ่านการพูดคุยกับช่างทอในพื้นที่ การเชื่อมโยงนี้จะช่วยยกระดับจากการขายสินค้าหัตถกรรมธรรมดา ไปสู่การส่งมอบประสบการณ์สุขภาพทางจิตใจและการพัฒนาจิตใจผ่านงานฝีมือ พร้อมทั้งเสนอให้สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่สอดคล้องกับพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนที่มีน้ำหนักเบาและพกพาสะดวก เพื่อขยายช่องทางรายได้จากการจัดกิจกรรมและการสาธิต อันจะนำไปสู่การสนับสนุนการสืบทอดมรดกทางปัญญาและช่วยให้เกษตรกรชาวกะเหรี่ยงบ้านยางคำสามารถอนุรักษ์วิถีชีวิตชาติพันธุ์ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนสืบไป

6. ศักยภาพเชิงพื้นที่ของผู้ประกอบการโรงคั่วกาแฟเอกชนดอยฮาง

โรงคั่วกาแฟแห่งนี้มีจุดเริ่มต้นจากการเปลี่ยนผ่านรากฐานครอบครัวเกษตรกรดั้งเดิมในพื้นที่ตำบลดอยฮาง ที่เคยปลูกและจำหน่ายผลผลิตกาแฟสารและกาแฟกะลาให้แก่พ่อค้าคนกลาง ซึ่งต้องเผชิญสภาวะราคาผันผวนและได้รับผลตอบแทนในสัดส่วนที่จำกัดอันเนื่องมาจากมูลค่าเพิ่มส่วนใหญ่ไปกระจุกตัวอยู่ในห่วงโซ่หลังการเก็บเกี่ยว แรงกดดันดังกล่าวกลายเป็นแรงผลักดันให้ผู้ประกอบการหันมาศึกษา ค้นคว้า และพัฒนาองค์ความรู้ด้านการคั่ว การประเมินคุณภาพเมล็ดกาแฟ การกำหนดมาตรฐานสินค้า และการทำตลาดด้วยตนเองเป็นเวลานานหลายปี จนสามารถค้นพบสูตรและรูปแบบการคั่วเฉพาะตัวที่ดึงดูดลักษณะเด่นเชิงอัตลักษณ์ของกาแฟดอยฮางออกมาได้อย่างสมบูรณ์

โดยในระยะแรกเริ่ม กิจกรรมขับเคลื่อนในลักษณะธุรกิจขนาดเล็กเพื่อทดลองตลาดและสร้างฐานลูกค้า จนกระทั่งคุณภาพสินค้าผ่านการยอมรับอย่างกว้างขวาง จึงเกิดจุดเปลี่ยนสำคัญผ่านการขยายตัวของคำสั่งซื้อในช่องทางออนไลน์ที่ช่วยให้เข้าถึงผู้บริโภคทั่วประเทศโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาร้านค้าในเมืองใหญ่ จนกลายสภาพมาเป็นธุรกิจกาแฟแบบครบวงจรที่ควบคุมตั้งแต่การผลิตวัตถุดิบต้นทางในแปลงปลูกของตนเอง การแปรรูป การคั่ว และการตลาดปลายทาง ในมิติเชิงศักยภาพทางเศรษฐกิจและการลงทุน ผู้ประกอบการรายนี้สะท้อนศักยภาพการเป็น "ผู้ประกอบการแกนนำ" ที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากและสร้างผลกระทบในลักษณะลูกโซ่ให้แก่ชุมชน เนื่องจากปริมาณความต้องการของตลาดและกลุ่มร้านกาแฟคู่ค้ามีอัตราเติบโตสูงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว จนผลผลิตจากสวนของผู้ประกอบการเองไม่เพียงพอรองรับ จึงต้องสร้างเครือข่ายรับซื้อเมล็ดกาแฟคุณภาพดีจากเกษตรกรรายอื่นทั้งในตำบลดอยฮางและแหล่งปลูกบนพื้นที่สูงรอบจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นการสร้างเสถียรภาพด้านตลาดและกระจายโอกาสทางรายได้ให้แก่ครัวเรือนเกษตรกร

อย่างทั่วถึง ทั้งนี้ ศักยภาพด้านการผลิตยังพร้อมขยายตัวได้อีกมากเนื่องจากไม่มีข้อจำกัดด้านเครื่องจักรหรือสถานที่ผลิต แต่มีความท้าทายอยู่ที่การมุ่งยกระดับกระบวนการปลูกและแปรรูปขั้นต้นของเกษตรกรให้ได้มาตรฐานกาแปพิเศษเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มด้านราคาที่สูงขึ้น โดยผู้ประกอบการมีความพร้อมที่จะขยายการลงทุนเพิ่มเติมในอนาคต ทั้งการขยายพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว การเพิ่มกำลังการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ และการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ด้านกาแป หากหน่วยงานภาครัฐและสถาบันการศึกษาเข้ามาช่วยหนุนเสริมองค์ความรู้และทิศทางนโยบายที่ชัดเจนและต่อเนื่องสำหรับศักยภาพในการบูรณาการเข้าสู่ห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพร่วมกับบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

ผู้ประกอบการมีวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจประสพการณ์อย่างเด่นชัด โดยมองว่ากาแปไม่ได้เป็นเพียงเครื่องดื่มหรือพืชเศรษฐกิจ แต่เป็นทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรเชิงอัตลักษณ์ที่สร้างภาพจำและความแตกต่างให้แก่ตำบลดอยฮาง โรงคั่วกาแปจึงมีศักยภาพในการทำหน้าที่เป็น "ประตูต้อนรับ" และแหล่งท่องเที่ยวเชิงประสพการณ์ที่ให้นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุหรือกลุ่มรักสุขภาพได้แวะเช็กอิน พักผ่อนท่ามกลางสุนทรียภาพธรรมชาติของสวนกาแป และเรียนรู้วิถีกาแปตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ ทั้งกิจกรรมชมสวน ศึกษาการแปรรูป ทดลองคั่ว และชิมกาแปจากแหล่งผลิตจริง ซึ่งช่วยสร้างสุขภาวะทางจิตใจและความผ่อนคลายก่อนหรือหลังการใช้บริการแช่น้ำแร่ร้อน นอกจากนี้ ยังมีศักยภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วม เช่น การออกแบบบรรจุภัณฑ์กาแปสูตรพิเศษที่เชื่อมโยงเรื่องราวของบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตลอดจนการจัดทำชุดของฝากสุขภาพพหุภาคีที่รวบรวมผลิตภัณฑ์ชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อนำไปวางจำหน่าย ณ จุดบริการนักท่องเที่ยวบริเวณบ่อน้ำพุร้อน การถักทอเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงนี้จะช่วยยืดระยะเวลาการพำนักรักและกระตุ้นการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว ซึ่งช่วยกระจายเม็ดเงินและประโยชน์ทางเศรษฐกิจไปสู่ร้านอาหาร รถรับส่ง และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ทั้งยังเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่กลับคืนถิ่นมาประกอบอาชีพสร้างสรรค์ยุคใหม่ เช่น บาร์ิสต้า หรือนักเล่าเรื่องชุมชน อันเป็นการสร้างระบบนิเวศการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เติบโตไปด้วยกันอย่างสมดุลและยั่งยืนในระยะยาว

7. มุมมองและข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูลในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้ครอบครององค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ พบว่า ชุมชนมีมุมมองต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในทิศทางที่สนับสนุนการพัฒนา แต่ให้ความสำคัญกับการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและฐานทรัพยากรของชุมชนควบคู่กันไป

6.1 ชุมชนเห็นว่าการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวควรตั้งอยู่บนฐานของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิม โดยเฉพาะองค์ความรู้ด้านอาหาร สมุนไพร และวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้ การปรับรูปแบบกิจกรรมหรือผลิตภัณฑ์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวควรดำเนินการอย่างเหมาะสม และไม่ส่งผลกระทบต่อคุณค่าหรือความเป็นเอกลักษณ์ขององค์ความรู้ดั้งเดิม

6.2 ชุมชนให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการด้านความปลอดภัยและสุขภาพของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ทั้งในด้านการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สมุนไพร การแนะนำการใช้บริการน้ำพุร้อนอย่างเหมาะสม และการประเมินความพร้อมด้านสุขภาพเบื้องต้นก่อนเข้าร่วมกิจกรรม

6.3 ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าควรมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้สามารถมีบทบาทในการจัดกิจกรรมและถ่ายทอดองค์ความรู้ท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร การบริการ การนำเสนอเรื่องราวของชุมชน และความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวและสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

6.4 ชุมชนเสนอว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพควรดำเนินการภายใต้แนวทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้คนในพื้นที่มีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง แนวทางดังกล่าวจะช่วยสนับสนุนการกระจายรายได้ภายในชุมชน ควบคู่กับการสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่

สรุป มุมมองของผู้ให้ข้อมูลสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในตำบลดอยฮางควรให้ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างการสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่เป็นสำคัญ เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถดำเนินไปได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชนในระยะยาว

ผลการประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุที่เดินทางมาใช้บริการการท่องเที่ยว บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	132	32.9
หญิง	254	63.5
LGBTQ	14	3.7
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 254 คน คิดเป็นร้อยละ 63.5 รองลงมา ได้แก่ เพศชาย จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 32.9 และผู้มีความหลากหลายทางเพศ จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 3.7 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ทั้งนี้ เพศหญิงมีส่วนส่วนมากที่สุด รองลงมาเป็นเพศชาย และผู้มีความหลากหลายทางเพศ ตามลำดับ

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
60-65 ปี	353	88.3
66-70 ปี	6	1.5
71-75 ปี	29	7.3
มากกว่า 75 ปี	12	2.9
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 60-65 ปี จำนวน 353 คน คิดเป็นร้อยละ 88.3 รองลงมา ได้แก่ ช่วงอายุ 71-75 ปี จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 7.3 ช่วงอายุมากกว่า 75 ปี จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 2.9 และช่วงอายุ 66-70 ปี จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด โดยกลุ่มอายุ 60-65 ปี มีสัดส่วนสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงอายุอื่น ๆ

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5,000 บาท	35	8.8
5,001-10,000 บาท	67	16.8
10,001-15,000 บาท	73	18.3
15,001-20,000 บาท	67	16.8
มากกว่า 20,000 บาท	158	39.4
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 3 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 20,000 บาท จำนวน 158 คน คิดเป็นร้อยละ 39.4 รองลงมา ได้แก่ กลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001–15,000 บาท จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 18.3 กลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,001–10,000 บาท และ 15,001–20,000 บาท มีจำนวนเท่ากัน คือ 67 คน คิดเป็นร้อยละ 16.8 และกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 8.8 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด โดยกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 20,000 บาท มีสัดส่วนสูงที่สุด ขณะที่กลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท มีสัดส่วนต่ำที่สุด

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการใช้บริการบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละตามจำนวนครั้งในการเดินทางมาบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

จำนวนครั้ง	จำนวน	ร้อยละ
ครั้งแรก	187	46.7
1-2 ครั้งต่อปี	102	25.5
3-5 ครั้งต่อปี	47	11.7
มากกว่า 5 ครั้งต่อปี	64	16.1
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 4 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามจำนวนครั้งในการเดินทางมาบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เดินทางมาบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐเป็นครั้งแรก จำนวน 187 คน คิดเป็นร้อยละ 46.7 รองลงมา ได้แก่ ผู้ที่เดินทางมา 1–2 ครั้งต่อปี จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 25.5 ผู้ที่เดินทางมามากกว่า 5 ครั้งต่อปี จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 16.1 และผู้ที่เดินทางมา 3–5 ครั้งต่อปี จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 11.7 ของผู้ตอบ

แบบสอบถามทั้งหมด โดยผู้ที่เดินทางมาครั้งแรกมีสัดส่วนสูงที่สุด ขณะที่ผู้ที่เดินทางมา 3–5 ครั้งต่อปี มีสัดส่วนต่ำที่สุด

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละตามกิจกรรมที่ทำเมื่อมาบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ

กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
แช่น้ำร้อน (บ่อรวม)	68	17.0
แช่น้ำร้อน (บ่อแยก/สปา)	66	16.5
แช่เท้า	152	38.0
ใช้บริการนวด/สปา	36	9.0
พักผ่อน/ชมบรรยากาศ	98	24.5

จากตารางที่ 5 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามกิจกรรมที่ทำเมื่อมาบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่นิยมกิจกรรมแช่เท้า จำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 38.0 รองลงมา ได้แก่ กิจกรรมพักผ่อนและชมบรรยากาศ จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 24.5 กิจกรรมแช่น้ำร้อนแบบบ่อรวม จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 17.0 กิจกรรมแช่น้ำร้อนแบบบ่อแยกหรือสปา จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 16.5 และกิจกรรมใช้บริการนวดหรือสปา จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 9.0 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ทั้งนี้ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้น้ำพุร้อนโดยตรง ได้แก่ การแช่เท้า การแช่น้ำร้อนแบบบ่อรวม และการแช่น้ำร้อนแบบบ่อแยกหรือสปา มีสัดส่วนรวมคิดเป็นร้อยละ 71.5 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละตามเหตุผลสำคัญที่มาบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ

เหตุผล	จำนวน	ร้อยละ
เพื่อพักผ่อนและคลายเครียด ท่ามกลางธรรมชาติที่สงบ	144	36.0
เพื่อดูแลสุขภาพ/รักษาอาการปวดเมื่อย ด้วยการแช่น้ำร้อนหรืออบสมุนไพร	124	31.0
เพื่อมาท่องเที่ยวร่วมกับครอบครัวหรือเพื่อน ในช่วงวันว่าง	128	32.0
อื่นๆ เช่น การทำทริปท่องเที่ยว พานักท่องเที่ยวมาหลังจากกิจกรรมเดินป่า	14	3.5

จากตารางที่ 6 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเหตุผลสำคัญที่มาบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มาเพื่อพักผ่อนและคลายเครียด ท่ามกลางธรรมชาติที่สงบ จำนวน 144 คน คิดเป็นร้อยละ 36.0 รองลงมา ได้แก่ มาเพื่อท่องเที่ยวร่วมกับครอบครัวหรือเพื่อนในช่วงวันว่าง จำนวน 128 คน คิดเป็นร้อยละ 32.0 และมาเพื่อดูแลสุขภาพหรือบรรเทาอาการปวดเมื่อยด้วยการแช่น้ำร้อนหรืออบสมุนไพร จำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ

ละ 31.0 ส่วนเหตุผลอื่น ๆ จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 3.5 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ทั้งนี้ เหตุผลด้านการพักผ่อน การท่องเที่ยวร่วมกับครอบครัวหรือเพื่อน และการดูแลสุขภาพ มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน โดยรวมคิดเป็นร้อยละ 99.0 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

ตอนที่ 3 การประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็น จำแนกตามการประเมิน ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านสิ่งที่ดึงดูดใจ			
1. ความงดงามของธรรมชาติและบรรยากาศโดยรอบ	3.53	0.96	ปานกลาง
2.ความน่าสนใจของบ่อน้ำพุร้อนและคุณค่าด้านสุขภาพ	3.69	0.96	ปานกลาง
3. ความโดดเด่นทางวัฒนธรรม/ภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.47	1.03	ปานกลาง
รวม	3.56	0.98	ปานกลาง
2. ด้านความสะดวกในการเดินทาง			
4.ความสะอาดของเส้นทางและป้ายบอกทาง	3.39	0.98	มาก
5. ความสะดวกสบายและความปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ (ทางลาด ราวจับ)	3.28	1.06	มาก
รวม	3.34	1.02	มาก
3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก			
6.ห้องน้ำ ห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า และที่พักผ่อนมีเพียงพอ	3.22	1.09	ปานกลาง
7.ความสะอาดและปลอดภัยของสถานที่	3.47	0.95	ปานกลาง
8.อาหารและเครื่องดื่มเหมาะกับผูสูงอายุ	3.21	0.97	มาก
9.ผลิตภัณฑ์สุขภาพ/ของฝากจากท้องถิ่นมีคุณภาพ	3.05	1.10	ปานกลาง
รวม	3.24	1.03	ปานกลาง
4. ด้านการบริการแช่น้ำร้อน			
10. คุณภาพการบริการของเจ้าหน้าที่	3.80	0.99	มาก
11.กิจกรรมแช่น้ำร้อนและสปาเพื่อสุขภาพ	3.65	0.96	ปานกลาง
รวม	3.73	0.98	มาก
5. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว			
12.กิจกรรมผ่อนคลาย เช่น เดินเล่น ชมธรรมชาติ	3.60	0.97	ปานกลาง

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
13.กิจกรรมเรียนรู้ เช่น สมุนไพร การวางแผนไทย	3.18	1.09	ปานกลาง
14.กิจกรรมวัฒนธรรม/ชุมชน เช่น การแสดงพื้นบ้าน	2.95	1.11	ปานกลาง
15.ความเหมาะสมของกิจกรรมกับวัยและสุขภาพของผู้สูงอายุ	3.34	1.07	ปานกลาง
รวม	3.27	1.06	ปานกลาง
รวมทั้งหมด	3.39	1.02	ปานกลาง

จากตารางที่ 7 ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า ในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.39 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.02

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการบริการแช่น้ำร้อนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 3.73$, S.D. = 0.98) อยู่ในระดับมาก รองลงมา ได้แก่ ด้านสิ่งที่ดึงดูดใจ ($\bar{x} = 3.56$, S.D. = 0.98) อยู่ในระดับปานกลาง ด้านความสะดวกในการเดินทาง ($\bar{x} = 3.34$, S.D. = 1.02) อยู่ในระดับมาก ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ($\bar{x} = 3.27$, S.D. = 1.06) อยู่ในระดับปานกลาง และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{x} = 3.24$, S.D. = 1.03) อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของแต่ละด้าน พบว่า ด้านสิ่งที่ดึงดูดใจ ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับความน่าสนใจของบ่อน้ำพุร้อนและคุณค่าด้านสุขภาพมากที่สุด ($\bar{x} = 3.69$, S.D. = 0.96) รองลงมา คือ ความงดงามของธรรมชาติและบรรยากาศโดยรอบ ($\bar{x} = 3.53$, S.D. = 0.96) และความโดดเด่นทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{x} = 3.47$, S.D. = 1.03) โดยทุกประเด็นอยู่ในระดับปานกลาง

ด้านความสะดวกในการเดินทาง พบว่า ความสะอาดของเส้นทางและป้ายบอกทางมีค่าเฉลี่ยสูงกว่า ($\bar{x} = 3.39$, S.D. = 0.98) เมื่อเปรียบเทียบกับความสะดวกสบายและความปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ทางลาดและราวจับ ($\bar{x} = 3.28$, S.D. = 1.06) โดยทั้งสองประเด็นได้รับการประเมินอยู่ในระดับมาก

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ความสะอาดและความปลอดภัยของสถานที่ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 3.47$, S.D. = 0.95) รองลงมา ได้แก่ ห้องน้ำ ห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า และพื้นที่พักผ่อนที่เพียงพอ ($\bar{x} = 3.22$, S.D. = 1.09) อาหารและเครื่องดื่มที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ($\bar{x} = 3.21$, S.D. = 0.97) และผลิตภัณฑ์สุขภาพหรือของฝากจากท้องถิ่นที่มีคุณภาพ ($\bar{x} = 3.05$, S.D. = 1.10) ตามลำดับ

ด้านการบริการแช่น้ำร้อน พบว่า คุณภาพการบริการของเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการประเมินสูงที่สุดในทุกประเด็นของการศึกษา ($\bar{x} = 3.80$, S.D. = 0.99) อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ กิจกรรมแช่น้ำร้อนและสปาเพื่อสุขภาพ ($\bar{x} = 3.65$, S.D. = 0.96) อยู่ในระดับปานกลาง

สำหรับด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่า กิจกรรมผ่อนคลาย เช่น การเดินเล่นและชมธรรมชาติ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 3.60$, S.D. = 0.97) รองลงมา ได้แก่ ความเหมาะสมของกิจกรรมกับวัยและสุขภาพของผู้สูงอายุ ($\bar{x} = 3.34$, S.D. = 1.07) กิจกรรมเรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพรและการนวดแผนไทย ($\bar{x} = 3.18$, S.D. = 1.09) และกิจกรรมวัฒนธรรมและชุมชน เช่น การแสดงพื้นบ้าน ($\bar{x} = 2.95$, S.D. = 1.11) ซึ่งเป็นประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดของการศึกษา โดยทุกประเด็นอยู่ในระดับปานกลาง

ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จมีระดับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ คุณภาพการให้บริการของเจ้าหน้าที่ การบริการแช่น้ำร้อน และคุณค่าด้านสุขภาพของบ่อน้ำพุร้อน ขณะที่ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมวัฒนธรรมชุมชน และผลิตภัณฑ์สุขภาพหรือของฝากท้องถิ่นมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น ๆ ซึ่งสะท้อนถึงประเด็นที่สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพัฒนาและยกระดับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่ต่อไป

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ ปัญหา และความต้องการ

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของปัญหาที่พบจากการใช้บริการบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ

ปัญหา	จำนวน	ร้อยละ
พื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกบางส่วนไม่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ (เช่น ทางลาด พื้นกันลื่น)	35	33.65
ห้องน้ำ/บ่อแช่น้ำร้อนไม่สะอาดหรือมีจำนวนไม่เพียงพอ	46	44.23
การเดินทางและที่จอดรถไม่สะดวก/ขาดเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวก	8	7.69
ระบุ	15	14.42
รวม	104	100.00

จากตารางที่ 8 แสดงจำนวนและร้อยละของปัญหาที่พบจากการใช้บริการบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ พบว่า จากผู้ตอบแบบสอบถามที่ระบุว่าประสบปัญหาในการใช้บริการ จำนวน 104 คน ส่วนใหญ่เห็นว่าห้องน้ำและบ่อแช่น้ำร้อนไม่สะอาดหรือมีจำนวนไม่เพียงพอ จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 44.23 รองลงมา ได้แก่ พื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกบางส่วนยังไม่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ทางลาดและพื้นกันลื่น จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 33.65 ปัญหาอื่น ๆ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 14.42 และปัญหาด้านการเดินทางและที่จอดรถไม่สะดวก หรือขาดเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวก จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 7.69 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์พบว่า ปัญหาที่มีสัดส่วนสูงที่สุดคือ ความสะอาดและความเพียงพอของห้องน้ำและบ่อแช่น้ำร้อน รองลงมา คือ ความเหมาะสมของพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับ

ผู้สูงอายุ ขณะที่ปัญหาด้านการเดินทาง ที่จอดรถ และการอำนวยความสะดวกจากเจ้าหน้าที่ มีสัดส่วนต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับปัญหาด้านอื่น ๆ

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุง/พัฒนาการท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุง	จำนวน	ร้อยละ
ควรพัฒนาพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะกับผู้สูงอายุ เช่น เพิ่มราวจับและป้ายบอกทางชัดเจน	45	34.62
ควรเพิ่มความสะอาด ความร่มรื่น และพื้นที่พักผ่อนในบริเวณโดยรอบ	56	43.08
ควรมีเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำและบริการช่วยเหลือผู้สูงอายุอย่างเป็น มิตร	24	18.46
ระบุ	5	3.85
รวม	130	100.00

จากตารางที่ 9 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ พบว่า จากผู้ตอบแบบสอบถามที่ให้ข้อเสนอแนะจำนวน 130 คน ส่วนใหญ่เสนอให้เพิ่มความสะอาด ความร่มรื่น และพื้นที่พักผ่อนในบริเวณโดยรอบ จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 43.08 รองลงมา ได้แก่ การพัฒนาพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เช่น การเพิ่มราวจับ ทางลาด และป้ายบอกทางที่ชัดเจน จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 34.62 การจัดให้มีเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำและช่วยเหลือผู้สูงอายุอย่างเป็นมิตร จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 18.46 และข้อเสนอแนะอื่น ๆ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 3.85 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาภาพรวม พบว่าข้อเสนอแนะของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มุ่งเน้นการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกภายในพื้นที่ โดยเฉพาะองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการใช้งานของผู้สูงอายุ ขณะที่ข้อเสนอแนะด้านการบริการและการอำนวยความสะดวกมีสัดส่วนรองลงมา

ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของกิจกรรมใหม่ๆเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
กิจกรรมออกกำลังกายเบาๆ เช่น โยคะ ไทเก๊ก หรือยืดกล้ามเนื้อในน้ำ	36	23.84
กิจกรรมอบสมุนไพร/นวดสุขภาพ/ให้คำปรึกษาด้านสุขภาพ	64	42.38
กิจกรรมชมธรรมชาติและเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำลูก ประคบหรือสปาสมุนไพร	45	29.80
ระบุ	6	3.97
รวม	151	100.00

จากตารางที่ 10 แสดงจำนวนและร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมใหม่ ๆ เพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า จากผู้ตอบแบบสอบถามที่ให้ข้อเสนอแนะจำนวน 151 คน ส่วนใหญ่เสนอให้มีกิจกรรมอบสมุนไพร นวดสุขภาพ และการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพ จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 42.38 รองลงมา ได้แก่ กิจกรรมชมธรรมชาติและเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำลูกประคบหรือสปาสมุนไพร จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 29.80 และกิจกรรมออกกำลังกายเบา ๆ เช่น โยคะ ไทเก๊ก หรือการยืดกล้ามเนื้อในน้ำ จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 23.84 ส่วนข้อเสนอแนะอื่น ๆ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 3.97 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์พบว่า ข้อเสนอแนะส่วนใหญ่มุ่งเน้นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพโดยตรง โดยเฉพาะกิจกรรมอบสมุนไพร นวดสุขภาพ และการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพ รองลงมา ได้แก่ กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมออกกำลังกายที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมและการสนับสนุนของชุมชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

1. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ณ บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

จากการจัดสนทนากลุ่มร่วมกับผู้นำชุมชนและผู้แทนประชาชนในพื้นที่ตำบลดอยฮาง และบริเวณใกล้เคียง คณะวิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาเพื่อสะท้อนมุมมอง ความพร้อม ศักยภาพ และความต้องการของประชาชน ซึ่งเป็นฐานข้อมูลสำคัญสำหรับกำหนดแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน โดยสามารถสรุปผลการศึกษาได้ 4 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1.1. มิติการรับรู้คุณค่าและบทบาทของชุมชนต่อแหล่งท่องเที่ยว

ประชาชนมองว่าบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชุมชนมาอย่างยาวนาน ทั้งในด้านการดูแลสุขภาพและการใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม ภายหลังการบริหารจัดการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้ระเบียบและข้อกำหนดของภาครัฐ ทำให้ชุมชนรู้สึกว่าการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ลดลง ทั้งจากการกำหนดเวลาเปิด-ปิด การจัดเก็บค่าบริการ และข้อจำกัดในการเข้าถึงพื้นที่

นอกจากนี้ ประชาชนยังแสดงความกังวลต่อผลกระทบจากอุทกภัยในปี พ.ศ. 2567 ซึ่งส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวได้รับความเสียหายและการฟื้นฟูเป็นไปอย่างล่าช้า สะท้อนให้เห็นข้อจำกัดของระบบบริหารจัดการที่ยังไม่สามารถเชื่อมโยงชุมชนให้มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในมุมมองของประชาชน การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพไม่ควรเป็นเพียงกิจกรรมเพื่อการพักผ่อน แต่ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตท้องถิ่นมาเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์การท่องเที่ยว เพื่อสร้างประโยชน์ร่วมกันแก่นักท่องเที่ยวและคนในพื้นที่

1.2 มิติผลกระทบทางเศรษฐกิจและความพร้อมของชุมชน

ประชาชนเห็นว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวที่ผ่านมา กระจุกตัวอยู่ในกลุ่มผู้ประกอบการบางส่วนที่มีทำเลใกล้แหล่งท่องเที่ยว ขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับประโยชน์โดยตรง อย่างไรก็ตาม ยังไม่พบผลกระทบเชิงลบที่รุนแรงต่อชุมชน เช่น ปัญหาการจราจรหรือความแออัด

ภายหลังการเปิดให้บริการอีกครั้งหลังเหตุการณ์น้ำท่วม ประชาชนสังเกตว่าจำนวนนักท่องเที่ยวลดลงจากเดิม แต่ยังคงมีทัศนคติเชิงบวกและพร้อมรองรับนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นในอนาคต โดยมองว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยเฉพาะตลาดผู้สูงอายุ จะเป็นโอกาสสำคัญในการสร้างรายได้จากสินค้าเกษตร ผลิตภัณฑ์ชุมชน และบริการท้องถิ่น

1.3 มิติศักยภาพของทรัพยากรและข้อจำกัดด้านตลาด

ชุมชนรอบบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐมีต้นทุนทางทรัพยากรและวัฒนธรรมที่โดดเด่น ทั้งมะแขว่น ข้าวฮางต้ม กาแฟ รวมถึงผลิตภัณฑ์หัตถกรรมและผ้าทอพื้นถิ่น นอกจากนี้ยังมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ได้แก่ อาข่า ลาหู่ และกะเหรี่ยง ซึ่งมีภูมิปัญญาด้านอาหาร สมุนไพร และการดูแลสุขภาพที่สามารถต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้

ประชาชนแสดงความพร้อมในการพัฒนาทักษะใหม่ เช่น การแปรรูปอาหารสุขภาพ การนวดเพื่อสุขภาพ และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ แต่ยังประสบข้อจำกัดสำคัญด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ และช่องทางการจำหน่าย ทำให้ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ยังคงใช้เพื่อการบริโภคภายในชุมชน หรือจำหน่ายเฉพาะในกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นเป็นครั้งคราว

1.4 มิติการมีส่วนร่วมและทิศทางการพัฒนาในอนาคต

ประชาชนมีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและบริหารจัดการการท่องเที่ยว มากกว่าการเป็นเพียงผู้รับผลกระทบหรือแรงงานในระบบการท่องเที่ยวของรัฐ โดยเสนอให้มีคณะทำงานหรือกลไกชุมชนร่วมกับภาครัฐ เพื่อพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอสำคัญคือการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนสามารถนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นกิจกรรมเสริม เช่น ตลาดวัฒนธรรมชาติพันธุ์ เส้นทางอาหารเพื่อสุขภาพ และกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพะ รวมทั้งจัดตั้งกองทุนหรือกลไกแบ่งปันรายได้จากการท่องเที่ยวกลับสู่ชุมชน เพื่อนำไปพัฒนาสาธารณูปโภคและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่

ประชาชนคาดหวังว่าในอนาคต บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตท้องถิ่น โดยชุมชนมีส่วนร่วมในห่วงโซ่คุณค่าทางการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม และได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างทั่วถึง

1.5 สรุปสาระสำคัญจากความคิดเห็นของประชาชน

ผลการศึกษาสะท้อนว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ณ บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ควรมุ่งสร้างระบบบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเหมาะสม ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพด้านการตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพ และการเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม แนวทางดังกล่าวจะช่วยกระจายรายได้ สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม และส่งเสริมความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในระยะยาว

2. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ณ บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

จากการสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยคณะผู้บริหารเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวของเทศบาลตำบลดอยฮาง และฝ่ายงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ คณะวิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาเพื่อสะท้อนมุมมองด้านนโยบาย การบริหารจัดการ ข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง และแนวทางการร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน โดยสรุปผลการศึกษาได้ 4 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

2.1 มิติด้านนโยบาย กฎหมาย และมาตรฐานการบริหารจัดการ

ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เทศบาลสะท้อนว่า การจัดตั้งกลไกบริหารร่วมระหว่างเทศบาลตำบลดอยฮางกับอุทยานแห่งชาติลำน้ำกกยังมีข้อจำกัดด้านกฎหมาย เนื่องจากทั้งสองหน่วยงานอยู่ภายใต้กฎหมายและภารกิจที่แตกต่างกัน โดยอุทยานแห่งชาติมุ่งเน้นการอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติ ขณะที่เทศบาลมีบทบาทด้านการบริหารจัดการบริการสาธารณะและการพัฒนาพื้นที่

ภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าว เห็นว่า แนวทางที่เหมาะสมคือการพัฒนามาตรฐานการบริหารจัดการบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ควบคู่กับการยกระดับสู่มาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการบริการผู้สูงอายุในระดับสากล เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือด้านสุขอนามัย ความปลอดภัย และคุณภาพการบริการ โดยไม่ติดข้อจำกัดทางกฎหมายระหว่างหน่วยงาน

2.2 มิติเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ และห่วงโซ่อุปทาน

เทศบาลให้ข้อมูลว่า รายได้จากการจำหน่ายบัตรและค่าบริการของบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จถูกนำเข้าสู่ระบบรายได้ของเทศบาลตามระเบียบราชการ และนำไปใช้ในการบำรุงรักษาพื้นที่ รวมถึงการจ้างบุคลากรเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตาม แม้ชุมชนจะมีศักยภาพในการผลิตสินค้าและบริการ แต่สถานประกอบการส่วนใหญ่อยู่ห่างจากพื้นที่บริการหลัก ส่งผลให้การเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนยังไม่ต่อเนื่อง และการกระจายรายได้อังไม่ครอบคลุมคนในพื้นที่อย่างทั่วถึง จึงมีข้อเสนอให้พัฒนาห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวใหม่ เช่น การจัดพื้นที่จำหน่ายสินค้าชุมชนภายในแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างบ่อน้ำพุร้อนกับชุมชน และการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงผู้ประกอบการท้องถิ่นเข้าสู่ระบบบริการอย่างเป็นรูปธรรม

2.3 มิติสิ่งแวดล้อมและการสร้างคุณค่าจากอัตลักษณ์ท้องถิ่น

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะปัญหาฝุ่นควัน มลพิษทางอากาศ และความเสี่ยงต่อคุณภาพน้ำแร่หลังเหตุการณ์อุทกภัยที่ผ่านมา ทุกฝ่ายเห็นควรร่วมกันกำหนดมาตรการอนุรักษ์และติดตามคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างเทศบาล ชุมชน และผู้ประกอบการ

นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอให้พัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชน ผ่านการนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และเรื่องราวของบ่อน้ำพุร้อนมาถ่ายทอดในรูปแบบกิจกรรมสินค้าและบริการสุขภาพ การสร้างเรื่องเล่าที่เชื่อมโยงทรัพยากรธรรมชาติกับวัฒนธรรมท้องถิ่นจะ ช่วยเพิ่มมูลค่า สร้างความแตกต่าง และตอบสนองความสนใจของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุได้มากขึ้น

2.4 มิติการสื่อสาร การตลาด และแพลตฟอร์มออนไลน์

เจ้าหน้าที่และผู้ประกอบการเห็นตรงกันว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในอนาคตจำเป็นต้องเสริมสร้างศักยภาพด้านการตลาดและการสื่อสาร โดยเฉพาะความรู้ด้านการตลาดออนไลน์ ทักษะการสื่อความหมายทางวัฒนธรรม และการเป็นผู้นำเที่ยวที่สามารถถ่ายทอดข้อมูลด้านสุขภาพและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้อย่างถูกต้อง

ในด้านการสื่อสาร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเสนอให้พัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อใช้เป็นช่องทางกลางในการประสานงาน แลกเปลี่ยนข้อมูล และติดตามความก้าวหน้าระหว่างหน่วยงาน ชุมชน และผู้ประกอบการ ควบคู่กับการใช้เป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์กิจกรรม ข่าวสาร และบริการด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อขยายการเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและครอบครัวในวงกว้าง

2.5 สรุปสาระสำคัญจากความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสะท้อนว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ณ บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ควรมุ่งยกระดับมาตรฐานการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล ควบคู่กับการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานและการกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างเป็นธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างมูลค่าจากอัตลักษณ์ท้องถิ่น และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการสื่อสารและการตลาด จะเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันและความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวในระยะยาว

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างกับผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง สะท้อนมุมมองต่อแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ โดยครอบคลุมประเด็นด้านแนวโน้มการท่องเที่ยว ศักยภาพของพื้นที่ ความต้องการของนักท่องเที่ยวสูงอายุ แนวทางการพัฒนาและบริหารจัดการพื้นที่ ตลอดจนข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. แนวโน้มและศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

1.1 แนวโน้มและศักยภาพการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในระดับประเทศและสากล

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุมีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่องทั้งในระดับประเทศและระดับสากล ภายหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสูงวัยได้เปลี่ยนจากการเดินทางเพื่อพักผ่อนทั่วไปไปสู่การแสวงหาประสบการณ์ที่ช่วยส่งเสริมสุขภาพและป้องกันการเจ็บป่วย โดยให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพเชิงรุก การฟื้นฟูร่างกาย และการรักษาสมดุลทางกายและจิตใจมากขึ้น ขณะเดียวกัน การก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอดในหลายประเทศส่งผลให้ผู้สูงอายุกลายเป็นกลุ่มตลาดสำคัญที่มีศักยภาพสูง ทั้งในด้านกำลังซื้อ ความตระหนักรู้ด้านสุขภาพ และความพร้อมด้านเวลาในการเดินทางเพื่อดูแลสุขภาพของตนเอง

ประเทศไทยยังคงเป็นจุดหมายปลายทางที่มีความได้เปรียบในการแข่งขันจากหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรม และคุณภาพของบุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มสุขภาพ หลายประเทศได้กำหนดให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจและสุขภาพของประชาชน ดังนั้น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในอนาคตจึงควรมุ่งปรับปรุงสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับข้อจำกัดทางกายภาพของผู้สูงอายุ ควบคู่กับการพัฒนารูปแบบบริการที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคล อาทิ โปรแกรมอาหารเพื่อสุขภาพ การฟื้นฟูภูมิคุ้มกัน การดูแลสุขภาพจิต และกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพการนอนหลับ เพื่อสนับสนุนสุขภาวะของผู้สูงอายุอย่างรอบด้าน

1.2 ศักยภาพเชิงพื้นที่ จุดแข็ง และข้อจำกัดในการพัฒนาบ่อน้ำพุร้อนผาเสริสู่แหล่งท่องเที่ยวสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

บ่อน้ำพุร้อนผาเสริมีศักยภาพในระดับปานกลางถึงสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับรองรับสังคมสูงวัย แม้ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 20 กิโลเมตร แต่ระยะทางดังกล่าวไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึง กลับเอื้อต่อการสร้างบรรยากาศที่สงบและเหมาะสมต่อการพักผ่อนฟื้นฟูสุขภาพ

จุดแข็งสำคัญของพื้นที่คือระบบนิเวศของบ่อน้ำพุร้อนธรรมชาติที่มีน้ำไหลเวียนตลอดปี ประกอบกับสภาพแวดล้อมที่ยังคงความเป็นธรรมชาติและมีคุณภาพอากาศที่ดี ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุได้ โดยเฉพาะการสื่อสารคุณประโยชน์ของน้ำแร่ธรรมชาติที่ช่วยผ่อนคลายความเครียด บรรเทาอาการปวดกล้ามเนื้อ ปวดข้อ และส่งเสริมการไหลเวียนโลหิต ควบคู่กับการพัฒนากิจกรรมที่เชื่อมโยงกับบริการเดิมในพื้นที่ เช่น การอาบน้ำแร่ การแช่เท้า การนวดแผนไทย การนวดฝ่าเท้า และการนวดน้ำมัน

อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดสำคัญของพื้นที่ยังอยู่ที่การจัดการภูมิทัศน์ การใช้ประโยชน์พื้นที่และมาตรฐานด้านสุขาภิบาลที่ยังไม่สอดคล้องกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างเต็มรูปแบบ พื้นที่บางส่วนยังขาดความเป็นระเบียบและความสะอาดในระดับที่สร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ใช้บริการสูงวัย นอกจากนี้ ยังมีความจำเป็นต้องพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกตามหลักการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (Universal Design) ได้แก่ ทางลาดมาตรฐาน ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ รวบรวมบริเวณบ่อแช่น้ำ จุดพักผ่อนที่เพียงพอ รวมถึงระบบความปลอดภัยและการแพทย์ฉุกเฉิน เพื่อยกระดับพื้นที่จากแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติสู่แหล่งบริการสุขภาพที่มีมาตรฐานและรองรับผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม

1.3 ความต้องการและพฤติกรรมหลักของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุเชิงสุขภาพที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริต้องรองรับ

นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุส่วนใหญ่นิยมเดินทางเพื่อพักผ่อนในช่วงวันหยุดหรือวันสุดสัปดาห์ พร้อมกับใช้บริการด้านสุขภาพ เช่น การแช่น้ำพุร้อน การนวดแผนไทย และการนวดเพื่อสุขภาพ ปัจจัยที่มีความสำคัญสูงสุดต่อการตัดสินใจใช้บริการคือความปลอดภัย ความสะดวก และความเรียบง่ายของระบบบริการ โดยไม่ต้องผ่านขั้นตอนที่ซับซ้อน สถานที่ควรมีความสะอาด เป็นระเบียบ และสามารถเข้าถึงได้ง่าย

นอกจากการพักผ่อนแล้ว ผู้สูงอายุยังให้ความสำคัญกับบริการด้านสุขภาพแบบองค์รวม เช่น อาหารเพื่อสุขภาพหรืออาหารที่เหมาะสมกับโรคประจำตัว รวมถึงรูปแบบการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับที่พักในบริเวณใกล้เคียง เพื่อรองรับการพักผ่อนและฟื้นฟูสุขภาพในระยะเวลาที่ยาวนานขึ้น

ในด้านการบริหารจัดการความเสี่ยง ผู้สูงอายุมีความต้องการระบบคัดกรองและประเมินสุขภาพก่อนใช้บริการแช่น้ำพุร้อนอย่างชัดเจน รวมถึงการได้รับคำแนะนำจากบุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติและข้อควรระวังในการแช่น้ำพุร้อน นอกจากนี้ ควรมีแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำพื้นที่เพื่อดูแลความปลอดภัยทางการแพทย์ และจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกที่สอดคล้องกับข้อจำกัดทางร่างกายของผู้สูงอายุ เพื่อสร้างความมั่นใจและลดความเสี่ยงระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพภายในพื้นที่

2. แนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการและยั่งยืน

2.1 แนวทางการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐานตามหลักสากลและความปลอดภัย

ประเด็นสำคัญอันดับแรกของการพัฒนาคือการกำหนดรูปแบบผลิตภัณฑ์และบริการทางการท่องเที่ยวให้มีความชัดเจน โดยเฉพาะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบคมนาคมที่เอื้อต่อการเข้าถึงของผู้สูงอายุ เพื่อให้สามารถเดินทางมาใช้บริการได้อย่างสะดวกและปลอดภัยโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น

ผู้เชี่ยวชาญเสนอให้ใช้หลักการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (Universal Design) เป็นกรอบสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ ครอบคลุม 9 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ระบบทางสัญจร ห้องพัก ห้องน้ำ พื้นที่บ่อน้ำพุร้อน ระบบความปลอดภัย บุคลากร รูปแบบบริการสุขภาพ โปรแกรมส่งเสริมสุขภาพ และระบบสื่อสารข้อมูลรวมถึงป้ายสัญลักษณ์ต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม การประยุกต์ใช้หลัก Universal Design ไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการติดตั้งทางลาดหรือราวจับเท่านั้น แต่ควรคำนึงถึงการออกแบบสภาพแวดล้อมโดยรวมให้เรียบง่าย สะอาดตา และลดองค์ประกอบที่ไม่จำเป็น ซึ่งอาจเป็นปัจจัยก่อให้เกิดความสับสนทางสายตาและเพิ่มความเสี่ยงต่อการหกล้มของผู้สูงอายุ ควบคู่กับการจัดการแสงสว่าง สี สัน และภูมิทัศน์ให้เหมาะสม เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย สบายตา และเอื้อต่อการพักผ่อนฟื้นฟูสุขภาพ

2.2 ข้อเสนอแนะเชิงโปรแกรมและกิจกรรมสุขภาพบูรณาการพหุวัฒนธรรมและธรรมชาติบำบัด

การพัฒนาโปรแกรมสุขภาพควรก้าวข้ามการให้บริการแช่น้ำพุร้อนเพียงอย่างเดียว และมุ่งสู่การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม โดยสามารถพัฒนาเป็น 6 รูปแบบหลัก ได้แก่

1. โปรแกรมธาราบำบัดในน้ำพุร้อน โดยควบคุมอุณหภูมิน้ำให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมร่วมกับกิจกรรมเสริมสร้างกล้ามเนื้อในน้ำภายใต้การดูแลของนักกายภาพบำบัด
2. โปรแกรมบำบัดอาการปวดจากน้ำพุร้อน ซึ่งผสมผสานสมบัติของน้ำแร่ธรรมชาติเข้ากับการนวดแผนไทยและกิจกรรมด้านจิตใจ
3. โปรแกรมสุขภาพสูงวัยล้านนา ที่เชื่อมโยงสมุนไพรท้องถิ่น อาหารสุขภาพ และภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของพื้นที่
4. โปรแกรมส่งเสริมผู้สูงอายุที่ยังคงมีกิจกรรมทางกาย โดยเน้นการดูแลทั้งสุขภาพกาย สุขภาพจิต และความสัมพันธ์ทางสังคม
5. โปรแกรมจิตตนวัตกรรมและการแพทย์ผสมผสาน ผ่านกิจกรรม เช่น โยคะ ดนตรีบำบัด ศิลปะบำบัด ละครบำบัด และการเขียนเพื่อการเยียวยา
6. โปรแกรมพักผ่อนและผ่อนคลายสำหรับผู้สูงอายุ ที่มุ่งสร้างความสุข ความสงบ และคุณภาพชีวิตที่ดี

นอกจากนี้ ควรเชื่อมโยงกิจกรรมสุขภาพเข้ากับทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่ เช่น การพัฒนาเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติระยะสั้น การจัดพื้นที่สำหรับสมาธิและการเจริญสติ รวมถึงกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตเป็นระยะ เช่น การสันทนาการและกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกับปราชญ์ชุมชน

ในด้านบริการ ควรยกระดับมาตรฐานการนัดเพื่อสุขภาพและการดูแลด้านสุขอนามัย พร้อมจัดระบบประเมินสุขภาพก่อนและหลังการใช้บริการ เพื่อใช้เป็นข้อมูลสะท้อนผลสัมฤทธิ์ด้านสุขภาพและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ใช้บริการ

2.3 แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำพุร้อนและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

บ่อน้ำพุร้อนเป็นทรัพยากรสาธารณะที่มีความสำคัญต่อชุมชน การพัฒนาจึงควรตั้งอยู่บนหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะเจ้าของทรัพยากร โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมกำหนดทิศทาง วางแผน ดำเนินงาน และติดตามผลการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

กระบวนการพัฒนาควรเริ่มจากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน การจัดทำประชาพิจารณ์ และการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการในระดับชุมชน เพื่อให้การตัดสินใจและการบริหารงบประมาณเป็นไปตามบริบทและความต้องการของพื้นที่ ลดโอกาสเกิดความขัดแย้ง และสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกัน

แนวทางสู่ความยั่งยืนประกอบด้วย 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมและการกำหนดกติกาชุมชน

ชุมชนควรมีบทบาทในการวางแผน ตัดสินใจ และกำหนดแนวปฏิบัติร่วมกันผ่านเวทีประชุมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อใช้เป็นกลไกกำกับดูแลการท่องเที่ยวในพื้นที่

2. การกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

ควรจัดระบบการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์แก่คนในชุมชนอย่างทั่วถึง พร้อมส่งเสริมให้คนในพื้นที่เข้ามาใช้บริการและมีส่วนร่วมในการประเมินคุณภาพการบริการ

3. การติดตามและตรวจสอบทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง

ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการตรวจสอบคุณภาพน้ำพุร้อน เฝ้าระวังผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และรายงานข้อมูลต่อสาธารณะอย่างสม่ำเสมอ ควบคู่กับการส่งเสริมความรู้ด้านสุขอนามัยและสาธารณสุขแก่ประชาชน

4. การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ชุมชนควรมีบทบาทในการดูแลความสะอาด ควบคุมมลภาวะ และรักษาความสมบูรณ์ของระบบนิเวศโดยรอบ เพื่อให้ทรัพยากรน้ำพุร้อนสามารถรองรับกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพได้อย่างต่อเนื่องในระยะยาว

2.4 แนวทางการยกระดับคุณภาพบุคลากรและบริการฉุกเฉินเพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้ใช้บริการ

ความปลอดภัยเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจเดินทางของนักท่องเที่ยวสูงอายุ การพัฒนาคุณภาพจึงควรดำเนินการควบคู่กันใน 2 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการเสริมความพร้อมของระบบบริการฉุกเฉิน

ในด้านบุคลากร ควรส่งเสริมการฝึกอบรมด้านการนัดเพื่อสุขภาพ การใช้สมุนไพรรักษาบำบัด และการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ควบคู่กับการพัฒนาทักษะการบริการ การสื่อสาร และความเข้าใจเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และภาวะเปราะบางที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการใช้บริการ

นอกจากนี้ ควรจัดหลักสูตรอบรมผู้ดูแลระยะสั้นสำหรับคนในชุมชน เพื่อเพิ่มจำนวนบุคลากรที่มีความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ รวมทั้งจัดเจ้าหน้าที่ที่สามารถให้คำแนะนำด้านสุขภาพแก่ผู้ใช้บริการได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก

สำหรับระบบบริการฉุกเฉิน ควรจัดให้มีการคัดกรองสุขภาพและประเมินความเสี่ยงก่อนเข้าร่วมกิจกรรมแช่น้ำพุร้อน พร้อมกำหนดแนวทางดูแลผู้ป่วยฉุกเฉินและระบบส่งต่อไปยังสถานพยาบาลที่ชัดเจน มีการเตรียมอุปกรณ์ปฐมพยาบาล ยาสามัญประจำจุดบริการ และควบคุมมาตรฐานด้านอาหารและน้ำดื่มอย่างเคร่งครัด

มาตรการเสริมด้านความปลอดภัยอาจรวมถึงการจัดทำบัตรประจำตัวผู้ใช้บริการที่ระบุข้อมูลติดต่อกรณีฉุกเฉิน ตลอดจนการประสานความร่วมมือกับโรงพยาบาลและหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ เพื่อสร้างเครือข่ายดูแลสุขภาพที่สามารถรองรับเหตุการณ์ฉุกเฉินได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นและสร้างประสบการณ์ที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในระยะยาว

3. ความท้าทายและอุปสรรค

3.1 ความท้าทายและอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ

ความท้าทายสำคัญของการพัฒนาบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุอยู่ที่การยกระดับทรัพยากรที่มีอยู่ให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและมีเอกลักษณ์ชัดเจน แม้ว่าพื้นที่จะมีต้นทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการพัฒนา แต่สภาพแวดล้อมและระบบบริการในปัจจุบันยังไม่สามารถสะท้อนภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้อย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะในด้านบรรยากาศการพักผ่อน ความสะอาด และสุขอนามัย ซึ่งส่งผลต่อความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว

การพัฒนาคุณภาพสินค้าและบริการจึงเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการสร้างแบรนด์ การสื่อสารการตลาด และการขยายตลาดไปสู่กลุ่มผู้สูงอายุ ทั้งนี้ ผู้เชี่ยวชาญได้สะท้อนความท้าทายหลักในการพัฒนาไว้ 4 ประเด็น ดังนี้

1. ความท้าทายด้านการลงทุนและการรักษามาตรฐานการดำเนินงาน

แม้ว่าการลงทุนเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก ระบบความปลอดภัย และอุปกรณ์สนับสนุนด้านสุขภาพจะสามารถดำเนินการได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด แต่ความท้าทายที่สำคัญกว่าคือการรักษามาตรฐานการดำเนินงานให้มีความต่อเนื่อง โดยเฉพาะการจัดการด้านความสะอาด สุขาภิบาล และการบำรุงรักษาสสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลโดยตรงต่อคุณภาพการบริการและความเชื่อมั่นของผู้ใช้บริการในระยะยาว

2. ความท้าทายด้านกฎหมายและมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง

การยกระดับบ่อน้ำพุร้อนสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎหมายมาตรฐาน และข้อกำหนดจากหลายหน่วยงาน ทั้งด้านมาตรฐานน้ำพุร้อนเพื่อสุขภาพ มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน กฎหมายด้านสาธารณสุข กฎหมายควบคุมอาคาร และข้อกำหนดด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังต้องคำนึงถึงการบริหารจัดการความเสี่ยงด้านอุบัติเหตุและเหตุฉุกเฉินทางการแพทย์ เนื่องจากพื้นที่ตั้งอยู่ห่างจากสถานพยาบาลขนาดใหญ่ ซึ่งทำให้การดำเนินงานมีความซับซ้อนมากขึ้น

3. ความท้าทายด้านบุคลากรและการบริหารจัดการบริการ

ข้อจำกัดสำคัญอีกประการหนึ่งคือการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้และทักษะเฉพาะทางในการดูแลนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ทั้งในด้านการบริการสุขภาพ การดูแลความปลอดภัย และการจัดการภาวะฉุกเฉิน ขณะเดียวกัน การสรรหาและรักษาบุคลากรวิชาชีพให้ปฏิบัติงานในพื้นที่ยังเป็นเรื่องที่ดำเนินการได้ยาก โดยเฉพาะแพทย์ พยาบาล ผู้ให้บริการนวดเพื่อสุขภาพที่มีมาตรฐานรับรอง รวมถึงเจ้าหน้าที่ประจำพื้นที่ที่สามารถดูแลและเฝ้าระวังการใช้บริการบริเวณบ่อน้ำพุร้อนได้อย่างต่อเนื่อง

4. ความท้าทายด้านการจัดการทรัพยากรและการมีส่วนร่วมของชุมชน

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต้องดำเนินควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะการบริหารจัดการน้ำพุร้อนและระบบนิเวศโดยรอบไม่ให้เกิดผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกัน ยังมีความท้าทายในด้านสังคมและการบริหารจัดการชุมชน เนื่องจากการขับเคลื่อนการพัฒนาจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในชุมชน การสร้างความเข้าใจร่วม การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง และการสร้างฉันทามติในการกำหนดทิศทางการพัฒนาจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะส่งผลต่อความยั่งยืนของการพัฒนาในระยะยาว

3.2 แนวทางการแก้ไขและลดผลกระทบจากความท้าทายเพื่อสร้างมาตรฐานบริการสุขภาพที่เชื่อถือได้

ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาในระดับนโยบายและระดับพื้นที่ เพื่อยกระดับมาตรฐานการบริการและลดความเสี่ยงที่อาจกระทบต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ดังนี้

1. การปรับปรุงภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมเพื่อการฟื้นฟูสุขภาพ

ควรปรับปรุงการออกแบบพื้นที่และภูมิทัศน์โดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญด้านสถาปัตยกรรมและการออกแบบสภาพแวดล้อม เพื่อจัดสรรพื้นที่ให้เหมาะสมกับการพักผ่อนและส่งเสริมสุขภาพ หากมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ ควรดำเนินการเป็นระยะ โดยให้ความสำคัญกับการปรับปรุงจุดที่ส่งผลกระทบต่อประสบการณ์ของผู้ใช้บริการโดยตรง เช่น การใช้วัสดุธรรมชาติ การเพิ่มพื้นที่สีเขียว และการจัดระเบียบองค์ประกอบของพื้นที่เพื่อลดความสับสนทางสายตาและเพิ่มความปลอดภัยแก่ผู้สูงอายุ

2. การบริหารจัดการคุณภาพและมาตรฐานด้านสาธารณสุข

ควรจัดตั้งคณะกรรมการกำกับคุณภาพการบริการเพื่อทำหน้าที่ติดตาม ประเมิน และพัฒนามาตรฐานการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยใช้มาตรฐานด้านบริการสุขภาพผู้สูงอายุเป็นกรอบอ้างอิงหลัก ควบคู่กับการนำระบบฐานข้อมูลและเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการติดตามคุณภาพน้ำ คุณภาพบริการ และข้อมูลด้านความปลอดภัย เพื่อเพิ่มความโปร่งใส ความน่าเชื่อถือ และประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ

3. การพัฒนาบุคลากรและระบบบริการฉุกเฉิน

ควรจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานมาตรฐานที่ครอบคลุมขั้นตอนการให้บริการ การดูแลความปลอดภัย และการส่งต่อผู้ป่วยฉุกเฉินอย่างชัดเจน พร้อมสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานสาธารณสุขในระดับอำเภอและจังหวัด เพื่อรองรับเหตุการณ์ฉุกเฉินได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในด้านบุคลากร ควรส่งเสริมการพัฒนาทักษะด้านสปา สุขภาพ และการดูแลผู้สูงอายุ รวมทั้งสนับสนุนการจ้างงานคนในพื้นที่และจัดระบบสวัสดิการที่เหมาะสม เพื่อรักษาคุณภาพการบริการและลดปัญหาการขาดแคลนบุคลากรในระยะยาว

4. การลงทุนและการพัฒนาการตลาด

ควรสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ และส่งเสริมรูปแบบการลงทุนแบบมีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อนำทรัพยากรทางการเงินมาใช้ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การยกระดับคุณภาพบริการ และการดำเนินกิจกรรมทางการตลาด

ในด้านการตลาด ควรมุ่งสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวให้ชัดเจน พัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพที่มีความแตกต่าง และขยายเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวและสุขภาพ เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง

3.3 ปัจจัยความล้มเหลววิกฤตและแนวทางป้องกันเชิงรุกเพื่อรักษาความยั่งยืนของโครงการ

ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าปัจจัยที่อาจส่งผลให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุไม่ประสบความสำเร็จมี 3 ประการสำคัญ ได้แก่ คุณภาพของผลิตภัณฑ์และบริการที่ไม่ตอบสนองความต้องการของตลาด การขาดการมีส่วนร่วมและความร่วมมือจากชุมชน และการสูญเสียความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว

1. หากแหล่งท่องเที่ยวยังคงให้บริการในลักษณะพื้นฐานโดยไม่มีการพัฒนากิจกรรมหรือประสบการณ์ด้านสุขภาพที่แตกต่างจากแหล่งน้ำพุร้อนทั่วไป จะทำให้ขาดความสามารถในการแข่งขันและไม่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับพื้นที่ได้ นอกจากนี้ ผู้บริหารหรือผู้รับผิดชอบโครงการจำเป็นต้องมีความเข้าใจต่อแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างถูกต้องก่อนกำหนดทิศทางการพัฒนา

2. การขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนอาจนำไปสู่ปัญหาการดำเนินงานที่ขาดเอกภาพ การประสานงานที่ไม่ต่อเนื่อง และการกระจายผลประโยชน์ที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งส่งผลต่อการยอมรับและการสนับสนุนจากคนในพื้นที่ สาเหตุสำคัญมักเกิดจากการสื่อสารที่ไม่ทั่วถึง การขาดความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายของโครงการ และการไม่มีเวทีให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ระยะเริ่มต้น

3. ความอ่อนไหวซึ่งถือเป็นปัจจัยที่มากที่สุด คือ ความปลอดภัยและสุขอนามัยของผู้สูงอายุ หากเกิดเหตุการณ์ด้านสุขภาพ การติดเชื้อจากการใช้บริการ หรือความล่าช้าในการช่วยเหลือกรณีฉุกเฉิน ย่อมส่งผลกระทบโดยตรงต่อภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะในยุคที่ข้อมูลสามารถเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างรวดเร็ว

เพื่อป้องกันความเสี่ยงดังกล่าว ควรจัดให้มีกลไกบริหารจัดการที่มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีความรับผิดชอบต่อสาธารณะ เริ่มจากการพัฒนาความรู้และความเข้าใจของผู้บริหารโครงการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้มีทิศทางร่วมกัน จากนั้นจึงจัดตั้งคณะกรรมการในสองระดับ ได้แก่ คณะกรรมการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และคณะกรรมการบริหารโครงการ เพื่อกำกับทิศทางการพัฒนาและติดตามผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้ ควรสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชนเกี่ยวกับเป้าหมายและประโยชน์ของโครงการ กำหนดหลักเกณฑ์การกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันการศึกษา เพื่อสนับสนุนการพัฒนาในทุกมิติ

ในด้านความปลอดภัยและสุขอนามัย ควรกำหนดมาตรการควบคุมคุณภาพที่ชัดเจน มีระบบประเมินความเสี่ยง แผนเผชิญเหตุ และระบบติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ทั้งในระดับราย เดือนและรายปี เพื่อรักษามาตรฐานการบริการ สร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้สูงอายุ และสนับสนุนความ ยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวในระยะยาว

4. นโยบายและการสนับสนุน

4.1 บทบาทของภาครัฐส่วนกลางและภาครัฐท้องถิ่นในการขับเคลื่อนการพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุ

บทบาทสำคัญของภาครัฐคือการทำหน้าที่เป็นผู้ประสาน สนับสนุน และสร้างกลไก ความร่วมมือระหว่างทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามา มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและดำเนินการพัฒนาดังแต่ระยะเริ่มต้น อย่างไรก็ตาม ในกรณี ที่การบริหารจัดการโดยภาครัฐและชุมชนมีข้อจำกัด อาจพิจารณาให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทผ่าน รูปแบบการให้สัมปทานหรือการร่วมลงทุน โดยรัฐต้องกำหนดเงื่อนไขและกลไกกำกับดูแลที่ชัดเจน เพื่อรักษาผลประโยชน์สาธารณะและความยั่งยืนของพื้นที่

บทบาทของภาครัฐสามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่

1. บทบาทของภาครัฐส่วนกลาง

ภาครัฐส่วนกลางมีหน้าที่สนับสนุนในระดับนโยบายและทรัพยากร ประกอบด้วย การกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในระดับประเทศ การสนับสนุน งบประมาณและทุนวิจัย การปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งน้ำพุร้อน เพื่อสุขภาพ การสนับสนุนการพัฒนาศูนย์กลางด้านสุขภาพและการท่องเที่ยว ตลอดจนการส่งเสริม การตลาดและภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศในระดับนานาชาติ

2. บทบาทของภาครัฐท้องถิ่น

ภาครัฐท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานเชิงพื้นที่ โดยรับผิดชอบการพัฒนาและ บำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ระบบคมนาคม ระบบไฟฟ้าส่องสว่าง การจัดการขยะ การรักษาความสะอาด และการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยรอบ

ในด้านการบริหารจัดการ ท้องถิ่นควรจัดตั้งคณะกรรมการหรือกลไกการมีส่วนร่วมของ ประชาชน จัดเวทีรับฟังความคิดเห็น และบรรจุโครงการเข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ควรกำหนดกลไกการกระจายผลประโยชน์กลับสู่ชุมชนอย่างเป็นธรรม รวมทั้งสนับสนุน สิ่งอำนวยความสะดวกตามหลักการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล ระบบขนส่งที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ การ ประชาสัมพันธ์เชิงรุก และการสนับสนุนบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขเพื่อดูแลความ ปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

อีกประเด็นสำคัญคือการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อเพิ่มความหลากหลายของกิจกรรมและกระจายรายได้สู่ชุมชนในวงกว้าง

4.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างยั่งยืน

1. นโยบายด้านการจัดเขตพื้นที่และโครงสร้างพื้นฐาน

ควรกำหนดให้บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐเป็นพื้นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุอย่างชัดเจน เพื่อใช้เป็นกรอบในการวางแผนพัฒนาและกำหนดภาพลักษณ์ของพื้นที่การพัฒนาควรตั้งอยู่บนฐานความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับความต้องการของตลาด ควบคู่กับการยกระดับโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกตามหลักการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล รวมทั้งจัดมาตรการสนับสนุนหรือแรงจูงใจสำหรับผู้ประกอบการและชุมชนที่ดำเนินการตามมาตรฐานดังกล่าว

2. นโยบายด้านการลงทุนและแหล่งทุน

ควรจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในระดับพื้นที่ พร้อมทั้งส่งเสริมมาตรการทางภาษีและสิทธิประโยชน์สำหรับผู้ประกอบการหรือวิสาหกิจชุมชนที่เข้าร่วมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงสนับสนุนรูปแบบการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านเงินทุนและการบริหารจัดการ

3. นโยบายด้านการพัฒนาบุคลากร

ควรจัดตั้งศูนย์พัฒนาบุคลากรด้านสปา เวลเนส และการดูแลผู้สูงอายุในระดับจังหวัด เพื่อทำหน้าที่พัฒนาทักษะและยกระดับมาตรฐานวิชาชีพของบุคลากรในพื้นที่ ทั้งด้านการบริการสุขภาพ การดูแลผู้สูงอายุ และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ควบคู่กับการส่งเสริมระบบรับรองคุณวุฒิวิชาชีพและมาตรฐานการให้บริการ

4. นโยบายด้านกฎหมายและมาตรฐาน

ควรพัฒนามาตรฐานรับรองเฉพาะสำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือกำกับคุณภาพและความปลอดภัยของบริการ พร้อมทั้งปรับปรุงกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาให้มีความคล่องตัวมากขึ้น รวมถึงจัดตั้งกลไกกำกับดูแลในระดับจังหวัดเพื่อประสานงานและติดตามมาตรฐานการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

4.3 ตัวแบบความร่วมมือพหุภาคีและกลไกประสานในการพัฒนาพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

รูปแบบความร่วมมือที่เหมาะสมต่อการพัฒนาบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐคือความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน และสถาบันการศึกษา โดยแต่ละภาคส่วนมีบทบาทที่แตกต่างแต่เกื้อหนุนกัน

ภาครัฐทำหน้าที่กำหนดนโยบาย สนับสนุนงบประมาณ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และกำกับมาตรฐานการดำเนินงาน ภาคเอกชนรับผิดชอบด้านการลงทุน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการ และการตลาด ขณะที่ภาคชุมชนมีบทบาทในการร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนา ดูแล

ทรัพยากรธรรมชาติ ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และเป็นผู้มีส่วนร่วมในระบบบริการ โดยต้องได้รับการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

สำหรับสถาบันการศึกษา มีบทบาทในการสนับสนุนองค์ความรู้ การวิจัย และการพัฒนาศักยภาพบุคลากร โดยเฉพาะการศึกษาศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ การยกระดับมาตรฐานสุขอนามัย การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม และการติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

ความร่วมมือระหว่างทั้ง 4 ภาคส่วนจะช่วยเชื่อมโยงทรัพยากร งบประมาณ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทุนทางสังคมเข้าด้วยกัน อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน และสามารถดำเนินการได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว

5. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ประเด็นสำคัญที่ควรให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน เนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานที่กำหนดความสามารถในการแข่งขันและความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาควรอ้างอิงมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและเชื่อมโยงผู้ประกอบการในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้และสร้างมูลค่าเพิ่มแก่เศรษฐกิจชุมชน

ในด้านการเตรียมข้อมูลสำหรับการพัฒนา คณะผู้วิจัยควรศึกษาศักยภาพของทรัพยากรน้ำพุร้อนอย่างเป็นระบบ โดยตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำในประเด็นสำคัญ ได้แก่ อุณหภูมิ ค่าความเป็นกรด-ด่าง ปริมาณแร่ธาตุ ความขุ่น และปริมาณน้ำที่ไหลเวียนตลอดปี ควบคู่กับการศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์และบริการที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

นอกจากนี้ ควรจัดทำฐานข้อมูลนักท่องเที่ยวที่ครอบคลุมจำนวนผู้ใช้บริการ ความถี่ในการเดินทาง ระยะเวลาพำนัก ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคน และระดับความพึงพอใจ เพื่อนำมาใช้วิเคราะห์แนวโน้มตลาดและเปรียบเทียบกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทเดียวกัน ข้อมูลดังกล่าวจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนา การวางแผนการตลาด และการประเมินความคุ้มค่าของการลงทุนในอนาคต

ในระดับพื้นที่ ควรมีการประเมินศักยภาพและความพร้อมของชุมชนโดยรอบอย่างรอบด้าน รวมถึงการวิเคราะห์ความเสี่ยงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการ เพื่อนำผลการศึกษาไปจัดทำแผนธุรกิจ แผนปฏิบัติการ และระบบติดตามประเมินผลที่มีความชัดเจนและสามารถนำไปใช้ได้จริง

อีกประเด็นหนึ่ง值得พิจารณา คือ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลด้านสุขภาพมาประยุกต์ใช้ร่วมกับบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อเพิ่มคุณค่าและสร้างความแตกต่างให้กับพื้นที่ โดยอาจพัฒนาไปสู่รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอัจฉริยะผ่านการใช้อุปกรณ์สวมใส่สำหรับติดตามข้อมูลสุขภาพของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เช่น อัตราการเต้นของหัวใจ ความดันโลหิต ระดับการเคลื่อนไหวของร่างกาย หรือคุณภาพการนอนหลับในระหว่างเข้าร่วมกิจกรรม

ข้อมูลที่ได้สามารถใช้เป็นเครื่องมือเฝ้าระวังความเสี่ยงด้านสุขภาพและเพิ่มความปลอดภัยในการใช้บริการ ขณะเดียวกันยังสามารถนำมาวิเคราะห์และจัดทำรายงานสุขภาพเฉพาะบุคคล เพื่อ

สะท้อนผลลัพธ์ด้านสุขภาวะที่เกิดขึ้นหลังเข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่ รายงานดังกล่าวจะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของบริการ และเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์ของการใช้บริการน้ำพุร้อนและกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ

การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลด้านสุขภาพเข้ากับการพัฒนาผลิตภัณฑ์และระบบบริการควบคู่กับการวางแผนดำเนินงานที่ชัดเจน จะช่วยเพิ่มศักยภาพของพื้นที่ในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่มีมาตรฐาน สามารถสร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่นักท่องเที่ยว และรองรับการพัฒนาในระยะยาวได้อย่างเป็นรูปธรรม

ผลการพัฒนากลยุทธ์และแนวทางปฏิบัติสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปวงนิมวัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ

1. ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ จังหวัดเชียงราย สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1.1 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมปัจจัยภายนอกระดับมหภาคที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ณ บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ โดยใช้การวิเคราะห์ PESTEL Analysis พบว่า

1.1.1 ปัจจัยทางการเมือง (Political Factor) นโยบายด้านเศรษฐกิจสุขภาพและการส่งเสริมการสูงวัยอย่างมีคุณภาพของภาครัฐเป็นปัจจัยสนับสนุนสำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่เนื่องจากเอื้อต่อการจัดสรรงบประมาณ การดำเนินโครงการ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับบ่อน้ำพุร้อน อย่างไรก็ตาม ความไม่แน่นอนของนโยบายและงบประมาณจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอาจส่งผลให้การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานระยะยาวขาดความต่อเนื่อง

1.1.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (Economic Factor) การขยายตัวของตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกำลังซื้อของผู้สูงอายุที่พำนักระยะยาวเป็นโอกาสสำคัญในการสร้างรายได้และกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสู่ชุมชน ขณะที่ภาวะเงินเฟ้อและค่าครองชีพที่สูงขึ้นอาจลดกำลังซื้อและจำกัดการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุบางกลุ่ม

1.1.3 ปัจจัยทางสังคม (Societal Factor) จังหวัดเชียงรายมีสัดส่วนผู้สูงอายุร้อยละ 25.44 ซึ่งอยู่ในระดับสูงของประเทศ ประกอบกับแนวโน้มการดูแลสุขภาพ การพักผ่อนเพื่อฟื้นฟูร่างกาย และความนิยมในกิจกรรมธรรมชาติบำบัด ส่งผลให้เกื้อหนุนผู้ใช้บริการที่มีขนาดใหญ่และมีความต้องการอย่างต่อเนื่อง รองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพด้วยน้ำพุร้อนได้เป็นอย่างดี

1.1.4 ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (Technological Factor) ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสุขภาพ เช่น อุปกรณ์สวมใส่อัจฉริยะและระบบการแพทย์ทางไกล ช่วยเพิ่มความปลอดภัยและสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ใช้บริการ โดยเฉพาะด้านการดูแลสุขภาพในภาวะฉุกเฉิน อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัลของผู้สูงอายุ รวมถึงการขาดระบบฐานข้อมูลและระบบจองบริการออนไลน์ในระดับท้องถิ่น ยังเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงนักท่องเที่ยวจากพื้นที่อื่น

1.1.5 ปัจจัยด้านกฎหมาย (Legal Factor) ข้อกำหนดและมาตรฐานการอนุญาตประกอบกิจการด้านสุขภาพและสปาออนเซ็นมีส่วนผลักดันให้ผู้ประกอบการยกระดับคุณภาพการ

ให้บริการตามมาตรฐานสากล ขณะที่ข้อกำหนดด้านการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล โดยเฉพาะข้อมูลสุขภาพ มีความซับซ้อนและต้องอาศัยบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ ซึ่งยังเป็นข้อจำกัดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาระบบรองรับ

1.1.6 ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Factor) แนวโน้มการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบและมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นปัจจัยสนับสนุนการสร้างภาพลักษณ์ด้านสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในทางตรงกันข้าม ปัญหาภัยแล้งและอุทกภัยที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอาจส่งผลกระทบต่อปริมาณ คุณภาพแร่ธาตุ และอุณหภูมิของน้ำพุร้อนธรรมชาติ อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ตารางที่ 11 สรุปปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาสและอุปสรรคจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมมหภาค

โอกาส (Opportunities)	คะแนน	อุปสรรค (Treats)	คะแนน
O1 นโยบายเศรษฐกิจสุขภาพและการส่งเสริมการสูงวัยอย่างมีศักยภาพของส่วนกลางช่วยหนุนการอนุมัติงบประมาณพัฒนาพื้นที่	5	T1 ความไม่แน่นอนเชิงนโยบายและการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองทำให้โครงการและงบประมาณขาดความต่อเนื่อง	3
O2 การขยายตัวของตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกลุ่มผู้สูงอายุ พำนักระยะยาวสร้างโอกาสการเติบโตทางเศรษฐกิจ	4	T2 ภาวะเงินเฟ้อและต้นทุนค่าครองชีพที่สูงขึ้นลดทอนกำลังซื้อและจำกัดงบประมาณการเดินทางของผู้สูงอายุ	4
O3 สัดส่วนประชากรสูงวัยในจังหวัดเชียงรายที่สูงเป็นอันดับ 11 ของประเทศช่วยสร้างฐานตลาดผู้บริโภคที่หนาแน่น	5	T3 ช่องว่างทางทักษะดิจิทัลของผู้สูงอายุและการขาดระบบข้อมูลสารสนเทศของท้องถิ่นทำให้สูญเสียโอกาสทางการตลาด	4
O4 ค่านิยมทางสังคมสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นการพักผ่อนและการแสวงหาธรรมชาติ บำบัดช่วยเพิ่มความต้องการใช้บริการน้ำพุร้อน	4	T4 ความซับซ้อนของกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลด้านข้อมูลสุขภาพสร้างข้อจำกัดในการจัดการแก่บุคลากรท้องถิ่น	3
O5 ความก้าวหน้าของนวัตกรรมเทคโนโลยีสุขภาพและระบบแพทย์ทางไกลช่วยเพิ่มทางเลือกการดูแลสุขภาพปลอดภัย	4	T5 ปัญหาภัยแล้งและมหาอุทกภัยซ้ำซากจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศกระทบต่อความเสถียรของทรัพยากรน้ำพุร้อน	4
O6 มาตรฐานกฎหมายสถานประกอบการเพื่อสุขภาพช่วยยกระดับ	4		

โอกาส (Opportunities)	คะแนน	อุปสรรค (Treats)	คะแนน
การรับรองคุณภาพและความเชื่อมั่นสู่ระดับสากล			
07 กระแสความนิยมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบเอื้อต่อการขับเคลื่อนภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวสีเขียว	4		

1.2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายในเชิงลึกศักยภาพและขีดความสามารถพื้นที่ตามมิติตัวแปรเชิงพื้นที่เพื่อวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จจังหวัดเชียงราย พบว่า

1.2.1 มิติทุนทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จมีคุณภาพน้ำแร่ธรรมชาติที่โดดเด่น โดยมีอุณหภูมิคงที่ประมาณ 80–90 องศาเซลเซียส และมีแร่ธาตุสำคัญ เช่น กำมะถัน แคลเซียม และแมกนีเซียม ซึ่งเอื้อต่อการดูแลสุขภาพและบรรเทาอาการทางผิวหนังและระบบข้อต่อ นอกจากนี้ พื้นที่ยังมีทัศนียภาพริมลำห้วยโป่งน้ำร้อนที่ร่มรื่น และใช้ระบบหมุนเวียนน้ำแร่แบบไหลผ่านโดยไม่นำน้ำกลับมาใช้ซ้ำ ช่วยรักษาคุณภาพและความสะอาดของน้ำได้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดด้านจำนวนและความสะอาดของห้องสุขาและบ่อแช่ที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ รวมถึงการขาดระบบเผยแพร่ผลการตรวจคุณภาพน้ำต่อสาธารณะอย่างเป็นระบบ

1.2.2 มิติศักยภาพการรองรับเชิงการบริหารจัดการ

แหล่งท่องเที่ยวได้รับการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานให้มีความปลอดภัยมากขึ้น มีการกำหนดวันและเวลาเปิดให้บริการ รวมถึงช่วงปิดเพื่อบำรุงรักษาอย่างชัดเจน อีกทั้งมีความร่วมมือกับเทศบาลตำบลดอยฮางในการบริหารจัดการพื้นที่ ซึ่งช่วยสร้างการจ้างงานและกระจายรายได้สู่ชุมชน ขณะที่ข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและผู้ที่มีข้อจำกัดด้านการเคลื่อนไหว เช่น ทางลาดและพื้นกันลื่นที่ยังไม่ครอบคลุม รวมทั้งการขาดระบบฐานข้อมูล ระบบจองบริการออนไลน์ และสื่อประชาสัมพันธ์หลายภาษา

1.2.3 มิติทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมสุขภาพชุมชน

ตำบลดอยฮางมีทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรชุมชนที่สามารถสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุได้อย่างมีศักยภาพ โดยเฉพาะมะเขื่อนดอยฮางชาพื้นถิ่น เหมียง ชาอัสสัม และกาแฟอาราบิก้าที่ปลูกในระบบวนเกษตร ซึ่งสามารถต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์สุขภาพ ผลิตภัณฑ์สมุนไพร และเครื่องดื่มเพื่อการฟื้นฟูสุขภาพหลังการแช่น้ำพุร้อน นอกจากนี้ ชุมชนยังมีภูมิปัญญาการผลิตยาหม่องสมุนไพรและผ้าทอชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมและผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมควบคู่กับการท่องเที่ยวได้ อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้ให้บริการนวดแผนไทยยังมีข้อจำกัดด้านทักษะวิชาชีพและมาตรฐานการบริการ โดยเฉพาะความรู้ในการดูแลผู้สูงอายุและการประเมินสภาพร่างกายเฉพาะบุคคล สถานที่และอุปกรณ์บางส่วนมีสภาพเก่าและยังขาดความเป็นส่วนตัวในการให้บริการ นอกจากนี้ ยังไม่มีการออกแบบโปรแกรมสุขภาพและผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จอย่างชัดเจน ส่งผลให้บริการ

นวดและผลิตภัณฑ์ชุมชนยังไม่สามารถสร้างความแตกต่างจากตลาดทั่วไป และยังมีบทบาทเป็นเพียงกิจกรรมสนับสนุนมากกว่าผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวหลัก

1.2.4 มิติข้อมูลสะท้อนกลับด้านสมรรถนะการบริการจากผู้ใช้ประโยชน์จริง

ผลการสำรวจผู้สูงอายุพบว่า การต้อนรับและการให้บริการของเจ้าหน้าที่ได้รับความพึงพอใจในระดับสูง สะท้อนถึงคุณภาพการบริการที่เป็นจุดแข็งของแหล่งท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม ผู้ใช้บริการได้สะท้อนข้อจำกัดด้านความปลอดภัยและการรองรับเหตุฉุกเฉิน โดยเฉพาะการขาดอุปกรณ์กู้ชีพที่จำเป็น เช่น เครื่องกระตุกหัวใจไฟฟ้าอัตโนมัติ (AED) และห้องปฐมพยาบาลที่มีความพร้อมและเป็นสัดส่วนสำหรับรองรับเหตุฉุกเฉินที่อาจเกิดขึ้นจากการแช่น้ำพุร้อน

ตารางที่ 12 สรุปปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อนจากการวิเคราะห์ขีดความสามารถเชิงพื้นที่

จุดแข็ง (Strengths)	คะแนน	จุดอ่อน (Weakness)	คะแนน
S1 คุณภาพแร่ธาตุและอุณหภูมิน้ำพุร้อนธรรมชาติมีความโดดเด่นและมีคุณสมบัติสูงเชิงการบำบัดรักษาโรค	5	W1 จำนวนและความสะอาดของระบบสุขาภิบาลรวมถึงบ่อแช่บริการยังไม่เพียงพอต่อปริมาณความต้องการ	5
S2 สภาพภูมิทัศน์ธรรมชาติรายรอบลำห้วยมีความร่มรื่นสมบูรณ์เอื้อต่อการผ่อนคลายร่างกายและจิตใจ คะแนนความสำคัญ	4	W2 สิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะทางและการออกแบบเพื่อมวลชน เช่น ทางลาดและพื้นกันลื่นยังไม่สมบูรณ์	5
S3 คุณภาพมาตรฐานการให้บริการ นวดแผนไทยมีความเชี่ยวชาญและได้รับความนิยมจากผู้สูงอายุสูง คะแนนความสำคัญ	4	W3 ขาดแคลนอุปกรณ์กู้ชีพฉุกเฉินขั้นสูงและห้องปฐมพยาบาลเฉพาะทางที่ได้มาตรฐานความปลอดภัย	4
S4 มาตรฐานโครงสร้างพื้นฐานได้รับการปรับปรุงและมีแผนบริหารจัดการรับมือภัยอุทกภัยอย่างชัดเจน	4	W4 ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบการจองคิว และสื่อประชาสัมพันธ์สองภาษายังมีข้อจำกัดในการใช้งาน	5
S5 ระบบบริหารจัดการพื้นที่แบบมีส่วนร่วมช่วยสร้างโอกาสการจ้างงานและกระจายรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน	4	W5 กิจกรรมนันทนาการเชิงวัฒนธรรมและเมนูบริการอาหารสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุยังขาดความหลากหลาย	3
S6 ระบบจัดการน้ำแร่ธรรมชาติใช้การไหลผ่านต่อเนื่องโดยไม่นำน้ำกลับมาใช้ซ้ำช่วยรักษาความสะอาดปลอดภัย	5	W6 ขาดกลไกการรายงานผลและการเผยแพร่ผลการตรวจสอบคุณภาพน้ำพุร้อนต่อสาธารณะอย่างสม่ำเสมอ	3

จุดแข็ง (Strengths)	คะแนน	จุดอ่อน (Weakness)	คะแนน
S7 อัตลักษณ์สมุนไพรมะแขว่นค้อยฮางและข้าป่ามีน้ำมันหอมระเหยและแร่ธาตุเฉพาะตัวสูงเอื้อต่อการทำหัตถการลดการอักเสบกล้ามเนื้อของผู้สูงอายุ	5	W7 มาตรฐานวิชาชีพของกลุ่มนวดแผนไทยและระบบสุขอนามัยของอุปกรณ์เครื่องใช้และสถานที่นวดยังอยู่ในระดับปานกลางและขาดความเป็นสัดส่วน	4
S8 ต้นทุนพืชเศรษฐกิจประเภทเหียงชาอัสสัม และกาแฟอาราบิกามีสารต้านอนุมูลอิสระสูงพร้อมรองรับการพัฒนาเป็นกิจกรรมโภชนบำบัดและนวัตกรรมสปาแช่ตัว	4	W8 ขาดการออกแบบโปรแกรมกิจกรรมและผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกชุมชนที่เชื่อมโยงร้อยเรียงเป็นเรื่องราวเดียวกันกับทรัพยากรบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ	5
S9 ภูมิปัญญาการทำยาหม่องสมุนไพรและผ้าทอชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมีความพร้อมในการยกระดับสู่ห่วงโซ่อุปทานที่ระลึกเชิงสุขภาพสร้างประสบการณ์วัฒนธรรมร่วม	4		

2. ผลการวิเคราะห์ตำแหน่งทางยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปวงมัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ

2.1 ผลการวิเคราะห์ตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ในสภาวะปัจจุบัน

การประเมินค่าคะแนนปัจจัยภายนอกของแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ จากผลการคำนวณค่าคะแนนถ่วงน้ำหนักในตารางประเมินสภาพแวดล้อม สามารถวิเคราะห์พิกัดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ในสภาวะปัจจุบันได้ดังนี้

ตารางที่ 13 ปัจจัยภายนอกด้านโอกาสและอุปสรรค

โอกาส (Opportunities)	คะแนน	ถ่วงน้ำหนัก (ค่าเท่ากับ 1.0)	คะแนนจริง
O1 นโยบายเศรษฐกิจสุขภาพและการส่งเสริมการสูงวัยอย่างมีศักยภาพของส่วนกลางช่วยหนุนการอนุมัติงบประมาณพัฒนาพื้นที่	5	0.2	1
O2 การขยายตัวของตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกลุ่มผู้สูงอายุผ่านระยะยาวสร้างโอกาสการเติบโตทางเศรษฐกิจ	4	0.18	0.72
O3 สัดส่วนประชากรสูงวัยในจังหวัดเชียงรายที่สูงเป็นอันดับ 11 ของประเทศช่วยสร้างฐานตลาดผู้บริโภคที่หนาแน่น	5	0.15	0.75

O4 ค่านิยมทางสังคมสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นการพักผ่อนและการแสวงหาธรรมชาติบำบัดช่วยเพิ่มความต้องการใช้บริการน้ำพุร้อน	4	0.15	0.6
O5 ความก้าวหน้าของนวัตกรรมเทคโนโลยีสุขภาพและระบบแพทย์ทางไกลช่วยเพิ่มทางเลือกการดูแลสุขภาพพลอดภัย	4	0.1	0.4
O6 มาตรฐานกฎหมายสถานประกอบการเพื่อสุขภาพช่วยยกระดับการรับรองคุณภาพและความเชื่อมั่นสู่ระดับสากล	4	0.12	0.48
O7 กระแสความนิยมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบเอื้อต่อการขับเคลื่อนภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวสีเขียว	4	0.1	0.4
รวมคะแนนปัจจัยโอกาส			4.35
อุปสรรค (Treats)	คะแนน	ถ่วงน้ำหนัก (ค่าเท่ากับ 1.0)	คะแนนจริง
T1 ความไม่แน่นอนเชิงนโยบายและการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองทำให้โครงการและงบประมาณขาดความต่อเนื่อง	3	0.18	0.54
T2 ภาวะเงินเฟ้อและต้นทุนค่าครองชีพที่สูงขึ้นลดทอนกำลังซื้อและจำกัดงบประมาณการเดินทางของผู้สูงอายุ	4	0.22	0.88
T3 ช่องว่างทางทักษะดิจิทัลของผู้สูงอายุและการขาดระบบข้อมูลสารสนเทศของท้องถิ่นทำให้สูญเสียโอกาสทางการตลาด	4	0.2	0.8
T4 ความซับซ้อนของกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลด้านข้อมูลสุขภาพสร้างข้อจำกัดในการจัดการแก้ปัญหาการท้องถิ่น	3	0.12	0.36
T5 ปัญหาภัยแล้งและมหาอุทกภัยซ้ำซากจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศกระทบต่อความเสถียรของทรัพยากรน้ำพุร้อน	4	0.28	1.12
รวมคะแนนปัจจัยอุปสรรค			3.7

*คะแนนรวมปัจจัยภายนอก (โอกาส-อุปสรรค) เท่ากับ 0.65

การประเมินค่าคะแนนปัจจัยภายในของแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ จากผลการคำนวณค่าคะแนนถ่วงน้ำหนักในตารางประเมินสภาพแวดล้อม สามารถวิเคราะห์พิกัดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ในสภาวะปัจจุบันได้ดังนี้

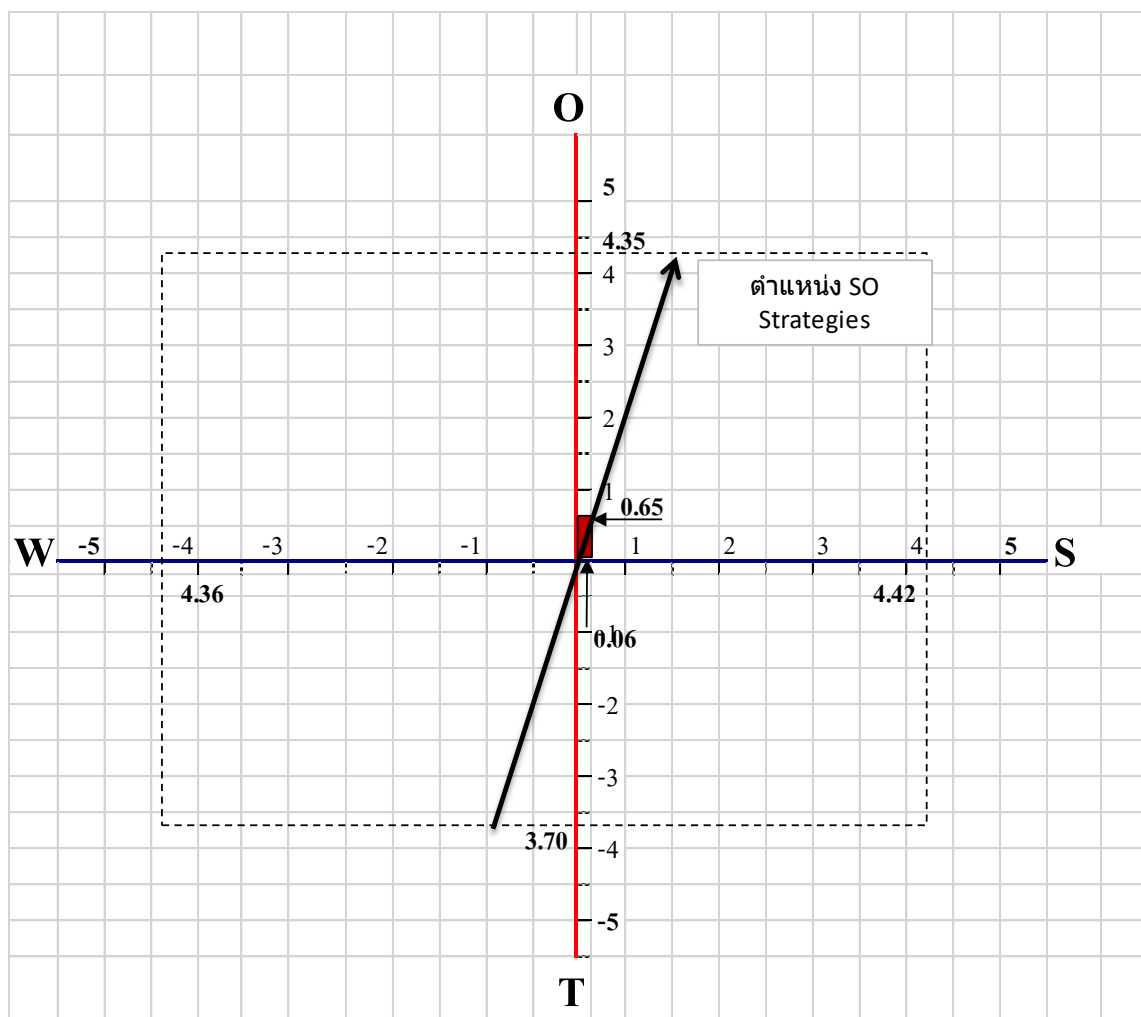
ตารางที่ 14 ปัจจัยภายในด้านจุดแข็งและจุดอ่อน

จุดแข็ง (Strengths)	คะแนน	ถ่วงน้ำหนัก (ค่าเท่ากับ 1.0)	คะแนนจริง
S1 คุณภาพแร่ธาตุและอุณหภูมิน้ำพุร้อนธรรมชาติมีความโดดเด่นและมีคุณสมบัติสูงเชิงการบำบัดรักษาโรค	5	0.16	0.8
S2 สภาพภูมิทัศน์ธรรมชาติรายรอบลำห้วยมีความร่มรื่นสมบูรณ์เอื้อต่อการผ่อนคลายร่างกายและจิตใจ คะแนนความสำคัญ	4	0.1	0.4
S3 คุณภาพมาตรฐานการให้บริการนวดแผนไทยมีความเชี่ยวชาญและได้รับความนิยมจากผู้สูงอายุสูง คะแนนความสำคัญ	4	0.11	0.44
S4 มาตรฐานโครงสร้างพื้นฐานได้รับการปรับปรุงและมีแผนบริหารจัดการรับมือภัยอุทกภัยอย่างชัดเจน	4	0.09	0.36
S5 ระบบบริหารจัดการพื้นที่แบบมีส่วนร่วมช่วยสร้างโอกาสการจ้างงานและกระจายรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน	4	0.09	0.36
S6 ระบบจัดการน้ำแร่ธรรมชาติใช้การไหลผ่านต่อเนื่องโดยไม่นำน้ำกลับมาใช้ซ้ำช่วยรักษาความสะอาดปลอดภัย	5	0.12	0.6
S7 อัตลักษณ์สมุนไพรมะแขว่นดอยฮางและชาป่ามีน้ำมันหอมระเหยและแร่ธาตุเฉพาะตัวสูงเอื้อต่อการทำหัตถการลดการอักเสบกล้ามเนื้อของผู้สูงอายุ	5	0.14	0.7
S8 ต้นทุนพืชเศรษฐกิจประเภทเหมาียง ชาอัสสัม และกาแฟอาราบิกามีสารต้านอนุมูลอิสระสูงพร้อมรองรับการพัฒนาเป็นกิจกรรมโภชนาบำบัดและนวัตกรรมการสปาแช่ตัว	4	0.1	0.4
S9 ภูมิปัญญาการทำยาหม่องสมุนไพรและผ้าทอชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมีความพร้อมในการยกระดับสู่ห่วงโซ่ของที่ระลึกเชิงสุขภาพสร้างประสบการณ์วัฒนธรรมร่วม	4	0.09	0.36
รวมคะแนนปัจจัยจุดแข็ง			4.42

จุดอ่อน (Weakness)	คะแนน	ถ่วงน้ำหนัก (ค่าเท่ากับ 1.0)	คะแนนจริง
W1 จำนวนและความสะอาดของระบบสุขาภิบาลรวมถึง บ่อบำบัดการยังไม่เพียงพอต่อปริมาณความต้องการ	5	0.16	0.8
W2 สิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะทางและการออกแบบเพื่อ มวลชน เช่น ทางลาดและพื้นกันลื่นยังไม่สมบูรณ์	5	0.15	0.75
W3 ขาดแคลนอุปกรณ์กู้ชีพฉุกเฉินขั้นสูงและห้อง ปฐมพยาบาลเฉพาะทางที่ได้มาตรฐานความปลอดภัย	4	0.14	0.56
W4 ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบการจองคิว และสื่อ ประชาสัมพันธ์สองภาษายังมีข้อจำกัดในการใช้งาน	5	0.11	0.55
W5 กิจกรรมนันทนาการเชิงวัฒนธรรมและเมนูบริการอาหาร สุขภาพสำหรับผู้สูงอายุยังขาดความหลากหลาย	3	0.1	0.3
W6 ขาดกลไกการรายงานผลและการเผยแพร่ผลการ ตรวจสอบคุณภาพน้ำพร้อมต่อสาธารณะอย่างสม่ำเสมอ	3	0.09	0.27
W7 มาตรฐานวิชาชีพของกลุ่มนวดแผนไทยและระบบ สุขอนามัยของอุปกรณ์เครื่องใช้และสถานที่นวดยังอยู่ในระดับ ปานกลางและขาดความเป็นสัดส่วน	4	0.12	0.48
W8 ขาดการออกแบบโปรแกรมกิจกรรมและผลิตภัณฑ์ของที่ ระลึกชุมชนที่เชื่อมโยงร้อยเรียงเป็นเรื่องราวเดียวกันกับ ทรัพยากรบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ	5	0.13	0.65
รวมคะแนนปัจจัยจุดอ่อน			4.36

*คะแนนรวมปัจจัยภายใน (จุดแข็ง-จุดอ่อน) เท่ากับ 0.06

ผลการประเมินปัจจัยภายใน คะแนนรวมของปัจจัยด้านจุดแข็งมีค่าเท่ากับ 4.42 คะแนน หักลบด้วยคะแนนรวมของปัจจัยด้านจุดอ่อนที่มีค่าเท่ากับ 4.36 คะแนน ส่งผลให้มีคะแนนรวมปัจจัยภายในสุทธิบนแกนนอนเท่ากับ บวก 0.06 คะแนน

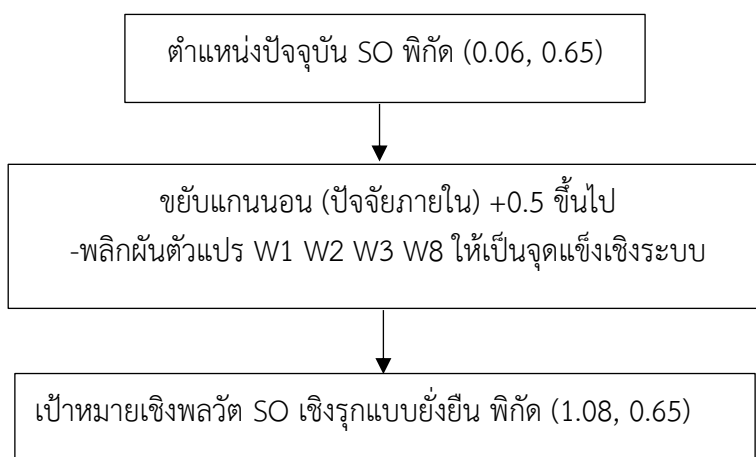
ภาพที่ 2 กราฟแสดงผลการวิเคราะห์ตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ในสถานะปัจจุบัน

เมื่อนำค่าคู่ลำดับของปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.06 และ 0.65 มาวิเคราะห์ตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ พบว่าตำแหน่งดังกล่าวอยู่ในพื้นที่สถานะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาและการเติบโต (SO Strategies) แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ที่มีโอกาสจากสภาพแวดล้อมภายนอกในระดับสูง และมีศักยภาพภายในที่สามารถสนับสนุนการพัฒนาได้

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณารายละเอียดของตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ พบว่าค่าปัจจัยภายในมีค่าอยู่ใกล้จุดสมดุลของแกนค่อนข้างมาก เนื่องจากคะแนนด้านจุดแข็งและจุดอ่อนมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย สะท้อนให้เห็นว่า แม้พื้นที่จะมีต้นทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติและโอกาสทางการท่องเที่ยวที่โดดเด่น แต่ยังคงมีข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการ โครงสร้างพื้นฐาน และระบบบริการที่ส่งผลต่อศักยภาพการพัฒนาในภาพรวม ดังนั้น สถานะทางยุทธศาสตร์ในปัจจุบันจึงเป็นสถานะที่เอื้อต่อการพัฒนาเชิงรุก แต่ยังจำเป็นต้องปรับปรุงปัจจัยภายในบางประการเพื่อเพิ่มความมั่นคงและความพร้อมในการพัฒนาในระยะยาว

2.2 การวิเคราะห์ตำแหน่งทางยุทธศาสตร์เชิงพลวัต

เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับสังคมสูงวัยและมุ่งสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวสุขภาพแบบองค์รวม พื้นที่จำเป็นต้องพัฒนาปัจจัยภายในให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น เนื่องจากแม้สภาพแวดล้อมภายนอกจะเอื้อต่อการพัฒนา แต่ศักยภาพภายในยังมีข้อจำกัดบางประการที่ส่งผลกระทบต่อความพร้อมในการรองรับการเติบโตในอนาคต โดยมีแนวทางการขับเคลื่อนตัวแปรดังนี้

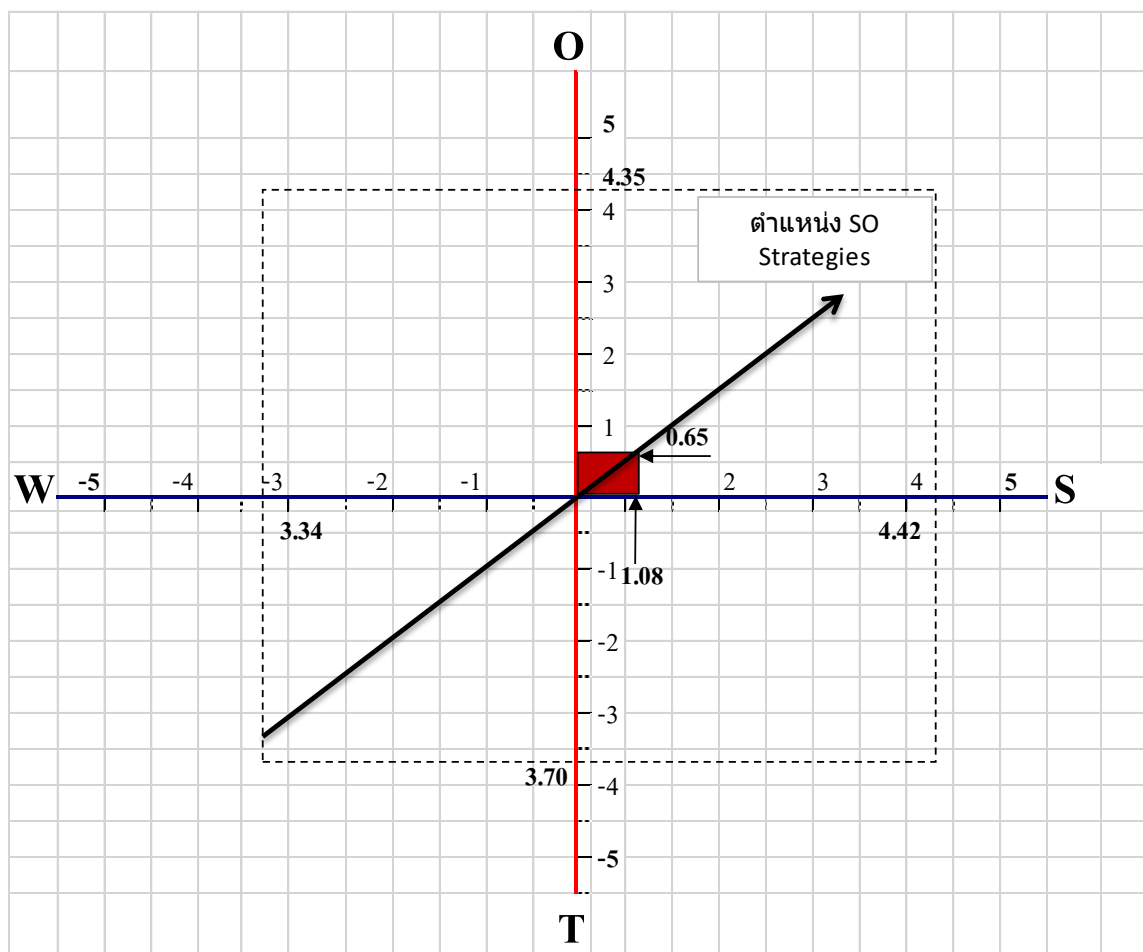
ภาพที่ 3 การวิเคราะห์ตำแหน่งทางยุทธศาสตร์เชิงพลวัต

ประเด็นสำคัญที่ควรให้ความสำคัญ คือ การเพิ่มระดับคะแนนปัจจัยภายในให้สูงขึ้นอย่างน้อย 0.50 คะแนน เพื่อให้จุดแข็งมีน้ำหนักมากกว่าจุดอ่อนอย่างชัดเจน ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจัยภายนอกมีระดับโอกาสค่อนข้างสูงอยู่แล้วจากแนวโน้มการขยายตัวของสังคมสูงวัย นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และความต้องการด้านสุขภาพที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยภายในที่ควรได้รับการพัฒนาเป็นลำดับแรก ได้แก่ W1 การปรับปรุงระบบสุขภาพและยกระดับความสะอาดของห้องน้ำและบ่อแช่น้ำร้อนให้ได้มาตรฐาน W2 การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและผู้มีข้อจำกัดด้านการเคลื่อนไหว เช่น ทางลาด พื้นกันลื่น และอุปกรณ์สนับสนุนการเข้าถึงพื้นที่ W3 การเสริมความพร้อมด้านความปลอดภัยทางสุขภาพ โดยจัดหาอุปกรณ์ช่วยชีวิตเบื้องต้น เช่น เครื่องกระตุกหัวใจไฟฟ้าอัตโนมัติ และจัดพื้นที่ปฐมพยาบาลที่เหมาะสม และ W8 การพัฒนากิจกรรมสุขภาพ ผลิตภัณฑ์ชุมชน และของที่ระลึกให้เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของบ่อน้ำพุร้อนผาเสริญอย่างเป็นระบบ

หากสามารถยกระดับการดำเนินงานในประเด็นดังกล่าวจนทำให้คะแนนจุดอ่อนที่ปัจจุบันอยู่ในระดับ 5 ลดลงเหลือระดับ 3 เป็นอย่างน้อย จะส่งผลให้ค่าคะแนนรวมด้านจุดอ่อนลดลงจาก 4.42 เหลือประมาณ 3.34 และทำให้คะแนนสุทธิของปัจจัยภายในเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 1.02 คะแนน ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนว่าพื้นที่จะมีความพร้อมภายในสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ที่ 1.08 ทำให้จุดแข็งจะมีน้ำหนักเหนือกว่าจุดอ่อนอย่างชัดเจน และส่งผลให้ตำแหน่งทางยุทธศาสตร์มีความมั่นคงมากขึ้น

สามารถรองรับการพัฒนาสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืนในระยะยาว

ภาพที่ 4 กราฟการวิเคราะห์ตำแหน่งทางยุทธศาสตร์เชิงพลวัต

3. การพัฒนากลยุทธ์ด้วยการวิเคราะห์ TOWS Matrix

ตารางที่ 15 ผลการวิเคราะห์ TOWS Matrix เพื่อกำหนดกลยุทธ์และแนวทางเชิงบูรณาการ

ปัจจัย ภายนอก	ปัจจัยภายใน	
	จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
โอกาส (O)	กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategy) กลยุทธ์ที่ 1 สร้างสรรค์นวัตกรรมบริการ วาริบำบัดและโภชนาการ (SO พัฒนาจาก จุดแข็ง S1 S3 S7 S8 และโอกาส O2 O3 O4) กลยุทธ์ที่ 2 ขับเคลื่อนโมเดลความร่วมมือ สู่ประสานเชิงพื้นที่ (SO พัฒนาจากจุด แข็ง S5 S9 และโอกาส O7)	กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO Strategy) กลยุทธ์ที่ 3 ยกระดับสุขภาพและความ ปลอดภัยเชิงการแพทย์ (WO พัฒนาจาก จุดอ่อน W1 W2 W3 และโอกาส O1 O6) กลยุทธ์ที่ 4 ขับเคลื่อนระบบสารสนเทศ ดิจิทัลและการรื้อเรียงเรื่องราวผลิตภัณฑ์ (WO พัฒนาจากจุดอ่อน W4 W8 และ โอกาส O2 O5)
อุปสรรค (T)	กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST Strategy) กลยุทธ์ที่ 5 พיתักษ์ระบบนิเวศและน้ำพุ ร้อนธรรมชาติ (ST พัฒนาจากจุดแข็ง S4 S6 และอุปสรรค T5)	กลยุทธ์เชิงรับ (WT Strategy) กลยุทธ์ที่ 6 ปฏิรูปทักษะวิชาชีพสปาและ การจัดการข้อมูลชุมชน (WT พัฒนาจาก จุดอ่อน W7 และอุปสรรค T3 T4)

จากการจับคู่ลำดับปัจจัยระหว่างโอกาส อุปสรรค จุดแข็ง และจุดอ่อน คณะผู้วิจัยได้กล
 ยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปวงมิวัยในพื้นที่บ่อน้ำ
 พุร้อนผาเสริฐ จำนวน 3 ระยะ ดังนี้

แผนงานระยะสั้น (บรรลุผลในปีที่ 1) การแก้ไขปัญหาเร่งด่วนและปกป้องพื้นที่

กลยุทธ์ที่ 3 ยกระดับสุขภาพและความปลอดภัยเชิงการแพทย์ (WO พัฒนาจากจุดอ่อน
 W1 W2 W3 และโอกาส O1 O6) มุ่งเน้นการใช้โอกาสจากแนวนโยบายและงบประมาณสนับสนุน
 จากภาครัฐส่วนกลางมาเร่งจัดจุดอ่อนวิกฤตด้านความสะอาดสุขภาพและระบบความปลอดภัยที่
 ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของผู้สูงอายุโดยตรง

กลยุทธ์ที่ 5 พิตักษ์ระบบนิเวศและน้ำพุร้อนธรรมชาติ (ST พัฒนาจากจุดแข็ง S4 S6 และ
 อุปสรรค T5) มุ่งใช้ระบบการจัดการน้ำแบบไหลผ่านและแผนรับมือภัยพิบัติที่มีอยู่ มาจัดทำแนว
 ป้องกันระบบนิเวศเชิงพื้นที่เพื่อลดผลกระทบรุนแรงจากมหาอุทกภัยและภัยแล้งอันเกิดจากการ
 เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

แผนงานระยะกลาง (บรรลุผลในปีที่ 2) การสร้างมูลค่าเพิ่มและปฏิรูประบบบริการ

กลยุทธ์ที่ 1 สร้างสรรค์นวัตกรรมบริการวาริบำบัดและโภชนาการ (SO พัฒนาจากจุดแข็ง
 S1 S3 S7 S8 และโอกาส O2 O3 O4) มุ่งนำจุดแข็งด้านคุณภาพน้ำแร่ธรรมชาติและทักษะกลุ่มนวด
 มาจับคู่กับอัตลักษณ์สมุนไพรมะแขว่นดอยฮาง ข้าป่า ชาอัสสัม และเหมียงหมัก เพื่อออกแบบ
 โปรแกรมสุขภาพล้านนาที่แตกต่างตอบสนองพฤติกรรมกลุ่มผู้สูงอายุพำนักระยะยาว

กลยุทธ์ที่ 6 ปฏิรูปทักษะวิชาชีพสปปาและการจัดการข้อมูลชุมชน (WT พัฒนาจากจุดอ่อน W7 และอุปสรรค T3 T4) มุ่งยกระดับมาตรฐานกลุ่มนวดแผนไทยและจัดระเบียบข้อมูลกฎหมายข้อมูลสุขภาพ เพื่อเลี้ยงข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัลและความซับซ้อนทางกฎหมายในระดับท้องถิ่น

แผนงานระยะยาว (บรรลุผลในปีที่ 3) การขับเคลื่อนนวัตกรรมดิจิทัลและห่วงโซ่คุณค่าที่ยั่งยืน

กลยุทธ์ที่ 4 ขับเคลื่อนระบบสารสนเทศดิจิทัลและการร้อยเรียงเรื่องราวผลิตภัณฑ์ (WO พัฒนาจากจุดอ่อน W4 W8 และโอกาส O2 O5) มุ่งเน้นการจัดจุดอ่อนด้านระบบข้อมูลและการจองคิวออนไลน์ โดยการบูรณาการนวัตกรรมเทคโนโลยีสุขภาพสองภาษาและระบบการเล่าเรื่องราวของที่ระลึกผ้าทอชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพื่อเปิดรับตลาดสากลอย่างเต็มรูปแบบ

กลยุทธ์ที่ 2 ขับเคลื่อนโมเดลความร่วมมือสี่ประสานเชิงพื้นที่ (SO พัฒนาจากจุดแข็ง S5 S9 และโอกาส O7) มุ่งใช้ระบบการบริหารจัดการพื้นที่แบบมีส่วนร่วมและภูมิปัญญาผ้าทอยาหม่องมาหนุนเสริมภาพลักษณ์การท่องเที่ยวสีเขียวอย่างรับผิดชอบเพื่อความยั่งยืนของเศรษฐกิจฐานราก

ภาพที่ 5 แผนกลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
(ที่มา: สร้างโดย OpenAI. 2026)

4. แนวทางปฏิบัติเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนากองทัพเพื่อเชิงสุขภาพแบบบูรณาการ และยั่งยืนเพื่อสังคมปัจฉิมวัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ

ผู้วิจัยได้แปลงกลยุทธ์ข้างต้นสู่แนวทางปฏิบัติเชิงพื้นที่ที่ระบุขั้นตอนระยะเวลาและตัวแปรในการขับเคลื่อนอย่างดังนี้

แผนงานระยะสั้น การแก้ไขปัญหาเร่งด่วนและปกป้องพื้นที่ (เริ่มดำเนินการปีที่ 1 และบรรลุผลสำเร็จภายในปีที่ 1) ดำเนินการตามกลยุทธ์ที่ 3 และกลยุทธ์ที่ 5

1. แนวทางปฏิบัติการยกระดับสุขาภิบาลและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อมวลชน

เทศบาลตำบลดอยฮางเร่งดำเนินการเพิ่มจำนวนและทำความสะอาดระบบห้องสุขา บ่อแช่บริการ และห้องอาบน้ำให้เพียงพอต่อปริมาณความต้องการทันที พร้อมปรับปรุงทางลาด คอนกรีต ติดตั้งราวจับที่มั่นคงรอบขอบบ่อแช่ และจัดสรรพื้นที่ลานจอดรถเฉพาะผู้สูงอายุประปราย เพื่อขจัดข้อจำกัดด้านการเคลื่อนไหว

2. แนวทางปฏิบัติการวางระบบความปลอดภัยเชิงการแพทย์เร่งด่วน

การจัดซื้อและติดตั้งอุปกรณ์กู้ชีพฉุกเฉินขั้นสูงคือเครื่องกระตุ้นหัวใจไฟฟ้าอัตโนมัติ ประจำจุดบริการ จัดตั้งห้องปฐมพยาบาลเฉพาะทางที่เป็นสัดส่วนพร้อมเจ้าหน้าที่คัดกรองสุขภาพ ผู้สูงอายุก่อนการแช่น้ำร้อน และติดตั้งป้ายเตือนระดับอุณหภูมิ ระบบไฟฉุกเฉิน แผนผังการอพยพภัย น้ำท่วมป่าไหลหลากรอบบริเวณ

แผนงานระยะกลาง การสร้างมูลค่าเพิ่มและปฏิรูประบบบริการ (เริ่มดำเนินการปีที่ 1 และบรรลุผลสำเร็จภายในปีที่ 2) ดำเนินการตามกลยุทธ์ที่ 1 และกลยุทธ์ที่ 6

1. แนวทางปฏิบัติการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์วารีบำบัดเฉพาะทาง

เริ่มต้นจัดตั้งทีมวิจัยร่วมกับมหาวิทยาลัยในปีที่ 1 เพื่อนำคุณสมบัติน้ำแร่ธรรมชาติ อุณหภูมิ 80 ถึง 90 องศาเซลเซียสมาทดลองผสมกับอัตลักษณ์สมุนไพรมะแขว่นดอยฮางและข้าป่าที่มีสรรพคุณน้ำมันหอมระเหยสูง และทำการทดสอบความพึงพอใจจนสามารถสกัดเป็นโปรแกรมถุงสมุนไพรสดอบแห้งสำหรับลอยในบ่อน้ำแร่ร้อนส่วนบุคคลเพื่อลดการอักเสบกล้ามเนื้อข้อต่อของผู้สูงอายุได้สำเร็จพร้อมบริการในปีที่ 2

2. แนวทางปฏิบัติการปฏิรูปทักษะบริการและโภชนาบำบัด

เริ่มประสานหน่วยงานสาธารณสุขจังหวัดตั้งแต่แรกเริ่มเพื่อจัดโครงการฝึกอบรมกลุ่มนวดแผนไทยเพื่อยกระดับทักษะวิชาชีพในการประเมินสรีระผู้สูงอายุ ปรับปรุงสุขอนามัยสถานที่ นวดให้เป็นสัดส่วนชัดเจน มีความเป็นส่วนตัว ควบคู่กับการพัฒนาสารบิโภชนาบำบัดอาหารและเครื่องดื่มสุขภาพ เช่น ชามะแขว่นน้ำผึ้งและชาอัสสัมอุ่น ข้าวและเมนูอาหารจากใบเหมียงหมักสูตรลดโซเดียมร่วมกับร้านค้าในพื้นที่ โดยจะพร้อมเปิดตัวเป็นคอร์สบริการมาตรฐานสปาเชิงสุขภาพเต็มรูปแบบในปีที่ 2

แผนงานระยะยาว การขับเคลื่อนนวัตกรรมดิจิทัลและห่วงโซ่คุณค่าที่ยั่งยืน (เริ่มดำเนินการปีที่ 1 และบรรลุผลสำเร็จภายในปีที่ 3) ดำเนินการตามกลยุทธ์ที่ 4 และกลยุทธ์ที่ 2

1. แนวทางปฏิบัติการพัฒนานวัตกรรมดิจิทัลสารสนเทศสองภาษา

เริ่มวางโครงสร้างฐานข้อมูลและระบบความปลอดภัยข้อมูลสุขภาพตั้งแต่ช่วงแรก ดำเนินการออกแบบระบบและทดลองใช้ จนสามารถเปิดใช้งานแพลตฟอร์มสารสนเทศ ระบบการจองคิวบริการออนไลน์ผ่านแอปพลิเคชันที่ใช้งานง่ายตัวอักษรใหญ่ พร้อมทั้งสื่อประชาสัมพันธ์และโบรชัวร์ความรู้สองภาษาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่สมบูรณ์แบบเพื่อรองรับกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุต่างถิ่นและชาวต่างชาติประเภทพำนักระยะยาวได้ในปีที่ 3

2. แนวทางปฏิบัติการสร้างกลไกห่วงโซ่คุณค่าและพันธมิตรเชิงพื้นที่ที่ยั่งยืน

เริ่มต้นเจรจาจัดทำข้อตกลงและวางระบบห่วงโซ่ตลาดชุมชน เพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนำส่งผลผลิตข้าป่า มะแขว่น ใบเหมียง ชาอัสสัม และกาแฟอาราบิก้าปลอดสารพิษบริการโดยตรงไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ยกกระตือรือร้นของที่ระลึกผ้าทอชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและยาหม่องสมุนไพรมาจัดจำหน่ายเชื่อมโยงเป็นเรื่องราวเดียวกันกับทรัพยากรน้ำพุร้อน วางระบบรายงานผลการตรวจคุณภาพน้ำทางชีววิทยาผ่านระบบดิจิทัล และร่วมมือกับอุทยานแห่งชาติในการควบคุมขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวสูงสุดต่อวัน ซึ่งกลไกสี่ประสานเชิงพื้นที่นี้จะเกิดความมั่นคงและบรรลุผลลัพธ์ความยั่งยืนอย่างแท้จริงในปีที่ 3

5. การกำหนดทิศทางการองค์กร

เทศบาลตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการบริหารจัดการพื้นที่และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมเชิงพื้นที่เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรสู่สังคมสูงวัย และการใช้ประโยชน์จากศักยภาพของทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันและสามารถขับเคลื่อนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม เทศบาลตำบลดอยฮางจึงได้กำหนดทิศทางการองค์กร ซึ่งประกอบด้วยวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และค่านิยมร่วมขององค์กร เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการและการพัฒนาพื้นที่ในระยะ 3 ปีข้างหน้า ดังนี้

วิสัยทัศน์ "แหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐเป็นศูนย์กลางสุขภาพเพื่อมวลชนแห่งผืนป่าตะวันตก ยกกระตือรือร้นการบริการด้วยนวัตกรรมดิจิทัล มาตรฐานสิ่งแวดล้อมสีเขียว และพลังห่วงโซ่คุณค่าภูมิปัญญาวัฒนธรรมชาติพันธุ์และท้องถิ่นอย่างยั่งยืนภายใน 3 ปี"

พันธกิจ

พันธกิจที่ 1 ปฏิรูปและยกระดับโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสุขภาพ ทางลาด และพื้นที่กันลื่นเพื่อมวลชน รวมถึงวางระบบความปลอดภัยและการแพทย์ฉุกเฉินให้ได้มาตรฐานสถานประกอบการเพื่อสุขภาพเพื่อสร้างความเชื่อมั่นสูงสุดแก่ผู้สูงอายุ

พันธกิจที่ 2 วิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์นวัตกรรมบริการวารีบำบัดผืนป่าอัตลักษณ์สมุนไพรมะแขว่น ข้าป่า และยกระดับมาตรฐานวิชาชีพสปาและโภชนาบำบัดล้านนา เพื่อสร้างสรรค์โปรแกรมสุขภาพองค์รวมที่มีความแตกต่างและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

พันธกิจที่ 3 พัฒนาระบบสารสนเทศดิจิทัล แพลตฟอร์มการจูงใจออนไลน์ และสื่อประชาสัมพันธ์สองภาษาเพื่อเปิดช่องว่างทางการตลาดและขยายขีดความสามารถในการรองรับกลุ่มผู้สูงอายุต่างถิ่นและกลุ่มพำนักระยะยาว

พันธกิจที่ 4 ขับเคลื่อนโมเดลห่วงโซ่คุณค่าเศรษฐกิจฐานรากเชิงพื้นที่แบบมีส่วนร่วมสี่ประสาน เพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชน อนุรักษ์วัฒนธรรมล้านนา และพิทักษ์รักษาความสมบูรณ์ของระบบนิเวศป่าต้นน้ำและทรัพยากรน้ำพุร้อน

เป้าหมาย

เป้าหมายที่ 1 แหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จได้รับการปรับเปลี่ยนตำแหน่งทางยุทธศาสตร์เชิงพลวัต โดยขยับพิกัดปัจจัยภายในบนแกนนอนให้เคลื่อนตัวไปทางขวาเพิ่มขึ้นมากกว่าบวก 0.50 คะแนน เพื่อหลุดพ้นจากสถานะเปราะบางสู่ความมั่นคงยั่งยืนภายในปีที่ 3

เป้าหมายที่ 2 มีโปรแกรมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและโภชนาบำบัดล้านนาพื้นที่บูรณาการร่วมกับพืชเศรษฐกิจ ข้าป่า มะแขว่นดอยฮาง ชาอัสสัม และเหมี้ยงหมัก เปิดให้บริการเต็มรูปแบบและเป็นจุดขายหลักประจำพื้นที่

เป้าหมายที่ 3 เกิดการกระจายผลประโยชน์และรายได้ทางเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรมผ่านระบบตลาดห่วงโซ่คุณค่าชุมชนที่ไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง และการจ้างงานพนักงานและกลุ่มนวดแผนไทยท้องถิ่นที่มีใบรับรองมาตรฐานวิชาชีพ

เป้าหมายที่ 4 ทรัพยากรน้ำพุร้อนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยรอบได้รับการปกป้องและบริหารจัดการภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวสูงสุดต่อวัน โดยมีการรายงานคุณภาพน้ำทางชีววิทยาต่อสาธารณะอย่างโปร่งใส

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อดำเนินการยกระดับความสะอาดของสุขาภิบาล เพิ่มจำนวนห้องน้ำห้องอาบน้ำ และติดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวกทางลาดและราวจับรอบขอบบ่อแช่บริการให้ครบถ้วนสมบูรณ์ร้อยละ 100

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อจัดหาอุปกรณ์กู้ชีพขั้นสูงเครื่องกระตุ้นหัวใจไฟฟ้าอัตโนมัติประจำจุดบริการ จัดทำห้องปฐมพยาบาลที่เป็นสัดส่วนชัดเจน และวางระบบป้ายเตือนอุณหภูมิ แผ่นผังไฟฉุกเฉิน และเส้นทางอพยพภัยพิบัติทางน้ำ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อพัฒนาสูตรนวดสมุนไพรมะแขว่นดอยฮางผสมข้าป่าสำหรับนวัตกรรมบริการสปาบำบัด และร่วมกับร้านค้าพัฒนาสำหรับเครื่องดื่มชาอัสสัมและเมนูอาหารสุขภาพลดโซเดียมจากใบเหมี้ยงหมักพร้อมเปิดให้บริการเชิงพาณิชย์

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อยกระดับมาตรฐานทักษะวิชาชีพกลุ่มนวดแผนไทยร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุขจังหวัด ปรับปรุงสุขอนามัยของอุปกรณ์เครื่องใช้ และปรับพื้นที่นวดให้มีความเป็นส่วนตัวในการเปลี่ยนเสื้อผ้าของผู้สูงอายุ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 5 เพื่อพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ แพลตฟอร์มแอปพลิเคชันจูงใจออนไลน์ที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ และสื่อประชาสัมพันธ์สารสนเทศคุณค่าแร่ธาตุในรูปแบบสองภาษาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 6 เพื่อจัดตั้งกลไกข้อตกลงซื้อขายตรงพืชสมุนไพรชุมชน ยกกระดับของที่ระลึกผ้าทอชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและยาหม่อง วางระบบรายงานผลคุณภาพน้ำดิจิทัล และประสานอุทยานแห่งชาติคุมกเกนซ์ขีดความสามารถการรองรับอย่างยั่งยืน คำนึงร่วมเทศบาลตำบลดอยฮาง และคณะทำงานร่วมกันยึดถือค่านิยมหลักในการปฏิบัติงานคือ UNITY ซึ่งแปลว่า ความเป็นเอกภาพ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันท่ามกลางความหลากหลาย เพื่อเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไปสู่ความสำเร็จดังนี้

ค่านิยมร่วมขององค์กรคือ UNITY

เทศบาลตำบลดอยฮางและภาคีเครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันยึดถือค่านิยมหลักในการปฏิบัติงานเพื่อขับเคลื่อนบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ดังนี้

U -Universal Accessibility (การเข้าถึงและบริการเพื่อมวลชน) มุ่งมั่นยึดมั่นในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โครงสร้างพื้นฐาน ระบบห้องน้ำ สุขาภิบาล ทางลาด และราวจับรอบขอบบ่อแช่บริการ รวมถึงระบบความปลอดภัยและการแพทย์ฉุกเฉินเครื่องกระตุ้นหัวใจไฟฟ้าอัตโนมัติ เพื่ออำนวยความสะดวกและสร้างความปลอดภัยสูงสุดแก่ผู้สูงอายุและผู้มาเยือนทุกกลุ่มโดยไม่เลือกปฏิบัติ

N -Network and Dynamic Collaboration (ความร่วมมือเครือข่ายเชิงพลวัต) ขับเคลื่อนการทำงานด้วยกลไกความร่วมมือประสานงานสี่ประสานระหว่างภาคผู้บริหารพื้นที่ร่วมกับอุทยานแห่งชาติ ภาควิชาการและสาธารณสุขจังหวัด ภาคเอกชนการตลาด และภาคประชาชุมชน เพื่อผลักดันตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ขององค์กรให้หลุดพ้นจากสภาวะเปราะบางเชิงโครงสร้างในอดีตไปสู่เป้าหมายความสำเร็จร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

I -Integration of Multicultural Wisdom (การบูรณาการภูมิปัญญาวัฒนธรรม) ให้คุณค่าและเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยนำต้นทุนภูมิปัญญาร่วมอันเป็นอัตลักษณ์ของทั้งกลุ่มคนพื้นเมืองเหนือและกลุ่มชนชาติพันธุ์ เช่น สมุนไพรมะเขื่อนดอยฮาง ข้าป่า ทักษะการนวดแผนไทย ใบเหมียงหมัก ชาอัสสัม กาแฟอาราบิก้า ยาหม่องสมุนไพร และมรดกผ้าทอชาติพันธุ์กะเหรี่ยง มาถักทอร้อยเรียงเรื่องราวเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่โปรแกรมกิจกรรมสุขภาพและผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกอย่างสมศักดิ์ศรี

T -Technological and Digital Innovation (นวัตกรรมเทคโนโลยีและดิจิทัล) มุ่งเน้นการจัดข้อจำกัดเชิงระบบและปิดช่องว่างทางการตลาดของท้องถิ่น ด้วยการส่งเสริมการพัฒนาระบบสารสนเทศดิจิทัล แพลตฟอร์มแอปพลิเคชันจองคิวบริการออนไลน์ที่ใช้งานง่ายสำหรับผู้สูงอายุ และการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์โบรชัวร์ให้ความรู้แร่ธาตุในรูปแบบสองภาษาเพื่อยกระดับขีดความสามารถการรองรับและการเข้าถึงระดับสากล

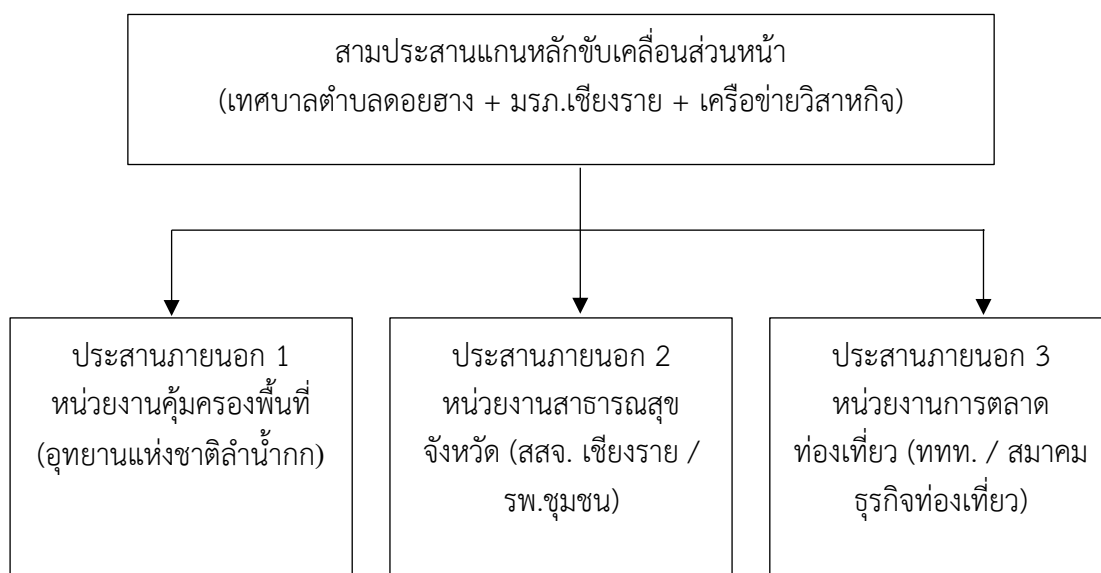
Y -Green Yield and Eco-Sustainability (ความยั่งยืนบนฐานนิเวศสิ่งแวดล้อมสีเขียว) พึงรักษารักษาความสมบูรณ์ของระบบนิเวศป่าต้นน้ำหุบเขาและทรัพยากรน้ำพุร้อนธรรมชาติด้วยระบบการจัดการน้ำแบบไหลผ่านต่อเนื่องไม่นำน้ำกลับมาใช้ซ้ำ วางกลไกควบคุมเกณฑ์ขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวสูงสุดต่อวันเพื่อป้องกันมลพิษ และการรายงานผลตรวจคุณภาพน้ำทางชีววิทยาต่อสาธารณะเพื่อขับเคลื่อนภาพลักษณ์การท่องเที่ยวสีเขียวอย่างรับผิดชอบ

การจัดทำข้อเสนอแนะกลไกความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องสำหรับสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุแบบบูรณาการและยั่งยืนในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ

กลไกความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ 3 ปีให้บรรลุผลสำเร็จเชิงพลวัต โดยกำหนดให้ เทศบาลตำบลดอยฮาง มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย และกลุ่มวัฒนธรรมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ทำหน้าที่เป็น "สามประสานแกนหลักขับเคลื่อนส่วนหน้า" ที่มีบทบาทในการบริหารจัดการเชิงพื้นที่และเป็นตัวแทนหลักในการเชื่อมโยงประสานงานไปยังหน่วยงานสนับสนุนภายนอก สามารถจัดทำข้อเสนอแนะเชิงกลไก ได้ดังนี้

1. ประสานแกนหลักขับเคลื่อนส่วนหน้า

แกนหลักส่วนหน้าทำหน้าที่ขับเคลื่อนกิจกรรมในพื้นที่อย่างใกล้ชิดและเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการวางแผนงานร่วมกัน ประกอบด้วย

ภาพที่ 6 สามประสานแกนหลักขับเคลื่อนส่วนหน้า

1. เทศบาลตำบลดอยฮาง (ในฐานะผู้บริหารจัดการและจัดสรรทรัพยากรเชิงพื้นที่)

ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการเชิงกายภาพและงบประมาณแผ่นดินในระดับท้องถิ่น รับผิดชอบการอนุมัติและจัดสรรงบประมาณพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานระยะสั้นเพื่อยกระดับความสะอาดสุขาภิบาล ห้องน้ำ และบ่อแช่บริการ ดำเนินการติดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวกทางลาดและราวจับเพื่อมวลชนรอบขอบบ่อแช่ จัดทำระบบความปลอดภัย ป้ายเตือนอุณหภูมิ แผ่นฝังไฟฉุกเฉิน และเส้นทางอพยพภัยพิบัติ ตลอดจนกำกับดูแลระบบสิทธิประโยชน์และการจ้างงานคนในท้องถิ่น พร้อมทำหน้าที่เป็นตัวแทนหลักในการประสานงานเชิงนโยบายและขอรับงบประมาณหนุนเสริมจากภาครัฐส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

2. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย (ในฐานะผู้ขับเคลื่อนนวัตกรรม วิชาการ และมาตรฐานความรู้)

ทำหน้าที่เป็นคลังสมองและที่ปรึกษาเชิงวิชาการเพื่อยกระดับขีดความสามารถรองรับระดับสากล รับผิดชอบการวิจัยและทดสอบผลเชิงคลินิกของการใช้อัตลักษณ์สมุนไพรแขวนดอยฮางและข้าป่าร่วมกับน้ำแร่ธรรมชาติ ดำเนินการออกแบบและพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศแพลตฟอร์มแอปพลิเคชันจิ้งจอกออนไลน์ที่ใช้ตัวอักษรขนาดใหญ่สำหรับผู้สูงอายุ วางระบบรักษาความปลอดภัยข้อมูลสุขภาพอ่อนไหว ตลอดจนส่งเสริมการจัดหาอุปกรณ์กู้ชีพขั้นสูงเช่นเครื่องกระตุ้นหัวใจไฟฟ้าอัตโนมัติประจำจุดบริการ พร้อมทำหน้าที่เป็นตัวแทนหลักในการเชื่อมโยงและประสานงานด้านมาตรฐานความปลอดภัยเชิงการแพทย์ร่วมกับหน่วยงานส่วนภูมิภาค

3. กลุ่มวัฒนธรรมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนฐานราก (ในฐานะผู้ส่งมอบบริการและภูมิปัญญาดั้งเดิม)

เป็นการรวมตัวกันอย่างเป็นเอกภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรม กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง กลุ่มนวดแผนไทย และกลุ่มร้านค้าประจำบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ทำหน้าที่บริหารจัดการต้นทางของห่วงโซ่คุณค่าโดยการรักษามาตรฐานกระบวนการผลิตวนเกษตรและการจัดส่งวัตถุดิบสมุนไพรแขวนดอยฮาง ข้าป่า ใบเหมียง ชาอัสสัม และกาแฟอาราบิก้าเกรดคุณภาพเข้าสู่ศูนย์บริการโดยตรงไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ดำเนินการส่งมอบบริการนวดแผนไทยตามมาตรฐานสุขอนามัยสถานที่ อุปกรณ์เครื่องใช้ ผ้าปูเตียง ผ้าถุงที่สะอาดปราศจากกลิ่นอับ และจัดทำห่วงโซ่ของที่ระลึกผ้าทอชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและยาหม่องสมุนไพรสร้างเรื่องเล่าเชิงสุขภาพเชื่อมโยงเป็นเรื่องราวเดียวกันกับทรัพยากรน้ำพุร้อน พร้อมทำหน้าที่เป็นแกนหลักในการจัดระบบเวทีการให้บริการที่ยืดหยุ่นรองรับทั้งระบบจองล่วงหน้าและกลุ่มเดินเข้ามาใช้บริการโดยไม่ได้แจ้งล่วงหน้าได้อย่างเท่าเทียม

2. กลไกการเชื่อมโยงไปยังหน่วยงานสนับสนุนภายนอก

โดยมี 3 ประสานแกนหลักส่วนหน้าทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานและเชื่อมโยงภารกิจไปยังภาคส่วนภายนอกตามมิติต่าง ๆ ดังนี้

2.1 การเชื่อมโยงด้านการคุ้มครองพื้นที่หุบเขาและระบบนิเวศ

เทศบาลตำบลดอยฮางและกลุ่มวัฒนธรรมเครือข่ายวิสาหกิจ ร่วมกันทำหน้าที่เป็นผู้เชื่อมโยงและประสานงานโดยตรงกับ อุทยานแห่งชาติลำน้ำกก เพื่อร่วมกันกำกับดูแลแนวเขตสิ่งปลูกสร้างไม่ให้รุกล้ำหรือรบกวนป่าชุมชน ดำเนินการจัดทำโครงสร้างป้องกันตลิ่งพังทลายริมลำห้วยเพื่อรับมือภัยพิบัติอุทกภัยน้ำป่าไหลหลาก และร่วมกันพิจารณาควบคุมเกณฑ์ขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวสูงสุดต่อวันเพื่อป้องกันมลพิษขยะล้นพื้นที่หุบเขาอุทยาน

2.2 การเชื่อมโยงด้านมาตรฐานสาธารณสุขและระบบส่งต่อสายแพทย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายและเทศบาลตำบลดอยฮาง ร่วมกันทำหน้าที่เป็นผู้เชื่อมโยงและประสานงานเชิงระบบกับ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงรายและโรงพยาบาลชุมชนในพื้นที่ เพื่อขอรับการรับรองมาตรฐานหลักสูตรการฝึกอบรมวิชาชีพนวดเพื่อสุขภาพและการประเมินสรีระผู้สูงอายุให้แก่กลุ่มนวดแผนไทย ดำเนินการวางโครงสร้างการเชื่อมโยงระบบส่งต่อผู้ป่วยในภาวะ

วิกฤตฉุกเฉินร่วมกับห้องปฐมพยาบาลส่วนหน้า และเชิญหน่วยงานสาธารณสุขเข้ามาตรวจสอบพร้อม รายงานผลการตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำทางชีววิทยาและเชื้อโรคทุก 2 ปีเพื่อสร้างความโปร่งใสและ น่าเชื่อถือ

2.3 การเชื่อมโยงด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ และสากลเชิงรุก

กลุ่มวัฒนธรรมเครือข่ายวิสาหกิจและเทศบาลตำบลดอยฮาง ร่วมกันทำหน้าที่เป็น ผู้เชื่อมโยงและประสานงานด้านการตลาดกับ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานเชียงราย และ สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวภาคเอกชน เพื่อผลักดันการบรรจุแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐและ โปรแกรมกิจกรรมพหุวัฒนธรรมเข้าสู่ปฏิทินเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและสิ่งแวดล้อมสีเขียวของ จังหวัด สนับสนุนการสื่อสารคุณค่าแร่ธาตุและสมุนไพรผ่านการจัดทำสื่อสองภาษาทั้งภาษาไทยและ ภาษาอังกฤษเพื่อดึงดูดกลุ่มผู้สูงอายุต่างถิ่นและกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติประเภทพำนักระยะยาว ที่มีกำลังซื้อสูง ตลอดจนร่วมออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวฟื้นฟูสุขภาพเชื่อมโยงจากตัวเมือง รีสอร์ท และโรงแรมพรีเมียมเข้ามาใช้บริการสปาบำบัดในพื้นที่

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะการวิจัย

การวิจัยเรื่องกลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปัจฉิมวัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะการวิจัยได้ดังนี้

สรุป

1. ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาคและจุลภาคที่มีผลต่อศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยขอสรุปผลการวิจัยตามหัวข้อหลักที่ค้นพบดังต่อไปนี้

1.1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมระดับมหภาคที่มีอิทธิพลเชิงยุทธศาสตร์ต่อศักยภาพของพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผ่านกรอบปัจจัยสภาพแวดล้อม 6 ด้าน สรุปได้ดังนี้

ปัจจัยทางการเมือง นโยบายส่งเสริมเศรษฐกิจสุขภาพการผลักดันประเทศไทยสู่ศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ และแนวคิดการสูงวัยอย่างมีศักยภาพขององค์การอนามัยโลก เป็นโอกาสในการจัดสรรงบประมาณพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน อย่างไรก็ตามความไม่แน่นอนของนโยบายและงบประมาณตามวงรอบทางการเมืองเป็นอุปสรรคต่อความต่อเนื่องในการพัฒนา

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเติบโตของอุตสาหกรรมสุขภาพในไทยที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยโลกและกำลังซื้อกลุ่มผู้สูงอายุพำนักระยะยาวเป็นโอกาสสำคัญในการกระจายรายได้สู่ชุมชน ทว่าภาวะเงินเฟ้อและต้นทุนค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้นส่งผลต่อกำลังซื้อและการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุกลุ่มรายได้คงที่

ปัจจัยทางสังคม จังหวัดเชียงรายมีสัดส่วนประชากรสูงอายุร้อยละ 25.44 ซึ่งเป็นฐานตลาดขนาดใหญ่ ผนวกกับค่านิยมการท่องเที่ยวแบบเนิบช้าและธรรมชาติบำบัดถือเป็นโอกาสเชิงสังคม ทั้งนี้ผู้สูงอายุให้ความสำคัญสูงสุดกับความสะอาด สุขอนามัย และความปลอดภัย

ปัจจัยด้านเทคโนโลยี นวัตกรรมอุปกรณ์สวมใส่อัจฉริยะและการแพทย์ทางไกลเป็นโอกาสในการยกระดับความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัย แต่การประยุกต์ใช้ในพื้นที่ยังจำกัด ขาดระบบจองบริการออนไลน์ที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ รวมถึงข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัลของคนในชุมชน

ปัจจัยด้านกฎหมาย มาตรฐานการประกอบกิจการสปาของกระทรวงสาธารณสุขช่วยยกระดับคุณภาพสู่ระดับสากล แต่ความซับซ้อนของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในการจัดการข้อมูลสุขภาพเป็นอุปสรรค เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม กระแสการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบเป็นโอกาสในการสร้างภาพลักษณ์สีเขียว แต่ปัญหากายแล้งและอุทกภัยจากสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงเป็นอุปสรรคต่อเสถียรภาพของปริมาณน้ำและอุณหภูมิน้ำพุร้อน

1.2 ผลการประเมินขีดความสามารถในการรองรับของบ่อน้ำพุร้อนผาเสิริฐ จากการประเมินภาคสนาม มีรายละเอียดดังนี้

ศักยภาพทางกายภาพ แหล่งท่องเที่ยวมีคุณสมบัติโดดเด่น น้ำพุร้อนมีอุณหภูมิคงที่ 80 ถึง 90 องศาเซลเซียส ค่าความเป็นกรดต่าง 7.5 ถึง 8.5 อุดมด้วยแร่ธาตุสำคัญ เช่น กำมะถัน แคลเซียม แมกนีเซียม และโพแทสเซียม ภูมิทัศน์มีความสวยงามและสิ่งปลูกสร้างกลมกลืนกับธรรมชาติ แต่ถนนบางช่วงคับแคบและสะพานข้ามลำน้ำอยู่ในระหว่างการปรับปรุง

สิ่งอำนวยความสะดวก เทศบาลตำบลดอยฮางมีการบริหารจัดการระบบน้ำดีด้วยการไหลผ่านต่อเนื่องไม่นำน้ำกลับมาใช้ซ้ำ อย่างไรก็ตามระบบข้อมูลยังเป็นแบบออฟไลน์ ขาดศูนย์บริการเฉพาะและเจ้าหน้าที่ประจำการ นอกจากนี้สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ เช่น ทางลาด พื้นกันลื่น และพื้นที่นั่งพักคอยยังไม่ครอบคลุม

ด้านความปลอดภัย พื้นที่มีแผนจัดการภัยพิบัติที่ชัดเจนและมีการติดตั้งป้ายเตือนอุณหภูมิ แต่ยังมีจุดอ่อนสำคัญ ได้แก่ การขาดห้องปฐมพยาบาลที่เป็นสัดส่วน ระบบป้องกันอัคคีภัยอัตโนมัติไม่ครอบคลุม และยังไม่มีการติดตั้งเครื่องกระตุกหัวใจไฟฟ้าอัตโนมัติ

ด้านการบริหารจัดการ มีระบบการเปิดปิดและบำรุงรักษาชัดเจน มีการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นผ่านการจ้างงานและพื้นที่จำหน่ายสินค้า แต่ยังขาดแนวทางการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวสูงสุด อย่างเป็นทางการ รวมถึงขาดระบบสำรวจความพึงพอใจและบุคลากรยังขาดการอบรมด้านการให้บริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างต่อเนื่อง

1.3 ผลการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพและวัฒนธรรมที่มีศักยภาพเพื่อการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ พบทรัพยากรภูมิปัญญาที่มีศักยภาพในการสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมกิจกรรมวารีบำบัดของบ่อน้ำพุร้อนผาเสิริฐ 4 ประเด็นหลักดังนี้

สมุนไพรประเภทชา ชุมชนบ้านยางค่านุมิมีภูมิปัญญาจัดการชาป่าธรรมชาติและชาเกษตรกรรมบนดอยสูง ซึ่งมีเนื้อแน่นและน้ำมันหอมระเหยเข้มข้น มีสรรพคุณกระตุ้นการไหลเวียนโลหิต ด้านการอักเสบ และบรรเทาอาการปวดเมื่อยข้อต่อของผู้สูงอายุ สามารถต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ลูกประคบสูตรชาดอยฮาง น้ำมันนวด บ่อแช่เท้าสมุนไพร และชาชาผสมน้ำผึ้งเพื่อบำรุงระบบย่อยอาหาร

สมุนไพรมะแขว่นดอยฮาง เครื่องเทศสมุนไพรอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่เจริญเติบโตในพื้นที่สายธารน้ำพุร้อนใต้ดิน ส่งผลให้ผลผลิตมีเปลือกหนาและน้ำมันหอมระเหยเข้มข้นสูง สารออกฤทธิ์ทางชีวภาพช่วยขับลม บรรเทาอาการปวดกล้ามเนื้อ และช่วยผ่อนคลายความเครียด มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นถุงสมุนไพรแห้งสำหรับสูดดมบำบัด ร่วมกับการแช่น้ำแร่ร้อน รวมถึงการพัฒนาเมนูอาหารฟังก์ชันเพื่อสุขภาพ เช่น ลาบคั่วสูตรลดโซเดียม

การให้บริการของกลุ่มนวดแผนไทย ทุนทางสังคมที่มีการรวมกลุ่มหมอนวดจากหมู่บ้านใกล้เคียงประมาณ 10 คน มีระบบจัดเวรและบริหารคิวงานพื้นฐานเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามศักยภาพปัจจุบันยังอยู่ในระดับปานกลางเนื่องจากขาดทักษะความรู้เฉพาะทางในการประเมินสภาพ

ร่างกายผู้สูงอายุ มาตรฐานการบริการยังไม่สม่ำเสมอ สถานที่และอุปกรณ์บางส่วนชำรุด ขาดความเป็นสัดส่วน และยังไม่มีกรออกแบบโปรแกรมการนวดที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของน้ำพุร้อนอย่างเป็นระบบ

ทุนวัฒนธรรมจากเมือง ช่างส้อม กาแฟ และผลิตภัณฑ์ชุมชน ชุมชนมีฐานทรัพยากรวนเกษตร ต้นน้ำ โดยใบชาอัสสัมและเมี่ยงหมักพื้นบ้านมีสารต้านอนุมูลอิสระและโพรไบโอติกส์ธรรมชาติ ส่วนกาแฟอาราบิก้ามีกลิ่นหอมบำบัดความเครียด สามารถนำมาบูรณาการเป็นกิจกรรมจิตชาล้างพิษและสครับขัดผิวจากกากกาแฟหลังการแช่น้ำพุร้อน ตลอดจนผลิตภัณฑ์ยาหม่องสมุนไพรและผ้าทอหัตถกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่พร้อมพัฒนาเป็นของที่ระลึกเพื่อสร้างรายได้สู่ท้องถิ่น

1.4 ผลการประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุที่เดินทางมาใช้บริการ จากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุจำนวน 400 ราย สรุปพฤติกรรมและทัศนคติต่อศักยภาพเชิงพื้นที่ได้ดังนี้

สถานภาพทั่วไปและพฤติกรรมการใช้บริการ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 63.50 มีช่วงอายุระหว่าง 60 ถึง 65 ปีมากที่สุดร้อยละ 88.30 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 20,000 บาทคิดเป็นร้อยละ 39.40 ด้านพฤติกรรมการเดินทางพบว่าเป็นการเดินทางมาเยือนครั้งแรก ร้อยละ 46.70 กิจกรรมที่นิยมสูงสุดคือการแช่น้ำพุร้อนเป็นร้อยละ 38.00 รองลงมาคือการพักผ่อนชมบรรยากาศร้อยละ 24.50 โดยมีแรงจูงใจหลักคือการพักผ่อนและคลายเครียดท่ามกลางธรรมชาติร้อยละ 36.00

ระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพเชิงพื้นที่ ในภาพรวมผู้สูงอายุประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.39 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการบริการแช่น้ำร้อนมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.73 โดยประเด็นคุณภาพการบริการของเจ้าหน้าที่ได้รับการประเมินสูงที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 รองลงมาคือด้านสิ่งดึงดูดใจอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.56 ด้านความสะดวกในการเดินทางอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.34 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.27 และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกได้รับคะแนนต่ำที่สุดอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.24 โดยประเด็นของฝากท้องถิ่นมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในด้านนี้

ปัญหาและความต้องการปรับปรุง กลุ่มผู้สูงอายุระบุปัญหาสำคัญที่สุดคือ ห้องน้ำและบ่อน้ำร้อนไม่สะอาดหรือมีจำนวนไม่เพียงพอยอมรับเป็นร้อยละ 44.23 รองลงมาคือโครงสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เอื้อต่อผู้สูงอายุ เช่น ขาดทางลาดและพื้นกันลื่นร้อยละ 33.65 ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะที่ต้องการให้เพิ่มความสะอาดและความร่มรื่นร้อยละ 43.08 และต้องการให้พัฒนาทางลาดพร้อมราวจับร้อยละ 34.62 สำหรับความต้องการกิจกรรมใหม่เพื่อส่งเสริมสุขภาพ ผู้สูงอายุเสนอแนะให้มีกิจกรรมอบสมุนไพร การนวดสุขภาพ และการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพสูงสุดร้อยละ 42.38 รองลงมาคือกิจกรรมชมธรรมชาติเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการทำลูกประคบร้อยละ 29.80

2. ผลการพัฒนากลยุทธ์และแนวทางปฏิบัติสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมสูงวัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ได้กำหนดทิศทางการพัฒนากลยุทธ์เชิงพื้นที่โดยจำแนกรอบเวลาการดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะดังนี้

2.1 แผนงานระยะสั้น (ปีที่ 1) การแก้ไขปัญหาระดับต้นและการปกป้องพื้นที่

กลยุทธ์ยกระดับสุขภาพและความปลอดภัยเชิงการแพทย์ มุ่งเน้นการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐเพื่อจัดซื้อจำกัดด้านความสะดวกและระบบความปลอดภัย

แนวทางปฏิบัติการยกระดับสุขภาพและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อมวลชน เทศบาลตำบลดอยฮางดำเนินการเพิ่มจำนวนและทำความสะอาดห้องสุขา บ่อแช่บริการ และห้องอาบน้ำให้เพียงพอ ปรับปรุงทางลาดคอนกรีต ติดตั้งราวจับรอบขอบบ่อแช่ และจัดสรรพื้นที่จอดรถเฉพาะผู้สูงอายุเพื่อสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม

แนวทางปฏิบัติการวางระบบความปลอดภัยเชิงการแพทย์ระดับต้น จัดซื้อและติดตั้งเครื่องกระตุ้นหัวใจไฟฟ้าอัตโนมัติ ประจำจุดบริการ จัดตั้งห้องปฐมพยาบาลที่เป็นสัดส่วนพร้อมเจ้าหน้าที่คัดกรองสุขภาพผู้สูงอายุก่อนใช้บริการ ติดตั้งป้ายเตือนอุณหภูมิ ระบบไฟฉุกเฉิน และแผนผังการอพยพภัยพิบัติรอบบริเวณ

กลยุทธ์พิทักษ์ระบบนิเวศและน้ำพุร้อนธรรมชาติ บริหารจัดการน้ำแบบไหลผ่านร่วมกับแผนรับมือภัยพิบัติเพื่อจัดทำแนวป้องกันระบบนิเวศ ลดผลกระทบจากอุทกภัยและภัยแล้ง

2.2 แผนงานระยะกลาง (ปีที่ 1 ถึง ปีที่ 2) การสร้างมูลค่าเพิ่มและปฏิรูประบบบริการ

กลยุทธ์สร้างสรรค์นวัตกรรมบริการวารีบำบัดและโภชนาการ นำคุณลักษณะน้ำแร่ธรรมชาติและทักษะกลุ่มนวดมาบูรณาการร่วมกับสมุนไพรมะแขว่นดอยฮาง ข้าป่า ชาอัสสัม และเมี่ยงหมัก เพื่อออกแบบโปรแกรมสุขภาพรองรับกลุ่มผู้สูงอายุพำนักระยะยาว

แนวทางปฏิบัติการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์วารีบำบัดเฉพาะทาง ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยนำน้ำแร่ธรรมชาติอุณหภูมิ 80 ถึง 90 องศาเซลเซียสมาทดลองผสมกับสมุนไพรมะแขว่นดอยฮางและข้าป่า พัฒนาเป็นโปรแกรมดูแลสุขภาพสมุนไพรแห้งสำหรับบ่อน้ำแร่ร้อนส่วนบุคคลเพื่อลดการอักเสบกล้ามเนื้อและข้อต่อ โดยพร้อมให้บริการในปีที่ 2

กลยุทธ์ปฏิรูปทักษะวิชาชีพสปาและการจัดการข้อมูลชุมชน ยกกระดับมาตรฐานกลุ่มนวดแผนไทยและจัดระเบียบข้อมูลสุขภาพเพื่อลดข้อจำกัดเชิงทักษะและข้อมูลในระดับท้องถิ่น

แนวทางปฏิบัติการปฏิรูปทักษะบริการและโภชนาการบำบัดล้าหน้า ประสานงานสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดจัดอบรมกลุ่มนวดแผนไทยเพื่อพัฒนาทักษะการประเมินสรีระผู้สูงอายุ ปรับปรุงสุขอนามัยและความเป็นส่วนตัวของสถานที่นวด พร้อมพัฒนาสำหรับโภชนาการบำบัด เช่น ชามะแขว่นน้ำผึ้ง ชาอัสสัมอุ่น และเมนูอาหารจากใบเมี่ยงหมักสูตรลดโซเดียมร่วมกับร้านค้าในพื้นที่ เพื่อเปิดตัวเป็นคอร์สบริการมาตรฐานสปาเชิงสุขภาพในปีที่ 2

2.3 แผนงานระยะยาว (ปีที่ 1 ถึง ปีที่ 3) การขับเคลื่อนนวัตกรรมดิจิทัลและห่วงโซ่คุณค่าที่ยั่งยืน

กลยุทธ์ขับเคลื่อนระบบสารสนเทศดิจิทัลและการร้อยเรียงเรื่องราวผลิตภัณฑ์ พัฒนา ระบบข้อมูลและการจูงใจออนไลน์โดยบูรณาการเทคโนโลยีสุขภาพและระบบการสื่อความหมาย ผลิตภัณฑ์ผ้าทอชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพื่อรองรับตลาดสากล

แนวทางปฏิบัติการพัฒนานวัตกรรมดิจิทัลสารสนเทศสองภาษา วางระบบฐานข้อมูลและความปลอดภัยข้อมูลสุขภาพ พัฒนาแพลตฟอร์มสารสนเทศและระบบจูงใจออนไลน์ผ่านแอปพลิเคชันที่ ออกแบบสำหรับผู้สูงอายุ พร้อมจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์สองภาษาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่อ รองรับผู้สูงอายุต่างถิ่นและชาวต่างชาติประเภทพำนักระยะยาวในปีที่ 3

กลยุทธ์ขับเคลื่อนโมเดลความร่วมมือสี่ประสานเชิงพื้นที่ ใช้ระบบการบริหารจัดการพื้นที่แบบมีส่วนร่วมและภูมิปัญญาท้องถิ่นหนุนเสริมภาพลักษณ์การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบเพื่อความยั่งยืนของ เศรษฐกิจฐานราก

แนวทางปฏิบัติการสร้างกลไกห่วงโซ่คุณค่าและพันธมิตรเชิงพื้นที่ที่ยั่งยืน จัดทำข้อตกลงห่วงโซ่ อุปทานให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนำส่งผลผลิตข้าป่า มะแขว่น ใบเมี่ยง ชาอัสสัม และกาแฟอาราบิก้าป้อนสู่ ศูนย์บริการโดยตรง ยกกระดับของที่ระลึกผ้าทอชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและยาหม่องสมุนไพรเชื่อมโยงกับ เรื่องราวทรัพยากรน้ำพุร้อน มีระบบรายงานผลตรวจคุณภาพน้ำทางชีววิทยาผ่านระบบดิจิทัล และร่วมมือ กับอุทยานแห่งชาติควบคุมขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวสูงสุด เพื่อความยั่งยืน เชิงพื้นที่ในปีที่ 3

3. การเสนอแนะกลไกความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำหรับการสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผู้สูงอายุแบบบูรณาการและยั่งยืนในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ มีโครงสร้างความร่วมมือ 2 ระดับที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบดังนี้

3.1 กลไกสามประสานแกนหลักขับเคลื่อนส่วนหน้า

โครงสร้างภาคีในพื้นที่ทำหน้าที่เป็นแกนหลักในการดำเนินงานและวางแผนเชิงปฏิบัติการร่วมกัน ประกอบด้วย 3 ภาคีหลัก คือ

เทศบาลตำบลดอยฮาง ทำหน้าที่ศูนย์กลางบริหารจัดการเชิงกายภาพและงบประมาณในระดับท้องถิ่น รับผิดชอบการจัดสรรงบประมาณพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานระยะสั้นเพื่อยกระดับสุขาภิบาล น้ำ บ่อแช่บริการ และการติดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ทางลาดและราวจับ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ทำหน้าที่ที่ปรึกษาเชิงวิชาการเพื่อยกระดับขีดความสามารถสู่ ระดับสากล รับผิดชอบการวิจัยและทดสอบผลเชิงคลินิกของการใช้สมุนไพรมะแขว่นดอยฮางและข้าป่า ร่วมกับน้ำแร่ธรรมชาติ ออกแบบระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ แอปพลิเคชันจูงใจออนไลน์สำหรับผู้สูงอายุ และวางระบบรักษาความปลอดภัยข้อมูลสุขภาพ

กลุ่มวัฒนธรรมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนฐานราก ทำหน้าที่บริหารจัดการต้นทางของห่วงโซ่ อุปทาน รักษามาตรฐานการผลิตวัฒนธรรมและการจัดส่งวัตถุดิบสมุนไพรมะแขว่นดอยฮาง ข้าป่า

ไบเมี่ยง ชาอัสสัม และกาแฟอาราบิกาสู่ศูนย์บริการโดยตรง ให้บริการนวดแผนไทยตามมาตรฐาน สุขอนามัย และพัฒนาของที่ระลึกผ้าทอชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและยาหม่องสมุนไพรที่เชื่อมโยงกับ อัตลักษณ์น้ำพุร้อน

3.2 กลไกการเชื่อมโยงไปยังหน่วยงานสนับสนุนภายนอก

กลุ่มภาคีสามประสานแกนหลักส่วนหน้าทำหน้าที่ประสานงานร่วมกับหน่วยงาน สนับสนุนภายนอกตามภารกิจ 3 ด้าน ประกอบด้วย

การเชื่อมโยงด้านการคุ้มครองพื้นที่และระบบนิเวศ ประสานงานนโยบายร่วมกับอุทยาน แห่งชาติลำน้ำกก เพื่อกำกับดูแลแนวเขตสิ่งปลูกสร้างไม่ให้รบกวนป่าชุมชน จัดทำโครงสร้างป้องกันตลิ่ง พังทลายริมลำห้วยเพื่อรับมืออุทกภัย และร่วมควบคุมเกณฑ์ขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว สูงสุด ต่อวัน เพื่อป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตอุทยาน

การเชื่อมโยงด้านมาตรฐานสาธารณสุขและระบบส่งต่อทางการแพทย์ ประสานงานเชิงระบบ ร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงรายและโรงพยาบาลชุมชนในพื้นที่ เพื่อรับรองหลักสูตรอบรม วิชาชีพนวดเพื่อสุขภาพและการประเมินสรีระผู้สูงอายุ วางโครงสร้างระบบส่งต่อผู้ป่วยในภาวะฉุกเฉิน ร่วมกับห้องปฐมพยาบาลส่วนหน้า และตรวจสอบพร้อมรายงานผลวิเคราะห์คุณภาพน้ำทางชีววิทยาทุก 2 ปี

การเชื่อมโยงด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์เชิงรุก ประสานงานร่วมกับการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย สำนักงานเชียงราย และสมาคมธุรกิจท่องเที่ยว เพื่อบรรจุบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐและ กิจกรรมพหุวัฒนธรรมเข้าสู่ปฏิทินเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัด สนับสนุนการสื่อสารคุณค่า แร่ธาตุและสมุนไพรผ่านสื่อสองภาษาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่อดึงดูดผู้สูงอายุต่างถิ่นและ นักท่องเที่ยวต่างชาติประเภทพำนักระยะยาว ตลอดจนร่วมออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวฟื้นฟูสุขภาพ เชื่อมโยงกับที่พักในพื้นที่

อภิปรายผล

ข้อสรุปการวิจัยมีประเด็นสำคัญ สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ข้อค้นพบที่สำคัญของการวิจัยครั้งนี้ คือ แม้อบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐจะมีศักยภาพด้าน ทรัพยากรธรรมชาติในระดับสูง โดยเฉพาะน้ำแร่อุณหภูมิ 80–90 องศาเซลเซียสที่มีคุณสมบัติช่วยบรรเทา อาการปวดข้อและกล้ามเนื้อ แต่ความพร้อมด้านกายภาพสำหรับรองรับผู้สูงอายุยังอยู่ในระดับต่ำ ทั้งใน ด้านความเพียงพอและความสะอาดของห้องน้ำ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น เช่น ทางลาดและ ราวจับ ซึ่งยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ ผลการศึกษาสอดคล้องกับการวิเคราะห์ตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ที่ พบว่าคะแนนจุดแข็งและจุดอ่อนมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย สะท้อนว่าแหล่งท่องเที่ยวยังอยู่ในภาวะ เปราะบาง และอาจส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันหากไม่ได้รับการปรับปรุงปัจจัยภายในอย่าง เร่งด่วน

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของหทัยรัตน์ หอมไกรลาศ และคณะ (2567) ที่พบว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพควรดำเนินการในลักษณะของการพัฒนาระบบโดยรวม ไม่ใช่เพียงการปรับปรุงกิจกรรมหรือแก้ไขปัญหาเฉพาะจุด โดยต้องให้ความสำคัญกับโครงสร้างพื้นฐาน การเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัย และคุณภาพการบริการ โดยเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุและกลุ่มเปราะบาง นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับการศึกษาของเกษวดี พุทธิภูมิพิทักษ์ และคณะ (2562) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีศักยภาพจำเป็นต้องมีองค์ประกอบด้านการเข้าถึง โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัย ความสะอาด และมาตรฐานการบริการที่เหมาะสม ควบคู่กับการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ และการพัฒนานวัตกรรมบริการเพื่อส่งเสริมสุขภาพ

จากผลการวิจัยจึงสะท้อนว่า การพัฒนาบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐไม่ควรมุ่งเพียงการซ่อมแซมหรือเพิ่มสิ่งก่อสร้าง แต่ควรยกระดับพื้นที่ตามหลักการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (Universal Design) เพื่อให้ผู้สูงอายุ คนพิการ และประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างเท่าเทียม สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) (2565) ที่ระบุว่า การออกแบบพื้นที่สาธารณะที่มีคุณภาพต้องคำนึงถึงความสะดวก และความปลอดภัย เป็นสำคัญ เพื่รองรับการใช้งานของคนทุกช่วงวัยอย่างทั่วถึง

2. ผลการวิจัยสะท้อนว่าพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐมีทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรชีวภาพที่โดดเด่น ทั้งสมุนไพรอัตลักษณ์ ได้แก่ มะแขว่นดอยฮางและข้าป่า ซึ่งมีน้ำมันหอมระเหยสูง ตลอดจนพืชเศรษฐกิจสำคัญของชุมชน เช่น เหมียง ชาอัสสัม และกาแฟ อย่างไรก็ตาม แม้พื้นที่จะมีทรัพยากรที่เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ แต่การใช้ประโยชน์จากทุนดังกล่าวยังไม่เต็มศักยภาพ โดยบริการนวดในปัจจุบันยังมีลักษณะเป็นกิจกรรมเสริม และยังขาดการออกแบบโปรแกรมสุขภาพที่เชื่อมโยงคุณค่าของน้ำพุร้อนกับภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ไม่สามารถสร้างเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอื่นได้อย่างชัดเจน

ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานของมุกดา สุทธิแสน (2560) ที่พบว่าการให้บริการนวดเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอในการสร้างความโดดเด่นให้กับแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หากขาดการเชื่อมโยงทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชุมชนให้เกิดเป็นประสบการณ์สุขภาพที่มีความหมายสำหรับนักท่องเที่ยว ขณะเดียวกัน กรรณดา ณ หนองคาย (ม.ป.ป.) อธิบายว่าสปาไทยมีรากฐานจากการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม โดยอาศัยการกระตุ้นประสาทสัมผัสและกระบวนการบำบัดที่เชื่อมโยงทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทรัพยากรสมุนไพรในพื้นที่สามารถต่อยอดสู่การพัฒนานวัตกรรมสปาบำบัด และผลิตภัณฑ์สุขภาพที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นได้

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับข้อเสนอของสุจิตรา สุคนธ์ทรัพย์ และคณะ (2560) ที่เสนอว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพควรมุ่งสร้างโปรแกรมสุขภาพที่เชื่อมโยงทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ของพื้นที่เข้าด้วยกัน เพื่อสร้างประสบการณ์ที่แตกต่างและเพิ่มมูลค่าให้กับแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น การพัฒนาในอนาคตควรมุ่งออกแบบโปรแกรมสุขภาพที่บูรณาการการแช่น้ำพุร้อนเข้า

กับการใช้สมุนไพรอัตลักษณ์และพืชเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อยกระดับจากการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนไปสู่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีเอกลักษณ์ สร้างมูลค่าเพิ่ม และสะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่ได้อย่างชัดเจน

3. ประเด็นที่ควรให้ความสำคัญจากผลการวิจัยครั้งนี้ คือ ความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้สูงอายุใช้ประกอบการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาพบว่าบ่อน้ำพุร้อนผาเสริญยังขาดระบบรองรับภาวะฉุกเฉินที่จำเป็น เช่น เครื่องกระตุกหัวใจไฟฟ้าอัตโนมัติ (AED) และห้องปฐมพยาบาลเฉพาะทาง นอกจากนี้ บุคลากรด้านการวางแผนไทยยังมีทักษะในการประเมินสภาพร่างกายและข้อจำกัดเฉพาะบุคคลของผู้สูงอายุในระดับปานกลาง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย

ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุไม่อาจพึ่งพาเพียงทรัพยากรธรรมชาติหรือการบริการแบบดั้งเดิม แต่จำเป็นต้องยกระดับมาตรฐานด้านสุขภาพและความปลอดภัยให้สอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพและระบบสาธารณสุขที่ได้รับการรับรอง ทั้งนี้ รายงานของ UNWTO (2022) ระบุว่าสุขภาพ ความปลอดภัย และความสะดวกสบาย เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเดินทางของนักท่องเที่ยวสูงอายุ ซึ่งมักมีข้อจำกัดด้านสุขภาพและโรคประจำตัว เช่น โรคหัวใจ ความดันโลหิตสูง และภาวะข้อเข่าเสื่อม ดังนั้น การขาดอุปกรณ์กู้ชีพและบริการปฐมพยาบาลที่พร้อมใช้งานจึงเป็นข้อจำกัดสำคัญต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม

เมื่อพิจารณาตามแนวคิด SERVQUAL ของ Parasuraman, Zeithaml และ Berry (1988) ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนช่องว่างของคุณภาพบริการในหลายมิติ โดยเฉพาะด้านความเชื่อมั่น ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสามารถของบุคลากรในการสร้างความมั่นใจและความปลอดภัยแก่ผู้รับบริการ และด้านความเป็นรูปธรรม ที่ครอบคลุมความพร้อมของอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น ขณะเดียวกัน การขาดความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในการดูแลผู้สูงอายุยังสะท้อนข้อจำกัดด้านความน่าเชื่อถือ และความเอาใจใส่รายบุคคล ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของบริการสุขภาพ

ผลการวิจัยสอดคล้องกับการศึกษาของสุธิมา ลิ้มเพิ่มพานิช และคณะ (2566) ที่เสนอโมเดล CHAESON โดยเน้นการรับรองมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว (Certify) และการพัฒนาสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างชัดเจน นอกจากนี้ Anuman Chanthawong et al. (2023) ยังชี้ว่าการพัฒนาบ่อน้ำพุร้อนของไทยควรมุ่งยกระดับคุณภาพบริการและมาตรฐานสู่ระดับสากลเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ขณะที่ Nutteera Phakdeephirot (2021) พบว่าคุณภาพของผลิตภัณฑ์และบริการมีอิทธิพลโดยตรงต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว สะท้อนว่าการพัฒนาศักยภาพบุคลากร โดยเฉพาะทักษะการดูแลและประเมินสุขภาพผู้สูงอายุ จะเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพบริการและเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในระยะยาว

4. ผลการวิจัยพบว่า แม้นโยบายภาครัฐจะให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสุขภาพ (Wellness Economy 5.0) โดยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ แต่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริญยังคงใช้รูปแบบการประชาสัมพันธ์แบบดั้งเดิมเป็นหลัก และยังขาด

ระบบดิจิทัลที่สนับสนุนการให้บริการ เช่น ระบบจองคิวออนไลน์และข้อมูลหลายภาษา ซึ่งเป็นข้อจำกัดสำคัญต่อการเข้าถึงนักท่องเที่ยวต่างชาติและกลุ่มผู้สูงอายุที่พำนักระยะยาว (Long-stay) ส่งผลให้ศักยภาพของพื้นที่ยังไม่สามารถเชื่อมโยงกับตลาดเป้าหมายได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมระดับมหภาคที่ชี้ว่าเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยเฉพาะการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อให้ข้อมูล การจองบริการ และการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว (Morrison, 2019) ดังนั้นการขาดระบบจองคิวออนไลน์และช่องทางสื่อสารดิจิทัลจึงนับเป็นข้อจำกัดที่อาจส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยวในระยะยาว

ในด้านการออกแบบบริการสำหรับผู้สูงอายุ ผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดการตลาดสำหรับผู้สูงอายุของสุภาวดี ทรวงพรพาณิชย์ และคณะ (2557) ที่ระบุว่า แม้ผู้สูงอายุจะมีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ระบบที่พัฒนาขึ้นต้องคำนึงถึงความสะดวกในการใช้งานเป็นสำคัญ ทั้งด้านขนาดตัวอักษร ความชัดเจนของปุ่มคำสั่ง และรูปแบบการใช้งานที่ไม่ซับซ้อน รวมถึงควรมีการให้คำแนะนำหรือสนับสนุนการใช้งานอย่างเหมาะสม ข้อค้นพบนี้สะท้อนว่าการพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลที่ออกแบบตามหลักการการใช้งานสำหรับผู้สูงอายุจะช่วยลดข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลและบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่าการขาดข้อมูลหลายภาษาเป็นอุปสรรคต่อการรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติและกลุ่ม Long-stay ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Angkananon et al. (2024) ที่พัฒนาระบบสนับสนุนการตัดสินใจสำหรับนักท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนในประเทศไทย โดยเน้นการให้บริการข้อมูลสองภาษาและการเข้าถึงข้อมูลด้านการเดินทางและแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องอย่างสะดวก ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนว่าการพัฒนาระบบข้อมูลหลายภาษาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการยกระดับมาตรฐานการบริการและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดสากล ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Anuman Chanthawong et al. (2023) ที่เห็นว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนควรมุ่งยกระดับคุณภาพบริการและมาตรฐานสู่ระดับสากล

เมื่อพิจารณาตามแนวคิดของ Dickman (1996) ความสามารถในการเข้าถึง (Access) ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการเข้าถึงสถานที่ทางกายภาพ แต่ยังรวมถึงการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการที่เกี่ยวข้องด้วย การพึงพาการประชาสัมพันธ์แบบดั้งเดิมจึงอาจลดโอกาสในการเข้าถึงนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและผู้สูงอายุที่มักค้นหาข้อมูลและวางแผนการเดินทางผ่านช่องทางดิจิทัลด้วยตนเองก่อนตัดสินใจเดินทาง

ข้อค้นพบดังกล่าวยังสอดคล้องกับ SELF Model ของรณพรหม ชุนงาม และคณะ (2565) ที่เน้นการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวภายใต้บริบทดิจิทัล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการและสร้างความยั่งยืนให้แก่แหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น การพัฒนาระบบดิจิทัลที่รองรับการใช้งานของผู้สูงอายุ ควบคู่กับการจัดทำข้อมูลหลายภาษาและระบบจองบริการออนไลน์ จึงเป็นแนวทางสำคัญในการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันและสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จในระยะยาว

5. ผลการวิเคราะห์ตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ที่พบว่าบ่อน้ำพุร้อนผาเสริอยู่ในพื้นที่ SO สะท้อนว่าพื้นที่มีศักยภาพในการใช้จุดแข็งภายในต่อยอดโอกาสจากสภาพแวดล้อมภายนอก โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรสุขภาพที่เป็นจุดเด่นของพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าแม้จะอยู่ในตำแหน่ง SO แต่ความได้เปรียบดังกล่าวยังไม่อยู่ในระดับที่มั่นคง เนื่องจากคะแนนจุดแข็งและจุดอ่อนมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย ส่งผลให้ศักยภาพการพัฒนายังคงมีความเปราะบางและต้องอาศัยการปรับปรุงปัจจัยภายในควบคู่ไปกับการใช้ประโยชน์จากโอกาสภายนอก

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของวุฒิชิตี สุนทรสมัย และปิยะพร ธรรมชาติ (2559) รวมถึงกิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย และรัฐเกล้า เอื้อวงศ์กุล (2566) ที่พบว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพส่วนใหญ่มีจุดแข็งจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งดึงดูดใจของพื้นที่ แต่ความสำเร็จในการพัฒนาขึ้นอยู่กับการยกระดับการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก และคุณภาพการบริการให้สามารถรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม เช่นเดียวกับการศึกษาของคงประพันธ์ สรวรรณ (2563) ที่เสนอว่าแม้แหล่งท่องเที่ยวจะมีทรัพยากรที่โดดเด่นและได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว แต่หากโครงสร้างพื้นฐานและระบบบริการยังไม่พร้อม ก็ยากที่จะพัฒนาไปสู่การเป็นจุดหมายปลายทางด้านสุขภาพได้อย่างเต็มศักยภาพ

ผลการศึกษาครั้งนี้จึงสนับสนุนข้อเสนอของงานวิจัยไทยที่ชื่อว่า “ทรัพยากรที่ดีเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ” หากปราศจากระบบรองรับที่มีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน การเข้าถึง และการบริการ โดยประเด็นดังกล่าวยังมีความชัดเจนมากขึ้นจากผลการวิเคราะห์ที่พบว่าค่าปัจจัยภายในสุทธิมีค่าเพียง 0.06 ซึ่งสะท้อนว่าจุดแข็งของพื้นที่ยังไม่ได้สร้างความได้เปรียบเหนือข้อจำกัดภายในอย่างชัดเจน

ในระดับสากล ผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดด้านการท่องเที่ยวที่ทุกคนเข้าถึงได้ (Accessible Tourism) ของ Nyquist et al. (2025) และแนวคิดการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ (Healthy Aging) ของ Alqraini และ Alasim (2026) ที่ระบุว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมที่เข้าถึงได้ ความปลอดภัย และการออกแบบบริการที่รองรับข้อจำกัดทางกายภาพของผู้ใช้บริการ มากกว่าการพึ่งพาความโดดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ Chang et al. (2022) พบว่าการท่องเที่ยวมีส่วนส่งเสริมการสูงวัยอย่างมีคุณภาพ (Active Aging) และยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้ แต่เงื่อนไขสำคัญคือแหล่งท่องเที่ยวต้องมีความปลอดภัย เข้าถึงได้สะดวก และสามารถตอบสนองความต้องการเฉพาะของผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม ข้อค้นพบดังกล่าวสนับสนุนข้อเสนอจากการวิจัยครั้งนี้ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกตามหลัก Universal Design การจัดเตรียมเครื่องกระตุ้นหัวใจไฟฟ้าอัตโนมัติ (AED) ห้องปฐมพยาบาล และการยกระดับมาตรฐานสุขาภิบาล เพื่อสร้างความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวสูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้มีความแตกต่างจากข้อสรุปของ Traskevich และ Fontanari (2023) รวมถึงทริธัญญา กลางนุรักษ์ และเกดศิริ เจริญวิศาล (2566) ที่เสนอว่าแหล่งท่องเที่ยวซึ่งอยู่ใน

ตำแหน่งที่มีโอกาสทางการตลาดสูงสามารถดำเนินกลยุทธ์เชิงรุกเพื่อขยายตลาดและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ทันที ในขณะที่กรณีของบ่อน้ำพุร้อนผาเสิร์ฐ แม้จะอยู่ในพื้นที่ SO แต่ค่าปัจจัยภายในสุทธิมีระดับต่ำและความแตกต่างระหว่างจุดแข็งกับจุดอ่อนยังไม่ชัดเจน จึงยังไม่อาจตีความได้ว่าพื้นที่มีความพร้อมสำหรับการเติบโตเชิงรุกอย่างเต็มรูปแบบ ดังนั้น ตำแหน่ง SO ที่ปรากฏจากผลการวิเคราะห์ควรถูกตีความว่าเป็น “ศักยภาพเชิงเป้าหมาย” มากกว่าความได้เปรียบเชิงปฏิบัติที่เกิดขึ้นแล้ว กล่าวคือ พื้นที่มีโอกาสพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีศักยภาพสูง หากสามารถยกระดับโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก มาตรฐานความปลอดภัย และคุณภาพบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวสูงอายุได้อย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1.1 เทศบาลตำบลดอยฮางควรนำผลการวิจัยและแนวทางพัฒนาเชิงยุทธศาสตร์ไปบรรจุในแผนพัฒนาท้องถิ่นและแผนปฏิบัติการประจำปี เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดสรรงบประมาณและพัฒนาบ่อน้ำพุร้อนผาเสิร์ฐอย่างเป็นระบบ

1.2 เทศบาลตำบลดอยฮางควรเร่งปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ ห้องน้ำ ห้องอาบน้ำ บ่อแช่น้ำแร่ ทางลาด ราวจับ และอุปกรณ์ช่วยชีวิตฉุกเฉิน เพื่อยกระดับความปลอดภัยและคุณภาพการให้บริการ

1.3 กลุ่มวัฒนธรรมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนควรได้รับการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการสุขภาพจากทรัพยากรอัตลักษณ์ของชุมชน เช่น มะแขว่น ข้าวป่า ชาอัสสัม เหมียง และกาแฟ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและความแตกต่างของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

1.4 เทศบาลตำบลดอยฮางและมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ควรร่วมพัฒนาระบบสารสนเทศและช่องทางประชาสัมพันธ์ดิจิทัลที่รองรับการใช้งานของผู้สูงอายุ รวมทั้งจัดทำข้อมูลสองภาษาเพื่อเพิ่มการเข้าถึงของนักท่องเที่ยวต่างชาติและกลุ่มพำนักระยะยาว

1.5 หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และเครือข่ายชุมชน ควรร่วมกันพัฒนาระบบความร่วมมือด้านการตลาด มาตรฐานบริการ และห่วงโซ่อุปทานในพื้นที่ เพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชนและยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเชิงคลินิกเกี่ยวกับคุณสมบัติทางสุขภาพของน้ำพุร้อนและสมุนไพรอัตลักษณ์ในพื้นที่ เพื่อสร้างหลักฐานเชิงประจักษ์สำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการสุขภาพ

2.2 ควรศึกษาขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ทั้งด้านกายภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการบริหารจัดการนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

2.3 ควรดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการวัดและการดูแลผู้สูงอายุ รวมถึงการยกระดับมาตรฐานการบริการเชิงสุขภาพของชุมชน

2.4 ควรศึกษาความต้องการ พฤติกรรม และความคาดหวังของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุต่างชาติ โดยเฉพาะกลุ่มพำนักระยะยาว เพื่อใช้ในการออกแบบบริการและกิจกรรมที่ตอบสนองตลาดสากล

2.5 ควรมีการศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อระบบนิเวศและทรัพยากรน้ำพุร้อน เพื่อสนับสนุนการวางแผนบริหารจัดการความเสี่ยงและการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ โพธิ์บุญรอด. (2566). *แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวไทย ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์*. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการจัดการการท่องเที่ยว), มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2569). *สถิติผู้สูงอายุ*.
https://www.dop.go.th/th/statistics_page?cat=1&id=2569
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (มปป.). *สถานประกอบการการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ*. กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กองยุทธศาสตร์และแผน, กรมฯ.
https://www.dop.go.th/download/knowledge/th1743570381-2609_0.pdf
- กรมประชาสัมพันธ์. (2566, 24 กุมภาพันธ์). *ไทยพร้อมเป็นศูนย์กลางบริการสุขภาพ เพื่อสร้างเศรษฐกิจของประเทศ*.
<https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/39/iid/161388>
- กรรณดา ณ หนองคาย. (มปป.). *คู่มือผลิตภัณท์สปาจากสมุนไพรไทย*. สำนักงานพิพิธภัณฑสถานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (องค์การมหาชน).
<https://www.wisdomking.or.th/>
- กรุงเทพธุรกิจ. (2565, 30 ตุลาคม). *ไทยหมุดหมาย ต่างชาติ "วัยเกษียณ" โอกาสขยับสู่การท่องเที่ยวมูลค่าสูง*. <https://www.bangkokbiznews.com/health/public-health/1034959>
- กรุงศรี. (2568, 18 กันยายน). *AI เพื่อการแพทย์ทางไกล: พลิกโฉมการดูแลสุขภาพในยุคดิจิทัล*. Krungsri. <https://www.krungsri.com/th/research/research-intelligence/ai-telemedicine-2025>
- กลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคและเภสัชสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสมุทรสงคราม. (ม.ป.ป.). *การอนุญาตเกี่ยวกับสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ*.
<https://fdasamutsongkhram.org/การอนุญาตเกี่ยวกับสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ/>
- กองวิจัยการตลาดการท่องเที่ยว. (2564, 17 พฤษภาคม). *Health is the New Wealth โครงการศึกษาห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของไทย*. TAT Review Magazine.
<https://tatreviewmagazine.com/article/health-is-the-new-wealth/>
- กองสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ. (มปป.). *การขอขึ้นทะเบียนเป็นผู้ให้บริการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ*. <https://nontfda.moph.go.th/>
- กาญจนาวดี พวงขึ้น และแสงสรรค์ ภูมิสถาน. (2563). *พฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุต่อการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่*. *วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย*, 15(2), 29–40.
- กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย, และ รัฐเกล้า เอื้อวงศ์กุล. (2566). *การศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและพฤติกรรมกรรับรู้ของผู้ที่เกี่ยวข้องในจังหวัด นครราชสีมา*. *วารสารเศรษฐศาสตร์ประยุกต์และกลยุทธ์การจัดการ*, 10(2), 124–141.

- เกษวดี พุทธภูมิพิทักษ์, ศิริเพ็ญ ดาบเพชร, เพชรศรี นนท์ศิริ, และ จารุวรรณ แดงบุบผา. (2562). รายงานฉบับสมบูรณ์แผนงานวิจัย การพัฒนาภูมิภาคแห่งการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยการบูรณาการเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 (พิษณุโลก ตาก สุโขทัย เพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์). มหาวิทยาลัยนเรศวร. สนับสนุนทุนวิจัยโดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.).
- คงประพันธ์, สรารวรรณ. (2563). การศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนารีสอร์ตเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (การค้นคว้าอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธุรกิจอสังหาริมทรัพย์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2554). วิกฤติทรัพยากรธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยว: สิทธิและทางออกเพื่อความยั่งยืน. *จดหมายข่าวมุมมองสิทธิ*. 10(1), 1.
- จิตติณชูลี บุญช่วยและพยอม ธรรมบุตร. (2019). แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการอย่างยั่งยืนในกรุงเทพมหานคร ประเทศไทย. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts)*, 12(1). 68-84.
- จิรพรรณ เขาวนพงษ์. (2567, 2 เมษายน). จับสัญญาณเทคโนโลยี Wearable AI จะยกระดับคุณภาพชีวิตได้แค่ไหน?. ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ. <https://www.nectec.or.th/news/news-public-document/wearable-ai.html>
- ฐานเศรษฐกิจ. (2568, 8 พฤศจิกายน). เจาะเทรนด์สุขภาพโลก ขับเคลื่อนไทยสู่ Wellness Economy 5.0. สืบค้นจาก <https://www.thansettakij.com/health-wellness/health/643487>
- ณภัทร สำราญราษฎร์. (2562). การส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุกลุ่ม Active Aging ด้วยแนวคิดการรับรู้จิตวิญญาณถิ่นที่ไม่รู้จักในประเทศไทย. *ปรัชญาดุสิตบัณฑิต (การจัดการการท่องเที่ยว)*, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ณัฐพัชร มณีโรจน์. (2564). การพัฒนาศักยภาพของแหล่งน้ำพุร้อนบ้านหนองเจริญ จังหวัดกาญจนบุรี สำหรับรองรับการท่องเที่ยวมูลค่าสูง. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 26(1), 146–167. สืบค้น จาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phiv/article/view/252722>
- ณัฐนิชา ลอยฟ้า. (2561, 22 สิงหาคม). Long Stay สุขใจในต่างถิ่น. <https://www.theprachakorn.com/newsDetail.php?id=116>
- ธันนรักษ์ วัชรธรร, วรวิมล เฟื่องพันธ์ และสุวิชัย โกศัยยะวัฒน์. (2560). แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี. *วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม*, 13(1), กรกฎาคม-ธันวาคม.
- นภณัฐ ลิขสิทธิ์อนานนท์, ณัฐดนัย พิศาลชัยยงค์, ปณณวิษณุ พึ่งสุนทร, นภัทร ก่อสินเจริญ, วุฒนา ตันติภาสน์, ปภาดา สุขรังสรรค์, ณิชภา บัณฑิตมหากุล, รดา มกรพันธ์, ณัฐกร คนเจน, ปวีร์ศรั พูลพิพัฒน์ , ศุภิมิน มังคลรังษ์. (2567). การสำรวจความรู้ และทัศนคติต่อการใช้สมาร์ทวอตช์และแอปพลิเคชันสุขภาพเพื่อการจัดการโรคเรื้อรังในประชาชนคน

- ไทยอายุ 15-70 ปี. วารสารสถาบันป้องกันควบคุมโรคเขตเมือง. 9(2). 171-168.
https://doi.nrct.go.th/admin/doc/doc_658675.pdf
- นันทวัชร ชื่อดัง. (2564). การพัฒนากิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุชาว
 ไทย. วิทยานิพนธ์ (กจ.ม. (การจัดการการท่องเที่ยวและบริการแบบบูรณาการ)). สถาบัน
 บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ที่มา
<https://repository.nida.ac.th/handle/662723737/6079>.
- เนตรนภิส สุขนวนิช. (2568, 1 กันยายน). ใช้ ‘Telehealth’ เข้าถึงบริการ จัดการปัจจัยที่กระทบ
 ‘สุขภาพ’ ด้วยการทำงานที่อาศัย ‘ฐานข้อมูล’. สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
<https://www.nationalhealth.or.th/articles/th/81>
- พริ้งดา ประสูตรแสงจันทร์. (2569, 7 มกราคม). 2026 “ปีทอง” ของ Wellness กับ 8 เทรนด์
 มาแรง หากใครไม่ยกตักขบวน!. PostToday. <https://www.posttoday.com/smart-life/736086>
- ภณสุต หารษาจารย์พันธ์. (2567, 29 สิงหาคม). ผู้สูงวัยเที่ยวต่างประเทศ ควรดูแลสุขภาพอย่างไร...
 ไม่ให้ทริปล่ม!. โรงพยาบาลไทยนครินทร์. <https://thainakarin.co.th/blog/seniors-travel-tips/>
- มุกดา สุทธิแสน. (2560). พัฒนาการการสร้างเสริมสุขภาพภายใต้บริบทของชุมชนท่องเที่ยวเชิง
 สุขภาพ กรณีศึกษา ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน (วิทยานิพนธ์ปริญญา
 สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). คณะสาธารณสุขศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยศนันท์ แก้วโกลมมัลย์. (2565). กลยุทธ์การตลาดเพื่อส่งเสริมธุรกิจบริการผู้สูงอายุ.
 ดุษฎีนิพนธ์ (นิเทศศาสตร์การตลาด), มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- รณพรหม ชุนงาม, สุภัททา ปิ่นทะแพทย์ และ อีรวิทย์ บุญยโสภณ. (2565). การพัฒนารูปแบบการ
 บริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในยุคดิจิทัล. วารสารศิลปะการจัดการ.
 6(2). 949-968.
- รัศมี ชิงห์. (2558). แผนธุรกิจสปาสำหรับผู้สูงอายุ “Relax Home Spa” Business Plan for
 “Relax Home Spa”. บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาด
 ย่อม, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- เรณูมาศ มาอุ่น, นพรัตน์ ศุทธิถิกล, สมคิด ปราบภัย, และ นันทน์ภัส เกตน์โกศลย์. (2565). การ
 เตรียมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่
 ประชาคมอาเซียนในปี 2558 (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
 (สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
 วิจัย).
- วุฒิชชาติ สุนทรสมัย, และ ปิยะพร ธรรมชาติ. (2559). รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพของ
 จังหวัดปราจีนบุรีเพื่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน. วารสารสมาคม
 นักวิจัย, 21(3), 167-181.

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2568). *พยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวไทย 2569*.

[https://www.kasikornresearch.com/SiteCollectionDocuments/analysis/k-social-media/Pressrelease/2025-11-](https://www.kasikornresearch.com/SiteCollectionDocuments/analysis/k-social-media/Pressrelease/2025-11-21/01_TH_Press_KR_Tourism_21%20Nov_Final.pdf)

[21/01_TH_Press_KR_Tourism_21%20Nov_Final.pdf](https://www.kasikornresearch.com/SiteCollectionDocuments/analysis/k-social-media/Pressrelease/2025-11-21/01_TH_Press_KR_Tourism_21%20Nov_Final.pdf)

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2560, กรกฎาคม). *การวิเคราะห์ประสิทธิผลของการให้บริการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง: กรณีศึกษาจังหวัดอุดรธานี*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) (2565, 31 มีนาคม). *วช. ยกย่องนักวิจัยจุฬา จากแนวคิด*

“Universal Design วิธีชีวิตที่ออกแบบได้” เป็นนักวิจัยดีเด่นแห่งชาติ สาขาปรัชญา ประจำปี 2565. กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.).

<https://www.mhesi.go.th/index.php/news/7181-universal-design-2565.html>

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2565). *คู่มือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ*. กรุงเทพฯ : กองจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม.

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงราย. (2565). *การขับเคลื่อนงานประเด็นผู้สูงอายุ Big Rock เขตสุขภาพที่ 1*. เอกสารบรรยาย <https://webnew.rh1.go.th/>

สุจิตรา สุนทรทรัพย์, วิภาวดี ลิ้มสวัสดิ์, และ คมสิทธิ์ เกียนวัฒนา. (2560). สถานการณ์ ความต้องการ และแนวโน้มของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเอเชีย (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). *ภายใต้ชุดโครงการ การพัฒนาศักยภาพอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยเพื่อเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเอเชีย*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

สุธิมา ลีเพิ่มพานิช, สุธาสีรัตน์ แก้วสนั่น, ธนภรณ์ ธัญญานนท์, สหสยา ทองรวม, รัฐชิตา ทวีธรรม, สุดารัตน์ เกษรินทร์ และ จุฑาธิปต์ จันท์เอียด. (2566). การพัฒนาศักยภาพของแหล่งน้ำพุร้อนแจ้ซ้อน จังหวัดลำปางสำหรับการรองรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 6(6). 3319-3345.

สุภาวิณี ทรงพรพาณิชย์ และคณะ. (2557). *คู่มือการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน,โครงการวิจัยการศึกษารูปแบบ (Model) การจัดการขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) การท่องเที่ยวโดยชุมชน*, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

สุวรรณี ศรียาบ, ภาณุภูมิ ใจชมภู, ศิวศิษฐ์ ปิยะมิตร, และปรีดา จิวปัญญา. (2565). การศึกษาความต้องการด้านการบริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดตาก. *วารสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน*. 4(2). 22-36.

หทัยรัตน์ หอมไกรลาศ, พรประภา ชุนถนอม, วิวัฒน์ ศรีวิชา, เตือนรุ่ง สุวรรณโสภา, อนุชาติ ไชยทองศรี, และ โสภิตา สัมปัตติกร. (2567). การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬาแบบบูรณาการด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อ

- สร้างมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์. *วารสารวิทยาการจัดการสมัยใหม่ (Journal of Modern Management Science)*, 17(2), 53–66.
- หิรัญญา กลางนุรักษ์, และ เกิดศิริ เจริญวิศาล. (2566). ศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดภูเก็ต. *วารสารวิจัยวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, 7(1), 182–192.
- อรัญญา ศิริผล, ชวิศ ศรีมณี, ศักดิ์ดา หอมหวาน และวราภรณ์ บุญเชียง. (2567). *โครงการพัฒนาขีดความสามารถการบริการสุขภาพผู้สูงอายุและผู้มีภาวะพึ่งพิงของเทศบาลตำบลเวียงยอง อ.เมืองลำพูน จ.ลำพูน*.
<https://soc.cmu.ac.th/index.php/academicService/7/wiangyong>
- เอื้ออังกูร เทพสมรส และชวณันท์ กันคำ, *สัมภาษณ์*, 20 มีนาคม 2568.
- Aguilar, F. J. (1967). *Scanning the business environment*. Macmillan.
- Angkananon, K., Khunchamnan, R., Kongchana, B., & Ploadaksorn, P. (2024). Tourist Decision support System for Hot Springs, Thailand. *Geojournal of Tourism and Geosites*, 53(2), 611–621. <https://doi.org/10.30892/gtg.53224-1236>.
- Anuman Chanthawong, Mongun Somkua, Choladda Promdontree, Somnuk Aujiapongpan, and Therdchai Choibamroong. (2023). Development of AHP Based SWOT-TOWS Analysis for Hot Spring Development in Thailand: Evidence from Surat Thani Province. *GMSARN International Journal*. 17 (2023), 238-251.
- Ap, J., Gursoy, D., & Chi, C. G. Q. (2015). Disaster management research in hospitality and tourism: A review of the past decade. *International Journal of Hospitality Management*, 45, 27–35.
<https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2014.12.004>
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224.
- Auemporn Junsongduang, Surapon Saensouk andHenrik Balslev. (2025). Amnat Charoen Healers in Thailand and Their Medicinal Plants. *Plants*, 2025, 14(4), 602; <https://doi.org/10.3390/plants14040602>
- Chang, L., Moyle, B. D., Dupre, K., Filep, S., และ Vada, S. (2022). Progress in research on seniors' well-being in tourism: A systematic review. *Tourism Management Perspectives*, 44, 101040. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2022.101040>
- Chuaybamrung, T. (2008). Local participation in tourism development: The case of Thailand. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 29(1), 114-122.
- Dickman, S. (1996). *Tourism: An introductory text*. Edward Arnold.

- Erfurt, Patricia J. (2011). *An assessment of the role of natural hot and mineral springs in health, wellness and recreational tourism*. PhD thesis, James Cook University. <https://doi.org/10.25903/mr0f-ew02>
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Pitman.
- Global Wellness Institute. (2026). *Thailand's Fast-Growing Wellness Market Report*. สืบค้นจาก <https://globalwellnessinstitute.org>
- Goodwin, H., and Santilli, R. (2009). Stakeholder analysis for sustainable tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(6), 787-812.
- Hall, C. M. (1999). Rethinking collaboration and partnership: A critical analysis of symbiotic marketing and sustainable tourism development. *Journal of Sustainable Tourism*, 7(3-4), 274-289.
- Inskeep, E. (1991). *Tourism planning: An integrated and sustainable development approach*. Van Nostrand Reinhold.
- Korawan Aangakorn, Suree Boonyanupong, Junjit Thiensisi and Chantawat Wandee. (2021). Potential of Tourist Attractions for the Elderly Tourists in Upper Northern Thailand. *The 2011 TOSOK International Tourism Conference*, Seoul, Korea, July 4-6 2011.
- Ladplee, N. (2021). Cultural Landscape of Hot Springs Toward Health Tourism and Recreation in Kanchanaburi, Thailand. *Journal of Innovation and Management*, 6(2), 158–174. retrieved from <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journalcim/article/view/252739>
- Marcus Griswold. (2025). *7 of the World's Best Hot Springs*. Retrieved from Hot Spring Journeys <https://www.hotspringjourneys.com/>
- Middleton, V. T. C., Fyall, A., Morgan, M., & Ranchhod, A. (2009). *Marketing in travel and tourism (5th ed.)*. Butterworth-Heinemann.
- Morgan, N., and Pritchard, A. (1998). Tourism promotion and power: Creating images of authority and control. *Tourism Management*, 19(6), 505-513.
- Morrison, A. M. (2019). *Marketing and managing tourism destinations*. Routledge.
- Murphy, P. E. (1985). *Tourism management*. Longman.
- Nakorn Chiang Rai News. (2567, 28 กรกฎาคม). *เชียงใหม่รายไดติดอันดับที่ 11 ของประเทศ หลังไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ*. <https://nakornchiangrainews.com/chiang-rai-ranks-4th-in-aging/>
- Nikolay Tsonev and Stiliyana Basmadzhieva. (2023). Opportunities for Digitalization in Marketing Management of Health Tourism in Bulgaria. *Athens Journal of Tourism*. 10(1). 21-44

- Nutteera Phakdeephrot. (2021). Tourists' Satisfaction with Products, Services and Quality Development of Hot Spring Wellness Tourism. *RICE Journal of Creative Entrepreneurship and Management*, 2(3), 1-22.
- Nyquist, T. E. H., Jahnsen, R. B., Bliksvær, T., Koncul, A., และ Antonsen, K. M. (2025). Accessible tourism – Nature-based activities for all, needs for assistive devices and information among people with disabilities. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 52, 100982.
<https://doi.org/10.1016/j.jort.2025.100982>
- OpenAI. (2026). แผนกลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ. ChatGPT. openai.com
- Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1988). SERVQUAL: A multiple-item scale for measuring consumer perceptions of service quality. *Journal of Retailing*, 64(1), 12-40.
- PDPA Thailand. (2565, 20 มิถุนายน). 'ธุรกิจสูงวัย' จะจัดการอย่างไร? ไม่ให้ละเมิดข้อมูลลูกค้าตามกฎหมาย PDPA. <https://pdpathailand.com/uncategorized-th/pdpa-older-persons/>
- PDPA Thailand. (2566, 27 กรกฎาคม). วิธีจัดการ 'ธุรกิจสูงวัย' ไม่ให้ละเมิดข้อมูลลูกค้าตามกฎหมาย PDPA. <https://pdpathailand.com/news-article/article-aging-society/>
- Pearce, J. A., and Robinson, R. B. (2018). *Strategic management: Formulation, implementation, and control (16th ed.)*. McGraw-Hill Education.
- Pornpimol Chaisanit, Paripan Keawnet, Kusuma Tungpruan and Chachaya Yodsuwan. (2021). Investigating Thai Tourist's Traveling Behavior for Hot Spring Management to Promote Health Tourism in Chiang rai. *UTCC International Journal of Business and Economics (UTCC IJBE)*. 13(3). 147-161.
- Porter, M. E. (1980). *Competitive strategy: Techniques for analyzing industries and competitors*. Free Press
- PostToday. (2568, 10 พฤศจิกายน). เปิดฉากทัศน์ Wellness Economy 5.0 เน้นสุขภาพขั้นของเศรษฐกิจไทย. <https://www.posttoday.com/smart-life/733226>
- Rachel J.C. Fu. (2024). *Chair and Disaster Recovery and Tourism Potential in Coastal Counties, Florida*. Retrieved from University of Florida
<https://uftourism.org/>
- Rebuilding Tourism: Strategies for Post-Crisis Recovery. (2024).
<https://getwithtipsy.com>
- Ryan, C. (1995). *Researching tourist satisfaction: Issues, concepts and problems*. London: Routledge.
- Smith, M., and Puczkó, L. (2014). *Health, tourism and hospitality: Spas, wellness and medical travel (2nd ed.)*. Routledge.

- Susaraporn Tangtenglam and Ariya Pongpanich. (2021). Strategies Hotel for Thai Elderly Tourists in Thailand. *International Journal of Arts and Social Science*. 4(3). 54-58.
- Tambol Doy Hang. (2025). Retrieved from <https://www.scribd.com/document/82412849/Tambol-Doy-Hang>
- Techsauce Team. (2569, 16 มกราคม). เจาะคลีน HealthTech ใหม่ ยุคที่คนไทยกำลังแก่งแย่ง แต่เทคโนโลยีก็กลับเกิดใหม่ทุกวัน. Techsauce. <https://techsauce.co/healthtech/health-tech-trend-thailand-2026>
- Thamonton Jang. (2568, 2 มกราคม). ตลาด Health & Wellness ไทยทะลุ 40.5 พันล้าน ดอลลาร์ โต 28.4% Gen Y พร้อมเปย์มากที่สุด ทั้งกิน วิตามิน และบริการ Longevity Retreat. Marketeer Online. <https://marketeeronline.co/archives/452340>
- THE STANDARD. (2568, กรกฎาคม 5). ชุมทรัพย์สู่ Wellness Economy 5.0 ดันอีสานสู่ฮับสุขภาพ. <https://thestandard.co/wellness-economy-5-0/>
- Traskevich, A., และ Fontanari, M. (2023). Tourism potentials in post-COVID19: The concept of destination resilience for advanced sustainable management in tourism. *Tourism Planning & Development*, 20(1), 12–36. <https://doi.org/10.1080/21568316.2021.1894599>
- Tribe, J. (2006). The indiscipline of tourism. *Annals of Tourism Research*, 33(1), 1-18.
- United Nations World Tourism Organization. (2022). *Tourism and ageing: A global perspective*. Retrieved from UNWTO Publications. <https://www.unwto.org/>
- United Nations. (2021). *World population ageing 2021: Highlights*. United Nations Department of Economic and Social Affairs. <https://www.un.org/development/desa/ageing/>
- World Tourism Organization. (2005). *Making tourism more sustainable: A guide for policy makers*. WTO.
- Yamane, Taro. 1967. *Statistics, An Introductory Analysis, 2nd Ed.*, New York : Harper and Row.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสำรวจภาคสนามสำหรับการเก็บข้อมูลทางกายภาพบ่อน้ำพุร้อนและภูมิทัศน์

1

แบบสำรวจภาคสนาม (Field Survey Form)
ชุดที่ 1 สำหรับการเก็บข้อมูลทางกายภาพบ่อน้ำพุร้อนและภูมิทัศน์ธรรมชาติ
บ่อน้ำพุร้อนนาเสิร์ฐ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้สำรวจ

ชื่อ-สกุลผู้สำรวจ : วันที่สำรวจ : เวลา :

ส่วนที่ 2 แบบประเมินคุณภาพกายภาพและภูมิทัศน์

ประเด็นศึกษา	เกณฑ์ประเมิน (0-3)	ระดับที่ได้	บันทึกผล/หมายเหตุ
1. คุณสมบัติน้ำร้อน			
1.1 อุณหภูมิ	0 = ไม่เหมาะสม/ไม่ปลอดภัย 1 = ร้อน/เย็นเกินไป 2 = พอใช้ มีบางช่วงไม่คงที่ 3 = เหมาะสม ปลอดภัยต่อการใช้งาน		
1.2 ค่า pH	0 = ไม่เหมาะสมต่อการใช้ 1 = ค่าผันผวนมาก 2 = พอใช้ อยู่ในเกณฑ์บางช่วง 3 = เหมาะสม อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน		
1.3 ความขุ่น	0 = ขุ่นมาก ไม่เหมาะต่อการใช้ 1 = ขุ่นปานกลาง 2 = ขุ่นน้อย 3 =ใสสะอาด		

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

CRU-IRB

ศูนย์วิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประเทศไทย

2

ประเด็นศึกษา	เกณฑ์ประเมิน (0-3)	ระดับที่ได้	บันทึกผล/หมายเหตุ
1.4 ปริมาณแร่ธาตุ	0 = ไม่มีข้อมูล/ไม่พบแร่ธาตุสำคัญ 1 = พบเล็กน้อย 2 = พบหลายชนิด แต่ไม่สมบูรณ์ 3 = พบครบถ้วน มีคุณสมบัติชัดเจน		
2. ลักษณะทางภูมิประเทศ			
2.1 ภูมิประเทศโดยรอบ	0 = เสื่อมโทรม ไม่เหมาะแก่การท่องเที่ยว 1 = มีบางส่วนเสื่อมโทรม 2 = สภาพโดยรวมดี แต่บางจุดมีปัญหา 3 = สวยงาม โดดเด่น เหมาะแก่การท่องเที่ยว		
2.2 จุดชมวิวสำคัญ	0 = ไม่มีจุดชมวิว 1 = มีแต่ไม่สนใจ 2 = มีและน่าสนใจบางส่วน 3 = มีหลายจุด โดดเด่นและดึงดูด		
3. องค์ประกอบของภูมิทัศน์			
3.1 พืชพรรณ	0 = ไม่มีความหลากหลาย เสื่อมโทรม 1 = มีน้อย 2 = หลากหลายระดับหนึ่ง 3 = หลากหลาย สมบูรณ์		
3.2 น้ำตก/ลำธาร	0 = ไม่มี/เสื่อมโทรม 1 = มีแต่ไม่คงสภาพธรรมชาติ 2 = มีและยังคงสภาพปานกลาง 3 = มีและสภาพดี สวยงาม		

ประเด็นศึกษา	เกณฑ์ประเมิน (0-3)	ระดับที่ได้	บันทึกผล/หมายเหตุ
3.3 สภาพแวดล้อมโดยรวม	0 = สกปรก/เสื่อมโทรม 1 = พอใช้ มีปัญหาสิ่งแวดล้อม 2 = ดี แต่ยังมีบางจุดควรปรับปรุง 3 = ดีมาก สะอาดร่มรื่น เหมาะแก่สุขภาพ		
4. ศักยภาพเพื่อการใช้ด้านสุขภาพ			
4.1 คุณประโยชน์ของน้ำร้อน	0 = ไม่มีคุณประโยชน์ต่อสุขภาพ 1 = พอใช้ มีการอ้างอิงน้อย 2 = มีข้อมูลรองรับบางส่วน 3 = มีข้อมูล/งานวิจัยรองรับชัดเจน		
4.2 การใช้เพื่อบำบัด	0 = ไม่สามารถใช้ได้ 1 = ใช้ได้จำกัด 2 = ใช้ได้ในบางรูปแบบ 3 = ใช้ได้หลายรูปแบบ สอดคล้องสุขภาพผู้สูงอายุ		

ส่วนที่ 3 หมายเหตุ/ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

คู่มือย่อย (Field Guide)
แนวทางสำหรับสำรวจภาคสนาม

ประเด็นศึกษา	วิธีการเก็บข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้	วิธีการบันทึก
อุณหภูมิ	วัดที่ 2-3 จุด (ปากฟู, ขอบบ่อ, กลางบ่อ) ใช้-ป้าย	เทอร์มิสเตอร์ดิจิทัล	บันทึก °C และถ่ายภาพประกอบ
ค่า pH	เก็บตัวอย่างน้ำ วัดด้วย pH Meter อย่างน้อย 2 จุด	pH Meter / แถบวัด pH	บันทึกค่าตัวเลขและเวลา
ความขุ่น	ตักน้ำใส่ขวดใส ตรวจสอบด้วยสายตาหรือเครื่องวัด	Turbidity Meter, ขวดใส	ระบุค่าความขุ่น (NTU) หรือบรรยาย
ปริมาณแร่ธาตุ	เก็บตัวอย่างน้ำส่งแล็บหรืออ้างอิงผลตรวจสอบจากกรมทรัพยากรน้ำบาดาล, สังเกตคราบตะกอน	ขวดเก็บตัวอย่าง, ปากกาเขียนฉลาก	ระบุลักษณะคราบ/ส่งตรวจแล็บ
ภูมิประเทศโดยรอบ	เดินสำรวจรอบพื้นที่ ดูภูมิประเทศและการเข้าถึง	GPS, กล้องถ่ายภาพ	บรรยายลักษณะและถ่ายภาพ
จุดชมวิว	ระบุพิกัดจุดชมวิว สังเกตความโดดเด่น	GPS, กล้องถ่ายภาพ	บันทึกพิกัด บรรยายจุดเด่น
พืชพรรณ	สำรวจความหลากหลาย บันทึกชนิดเด่น	กล้องถ่ายภาพ, สมุดบันทึก	บรรยายชนิดและถ่ายภาพ
น้ำตก/ลำธาร	เดินตามเส้นทาง สังเกตความใสและสภาพ	GPS, กล้องถ่ายภาพ	บรรยายการคงสภาพและถ่ายภาพ
สภาพแวดล้อมโดยรวม	ประเมินความสะอาด ความร่มรื่น เสียงรบกวน	สมุดบันทึก, กล้องถ่ายภาพ	ระบุปัญหาหรือความโดดเด่น
คุณประโยชน์ของน้ำร้อน	อ่านป้ายสัมภาษณ์ผู้ดูแล/ชุมชน	สมุดบันทึก, เครื่องบันทึกเสียง	จดคำบอกเล่า (ไม่ระบุชื่อ)

ประเด็นศึกษา	วิธีการเก็บข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้	วิธีการบันทึก
การใช้เพื่อบำบัด	สังเกตการใช้งานจริง เช่น แซ่ นวด อบ สมุนไพร	กล้องถ่ายภาพ (เฉพาะ สิ่งแวดล้อม)	บันทึกกิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวก

แนวทางปฏิบัติสำคัญ

1. การสังเกต: ใช้ทั้งเชิงปริมาณ (เครื่องมือวัด) และเชิงคุณภาพ (สภาพสิ่งแวดล้อม)
2. การเชิญผู้เชี่ยวชาญร่วมสำรวจ และการอ้างอิงข้อมูลรายงาน/เอกสารผลการตรวจสอบในพื้นที่
3. การบันทึกข้อมูล: กรอกในแบบฟอร์มทันที พร้อมถ่ายภาพประกอบ
4. การเก็บข้อมูลจากการสังเกตสนทนารับรู้ และการบันทึกผลเพิ่มเติมในช่อง “หมายเหตุ”
5. ใช้เพื่อประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล โดยคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (ขอความยินยอมก่อนสัมภาษณ์ ไม่เปิดเผยตัวตนผู้ให้ข้อมูล)
6. การให้คะแนน (0-3): ใช้ตามเกณฑ์ในแบบสำรวจ โดยการหารือในที่สำรวจเพื่อตรวจสอบความสอดคล้อง

ภาคผนวก ข

แบบสำรวจภาคสนาม เรื่องขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
ประเภทน้ำพุร้อน

1

แบบสำรวจภาคสนาม
เรื่องขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ประเภทน้ำพุร้อนธรรมชาติ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. สถานที่.....ป่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย..... 2. ระยะเวลาดำเนินการ.....
3. ผู้ให้ข้อมูล (ตำแหน่งและหรือความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมในพื้นที่)
4. คณะผู้สำรวจ (ตำแหน่งและหรือความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมในพื้นที่ ประเมินแบบสามเส้า)

ส่วนที่ 2 การประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ตัวชี้วัด	คะแนน	เกณฑ์การประเมิน
1. ด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว		
1.1 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว		
-กิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณน้ำพุร้อนและโดยรอบ		3 คะแนน: มีกิจกรรมการท่องเที่ยวมากกว่า 2 ประเภท และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม 2 คะแนน: มีกิจกรรม 1-2 ประเภท และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม 1 คะแนน: มีกิจกรรมจำกัด เฉพาะการแช่น้ำพุร้อน แต่ยัง ไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม 0 คะแนน: ไม่มีกิจกรรม หรือกิจกรรมก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อทรัพยากร

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

CRRU-IRB

ศูนย์วิจัยและ
การใช้ประโยชน์
จากงานวิจัย
เพื่อการพัฒนา
ที่ยั่งยืน
มหาวิทยาลัย
ราชภัฏวไลยอลงกรณ์

ตัวชี้วัด	คะแนน	เกณฑ์การประเมิน
-อาคาร/สิ่งปลูกสร้าง/สิ่งอำนวยความสะดวก		3 คะแนน: ถมพื้นที่กับพื้นที่ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม 2 คะแนน: ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แต่ยังไปถมพื้นที่กับพื้นที่ 1 คะแนน: ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชายฝั่งหรือสิ่งแวดล้อม 0 คะแนน: ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทัศนียภาพ
-ระยะเวลาเปิดบริการของแหล่งท่องเที่ยว		3 คะแนน: เปิดบริการตลอดทั้งปี 2 คะแนน: เปิดบริการมากกว่า 6 เดือนต่อปี 1 คะแนน: เปิดบริการน้อยกว่า 6 เดือนต่อปี 0 คะแนน: ไม่มีความชัดเจนหรือไม่สามารถเปิดบริการได้
1.2 ที่ตั้งและการเข้าถึง		
-ระบบขนส่งและยานพาหนะเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว		3 คะแนน: เข้าถึงได้ทั้งรถส่วนตัวและรถสาธารณะ/รถรับจ้าง 2 คะแนน: เข้าถึงได้เพียงบางประเภท (เช่น รถส่วนตัวอย่างเดียว) 1 คะแนน: เข้าถึงได้ยาก มีข้อจำกัดด้านยานพาหนะ 0 คะแนน: ไม่สามารถเข้าถึงได้
-ขนาดถนนหรือช่องทางจราจร		3 คะแนน: ถนน 2 ช่องจราจรขึ้นไป จัดเจน และสะดวกตลอดเส้นทาง 2 คะแนน: ถนน 2 ช่องจราจร แต่บางช่วงแคบหรือไม่มีเส้นแบ่งชัดเจน 1 คะแนน: ถนนเลนเดียว คับแคบ ไม่สะดวก 0 คะแนน: ไม่มีถนนเข้าถึง

ตัวชี้วัด	คะแนน	เกณฑ์การประเมิน
-สภาพเส้นทางและพื้นผิวถนน		3 คะแนน: ถนนลาดยาง/คอนกรีต สภาพดีตลอดเส้นทาง 2 คะแนน: ถนนลาดยาง/คอนกรีต แต่ชำรุดบางช่วง 1 คะแนน: ถนนลูกรัง/ลูกระ ใช้งานลำบาก 0 คะแนน: ไม่มีเส้นทางที่ใช้ได้
-ป้ายบอกเส้นทางทางเข้าถึง		3 คะแนน: มีป้ายบอกชัดเจนตลอดเส้นทางจนถึงแหล่งท่องเที่ยว 2 คะแนน: มีป้าย แต่ไม่ต่อเนื่องหรือไม่ชัดเจน 1 คะแนน: มีป้ายจำกัด บางช่วงอาจหลงทาง 0 คะแนน: ไม่มีป้ายบอกทาง
การค้นหาที่ตั้งจาก Application แผนที่		3 คะแนน: ค้นหาเจอพิกัดแม่นยำในแอปพลิเคชัน (Google Maps/Maps ฯลฯ) 2 คะแนน: ค้นหาเจอแต่มีคลาดเคลื่อนเล็กน้อย (เดินทางเกิน 15 นาทีจากพิกัด) 1 คะแนน: ค้นหาเจอแต่ข้อมูลไม่สมบูรณ์ (เช่น ชื่อซ้ำ/ไม่มีรายละเอียด) 0 คะแนน: ไม่สามารถค้นหาจาก Application ได้
2. ด้านสิ่งแวดล้อมและความสะดวก		
2.1 ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว		
-ความพร้อมของศูนย์บริการนักท่องเที่ยว		3 = มีศูนย์บริการพร้อมใช้งาน ครบถ้วนทั้งอาคาร บุคลากร และอุปกรณ์ 2 = มีศูนย์บริการ แต่ยังไม่ครบถ้วนทุกองค์ประกอบ 1 = มีศูนย์บริการแต่มีได้ไม่สม่ำเสมอ/ไม่พร้อม

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

CRRU-IRB

ศูนย์วิจัยและพัฒนา
การวิจัยและ
การบริการ
เพื่อสังคม

ขอรับรองว่า
การวิจัยและ
การบริการ
เพื่อสังคม
เป็นไปตาม
มาตรฐาน
จริยธรรม

ตัวชี้วัด	คะแนน	เกณฑ์การประเมิน
		0 = ไม่มีศูนย์บริการ
-การให้บริการของพนักงานประจำศูนย์		3 = มีพนักงานตลอดเวลา บริการสุภาพ ให้ข้อมูลชัดเจน 2 = มีพนักงานแต่ไม่ครบเวลา/ความรู้ไม่เพียงพอ 1 = มีพนักงานเฉพาะบางช่วง หรือบริการไม่ทั่วถึง 0 = ไม่มีพนักงาน
-ข้อมูลที่ดีจำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยว (เช่น เวลาเปิด-ปิด ค่าใช้จ่าย ข้อปฏิบัติ แผนที่)		3 = ข้อมูลครบถ้วน ถูกต้อง เข้าใจง่าย มีอย่างน้อย 2 ภาษา 2 = ข้อมูลครบถ้วนแต่มีเพียงภาษาไทย หรือยังไม่ชัดเจน 1 = มีข้อมูลแต่ไม่ครบถ้วน 0 = ไม่มีข้อมูล
-ข้อมูลและสื่อการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว		3 = มีสื่อหลากหลาย (ป้าย/โบรชัวร์/สื่อดิจิทัล) อย่างน้อย 2 ภาษา 2 = มีสื่อ 1 ภาษา หรือเพียงบางประเภท 1 = มีสื่อจำกัด เข้าใจยาก 0 = ไม่มีสื่อ
2.2 ระบบการจอง การลงทะเบียน และช่องทาง การติดต่อ		
-ระบบการจองบริการ		3 = มีทั้งออนไลน์และออฟไลน์ ใช้งานสะดวก 2 = มีระบบเพียงแบบใดแบบหนึ่ง

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

CRRU-IRB
 คณะศิลปกรรมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 กรุงเทพมหานคร

145

ตัวชี้วัด	คะแนน	เกณฑ์การประเมิน
		1 = มีระบบจองแต่ ไม่เสถียร/ข้อมูล ไม่อัปเดต 0 = ไม่มีระบบจอง
-การแสดงข้อมูลผ่านระบบจอง		3 = แสดงรายละเอียดครบถ้วน ถูกต้อง และเป็นปัจจุบัน 2 = แสดงข้อมูลแต่ยังไม่ครบถ้วน หรือไม่อัปเดต 1 = มีข้อมูลบางส่วนเท่านั้น 0 = ไม่มีข้อมูลในระบบ
-การบันทึกสถิติและติดตามผล		3 = มีการเก็บข้อมูลและรายงานผลเป็นประจำ 2 = มีการเก็บข้อมูลแต่ไม่รายงานผลสม่ำเสมอ 1 = เก็บข้อมูลเฉพาะบางส่วน 0 = ไม่มีการเก็บข้อมูล
2.3 บ่อเช่าน้ำหรือบ่อและห้องแช่น้ำพร้อม		
-ความพร้อมของบ่อ/ห้องแช่ (จำนวนเพียงพอ สะอาด ปลอดภัย)		3 = ได้ครบถ้วนและมีคุณภาพ 2 = มีแต่ยังไม่สมบูรณ์ 1 = มีบางส่วน 0 = ไม่มีเลย
-การจัดแยกประเภทบริการ (ชาย-หญิง/ครอบครัว/ผู้สูงอายุ)		
-ระบบความปลอดภัยและป้ายคำแนะนำ (2 ภาษา ครอบคลุมผู้มีโรคประจำตัว)		

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

CRRU-IRB

คณะกรรมการวิจัย
จริยธรรม
การวิจัยในคน
คณะแพทยศาสตร์
โรงพยาบาลศิริราช
มหาวิทยาลัยมหิดล

ตัวชี้วัด	คะแนน	เกณฑ์การประเมิน
-คุณภาพภูมิและระบบวัดอุณหภูมิ		
-ระบบน้ำหมุนเวียนหรือเปลี่ยนถ่ายน้ำ		
-พื้นผิวและสิ่งก่อสร้างป้องกันการลื่น		
-การระบายอากาศและแสงสว่างในพื้นที่บริการ		
-จุดบริการน้ำเย็น/พักพื้นที่หลังการแช่		
-เจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยและบริการในพื้นที่		
-แผนการบำรุงรักษา/ทำความสะอาดที่ดำเนินการจริง		
2.4 ห้องน้ำ ห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า และห้องอาบน้ำ		
-สุขภัณฑ์และอุปกรณ์สะอาด ใช้งานได้ดีจริง		
-การแยกประเภทห้องน้ำชาย-หญิง และผู้ต้องการความช่วยเหลือพิเศษ		
-พื้นป้องกันการลื่นและปลอดภัย		
-การจัดแสงสว่างเพียงพอในพื้นที่บริการ		
-การบำรุงรักษาและตรวจสอบห้องน้ำสม่ำเสมอ		
		3 = ครบถ้วนมีคุณภาพ, 2 = มีแต่ยังไม่สมบูรณ์, 1 = มีบางส่วน, 0 = ไม่มีเลย

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

CRRU-IRB

ศูนย์วิจัยและวิจัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
วิทยาเขตวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

7

ตัวชี้วัด	คะแนน	เกณฑ์การประเมิน
2.5 สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ		
-ลานจอดรถ (รวมผู้สูงอายุ/ผู้พิการ)		3 = ครบถ้วนมีคุณภาพ, 2 = มีแต่ยังไม่สมบูรณ์, 1 = มีบางส่วน, 0 = ไม่มีเลย
-พื้นที่นั่งพักผ่อนและรอคอยในพื้นที่บริการ		
-ระบบการจัดการขยะและรักษาความสะอาด		
-ช่องทางการสื่อสาร (สัญญาณ โทรศัพท์/อินเทอร์เน็ต/วิทยุ)		
-ป้ายบอกสถานที่สำคัญและเบอร์ติดต่อฉุกเฉิน		
3. ด้านความปลอดภัย		
3.1 แผนและแนวปฏิบัติด้านความปลอดภัย		
-แนวปฏิบัติการปฐมพยาบาลเบื้องต้นและการกู้ชีพ		3 = มีระบบพร้อม อบรมเจ้าหน้าที่ครบถ้วน และมีอุปกรณ์ทันสมัย 2 = มีระบบ แต่เจ้าหน้าที่หรืออุปกรณ์ยังไม่ครบถ้วน 1 = มีระบบแต่จำกัด/ไม่เพียงพอ 0 = ไม่มีระบบ
-แผนซักซ้อมการอพยพและดับเพลิงประจำปี		3 = จัดทำและซักซ้อมทุกปี มีบันทึกผล 2 = มีแผน แต่ซักซ้อม ไม่สม่ำเสมอ 1 = มีแผนแต่ ไม่เคยซักซ้อมจริง 0 = ไม่มีแผน

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

CRRU-IRB

ศูนย์วิจัยและวิจัย
การมีส่วนร่วมของผู้ใช้
บริการสุขภาพ
มหาวิทยาลัยมหิดล

ตัวชี้วัด	คะแนน	เกณฑ์การประเมิน
-แผนจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ		3 = มีแผนครอบคลุมและชัดเจนจริง 2 = มีแผนครอบคลุมแต่ยังไม่ละเอียด 1 = มีแผนบางส่วนเท่านั้น 0 = ไม่มีแผน
3.2 อุปกรณ์ความปลอดภัย		
-ชุดปฐมพยาบาลและห้องปฐมพยาบาล		3 = ครบถ้วนและพร้อมใช้งาน, 2 = มีแต่บางส่วนยังไม่เพียงพอ, 1 = มีแต่ไม่พร้อมใช้งาน, 0 = ไม่มีเลย
-อุปกรณ์ช่วยชีวิต (เช่น หัวดูดไฟฟ้า เครื่อง AED)		
-อุปกรณ์ดับเพลิงและระบบป้องกันไฟ		
-ป้ายเตือน/อุกหนุมิ/เขตหวงห้ามที่ชัดเจน		
-ระบบไฟฉุกเฉินและแผนผังการอพยพในพื้นที่		
4. ด้านการบริหารจัดการ		
4.1 คุณภาพน้ำ		
-น้ำสำหรับอุปโภคและใช้งานสะอาดปลอดภัย		3 คะแนน: มีการดำเนินการครบถ้วน มีคุณภาพ สอดคล้องกับมาตรฐาน และคำนึงถึงความปลอดภัย/สิทธิของนักท่องเที่ยว
-ผลการวิเคราะห์คุณภาพน้ำที่สอดคล้องตามมาตรฐาน ทุก 2 ปี		2 คะแนน: มีการดำเนินการ แต่ยังไม่ครบถ้วนหรือคุณภาพปานกลาง
-การตรวจวัดคุณภาพน้ำทางชีววิทยาและเชื้อโรคในบ่อ/ห้องแช่		1 คะแนน: มีการดำเนินการเพียงบางส่วน หรือไม่เป็นระบบ 0 คะแนน: ไม่มีการดำเนินการ

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

CRRU-IRB

ศูนย์วิจัยและวิจัย
จริยธรรมการวิจัยในคน
คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี
มหาวิทยาลัยมหิดล

ตัวชี้วัด	คะแนน	เกณฑ์การประเมิน
4.2 การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว		
-การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว		3 คะแนน: มีการดำเนินการครบถ้วน มีคุณภาพ สอดคล้องกับมาตรฐาน และคำนึงถึงความปลอดภัย/สิทธิของนักท่องเที่ยว
-การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity)		2 คะแนน: มีการดำเนินการ แต่ยังไม่ครบถ้วนหรือคุณภาพปานกลาง
-การกำหนดช่วงเวลาปิด-เปิดอย่างชัดเจน		1 คะแนน: มีการดำเนินการเพียงบางส่วน หรือไม่เป็นระบบ
-การดูแลรักษาทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ		0 คะแนน: ไม่มีการดำเนินการ
-การสำรวจความพึงพอใจ/ข้อร้องเรียนของนักท่องเที่ยวและชุมชน		
-การนำข้อมูลจากข้อร้องเรียน/ข้อเสนอแนะมาปรับปรุงบริการ		
4.3 การพัฒนาบุคลากรและการให้ความรู้		
-การมีเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์หรือสื่อความหมาย		3 คะแนน: มีการดำเนินการครบถ้วน มีคุณภาพ สอดคล้องกับมาตรฐาน และคำนึงถึงความปลอดภัย/สิทธิของนักท่องเที่ยว
-การอบรมด้านความปลอดภัยและการปฐมพยาบาล		2 คะแนน: มีการดำเนินการ แต่ยัง ไม่ครบถ้วนหรือคุณภาพปานกลาง
-การอบรมด้านการให้บริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ		1 คะแนน: มีการดำเนินการเพียงบางส่วน หรือไม่เป็นระบบ
-การอบรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน		0 คะแนน: ไม่มีการดำเนินการ

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

ตอนที่ 3 ข้อสังเกตอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

CRRU-IRB

ศูนย์วิจัยและพัฒนา
การวิจัยและ
การบริการวิชาการ
ของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
วังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 19100

ภาคผนวก ก

ประเด็นสนทนากลุ่ม

I

ประเด็นสนทนากลุ่ม: ทักษะคิด ความพร้อม และความต้องการของชุมชนเพื่อการพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ณ บ่อน้ำร้อนผาเสริฐ

กลุ่มผู้ร่วมสนทนากลุ่ม : ผู้แทนชุมชน อาสาสมัครในบริเวณพื้นที่บ่อน้ำร้อนผาเสริฐและใกล้เคียง
การชี้แจงจริยธรรมการวิจัย

1. ความสมัครใจและสิทธิในการถอนตัว การเข้าร่วมของท่านเป็นไปโดย ความสมัครใจ ท่านสามารถเลือกที่จะไม่ตอบคำถามใด ๆ ก็ได้ หรือสามารถขอถอนตัวออกจากการสนทนาได้ทุกเมื่อ โดยไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อท่าน

2. การรักษาความลับและการใช้ข้อมูล ข้อมูลและความคิดเห็นของท่านจะถูกเก็บเป็น ความลับ และจะถูกนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ภาพรวมเพื่อการวางแผนและพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ่อน้ำร้อนผาเสริฐเท่านั้น

3. การปกปิดชื่อ ในการรายงานผลการวิจัย เราจะ ไม่ระบุชื่อหรือตำแหน่งของท่าน เป็นรายบุคคล แต่จะนำเสนอในรูปแบบของความคิดเห็นจาก "ผู้แทนชุมชน" หรือ "ผู้ประกอบการ" เท่านั้น เพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัวของท่าน

4. การบันทึก เราขออนุญาต บันทึกเสียง การสนทนาเพื่อนำไปถอดเทป ซึ่งข้อมูลนี้จะถูกทำลายหลังจากการวิเคราะห์เสร็จสิ้น เพื่อความแม่นยำในการเก็บข้อมูล

"หากท่านเข้าใจและยินดียที่จะให้ข้อมูล โปรดยืนยันด้วยการพยักหน้า หรือกล่าวว่า 'ตกลง' ค่ะ/ครับ"

ประเด็นและชุดคำถามสนทนา

ชุดที่ 1: ทักษะคิดและความเข้าใจ

1. การรับรู้และการมองเห็นคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

-ในมุมมองของท่าน บ่อน้ำร้อนผาเสริฐมีความสำคัญอย่างไรต่อชุมชน

-ท่านมองว่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแตกต่างจากการท่องเที่ยวทั่วไปอย่างไร? และชุมชนจะได้

อะไรจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ?

: เพื่อทำความเข้าใจว่าชุมชนมองเห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ และมีความเข้าใจในแนวคิด

"Wellness" ในระดับใด เพื่อประเมินว่าการพัฒนาจะสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมหรือไม่

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

CRRU-IRB

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
ในมนุษย์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่ผ่านมา

-ที่ผ่านมา การท่องเที่ยวที่บ่อน้ำร้อนผาเสด็จส่งผลกระทบในด้านบวกและด้านลบต่อชุมชนอย่างไรบ้าง?

-ปัจจุบันนี้ (หลังจากที่กลับมาเปิดบริการ) ท่านสังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง? ชุมชนมีความพร้อมหรือไม่ที่จะรับมือกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น?

: เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์จากชุมชน และนำไปสู่การวางแผนเพื่อป้องกันผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

ชุดที่ 2: ความพร้อมและศักยภาพของชุมชน

1. ศักยภาพด้านอาชีพและทักษะ

-ชุมชนของเรามีอาชีพหรือกลุ่มอาชีพใดบ้างที่ท่านคิดว่าสามารถนำมาเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้?

-หากต้องการยกระดับผลิตภัณฑ์หรือบริการ เช่น อาหารหรือการนวดแผนโบราณ ชุมชนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้หรือพัฒนาทักษะใหม่ๆ หรือไม่? ต้องการการสนับสนุนด้านใดบ้าง?

: เพื่อประเมิน "ช่องว่างด้านทักษะ" และ "ความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง" จากฐานเศรษฐกิจเกษตรกรรมไปสู่การบริการ ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลัก CBT

2. ทรัพยากรและภูมิปัญญา

-นอกจากบ่อน้ำร้อนแล้ว ชุมชนยังมีทรัพยากรหรือภูมิปัญญาอะไรอีกบ้างที่สามารถนำมาสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวได้?

-ถ้าต้องประชาสัมพันธ์สิ่งเหล่านี้ให้คนภายนอกรับรู้ ชุมชนมีความถนัดหรือต้องการเรียนรู้เรื่องการตลาดออนไลน์หรือไม่?

: เพื่อค้นหาศักยภาพที่ซ่อนอยู่และประเมินความพร้อมด้านการตลาดสมัยใหม่ ซึ่งเป็นจุดอ่อนสำคัญที่ได้จากการวิเคราะห์เบื้องต้น

ชุดที่ 3: ความต้องการและการมีส่วนร่วม

1. สิ่งที่ชุมชนต้องการและรูปแบบการมีส่วนร่วม

-หากชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ท่านคิดว่าชุมชนต้องการการสนับสนุนด้านใดมากที่สุด?

3

-ท่านต้องการมีส่วนร่วมในรูปแบบใด? เช่น การเป็นเจ้าของกิจการ, การเป็นลูกจ้าง, หรือการเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

: เพื่อค้นหา "รูปแบบการมีส่วนร่วม" ที่แท้จริงของชุมชน และระบุ "ความต้องการ" ในการสนับสนุนด้านทรัพยากรที่จำเป็น เช่น เงินทุน, องค์ความรู้, หรือเครื่องมือ

2. การสร้างความร่วมมือ

-ท่านคิดว่าการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น เช่น ภาครัฐหรือภาคเอกชน ควรอยู่ในรูปแบบใดจึงจะเกิดประโยชน์สูงสุดกับชุมชน?

-ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการสร้างกลุ่มหรือคณะทำงานของชุมชนขึ้นมาดูแลเรื่องการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ? และควรมีบทบาทอย่างไร?

: เพื่อสำรวจแนวคิดในการสร้างโครงสร้างการบริหารจัดการและการทำงานร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก

ชุดที่ 4: การบริหารจัดการและผลประโยชน์

1. การจัดการและการแบ่งปันผลประโยชน์

-ปัจจุบันบ่อน้ำร้อนบริหารงานโดยเทศบาลฯ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการบริหารจัดการแบบนี้?

-หากมีการจัดสรรรายได้จากแหล่งท่องเที่ยวให้กับชุมชน ควรมีกลไกหรือกองทุนกลางในการบริหารจัดการอย่างไร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม?

: เพื่อเจาะลึกประเด็นที่ละเอียดอ่อนที่สุดคือ "การกระจายรายได้" และ "บทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการ" ซึ่งเป็นจุดชี้วัดความสำเร็จของหลักการ CBT ที่ขัดแย้งกับโมเดลการจัดการในปัจจุบัน

2. การกำหนดทิศทางในอนาคต

-ท่านอยากเห็นบ่อน้ำร้อนผาเสด็จในอีก 5 ปีข้างหน้าเป็นอย่างไร?

-ในฐานะคนในพื้นที่ ท่านมองว่าอะไรคือความท้าทายที่ใหญ่ที่สุดในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้?

: เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันของการเป็นเจ้าของอนาคต และให้ชุมชนได้สะท้อนความกังวลหรืออุปสรรคที่พวกเขามองเห็น

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

CRRU-IRB

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

**ประเด็นสนทนากลุ่ม: บทบาทการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
ในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ณ พื้นที่บ่อน้ำร้อนผาเสริฐ**

กลุ่มผู้ร่วมสนทนากลุ่ม คณะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่บริการการท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนผาเสริฐ (บริหารงาน
โดยเทศบาลตำบลคอยช้าง) ผู้ประกอบการร้านค้าและที่พักในพื้นที่ ผู้แทนอุทยานแห่งชาติลำน้ำกก และ
ตัวแทนคณะกรรมการชุมชนในพื้นที่

การชี้แจงจริยธรรมการวิจัย

1. ความสมัครใจและสิทธิในการถอนตัว การเข้าร่วมของท่านเป็นไปโดย ความสมัครใจ ท่าน
สามารถเลือกที่จะไม่ตอบคำถามใด ๆ ก็ได้ หรือสามารถขอถอนตัวออกจากการสนทนาได้ทุกเมื่อ โดยไม่มี
ผลกระทบใด ๆ ต่อท่าน

2. การรักษาความลับและการใช้ข้อมูล ข้อมูลและความคิดเห็นของท่านจะถูกเก็บเป็น ความลับ
และจะถูกนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ภาพรวมเพื่อการวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง
สุขภาพของบ่อน้ำร้อนผาเสริฐเท่านั้น

3. การปกปิดชื่อ ในการรายงานผลการวิจัย เราจะ ไม่ระบุชื่อหรือตำแหน่งของท่าน เป็นรายบุคคล
แต่จะนำเสนอในรูปแบบของความคิดเห็นจาก "ผู้แทนชุมชน" หรือ "ผู้ประกอบการ" เท่านั้น เพื่อปกป้อง
ความเป็นส่วนตัวของท่าน

4. การบันทึก เราขออนุญาต บันทึกเสียง การสนทนาเพื่อนำไปถอดเทป ซึ่งข้อมูลนี้จะถูกทำลาย
หลังจากการวิเคราะห์เสร็จสิ้น เพื่อความแม่นยำในการเก็บข้อมูล

"หากท่านเข้าใจและยินดีที่จะให้ข้อมูล โปรดยืนยันด้วยการพยักหน้า หรือกล่าวว่า 'ตกลง' ละครับ"

ประเด็นและชุดคำถามสนทนา

ชุดที่ 1: การบูรณาการเชิงนโยบายและการบริหารจัดการร่วมกัน

ประเด็นสนทนา:

- การจัดตั้งคณะทำงานร่วมเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในระดับพื้นที่ (รูปแบบการ
ทำงานร่วมกันระหว่างเทศบาลตำบลคอยช้างและอุทยานแห่งชาติลำน้ำกกที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร?)

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

CIRRU-IRB

เอกสารนี้เป็นทรัพย์สินของคณะกรรมการ
จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ขอสงวนลิขสิทธิ์ : ห้ามมิให้มีการใช้โดยไม่ติดฉลากวิจัย-IRB-001-2568

- การกำหนดมาตรฐานร่วม (มีความเห็นอย่างไรกับการกำหนดมาตรฐานร่วมกันสำหรับแหล่งท่องเที่ยวและผู้ประกอบการเพื่อยกระดับคุณภาพการให้บริการและสร้างภาพลักษณ์ที่น่าเชื่อถือ?)

: จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่าแต่ละหน่วยงานมีบทบาทของตนเอง แต่ขาดกลไกการประสานงานที่เป็นรูปธรรม การสนทนาในประเด็นนี้จะช่วยสร้างความเข้าใจและเปิดช่องทางสำหรับการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ

ชุดที่ 2: การพัฒนาเศรษฐกิจและกลไกการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม

ประเด็นสนทนา:

- ประสิทธิภาพของโมเดลการจัดสรรรายได้ (ระบบการจัดสรรรายได้ของชุมชนบ้านผาเสด็จพัฒนาเป็นไปตามแนวทางในการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม หรือไม่? หากเป็นไปตามนั้น มีความท้าทายหรือโอกาสในการปรับปรุงอย่างไร?)

- บทบาทของผู้ประกอบการในห่วงโซ่อุปทาน (ผู้ประกอบการมองเห็นโอกาสในการเชื่อมโยงธุรกิจของตนเข้ากับกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างไร? และมีแนวทางในการสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในห่วงโซ่อุปทานมากขึ้นได้อย่างไร?)

: ด้วยหัวใจของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนคือการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ประเด็นนี้จะช่วยตรวจสอบความยั่งยืนทางการเงินของโมเดลปัจจุบันและสำรวจโอกาสในการเติบโตทางเศรษฐกิจร่วมกัน

ชุดที่ 3: การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและอัตลักษณ์ชุมชน

ประเด็นสนทนา:

- การจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม (ทุกฝ่ายมีบทบาทอย่างไรในการจัดการกับปัญหา PM 2.5 และการอนุรักษ์แหล่งน้ำแร่ธรรมชาติอย่างยั่งยืน? ควรมีการจัดทำ “มาตรการ...ร่วมใจ” หรือไม่?)

- การรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่น (ควรมีการนำเสนอเรื่องราวและภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนบ้านผาเสด็จพัฒนาในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างไร เพื่อสร้างความแตกต่างและคุณค่าที่ลึกซึ้ง?)

: การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์และอัตลักษณ์ที่ชัดเจน ประเด็นนี้จึงมุ่งเน้นไปที่การสร้างภาพลักษณ์ร่วมกันในด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรม

ชุดที่ 4: การเสริมสร้างศักยภาพและการสื่อสาร

ประเด็นสนทนา:

- การพัฒนาศักยภาพชุมชน: ชุมชนต้องการการสนับสนุนด้านใดเพิ่มเติมเพื่อยกระดับขีดความสามารถในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว (เช่น การตลาดออนไลน์, การฝึกอบรมนักสื่อสารความหมาย)?

- ช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ: ควรมีกลไกหรือแพลตฟอร์มใดที่ช่วยให้ทุกฝ่ายสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลกันได้อย่างต่อเนื่อง นอกเหนือจากการประชุมประจำ?

: ด้วยการพัฒนายังยั้งยืนต้องการบุคลากรที่มีความสามารถและช่องทางการสื่อสารที่ราบรื่น ประเด็นนี้จะช่วยระบุความต้องการและสร้างกลไกสนับสนุนที่เหมาะสม

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

CRRU-IRB

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษาระดับภูมิภาค
สำนักงานวิจัยและพัฒนาการศึกษาระดับภูมิภาค
มหาวิทยาลัยสุโขทัยวิทยา

ภาคผนวก ง

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพและวัฒนธรรม

1

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก:

**ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพและวัฒนธรรมที่มีศักยภาพเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
ณ แหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ตำบลคอยาง จังหวัดเชียงราย**

.....

วัตถุประสงค์: เพื่อศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพและวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในบริเวณ
รายรอบแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ที่มีศักยภาพในการนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมรองรับ
นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ ณ แหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ซึ่งเกี่ยวข้องกับด้าน
อาหาร สมุนไพร การนวด แนวทางการดูแลสุขภาพตามความเชื่อดั้งเดิมและประยุกต์ พิธีกรรม ความเชื่อที่
เกี่ยวข้องกับสุขภาพและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

ข้อชี้แจง

1. การเข้าร่วมการสัมภาษณ์ครั้งนี้เป็น ความสมัครใจ ท่านสามารถ ปฏิเสธหรือขอให้ข้อมูลได้ทุก
เมื่อ โดยไม่ส่งผลกระทบใดๆ ต่อท่าน
2. ข้อมูลที่ท่านให้จะถูกนำไปใช้ เพื่อการวิจัยทางวิชาการเท่านั้น
3. ทีมวิจัยจะเก็บรักษาข้อมูลของท่านเป็นความลับ ไม่เปิดเผยชื่อหรือตัวตนที่สามารถระบุตัว
บุคคลได้ เว้นแต่ท่านยินยอม
4. หากมีคำถามที่ท่านไม่สะดวกใจ สามารถข้ามได้
5. ผลการวิจัยจะรายงานในภาพรวมของกลุ่มชาติพันธุ์/ชุมชน โดยไม่ระบุตัวบุคคล

ส่วนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ (ถ้าตอบขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้ให้ข้อมูล)

- ชื่อ-สกุล (หรือชื่อตัวแทนกลุ่มหรือชื่อที่สะดวกเปิดเผย)
- กลุ่มชุมชน/กลุ่มวัฒนธรรม
- อายุโดยประมาณ
- บทบาท/หน้าที่ในชุมชน (เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ปรุงยาแผนโบราณ ผู้นำพิธีกรรม ฯลฯ)
- ประสบการณ์หรือความเชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

CRRU-IRB

คณะกรรมการจริยธรรมการ
วิจัยในมนุษย์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อาคารศูนย์วิจัยสังคมศาสตร์ ชั้น 2 อาคาร 100 ปี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ส่วนที่ 2: ประเด็นคำถาม เฉพาะกลุ่มวัฒนธรรมที่ศึกษา

2.1 อาหารและสมุนไพรเพื่อสุขภาพ

- อาหารใดที่ถือว่าเป็นอาหารเพื่อสุขภาพหรือบำรุงร่างกาย?
- ผู้สูงอายุในชุมชนมักนิยมอาหารชนิดใดในการดูแลสุขภาพ?
- สมุนไพรหรือพืชท้องถิ่นชนิดใดที่นิยมใช้เพื่อการบำรุงหรือรักษาอาการเจ็บป่วย?
- มีข้อควรระวังหรือข้อห้ามสำหรับผู้สูงอายุในการใช้สมุนไพรเหล่านี้หรือไม่?
- สูตรอาหารหรือภูมิปัญญาสมุนไพรเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดในชุมชนอย่างไร?

2.2 การนวดและการดูแลสุขภาพตามความเชื่อ

- ชุมชนของท่านมีรูปแบบการนวดหรือการดูแลสุขภาพดั้งเดิมแบบใดบ้าง?
- เทคนิคหรือการปฏิบัติแตกต่างจากการนวดสมัยใหม่อย่างไร?
- มีการใช้สมุนไพร น้ำมัน หรือพิธีกรรมควบคู่กับการดูแลสุขภาพหรือไม่?
- ชุมชนได้นำภูมิปัญญาเหล่านี้มาปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตหรือนักท่องเที่ยวอย่างไร?

2.3 พิธีกรรม ความเชื่อ และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

- ชุมชนมีพิธีกรรมหรือความเชื่อใดเกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ?
- มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำพุร้อน พืชสมุนไพร หรือภูเขา เพื่อการดูแลสุขภาพหรือไม่?
- มีแนวทางอย่างไรในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้สมดุลและยั่งยืน?
- ปัจจุบันพิธีกรรมและความเชื่อเหล่านี้ยังคงอยู่หรือมีการปรับเปลี่ยนอย่างไร?

2.4 ศักยภาพเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

- หากจะพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ท่านคิดว่าควรอยู่ในรูปแบบใด (เช่น เวิร์กช็อป สาธิต การบำบัด ฯลฯ)?

- นักท่องเที่ยวสูงอายุสามารถเรียนรู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดได้ง่ายที่สุด?
- มีข้อควรระวังอะไรบ้างที่จะนำภูมิปัญญาไปประยุกต์ใช้กับนักท่องเที่ยว?

2.5 มุมมองและข้อเสนอแนะ

- ท่านคิดว่าภูมิปัญญาของชุมชนท่านมีคุณค่าและจุดเด่นอย่างไรที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น?
- การพัฒนาในลักษณะนี้จะสร้างประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ นักท่องเที่ยว และชุมชนอย่างไร?
- ท่านมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอย่างไรต่อการนำภูมิปัญญามาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ?

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

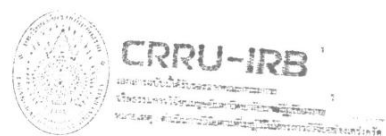
CRRU-IRB

คณะกรรมการวิจัยจริยธรรมการวิจัย
 คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 วิทยาลัยการศึกษาศาสตร์และเทคโนโลยี

หมายเหตุด้านจริยธรรม

- คำถามทุกข้อเปิดกว้าง ไม่บังคับตอบ
 - หลีกเลี่ยงการตั้งคำถามที่อาจทำให้เกิดความอับอายหรือกระทบความเชื่อส่วนบุคคล
 - อาจมีการบันทึกเสียงหรือภาพ จะต้องได้รับ ความยินยอมชัดเจน ก่อนเริ่มการสัมภาษณ์
 - หากข้อมูลบางส่วนเกี่ยวข้องกับความเชื่อส่วนบุคคลหรือพิธีกรรมที่มีข้อจำกัด ผู้วิจัยควรเคารพ และไม่บันทึกหากผู้ให้ข้อมูลไม่อนุญาต
-

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

ภาคผนวก จ

แบบสอบถาม

1

แบบสอบถาม

เรื่อง: การประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุที่เดินทางมาใช้บริการการท่องเที่ยว
ณ บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปึกฉิมว้ยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตำบลคอกยาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย” ข้อมูลที่ท่านให้จะถูกเก็บเป็นความลับ และนำไปใช้เพื่อการศึกษาและการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อกิจกรรมหรือการใช้บริการของท่าน การตอบคำถามนี้เป็นไปโดยสมัครใจ หากไม่สะดวกสามารถเว้นการตอบได้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

(กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ในข้อที่ตรงกับท่าน หรือเขียนคำตอบลงในช่องว่าง)

1. เพศ () ชาย () หญิง () อื่น ๆ
2. อายุ () 60-65 ปี () 66-70 ปี () 71-75 ปี () มากกว่า 75 ปี
3. ระดับการศึกษา () ไม่ได้เรียนหนังสือ () ประถมศึกษา () มัธยมศึกษา
() อนุปริญญา/ปวส. () ปริญญาตรี () สูงกว่าปริญญาตรี
4. สถานภาพ () โสด () สมรส () หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน () ต่ำกว่า 5,000 บาท () 5,001-10,000 บาท () 10,001-15,000 บาท
() 15,001-20,000 บาท () มากกว่า 20,000 บาท
6. จังหวัดที่อาศัย

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการใช้บริการบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

7. ท่านเดินทางมาบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐบ่อยเพียงใด?
() ครั้งแรก () 1-2 ครั้งต่อปี () 3-5 ครั้งต่อปี () มากกว่า 5 ครั้งต่อปี
8. กิจกรรมที่ท่านนิยมนำมาทำที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
() แช่น้ำร้อน (บ่อรวม) () แช่น้ำร้อน (บ่อแยก/สปา) () แชเท้า
() ใช้บริการนวด/สปา () พักผ่อน/ชมบรรยากาศ () อื่น ๆ
9. ระยะเวลาในการใช้บริการแช่น้ำร้อนแต่ละครั้งโดยเฉลี่ย
() น้อยกว่า 30 นาที () 30-60 นาที () 1-2 ชั่วโมง () มากกว่า 2 ชั่วโมง

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

CRRU-IRB

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการวิจัย
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
เชียงราย

10. ท่านเดินทางมาที่นี่โดย

() รถส่วนตัว () รถโดยสารสาธารณะ () รถนำเที่ยว/ทัวร์ () อื่น ๆ

11. เหตุผลสำคัญที่ท่านเลือกเดินทางมาบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

.....

ตอนที่ 3 ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

(โปรดประเมินทั้ง “ความคาดหวัง” และ “ความพึงพอใจ” โดยให้คะแนน 5 ระดับ)

5 = มากที่สุด, 4 = มาก, 3 = ปานกลาง, 2 = น้อย, 1 = น้อยที่สุด

ประเด็น	ความคาดหวัง	ความพึงพอใจ
ด้านที่ 1: สิ่งที่ต้องดูใจ		
1. ความงดงามของธรรมชาติและบรรยากาศโดยรอบ	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
2. ความเป็นเอกลักษณ์ของบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
3. ความสะอาดและการจัดการพื้นที่โดยรวม	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
4. ความสงบและความเหมาะสมต่อการพักผ่อนของผู้สูงอายุ	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
5. ความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับสุขภาพ	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
ด้านที่ 2: ความสะดวกในการเดินทาง		
1. ความสะดวกในการเดินทางจากที่พัก/บ้านมาถึงแหล่งท่องเที่ยว	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
2. สภาพเส้นทางและความปลอดภัยในการเดินทาง	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
3. ความชัดเจนของป้ายบอกทางและข้อมูลการเดินทาง	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
4. ความสะดวกในการเข้าถึงสำหรับผู้สูงอายุ (เช่น ทางลาด ทางเดิน)	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
5. ความพร้อมของบริการเจ้าหน้าที่ อำนวยความสะดวก	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

CRRU-IRB

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน
คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี
มหาวิทยาลัยมหิดล

ประเด็น	ความคาดหวัง	ความพึงพอใจ
ด้านที่ 3: สิ่งอำนวยความสะดวก		
1. ความเพียงพอและความสะอาดของห้องน้ำ	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
2. ความสะดวกสบายของที่พักผ่อน เช่น ศาลา เก้าอี้ นั่ง	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
3. ความสะอาดและความปลอดภัยของบ่อแช่น้ำ ร้อน	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
4. ความเพียงพอของที่จอดรถและระบบรักษา ความปลอดภัย	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
5. ความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับผู้สูงอายุ (เช่น ทางเดินราวจับ)	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
ด้านที่ 4: การบริการแช่น้ำร้อน แบบบ่อแยก-สปา/ บ่อรวม		
1. ความสะอาดและคุณภาพของพื้นที่แช่น้ำร้อน/ สปา	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
2. ความเป็นส่วนตัวและความสงบขณะใช้บริการ	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
3. ความสะดวกสบายและความปลอดภัยสำหรับ ทุกคน (โดยเฉพาะผู้สูงอายุ เช่น ราวจับ พื้นกัน ลื่น)	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
4. ความคุ้มค่าของราคาค่าบริการ	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
5. การบริการของพนักงานและการดูแลผู้สูงอายุ	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
ด้านที่ 5: กิจกรรมการท่องเที่ยว		
1. ประโยชน์ต่อสุขภาพจากการแช่น้ำร้อน	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
2. ความน่าสนใจของกิจกรรมเสริม เช่น การนวด สปา อบสมุนไพร	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
3. ความน่าสนใจของกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
4. ความเหมาะสมและความปลอดภัยของกิจกรรม สำหรับผู้สูงอายุ	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

4

ประเด็น	ความคาดหวัง	ความพึงพอใจ
5. ความหลากหลายของกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพและการพักผ่อน	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ ปัญหา และความต้องการ

12. ปัญหาที่ท่านพบจากการใช้บริการบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐคืออะไร?

.....

13. ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุง/พัฒนาการท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ

.....

14. หากจะมีกิจกรรมใหม่ ๆ เพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ท่านอยากให้มีกิจกรรมใดบ้าง?

.....

ขอขอบคุณที่สละเวลาตอบแบบสอบถาม

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

CRRU-IRB

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน
คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี
มหาวิทยาลัยมหิดล
พญาไท กรุงเทพมหานคร

ภาคผนวก จ

แนวคำถามการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกสำหรับผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

1

แนวคำถามการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

สำหรับผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
แบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปึกฉิมวัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ

ส่วนที่ 1: ข้อมูลเบื้องต้นและการพิจารณาด้านจริยธรรม (Introduction and Ethical Considerations)

แนะนำตัวและวัตถุประสงค์ (แนะนำตัว ผู้วิจัยและทีมงาน วัตถุประสงค์การวิจัยหลักอย่าง
ชัดเจน)

การยืนยันความสมัครใจและความลับ

- การใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 25-30 นาที
- ข้อมูลที่ท่านให้จะถูกบันทึกด้วย เครื่องบันทึกเสียง การจดบันทึก และจะถูกเก็บเป็นความลับ
และนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น
- ท่านมีสิทธิ์ที่จะปฏิเสธการตอบคำถามใด ๆ หรือยุติการสัมภาษณ์เมื่อใดก็ได้ โดยไม่มี
ผลกระทบใด ๆ ต่อท่าน
- ขอความกรุณาท่านอนุญาตให้เรานำบันทึกเสียง/จดบันทึกการสัมภาษณ์เพื่อความแม่นยำในการ
ถอดความและวิเคราะห์ข้อมูล (การขอความยินยอม)

ส่วนที่ 2: แนวโน้มและศักยภาพ (Trends and Potential)

คำถามสำหรับเปิดประเด็น

- ในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ท่านมองเห็นแนวโน้มปัจจุบันและอนาคตของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
สำหรับผู้สูงอายุทั้งในระดับประเทศและระดับสากลอย่างไรบ้าง?
- ท่านประเมินศักยภาพของพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิง
สุขภาพที่เน้นตลาดผู้สูงอายุมากน้อยเพียงใด และปัจจัยใดที่ท่านคิดว่าเป็นจุดแข็งที่สำคัญที่สุด?
- กลุ่มผู้สูงอายุที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในปัจจุบันมีความต้องการและพฤติกรรมที่
สำคัญอะไรบ้างที่พื้นที่ผาเสด็จควรนำมาพิจารณา?

ส่วนที่ 3: แนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการและยั่งยืน (Integrated and Sustainable Development)

คำถามสำหรับเจาะลึกกลยุทธ์

- ท่านมีข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์อย่างไรในการพัฒนาที่พัก/สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ผาเส
ด็จให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเข้าถึงและความปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ (Aging-in-Place/Universal
Design)?

Version 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2568

CRRU-IRB

ศูนย์วิจัยและพัฒนาสุขภาพ
จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

-ท่านเห็นว่ามีกิจกรรมหรือโปรแกรมด้านสุขภาพใดบ้างที่ควรพัฒนาเพิ่มเติม (เช่น การบำบัดด้วยน้ำพุร้อน, กิจกรรมเพื่อสุขภาพองค์กร, โปรแกรมฟื้นฟู) เพื่อให้เกิดความบูรณาการกับทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่?

-เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืนทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำพุร้อนและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นอย่างไร?

-การพัฒนาบริการในมิติสุขภาพ (เช่น บุคลากร, การบริการฉุกเฉิน) ควรมีแนวทางในการยกระดับคุณภาพอย่างไร เพื่อสร้างความมั่นใจและความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ?

ส่วนที่ 4: ความท้าทายและอุปสรรค (Challenges and Obstacles)

คำถามสำหรับวิเคราะห์ปัญหา

-ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ท่านคาดการณ์ว่าอาจมีความท้าทายหรืออุปสรรคสำคัญใดบ้างที่อาจเกิดขึ้น (เช่น การลงทุน, ฤดูระเบียบ, การจัดการบุคลากร, การตลาด)?

-ท่านมีแนวทางการแก้ไขหรือลดผลกระทบจากความท้าทายเหล่านั้นอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นด้านการบริหารจัดการคุณภาพและการสร้างมาตรฐานด้านบริการสุขภาพที่เชื่อถือได้?

-ในมุมมองของท่าน อะไรคือปัจจัยสำคัญที่สุดที่อาจทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่นี้ไม่ประสบความสำเร็จ และมีวิธีป้องกันอย่างไร?

ส่วนที่ 5: นโยบายและการสนับสนุน (Policy and Support)

คำถามสำหรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

-ในฐานะผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงาน/นักวิชาการ ท่านมองว่าบทบาทของภาครัฐ (ส่วนกลางและท้องถิ่น) ควรเป็นอย่างไรในการสนับสนุนและขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ผาเสด็จ?

-ท่านมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เฉพาะเจาะจงอะไรบ้าง เช่น ด้านการลงทุน (สิทธิประโยชน์/การเข้าถึงแหล่งทุน), ด้านการพัฒนาบุคลากร, หรือด้านกฎหมายและมาตรฐานเพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน?

-การบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน ควรมีรูปแบบใดที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพที่สุดสำหรับการพัฒนาพื้นที่ผาเสด็จ?

ส่วนที่ 6: ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม (Additional Suggestions)

จากการพูดคุยทั้งหมดนี้ ท่านมีประเด็นสำคัญอื่น ๆ หรือข้อเสนอแนะใด ๆ ที่ท่านคิดว่า
คณะผู้วิจัยควรนำไปพิจารณาเพิ่มเติมในการพัฒนากลยุทธ์สำหรับพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จหรือไม่
อย่างไร

ภาคผนวก ข
คำสั่งแต่งตั้งที่ปรึกษาวิจัย

คำสั่งมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ที่ ๕๑๕๑/๒๕๖๘
เรื่อง แต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญที่ปรึกษาวิจัย

เพื่อให้ การดำเนินงานวิจัย เรื่อง กลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปวงนิมัยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ บังเกิดผลดีต่อทางราชการ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๑ (๒) แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ.๒๕๔๗ และคำสั่งมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายที่ ๑๖๖๖/๒๕๖๗ ลงวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ จึงแต่งตั้งที่ปรึกษา งานวิจัย ดังนี้

๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ พ.ต. ดร.ธนศวรรค์อุดม จุมพลกล้า	ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
๒. ว่าที่ ร.อ.อุดมภูเบศวร์ จุมพลกล้า	ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

หน้าที่

ให้คำปรึกษาแก่ผู้วิจัย ในการดำเนินงานวิจัย อาทิ ออกแบบการวิจัย การแก้ไขปัญหาที่พบในการวิจัย การเรียบเรียงงานวิจัย การสรุปงานวิจัยเพื่อเผยแพร่ การทำวิจัยให้แล้วเสร็จตรงตามเวลา และเป็นไปตามเกณฑ์ มาตรฐานการวิจัย ฯลฯ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๘

วิบูลย์ ๒๑.

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภัทรีพันธุ์ พันธุ์)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

ปฏิบัติราชการแทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ภาคผนวก ข
คำสั่งแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

คำสั่งมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ที่ ๕๑๕๐/๒๕๖๘
เรื่อง แต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เพื่อให้ การดำเนินงานวิจัย เรื่อง กลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อ
สังคมปวงนิมัยในพื้นที่ป้อมน้ำพูนผาเสริฐ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
มีประสิทธิภาพ บังเกิดผลดีต่อทางราชการ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๑ (๒) แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ.๒๕๔๗
และคำสั่งมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายที่ ๑๖๖๖/๒๕๖๗ ลงวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ จึงแต่งตั้ง
ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ดังนี้

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ผาเจริญ	ผู้ทรงคุณวุฒิจากวิทยาลัยบริหารศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชุตินันต์ สะสอง	ผู้ทรงคุณวุฒิจากคณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพชรสวัสดิ์ กันคำ	ผู้ทรงคุณวุฒิจากคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

หน้าที่ ให้คำปรึกษาและตรวจสอบความถูกต้องเครื่องมือการวิจัย เรื่อง กลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
แบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมปวงนิมัยในพื้นที่ป้อมน้ำพูนผาเสริฐ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงราย ให้มีความสมบูรณ์ก่อนการนำไปใช้ในการวิจัย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๘

วินิจ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภัทรพันธุ์ พันธุ์)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

ปฏิบัติราชการแทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ภาคผนวก ณ
เอกสารรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

สำนักงานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
80 หมู่ 9 มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ตำบลบ้านต๋อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57100
เบอร์โทรศัพท์ 053-776000 ต่อ 1906

เอกสารรับรองโครงการวิจัยครั้งแรก

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ดำเนินการให้การรับรอง
พิจารณาจริยธรรมโครงการวิจัยตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่เป็นมาตรฐานสากล ได้แก่
Declaration of Helsinki, The Belmont Report, CIOMS Guideline International Conference on
Harmonization in Good Clinical Practice (ICH-GCP)

หมายเลขใบรับรอง : COA.043/2568
เลขที่โครงการวิจัย : 043-2568-Full
ชื่อโครงการ : กลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการและยั่งยืนเพื่อสังคมป๋จฉิมว้ยในพื้นที่
บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ ตำบลต๋อยฮาง อำเภอเมืองเชียงร่าย จังหวัดเชียงร่าย
ผู้วิจัยหลัก : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย ฤทธิธรรม
สังกัดหน่วยงาน : คณะสังคมศาสตร์
วิธีทบทวน : แบบเต็มรูปแบบ (Full Board Protocol)
รายงานความก้าวหน้า : รายงานความก้าวหน้า 6 เดือน และ รายงานฉบับสมบูรณ์
เอกสารรับรอง : 1) เอกสารการยื่นขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ฉบับวันที่ 11 ธันวาคม 2568
2) ข้อมูลคำอธิบายสำหรับอาสาสมัคร ฉบับวันที่ 11 ธันวาคม 2568
3) หนังสือแสดงความยินยอมสำหรับอาสาสมัครผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
ฉบับวันที่ 11 ธันวาคม 2568

ลงนาม :

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ ลี้ตระกูล)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

วันที่ให้การรับรอง : วันที่ 24 เดือนธันวาคม พ.ศ.2568
วันหมดอายุใบรับรอง : วันที่ 24 เดือนธันวาคม พ.ศ.2569

ทั้งนี้ การรับรองมีเงื่อนไขดังที่ระบุไว้ด้านหลังทุกข้อ (ดูด้านหลังของเอกสารรับรองโครงการวิจัย)

นักวิจัยทุกท่านที่ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยต้องปฏิบัติตามดังต่อไปนี้

1. ดำเนินการวิจัยตามที่ระบุไว้ในโครงการวิจัยอย่างเคร่งครัด
2. ใช้เอกสารแนะนำอาสาสมัคร ใบยินยอมและเอกสารเชิญเข้าร่วมวิจัยหรือใบโฆษณา (ถ้ามี) แบบสัมภาษณ์ หรือแบบสอบถามเฉพาะที่มีตราประทับของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย เท่านั้น
3. รายงานเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ร้ายแรงที่เกิดขึ้น หรือ การเปลี่ยนแปลงกิจกรรมวิจัยใด ๆ ต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ภายในระยะเวลาที่กำหนดในวิธีดำเนินการมาตรฐาน (SOP)
4. ส่งรายงานความก้าวหน้าต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ตามเวลาที่กำหนดหรือเมื่อได้รับการร้องขอ
5. หากการวิจัยไม่สามารถดำเนินการเสร็จสิ้นภายในกำหนด ผู้วิจัยต้องยื่นขออนุมัติใหม่ก่อนอย่างน้อย 1 เดือน
6. หากการวิจัยเสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยต้องแจ้งปิดโครงการตามแบบฟอร์มของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ - สกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย ฤทธิร่วม

วัน เดือน ปี เกิด 20 มีนาคม 2514

ที่อยู่ปัจจุบัน

เลขที่ 230 หมู่ 5 ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2553

Ph.D. (Pali Entitled) Sampurnanand
Sanskrit University,
India

พ.ศ. 2549

M.A. (Bali Literature) Banaras Hindu University
India

พ.ศ. 2546

พธ.บ. (พุทธศาสนา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. 2554 - ปัจจุบัน

อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ - สกุล อาจารย์ ดร.โกมินทร์ วังอ่อน

วัน เดือน ปี เกิด 29 สิงหาคม 2520

ที่อยู่ปัจจุบัน

เลขที่ 118/1 หมู่ 14 ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2561	ปร.ด. (นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (นานาชาติ)) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
พ.ศ. 2552	ศศ.ม. (ยุทธศาสตร์การพัฒนา) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
พ.ศ. 2548	พร.บ. (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. 2552	นักวิจัย วิทยาลัยนานาชาติภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
พ.ศ. 2555 - ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ - สกุล อาจารย์ ดร.ลัทธพล มุ่งไธสง

วัน เดือน ปี เกิด 17 กรกฎาคม 2536

ที่อยู่ปัจจุบัน

เลขที่ 471 หมู่ 9 ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2567	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
พ.ศ. 2565	นิติศาสตร์มหาบัณฑิต (น.ม.) มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
พ.ศ. 2559	นิติศาสตร์บัณฑิต (น.บ.) มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. 2560	ด้านธุรกิจสัมพันธ์ ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขาเชียงราย
พ.ศ. 2566	Administrative Officer, Certificate of Internship, Royal Thai Consulate-General Sydney, Australia
พ.ศ. 2567 - ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ - สกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศรชัย มุ่งไธสง

วัน เดือน ปี เกิด 4 กันยายน 2508

ที่อยู่ปัจจุบัน

เลขที่ 80 หมู่ 9 ตำบลบ้านตู อำเภอมือง จังหวัดเชียงราย

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2543	Ph.D. Linguistics, University of Adelaide Australia
พ.ศ. 2536	ค.ม. การสอนภาษาอังกฤษ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. 2531	ค.บ. ภาษาอังกฤษ (เกียรตินิยม) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. 2549 - 2552	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
พ.ศ. 2553 - 2555	ผู้ช่วยอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
พ.ศ. 2565 - 2560	รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
พ.ศ. 2564 - 2568	อำนวยการสถาบันเศรษฐกิจพอเพียงประเทศไทย ภายใต้รัชชา กระหว อว.
พ.ศ. 2560 - 2569	อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย